

ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ

гр. Търговище, площад „Свобода”, тел.0601/6 87 00; факс:0601/6 20 57;
e-mail: obshtina@targovishte.bg; www.targovishte.bg

ПРОГРАМА

ЗА ОПАЗВАНЕ НА ОКОЛНАТА СРЕДА

НА ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ

2015 – 2020 г.

Приета с Решение №6 по протокол №54/30.07.15 г.

на Общински съвет - Търговище

гр. Търговище, октомври 2014 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

АНОТАЦИЯ	9
ВЪВЕДЕНИЕ.....	13
1. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА.....	14
1.1. ПРИРОДО-ГЕОГРАФСКА И ТЕРИТОРИАЛНО - АДМИНИСТРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	14
1.1.1. Географско положение спрямо територията на страната.....	14
1.1.2. Съседни общини.....	16
1.1.3. Инженерно-геоложки условия. Релеф	17
1.1.3.1. Инженерно-геоложки условия	17
1.1.3.2. Релеф.....	17
1.1.4. Климат	18
1.1.4.1. Температура	19
1.1.4.2. Слънчева радиация. Слънчево греене	20
1.1.4.3. Валежи и влажност на въздуха.	21
1.1.4.4. Мъгли	23
1.1.4.5. Ветрове. Роза на вятъра.	24
1.1.5. Полезни изкопаеми	27
1.1.6. Кметства и населени места в общината	27
1.2. ДАННИ И ИНФОРМАЦИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ОКОЛНАТА СРЕДА	31
1.2.1. Атмосферен въздух.....	31
1.2.1.1. Източници на емисии за гр.Търговище.....	34
1.2.1.2.Анализ по показатели.	35
1.2.1.2.1. Фини прахови частици /ФПЧ ₁₀ /.....	35
1.2.1.2.2. Серен диоксид /SO ₂ /.....	36
1.2.1.2.3. Азотен диоксид /NO ₂ /.....	39
1.2.1.2.4. Въглероден оксид /CO/	40
1.2.1.2.5. Озон	42
1.2.1.3. Обобщени данни за извършени измервания на КАВ	44
1.2.1.4. Точкови източници на емисии.	48
1.2.2. Водни ресурси	50
1.2.2.1. Повърхностни води.	51
1.2.2.1.1. Реки.....	52
1.2.2.1.2. Язовири	54
1.2.2.2. Подземни води.....	54
1.2.2.2.1. Порови и пукнатинно порови води(води в кватернерните отложения)	54
1.2.2.2.2. Карстови подземни води	55
1.2.2.3. Минерални води	56
1.2.2.4. Водоснабдяване	56
1.2.2.5. Канализация.....	58
1.2.2.6. ГПСОВ	59
1.2.2.6.1. Проектни и действителни количество и състав на отпадъчните води на вход и изход пречиствателна станция:.....	59
1.2.2.6.2. Технология за пречистване на отпадъчните води:.....	60
1.2.2.6.3. Количество и състав на отделените в пречиствателния процес отпадъци и утайки, предвидени методи за третирането им и предложения за тяхното обезвреждане или оползотворяване:	63
1.2.3. Отпадъци	65
1.2.3.1. Съществуващо състояние и практики по управление на отпадъците.....	65

1.2.3.1.1. Данни за отпадъците	65
1.2.3.1.2. Видове генерирани отпадъци на територията на Община Търговище	68
1.2.3.2. Съществуващи практики за третиране и транспортиране на отпадъци	81
1.2.3.2.1. Събиране и транспортиране на отпадъци	81
1.2.3.2.2. Предварително третиране на отпадъци	91
1.2.3.2.3. Оползотворяване и обезвреждане на отпадъци	97
1.2.3.2.4. Предотвратяване и намаляване на риска от стари замърсявания с отпадъци	112
1.2.4. Почви и нарушени терени	115
1.2.4.1. Земи и почви	115
1.2.4.2. Замърсяване на почвите в Община Търговище. Мониторинг.	119
1.2.4.3. Замърсяване на почвите с устойчиви органични замърсители, вкл. нефтопродукти и пестициди	120
1.2.4.4. Замърсяване на почви с нитрати	121
1.2.4.5. Заблатени почви	121
1.2.4.6. Ерозия на почвите	122
1.2.4.6.1. Водоплощна ерозия	122
1.2.4.6.2. Ветрова ерозия	122
1.2.4.6.3. Вкисляването	122
1.2.4.6.4. Уплътняването на почвите	123
1.2.4.6.5. Свлачища	123
1.2.4.7. Нарушени терени от добивна дейност	124
1.2.4.8. Запечатване	124
1.2.5. Защитени територии и биоразнообразие	125
1.2.5.1. Общо за защитените територии	125
1.2.5.2. Гори и горско стопанство	127
1.2.5.2.1. Обща характеристика	127
1.2.5.2.2. Растителност	128
1.2.5.2.3. Характеристика на горския фонд	132
1.2.5.2.4. Санитарно състояние на гората	134
1.2.5.2.5. Странични ползвания	135
1.2.5.3. Лечебни растения	135
1.2.5.4. Обекти на ловен и риболовен туризъм.	139
1.2.5.5. Подробна информация за най-важните защитени територии на територията на Община Търговище	139
1.2.5.5.1. Защитени местности	139
1.2.5.5.2. Природни забележителности	140
1.2.5.6. Подробна информация за Защитени Зони по НАТУРА 2000	141
1.2.6. Шум	147
1.2.6.1. Въздействие на шума върху човека	147
1.2.7. Зелени площи в населените места	157
1.2.8. Радиационна обстановка и влияние от нейонизиращи лъчения	157
1.3. УПРАВЛЕНСКИ ФАКТОРИ	158
1.3.1. Отговорности и задачи	158
1.3.2. Сътрудничество	161
1.3.2.1. Обмен на информация и сътрудничество с регионални органи на централни ведомства, от компетенциите, на които са въпросите по опазване на околната среда	161
1.3.2.2. Сътрудничество в разглежданата област със съседни общини, бизнеса, НПО	162

1.3.2.3. Услуги, предоставяни от общината и на територията на общината, свързани с опазване на околната среда – обхват на дейност и статут	162
1.3.3. Информирание на обществеността	162
1.4. ИКОНОМИЧЕСКО СЪСТОЯНИЕ	163
1.4.1. Промисленост	171
1.4.2. Селско стопанство	172
1.4.2.1. Растениевъдство	173
1.4.2.2. Животновъдство	176
1.4.3. Горско стопанство	178
1.4.4. Инфраструктура	180
1.4.4.1. Транспортно-комуникационна система	181
1.4.4.2. Водоснабдяване и канализация	182
1.4.4.2.1. Водоснабдяване	182
1.4.4.2.2. Канализация	183
1.4.4.3. Енергийни мрежи, ВЕИ и енергийна ефективност	183
1.4.4.3.1. Електроснабдяване	183
1.4.4.3.2. ВЕИ и енергийна ефективност	184
1.4.4.3.3. Газификация	185
1.4.4.4. Телекомуникации	185
1.5. ФИНАНСОВИ ПОКАЗАТЕЛИ	185
1.5.1. Бюджет	185
1.5.1.1. Приходи	186
1.5.1.2. Разходи	186
1.6. ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ	189
1.6.1. Население на общината	189
1.6.2. Миграция	192
1.6.3. Възрастова структура на населението	193
1.7. СОЦИАЛНО – ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ	193
2. АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ, ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ЗАПЛАХИТЕ /SWOT/	197
3. ВИЗИЯ ЗА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ	200
4. ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА	201
5. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ	204
6. ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОГРАМАТА	220
7. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ	221

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение № I	Програма за управление на отпадъците на територията на Община Търговище за програмен период 2014 - 2020
Приложение № II	Карти НАТУРА 2000

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

NO	азотен оксид
NO ₂	азотен диоксид
АИС	автоматична измервателна станция
ал.	алинея
БАН	Българска академия на науките
БДЗП	Българско дружество за защита на птиците
БДУВЧР	Басейнова дирекция за управление на водите в Черноморски район
БО	битови отпадъци
БПК5	биологична потребност от кислород
ВиК	Водоснабдяване и канализация
РДНО	регионално депо за неопасни отпадъци
гр.	град
ГПСОВ	градска пречиствателна станция за отпадъчни води
ДБ	държавен бюджет
ДВ	държавен вестник
ДО	допустимо отклонение
ДОП	долен оценъчен праг
ЕМП	електромагнитни полета
ЕО	екологична оценка
ЕП	електрическо поле
ЕС	Европейски съюз
ЕР	Експлоатационен ресурс
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗЗ	Защитена зона
ЗЗТ	Закон за защитените територии
ЗЗШОС	Закон за защита от шум в околната среда
ЗМДТ	Закон за местните данъци и такси
ЗМСМА	Закон за местното самоуправление и местната администрация
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗПТ	Защитени природни територии
ЗСПЗЗ	Закона за собствеността и ползването на земеделските земи
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ЗУО	Закон за управление на отпадъците
ЗВ	Закон за водите
ЗЧАВ	Закон за чистотата на атмосферния въздух
ИАОС	Изпълнителна агенция по околната среда и водите
ИЕО	индивидуални емисионни ограничения
ИСПА	Инструмент за структурни политики за присъединяване
ИУЕЕО	излязло от употреба електрическо и електронно оборудване
ИУМПС	излезли от употреба моторни превозни средства
КАВ	качество на атмосферния въздух
КБООН	Конвенция на Обединените нации за борба с опустиняването
КБР	Конвенция за биологичното разнообразие
кв.	квартал
КПКЗ	комплексно предотвратяване и контрол на замърсяванията
КПС	канална помпена станция
к-с	комплекс

ЛОС	летливи органични съединения
ЛПСОВ	локална пречиствателна станция за отпадъчни води
МЕК	максимално еднократна концентрация
МЗ	министерство на здравеопазването
МОСВ	министерство на околната среда и водите
МП	магнитно поле
МПС	моторни превозни средства
МРРБ	министерство на регионалното развитие и благоустройството
МШК	скала на Медведев, Шпонхоер, Карник
НАСЕМ	Националната автоматизирана система за екологичен мониторинг
НДЕ	норми за допустими емисии
НСМОС	Национална система за мониторинг на околната среда
НСИ	Национален статистически институт
НЕМ	Национална екологична мрежа
НПО	Неправителствена организация
НМ	национален мониторинг
НВ	неразтворени вещества
НГП	Национална годишна програма
НСОСПД	Национална стратегия за околна среда и план за действие
ОА	Общинска администрация
ОВОС	Оценка на въздействието върху околната среда
ОГП	Общ градоустройствен план
ОДК	Общински детски комплекс
ОП	Обществена поръчка
ОПУО	Общинска програма за управление на отпадъците
ОО	Организация по оползотворяване
ОУП	Общ устройствен план
ПДК	пределно допустима концентрация
ПЗ	промишлена зона
ПМ	пункт за мониторинг
ПС	претоварна станция
ПСКР	пределна стойност за консумация на разтворители
ПСОВ	пречиствателна станция за отпадъчни води
ПУДООС	предприятие за управление на дейностите по опазване на околната среда
ПУП-ПРЗ	подробен устройствен план – план за застрояване и регулация
РДВ	Рамковата директива по водите
РЗИ	Регионална здравна инспекция
РИОСВ	Регионална инспекция по околната среда и водите
РКОНИК	Рамковата конвенция на Обединените нации по изменение на климата
РОУКАВ	Райони за оценка и управление качеството на атмосферния въздух
РПМ	републиканска пътна мрежа
СГ	средногодишна /концентрация/
СГН	средногодишна норма
СД	средноденоношна /концентрация/
СДН	средноденоношна норма
СДК	средноденоношна концентрация
СГК	средногодишна концентрация
т.	точка
ТА	товарни автомобили
ТБО	твърди битови отпадъци

ТД	териториална дирекция
ТСИ	трошачно сортировъчна инсталация
Ф	диаметър
ФПЧ	фини прахови частици
ФПЧ ₁₀	фини прахови частици с аеродинамичен диаметър под 10 микрона
ХЗЗ	хигиенно защитна зона
ХПК	химическа потребност от кислород
ЦГЧ	централна градска част
чл.	член
ЮИРП	Югоизточен район за планиране

АНОТАЦИЯ

В условията на преход към пазарна икономика и постоянен бюджетен дефицит, българските общини често са принудени да, вземат решения "в движение", импулсивно, без те да осигуряват траен ефект за обществото. Постепенно местната власт осъзнава необходимостта от планирани, целенасочени действия за решаване на приоритетните проблеми в различните области на обществения живот.

Оскъдните ресурси и постоянно нарастващите потребности на населението изискват балансиран подход за решаване на икономическите, социалните и екологичните проблеми.

За начало в създаването на ОПООС се счита Първата конференция на министрите на околната среда в Добрис през 1991 год., на която е взето решение да се създаде Обща програма за опазване на околната среда за страните в Европа, която да служи като рамка за по-добра координация на усилията за възстановяване и опазване на околната среда на национално и международно ниво.

Концепцията за устойчивото развитие, приета на Конференцията на ООН за околна среда и развитие, в Рио де Жанейро през 1992г., формулира новите принципи за организиране на дейностите в обществото. Приетият план за действие на ООН "Дневен ред 21", отрежда много важна роля на местните власти в процеса на вземане на решения за околната среда - те са най-близо до хората, най-близо до проблемите и в много случаи най-близо до решенията. За да бъде повишено качеството на тези решения и тяхното изпълнение, от особена важност е участието на пряко засегнатите групи от населението при взимането на решения в областта на околната среда.

И двата процеса са насочени към изготвянето на програми по опазване на околната среда, като се интегрират икономическите и социалните цели за планиране на дейности в областта на околната среда.

Приетата "Програмата за опазване на околната среда за страните от Централна и Източна Европа", на втората конференция на министрите за околна среда в региона на Европейската икономическа комисия при ООН /ЕИК/, Люцерн, 1993г., е разработена въз основа на световния опит в решаване на екологични проблеми, натрупан за повече от 25 години. Тя има за цел да подпомогне сътрудничеството между различните държави от Източна и Западна Европа в тази насока, както и да привлече всички заинтересовани страни и институции при взимане на решения.

Структурата на тази програма служи за основа при разработването на Националните програми за екологични действия. Националните програми по опазване на околната среда в зависимост от Националната екологична политика и приоритети в дадена страна поставят цели и задачи за определен период от време, които са насочени към мотивация, организиране на конкретни действия, определяне източниците на финансиране и др., което води до едно дългосрочно планиране.

В резултат от приетата "Програмата за опазване на околната среда за страните от Централна и Източна Европа" и Националните програми по опазване на околната среда се създават условия за насърчаване на местните власти да разработят в тясно сътрудничество с гражданите "Местни програми за опазване на околната среда" за своята община.

Конвенцията за достъп до информация и участие на обществеността при вземането на управленски решения, приета на четвъртата среща на министрите на околната среда, в региона на ЕИК, през юни 1998г, в Орхус, Дания, си поставя за цел да допринесе за защита правото на всеки човек от сегашните и бъдещите поколения да живее в околна среда, благоприятна за неговото здраве и благосъстояние, като гарантира правото на достъп до информация, участие на обществеността при взимането на решения и достъп до правосъдие по екологични въпроси.

Тези световни тенденции намират отражение и в българското законодателство.

В Закона за опазване на околната среда /ЗООС/, чл.79, ал. 1 е посочено, че кметовете на общините разработват програми за опазване на околната среда за съответната община в съответствие с указания на министъра на околната среда и водите..

Принципно право за приемане на стратегии, прогнози, програми, планове по въпроси от местно значение, включително опазване на околната среда, е дадено на Общинските съвети с чл.21, т.12 от Закона за местното самоуправление и местната администрация /ЗМСМА/.

Какво всъщност се разбира под понятието "програма". Определенията дадени в справочната литература описват програмата, като изложение на основните цели и задачи на дадена организация в определена област. В много случаи, понятието "програма" се отъждествява с план за работа, план за действие. В този смисъл, общинските програми за опазване на околната среда, би могло да се дефинират, като целенасочено планиране на дейностите в областта на околната среда за определен период от време. Те могат да се считат за един инструмент за постигане на подобрения в областта на околната среда.

Съвременните модели на разработване на програми следват стъпките на стратегическото планиране. Най-общо казано, този подход дава отговор на 3 главни въпроса:

- Къде сме сега? /анализ на средата/
- Какво искаме да постигнем? /Определяне на цели и приоритети /
- Как да го направим? /Алтернативи, план за действие, отчетност, контрол/

Програма, разработена по метода на стратегическото планиране, формира адекватна екологична политика на дадена община. Тя отчита влиянието на икономическите и социалните интереси в обществото и създава условия за устойчиво развитие на общността като цяло.

Такова е и основното предназначение на една общинска програма за опазване на околната среда - да се постигне устойчиво решаване на екологичните проблеми в общината или запазване на доброто състояние на околната среда. Като подцели могат да бъдат посочени:

- идентифициране на приоритетните екологични цели и обединяване на усилията на различните заинтересовани страни за тяхното постигане;
- формулиране на основните принципи на управление на околната среда на местно ниво;
- определяне на ролите и отговорностите на всички заинтересовани от решаването на екологичните проблеми страни;

- формиране на адекватна екологична политика на общината;
- най-ефективно и целесъобразно използване на наличните ресурси;
- ангажиране на местната общественост при вземането на решения за околната среда и в следствие при изпълнението им;

Още много цели на общинските екологични програми могат да бъдат формулирани, ако се отчита спецификата на всяка община. Основното обаче е, да променим начина си на мислене за да променим и начина си на живот. Да търсим партньорство и консенсус при вземането на решения. Да обединим усилията си за опазване на околната среда сега. Да осъзнаем отговорността си пред бъдещите поколения. И както се казва в основния принцип на екологичното движение: "Да мислим глобално. Да действваме локално."

Основните позитиви при прилагане принципа на стратегическото планиране са:

- ✓ Стратегическото планиране представлява дисциплинирано усилие, плод на което са решения и действия от фундаментално естество, които определят какво представлява, какво и как работи една организация.
- ✓ Стратегическото планиране ни кара да преосмислим с каква дейност да се занимаваме.
- ✓ Стратегическото планиране се фокусира върху въпросите, възможностите и проблемите, които са от критично значение за една община. То дава възможност на ръководителите да погледнат отвъд ежедневните си проблеми. Една от най-привлекателните му страни е в това, че ни помага да разграничим наистина важните решения от тези с временно въздействие.
- ✓ Стратегическото планиране се фокусира върху процеса на оценка на средата, анализ на силните и слабите страни на организациите и им позволява да се възползват от външните предизвикателства и възможности.
- ✓ Стратегическото планиране се занимава основно с взаимодействието на дадена организация с нейната среда и създаването и поддържането на динамичен баланс между двете, така че да се използват в максимална степен наличните и потенциални ресурси, максимално да се оползотворят благоприятните възможности и да се неутрализират заплахите, пред които средата ни поставя.
- ✓ Стратегическото планиране е този елемент от работата на ръководството и от функциите на дадена организация, чрез който се предизвиква промяната, вместо просто да се реагира на вече настъпила промяна. включим и, иначе неконтролируемите, сили от околната среда.
- ✓ Същността на стратегическото планиране е в системното установяване на възможностите и заплахите, които, комбинирани с други добре подбрани данни, дават основата за правилните решения на организацията, чрез които тя може да оползотвори възможностите и предотврати заплахите. Да планираме, означава да проектираме едно желано бъдеще и да идентифицираме начините, по които да го превърнем в реалност.
- ✓ Процесът на стратегическо планиране изисква системни усилия от страна на организацията, чрез които тя може да посрещне неизбежните промени и да предвиди бъдещето си. Значението на този процес е в това, че той дава възможност на организацията сама да оформя бъдещето си вместо просто да се подготвя за него.

При изготвянето на общинската програма за опазване на околната среда на Община Търговище са спазени основни етапи в съответствие с методичните насоки на Министерство

на околната среда и водите. Посочените по-долу етапи обхващат и периода на изпълнение на програмата.

ОПРЕДЕЛЯНЕ И ВЪВЛИЧАНЕ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ

АНАЛИЗ НА СРЕДАТА /СЪЩЕСТВУВАЩОТО СЪСТОЯНИЕ/

АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ, ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ЗАПЛАХИТЕ
(SWOT)

ИЗРАБОТВАНЕ НА ВИЗИЯ ЗА ОБЩИНАТА

УСТАНОВЯВАНЕ НА ГЕНЕРАЛНИТЕ СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ

РАЗРАБОТВАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ОПРЕДЕЛЯНЕ НА
ПРИОРИТЕТИТЕ

УСТАНОВЯВАНЕ НА ИЗМЕРИТЕЛИТЕ ЗА ДОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ

ИЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯ ЧРЕЗ ОПРЕДЕЛЯНЕ И ОЦЕНКА НА АЛТЕРНАТИВИТЕ
ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ

ИЗРАБОТВАНЕ НА РАБОТЕН ПЛАН

РЕАЛИЗАЦИЯ НА СТРАТЕГИЯТА:

МОНИТОРИНГ, КОНТРОЛ, ОЦЕНКА И АКТУАЛИЗАЦИЯ НА СТРАТЕГИЯТА

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата “Програма за опазване на околната среда на Община Търговище” е разработена на основание чл. 79, ал.1 от Закона за опазване на околната среда /ЗООС/.

В структурно отношение Програмата е оформена съгласно методически указания на Министъра на околната среда и водите, а съдържанието ѝ е подчинено на целите на Закона за опазване на околната среда и Националната стратегия за околна среда.

Програмата е разработена в съответствие с Указанията на Министерство на околната среда и водите от месец ноември 1999 г., относно структура и съдържание на общинските програми за опазване на околната среда и Закона за местното самоуправление и местната администрация, т.8 от чл. 11, според която “Местното самоуправление в общината се изразява в правото на гражданите или на избрани от тях органи, в рамките на предоставената им компетентност, да решават въпросите, свързани с опазването на околната среда и рационалното използване на природните ресурси с общинско значение” и т.12 от чл. 21, според която “Общинският съвет приема стратегии, прогнози, програми и планове за развитие на общината”.

Редом с Общинския план за развитие, съществуват и редица други общински стратегически документи, които на практика представляват интегриран инструментариум за планиране на политиката за местно развитие, в това число и по отношение опазване на околната среда. В тази връзка Програмата за опазване на околната среда на Община Търговище ще бъде основният документ за провеждане на политика по околна среда в общината. С нея ще се идентифицират и планират нужните действия с техните времеви срокове и източници на финансиране. Основната мисия на тази програма е да спомогне за създаването на оптимална екологична обстановка в района на Община Търговище, осигурявайки интегрирано опазване на околната среда.

Съгласно приоритетите на Националната стратегия за околна среда, опазването на околната среда е свързано с прилагането на следните фундаментални принципи:

1. Устойчиво развитие;
2. Предотвратяване и намаляване на риска за човешкото здраве и околната среда;
3. Предимство на предотвратяването на замърсяването пред последващо отстраняване на вредите;
4. Участие на обществеността и прозрачност в процеса на вземане на решения в областта на околната среда;
5. Информирание на гражданите за състоянието на околната среда;
6. Замърсителят плаща за причинените вреди;
7. Съхранение и опазване на екосистемите и присъщото им биологично разнообразие;
8. Възстановяване и подобряване качеството на околната среда в замърсените и увредени райони;

9. Интегриране на политиката по опазване на околната среда в секторните и регионални политики за развитие на икономическите и обществени отношения;

10. Достъп до правосъдие по въпроси, отнасящи се до околната среда.

Основната цел на Общинската програма за опазване на околната среда е да се постигне устойчиво решаване на екологичните проблеми в Община Търговище и подобряване на състоянието на околната среда.

Като подцели са изведени:

- *Обединяване усилията на държавните институции, общинските органи, населението, НПО и предприятията на територията на Общината в опазването на околната среда;*
- *Открояване приоритетите в областта на околната среда и стикование на общинските мерки с националните програми и стратегии;*
- *Идентифициране и анализиране проблемите в областта на околната среда, установяване на причините; предлагане на решения и действия за тяхното преодоляване.*
- *Оптимално използване на ограничените финансови и човешки ресурси, съсредоточаването им за решаване на най-приоритетните проблеми.*
- *Умело използване на пазарните условия и насочване на частните интереси към отстраняване на негативните последици и преди всичко към създаване на интерес за превантивни мерки;*
- *Формулиране основните мерки, чрез които Общината следва да изпълнява задълженията си да реализира правомощията си, делегирани от нормативните актове в областта на околната среда;*
- *Аргументиране проектите на Общината, предложени за финансиране от общински, национални и международни източници на финансиране;*

Програмата за опазване на околната среда на Община Търговище е съобразена с националните и регионални приоритети в икономическото развитие и опазването на околната среда:

- Общински план за развитие на Община Търговище (2014 - 2020 г.);
- Областна стратегия за развитие на област Търговище (2014 - 2020 г.);
- Национална стратегия за околна среда (2009 - 2018 г.);
- Национална програма за действие по околна среда и здраве (2008 – 2013 г.);
- Националната програма за управление на дейностите по отпадъците (2009-2013 г.);
- Програма за управление на отпадъците на Община Търговище (2014 – 2020 г.);
- Програма за насърчаване на използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива за периода (2013 – 2022 г.);

1. АНАЛИЗ НА СРЕДАТА

1.1. ПРИРОДО-ГЕОГРАФСКА И ТЕРИТОРИАЛНО - АДМИНИСТРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА

1.1.1. Географско положение спрямо територията на страната

Община Търговище е разположена в Североизточна България, в източната част на Дунавската равнина. Тя е административен център на едноименната област. Географското положение на общината е сравнително благоприятно. През територията ѝ преминават главен път и ЖП линия по направление Варна – София, има удобна транспортна връзка за Русе и за Южна България през Котел.

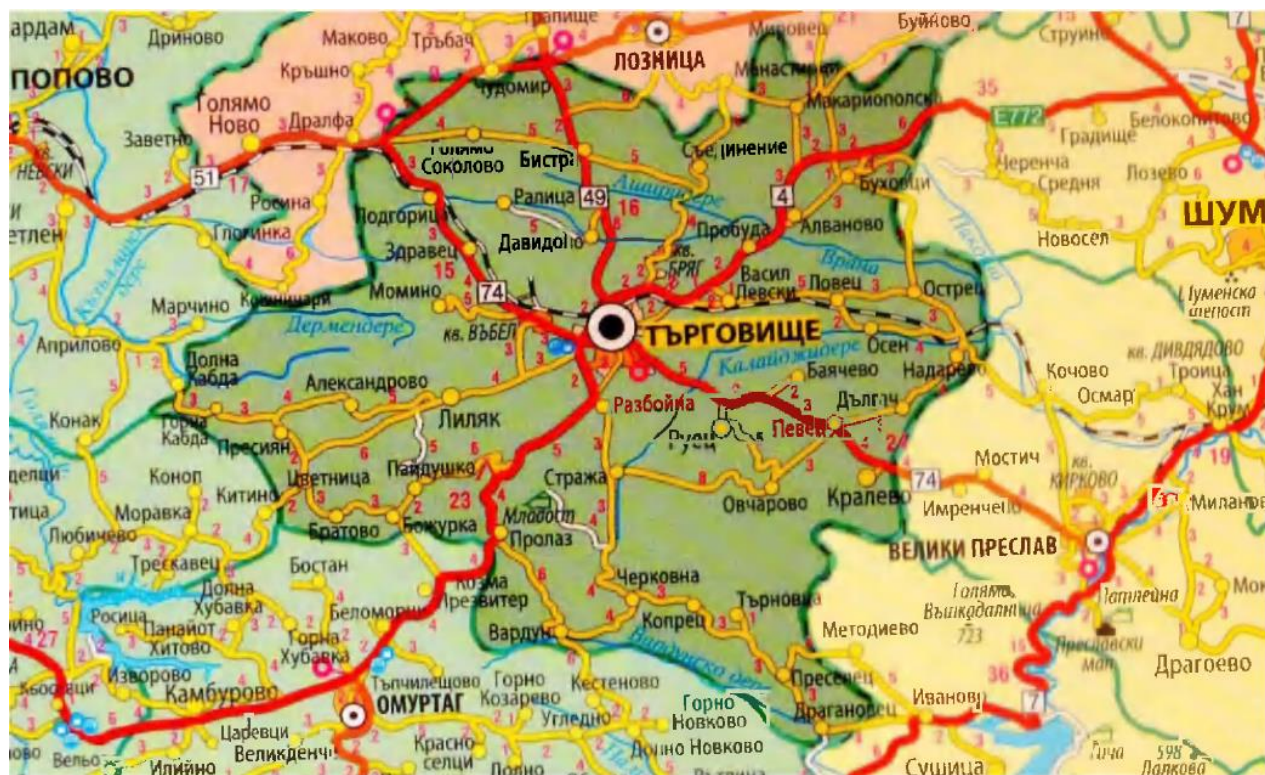
Фиг. № 1.1.1-1.

Територията на общината е 688,7 кв. км., което представлява 27% от общата площ на област Търговище и около 5% от територията на Североизточен район (СИР, NUTS 2).

Някогашен активен кръстопът и "място за търговия" (Търговище), градът е изправен пред предизвикателството да препотвърди произхода на името си, изпълвайки го с ново съдържание на икономически дейности.

Фиг. № 1.1.1.-2

1.1.2. Съседни общини

На север община Търговище граничи с община Лозница, на североизток с Хитрино, на изток с общините Шумен, Велики Преслав и Върбица, на юг с Омуртаг, а на запад с общините Антоново и Попово.

Фиг. № 1.1.2.

1.1.3. Инженерно-геоложки условия. Релеф

1.1.3.1. Инженерно-геоложки условия

Разглежданият район попада в Мизийската платформена област, в близост до границата с Предбалкана. Платформената област обхваща част от Дунавската хълмиста равнина попадаща в Търговишкото поле. Границата с Предбалкана се очертава по северните части на Преславско-Драгоевската планина. Нейните склонове се спускат стръмно към Търговишкото поле.

Основно разпространение имат скалите на Горнооряховската свита (gK1h-ap), които се разкриват почти навсякъде по повърхността на Търговишкото поле. Представена е от сивосинкави мергели и глинести мергели. Те са неясно слоести и често съдържат овъглени растителни останки, пирит и глауконит. Всред мергелите се срещат тънки пясъчникови прослойки.

Дебелината на Горнооряховската свита в различни части от района е различна, като в сондаж при гр. Търговище е 676 m (инт. 10 – 686 m).

В района като полезни богатства могат да се разглеждат само мергелите на Горнооряховската свита, които са пригодни за основен материал за производство на груба керамика. А разглеждания район няма сведения за проява на негативни геодинамични явления.

Съгласно Карта за сеизмично райониране на Република България за период 1000 години, районът попада в зона с вероятност от проява на земетръс от VIII степен по скалата на Медведев-Шпонхоер-Карник.

1.1.3.2. Релеф

Територията на община Търговище се характеризира с разнообразие и преливане на равнинен, хълмист и нископланински релеф. Надморската височина варира от 150 до 690 метра. За град Търговище надморската височина е около 170 м. Северната част от територията е разположена в Търговишкото поле по поречието на река Врана. Територията на общината, южно и западно от гр. Търговище, обхваща нископланински терени от Преславско-Драгоевската планина (с най-висок връх “Коджакус” - 690 м.) и

Северослонишкия плоскоридов район. Плоските и разлати била на планината имат платовиден характер. От тях се спускат умерено стръмни склонове. Изключение правят много стръмните склонове в пролома на р. Врана при Търговишки проход.

Централните и северните части на общината, попадащи в Дунавската равнина и Лудогорското плато, обхващат хълмисти равнини и разчленени плата със заоблени форми, просечени на места от дълбоки долове и ровини. Не са регистрирани срутища, свлачища и други ограничителни физико-геоложки явления.

Фигура № 1.1.3.

1.1.4. Климат

Общината попада в зоната на умерено-континенталната област на България и точно в средния климатичен район на Дунавската равнина със средномесечна температура +10.7 С. В сравнение с териториите на север, тук зимите са с умерени студове, а летата – с умерени горещини.

Годишният ход на валежите има подчертан континентален характер (с най - много валежи през лятото, а най-малко - през есента). Средната годишна сума на валежите е между 550 и 680 мм, което е по-ниско от средните показатели за страната. Районът спада към слабо до средно градобитните.

Средната дата на последния пролетен мраз е 11 април, а на първия есенен - 27 октомври. Средната дата на образуване на първата снежна покривка е 11 декември, за задържане на последната снежна покривка е 13-15 март. Средният брой дни със снежна покривка е около 48.

Районът попада в зоната на най-рядко и с най-малък размер отвяване на снежната покривка. Преобладават ветрове със западна посока (годишно около 32 %), а най-слаби и редки са ветровете от север-североизток. Висока е честотата на тихо време (около 47,3 %). През пролетта от югозапад и запад нахлуват влажни въздушни маси. Не по-малко значение за формирането на климата има и пренасянето на въздушни маси от тропичен произход през лятото.

Районът на Община Търговище по своите климатични фактори (атмосферна циркулация, радиационни и физико-географски условия) принадлежи към Европейско - континенталната климатична област, климатична подобласт – Умерено -континентална, Източен климатичен район на Дунавската хълмиста равнина.

Различията в релефа, ландшафта и промишлеността както и разположението спрямо пунктовете на измерване определят достоверността на данните за климатичните и метеорологични фактори, която е напълно достатъчна за целите на представената информация.

В разглеждания район зимата е сравнително мека, пролетта хладна, лятото горещо, а есента продължителна и топла.

Територията не е класифицирана като “гореща точка” по отношение замърсяването на атмосферния въздух. В сайта на Националния Институт по Метеорология и Хидрология, БАН - <http://www.meteo.bg/>, не са представени данни за замърсяването на района с азотен и серен диоксид, въглероден оксид, прах и др. Районът в който попада обекта не е обременен с емисии на вредни вещества тъй като освен разглеждания обект в близост няма сериозни промишлени замърсители.

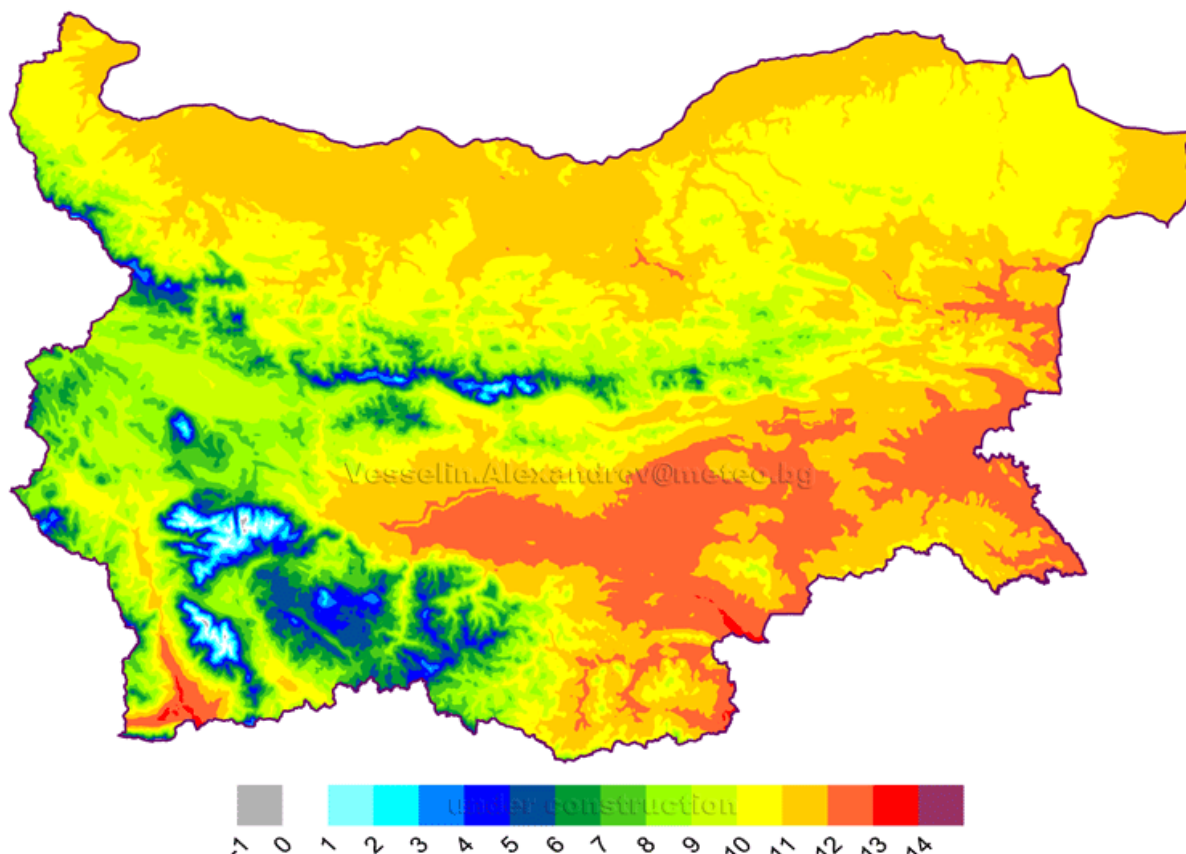
Територията на Община Търговище се характеризира с типичен умерено континентален климат. Тъй като се намира в периферната част на източния климатичен район на Дунавската равнина, климатичната характеристика се влияе от множество фактори: температура на въздуха, относителна влажност, скорост и роза на ветровете, валежи, слънчева радиация и др. Информация за стойностите на всеки един от тези фактори е отразена в посочените по-долу таблици.

1.1.4.1. Температура

Средната годишна температура на въздуха е 10.7°C . Най-студен месец в годината е януари с изчислителна температура -17°C , а най-топъл м. юли с абсолютен максимум $+39^{\circ}\text{C}$. Средногодишната максимална температура на въздуха е 16.9°C , а минималната 5.9°C , което разкрива умерено континенталната специфика на района.

Таблица № 1.1.4.1. Средногодишни стойности на температурата

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
-1.1	1.0	4.4	10.7	15.6	19.4	22.0	21.6	17.4	12.0	6.8	1.8	11.0

Фигура. № 1.1.4.1. Средногодишни стойности на температура**1.1.4.2. Слънчева радиация. Слънчево греене**

Слънчевата и космическа радиация са един от факторите, оказващи влияние на екологичното и санитарно хигиенното състояние на селищата. Интензивността на сумарната радиация върху хоризонтална площ е най-голяма през месец юли през първата половина на деня. По сумарна годишна радиация гр. Търговище попада в зона "В".

Слънчевата радиация е основен климатообразуващ фактор и главен източник на топлинна енергия. Замърсяването на атмосферата се отразява върху загубите от биологично активната част на слънчевата радиация. Газовете от двигателите с вътрешно горене и от промишлените и битови обекти интензивно поглъщат ултравиолетовата радиация. От друга страна токсичността на тези газове под действието на същата радиация нараства десетки пъти. Сумарната радиация нараства с височината на слънцето и в часовете около обяд достига максималните си стойности. От значение за прихода и разхода на слънчевата радиация е и прозрачността на атмосферата, която в града понякога значително варира.

Продължителността на слънчевото греене има сериозно отношение към компонентите на околната среда. Броят на часовете слънчево греене зависи от дължината на деня, респективно от географската ширина на мястото, облачността и закритостта на хоризонта. Годишната продължителност на слънчевото греене е 2204 часа, което не стимулира вторични химични процеси.

За сравнение станция "Сандански" е с 46 дни годишно без слънчево греене, а станция "Лом" -106 дни годишно. Конкретни данни за слънчевата радиация за ст. Търговище липсват, поради което са използвани репрезентативни данни за други райони на страната.

Сумарната радиация нараства с височината на слънцето и в часовете около обяд достига максималните си стойности. Познаването на светлинния режим в града е тясно свързано с хигиената на труда, експлоатацията на различни технически съоръжения и др.

Таблица № 1.1.4.2. Продължителност на слънчевото греене

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
79	99	139	182	234	263	318	302	245	176	95	72	2204

1.1.4.3. Валежи и влажност на въздуха.

Годишната сума на валежите за Община Търговище е 646 mm, като се разпределя по сезони - Зима - 145 mm; Пролет -164 mm; Лято - 200 и Есен - 137 mm.

В целия район най-интензивни валежи падат през м. май и м. юни , а най-малко - през есента - м. септември. Понякога валежите са поройни, което спомага за засилване на ерозията върху наклонените терени. Годишната сума на валежите е по-ниска от средната за страната.

Макар и рядко през периода април-октомври падат интензивни поройни дъждове. Опасността от тях е както в голямото количество валеж за кратко време, така и в силния вятър и градушки, които често ги съпътстват. Броят на гръмотевичните дни достига до 29 годишно.

Валежите допринасят за попадане и разпространение на замърсителите от въздуха в почвите, повърхностните и плитките подпочвени води. Районът на област Търговище се характеризира с много добро количество на валежите – средна годишна сума на валежите 646mm (средна за страната – 650 mm). Разпределението на валежите по сезони е неравномерно. Степента на овлажнение (Фиг. № 1.1.4.3.) е отношението на количеството валежи към изпарението и показва месечния дефицит или излишък на влажността във въздуха, като дефицит на влага има от м. март до м. октомври, като много сух е месец септември с коефициент 0.3, а най-влажен е декември – коефициент 2.6.

Фиг. № 1.1.4.3-1. Влажност и валежи

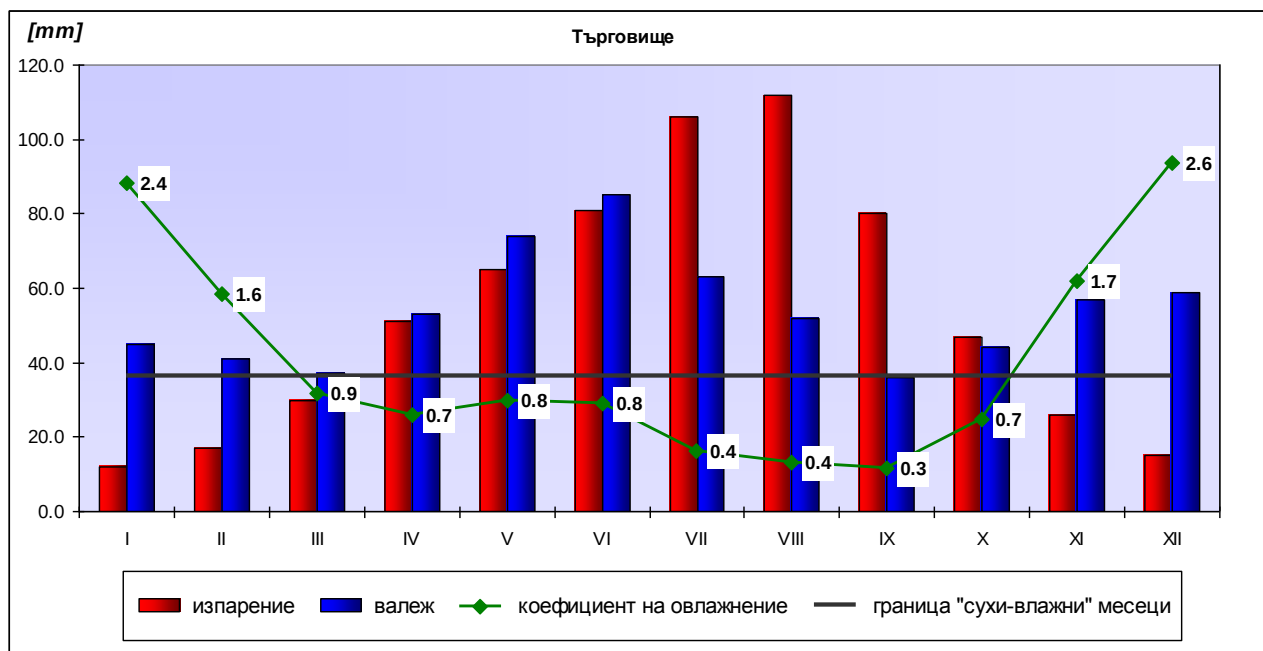
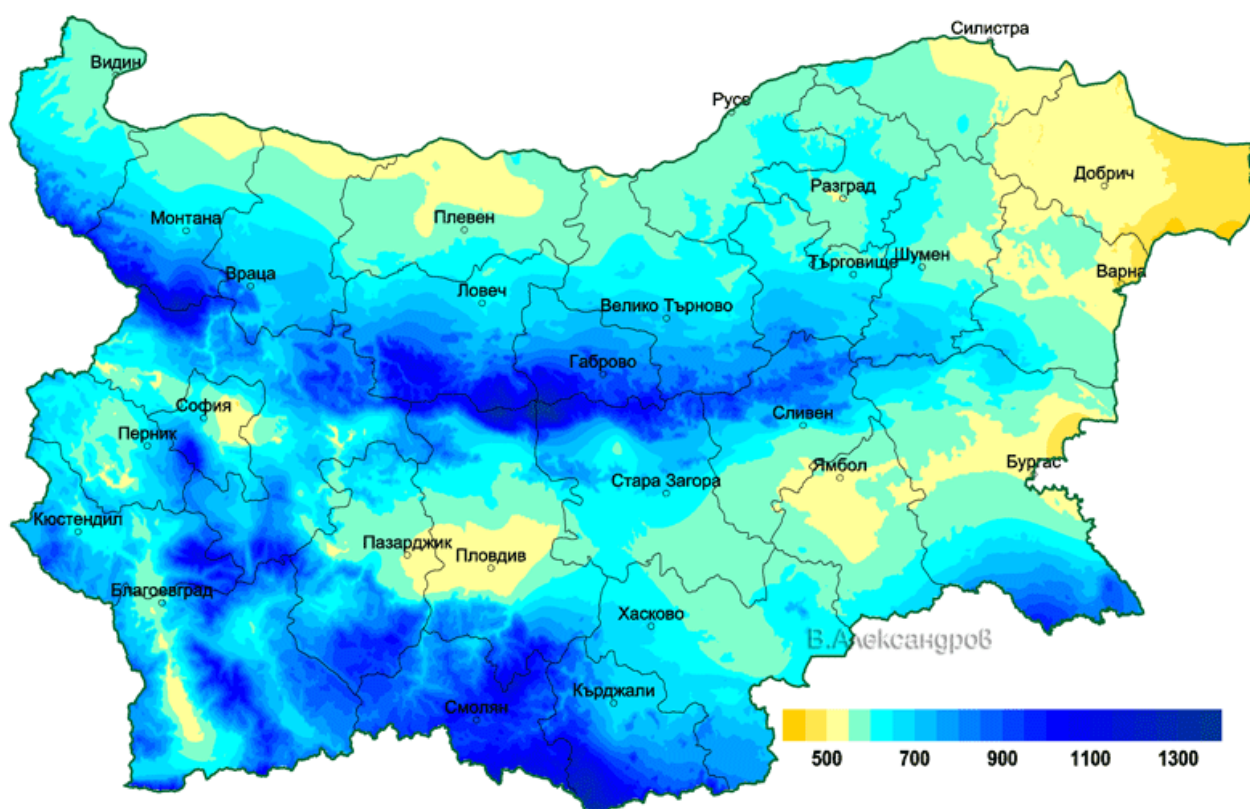

Таблица 1.1.4.3-1. Средногодишни стойности на валежи

Показател	Месец												Общо годишно
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Средно количество на валежи	45	41	37	53	74	85	63	52	36	44	57	59	646

Таблица 1.1.4.3-2 Средносезонните стойности на показателите.

Показател	Сезон			
	З	П	Л	Е
Средно количество на валежи	145	164	200	137

Фигура 1.1.4.3-2. Средногодишни стойности на валежи

Както се вижда от фигура № 1.1.4.3-1, дефицит на влага има от м. март до м. октомври, като много сух е месец август с относителна влажност 63%, а най-влажен е декември с относителна влажност 82%.

Таблица № 1.1.4.3-3. Относителна влажност

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Год.
82	79	73	68	70	70	64	63	66	74	82	82	73

Дните със снежна покривка са средно 36, като задържането ѝ започва от средата на м. декември и продължава до средата на м. март. Средната дата на образуване на първата снежна покривка е 15 декември, а средната дата на стопяване на последната снежна покривка е 4 март. Средната продължителност на снежната покривка е 79 дни. Средната ѝ дебелина е 6 а максималната - 45

1.1.4.4. Мъгли

Мъглата е състояние на въздуха в приземния слой, при което хоризонталната видимост е по-малка от 1 km. Мъглите се образуват предимно през студената част на годината. Максимумът им е през януари и съвпада с максимума на относителната влажност. Броят на дните с мъгла на територията на страната варира от 24 до 143 през цялата година.

За община Търговище най-голям е броят на дните с мъгла през студеното полугодие - 25.8 %, а най-малък през топлото полугодие – 6,3 дни. При наличие на инверсия в съчетание

с мъгли, съдържанието на замърсителите в атмосферния въздух е 20 до 30 % по-високо, отколкото само при наличие на мъгли. Като се има предвид, че през зимата са регистрирани най-голям брой инверсии и дни с мъгли, може да се твърди, че това е периода с най-неблагоприятни условия за разсейване. Антициклоналната циркулация, която в последните години се проявява все по-често, през студената част на годината създава условия за радиационни инверсии и образуване на мъгли.

Продължителността на мъглата е друга основна характеристика. Най-често са мъглите с продължителност до 3 часа и от 3 до 6 часа. Наблюдават се и мъгли с продължителност няколко денонощия. Те затрудняват транспорта, трудовата дейност в много отрасли и водят до повишаване концентрациите на много от замърсителите на приземния въздух. В Таблица 1.1.4.4-1 са представени средния брой дни с наличие на мъгли.

Таблица 1.1.4.4-1. Среден брой дни с наличие на мъгли

Показател	Месец												Общо годишно
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
Брой дни с мъгла	4,6	3,0	2,5	1,0	0,7	0,6	0,4	0,5	1,1	3,3	3,9	4,8	26,6

1.1.4.5. Ветрове. Роза на вятъра.

Вятърът е метеорологичен фактор с най-силно значение за разпространението на прахови газообразните замърсители, изхвърляни в атмосферния въздух. Концентрацията на замърсителите от постоянно действащи източници е обратно пропорционална на скоростта на вятъра, а ако той е устойчив по посока -замърсяването е по-голямо, отколкото при вятър с променлива посока.

Характерът на разсейването и преноса на замърсители съществено се влияе от скоростта на вятъра, като най -неблагоприятни са ветровете със скорост 0 до 1.0 m/s. За района на общината са характерни средни месечни скорости над 1.9 m/s.

Таблица № 1.1.4.5-1. Средна скорост на вятъра по посоки m/ s през годината

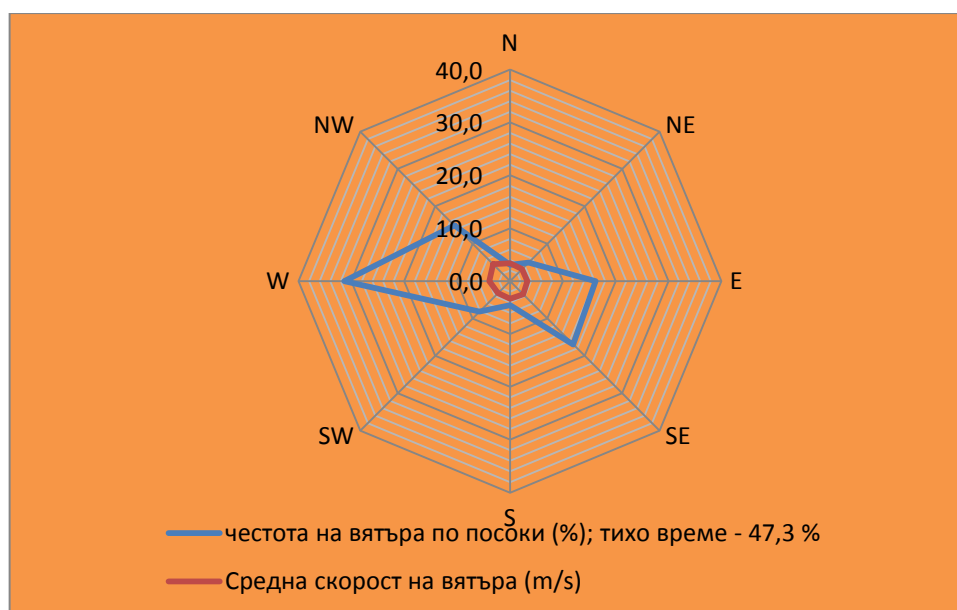
Посока	Месец												Средно годишно
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
N	5,0	3,7	3,2	2,9	2,6	3,4	3,4	3,6	3,2	2,5	2,9	4,2	3,4
NE	3,6	3,5	3,6	3,4	3,2	3,5	2,9	3,2	3,3	3,1	3,3	3,8	3,4
E	3,3	4,5	4,3	4,0	4,2	3,2	3,1	3,3	3,5	3,3	3,6	3,5	3,7
SE	4,0	4,3	4,4	4,4	5,2	3,8	3,1	3,5	3,7	3,7	4,2	3,9	4,0
S	5,3	7,3	4,8	4,7	3,8	3,4	3,2	3,4	3,4	3,4	4,2	5,7	4,4
SW	5,4	6,5	4,8	4,5	3,4	3,3	2,9	3,1	3,5	4,4	3,5	5,8	4,3
W	5,2	5,0	4,6	4,8	4,2	3,9	3,9	4,1	3,8	4,2	4,3	4,6	4,4
NW	6,4	6,1	3,8	4,8	4,9	4,8	4,0	4,7	4,5	3,8	4,9	5,4	4,8

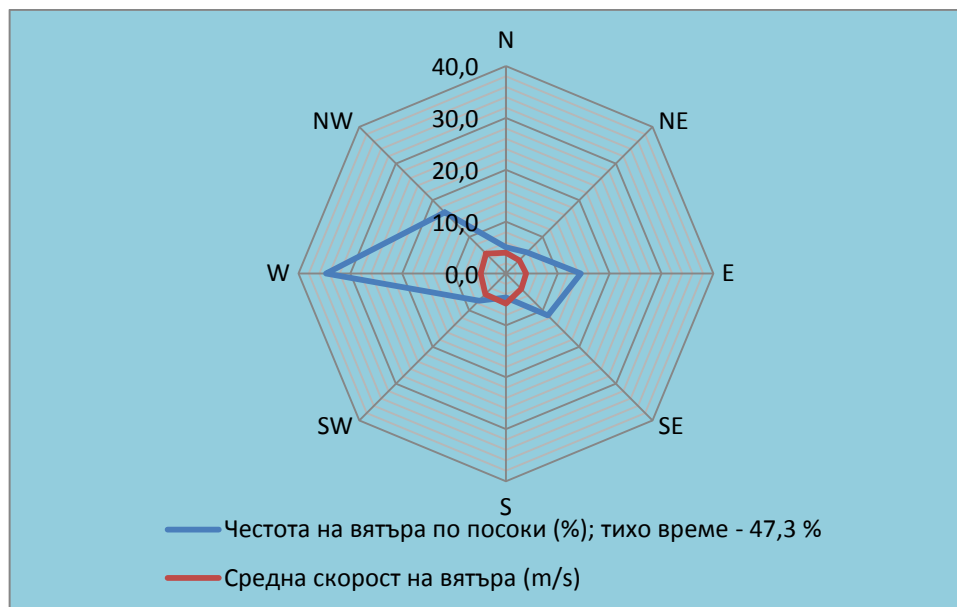
Таблица № 1.1.4.5-2. Честота на вятъра по посоки и случаи на “тихо” време.

Посока	Месец												Средно годишно
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
N	2,6	5,0	5,3	2,4	2,1	2,5	3,5	3,1	3,1	2,4	3,7	7,3	3,6
NE	6,0	5,3	7,8	4,8	3,5	3,9	4,1	5,5	6,4	4,3	4,6	4,0	5,0
E	12,1	12,0	21,5	20,8	21,3	16,5	14,6	15,2	18,5	23,2	18,8	12,2	17,2
SE	9,2	8,8	15,9	19,2	17,4	15,1	16,3	17,3	19,1	14,7	17,6	11,7	15,2
S	4,7	3,7	3,8	6,5	6,2	4,6	4,5	4,4	4,6	5,6	5,8	6,2	5,1
SW	5,1	8,5	8,2	6,2	7,2	8,0	7,9	9,8	7,0	8,1	5,3	7,6	7,4
W	40,8	37,0	27,9	27,8	31,7	34,0	34,0	29,0	28,2	28,7	31,4	33,0	32,0
NW	19,5	19,7	9,6	12,3	10,5	15,5	15,1	15,7	13,2	12,9	12,7	18,0	14,6
Тихо време	52,9	44,3	40,0	42,5	44,6	46,2	44,3	47,5	51,2	54,3	47,8	52,1	47,3

По фактологични данни от Климатичен справочник на България са оформени следните рози на ветровете спрямо основните сезони свързани със значително въздействие върху разпространението на замърсителите в атмосферния въздух – зима и лято.

Фиг. № 1.1.4.5-1. Лятна роза на ветровете.

Фиг. № 1.1.4.5-2. Зимна роза на ветровете.

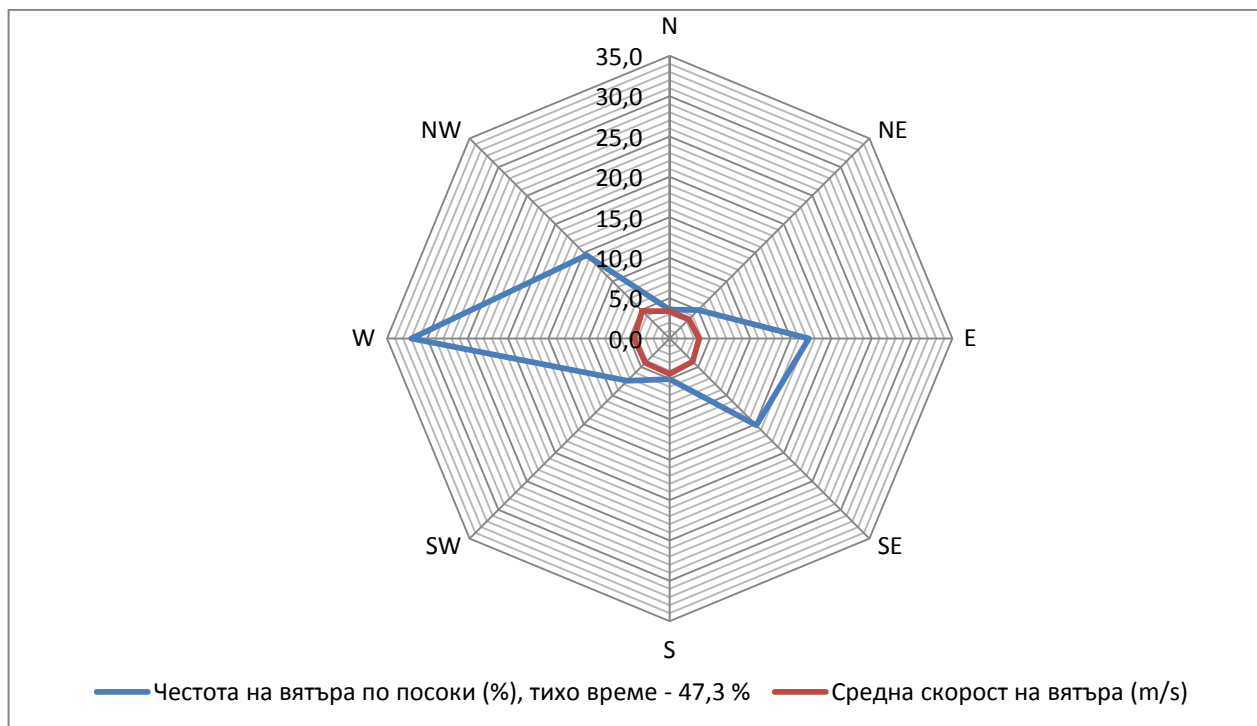
Характерът на разсейването и преноса на замърсители съществено зависи от скоростта на вятъра. За района на гр. Търговище преобладаващите западни ветрове със средна скорост 4,4 m/s т.е. те способстват за бързото разсейване на замърсители от ниски източници.

Най-неблагоприятни скорости на вятъра до 1 m/s определят т.нар. “тихо” време, което за проучваната територия има проявления 47,3 % в годината (средната стойност се запазва в различните сезони на годината)

Таблица № 1.1.4.5-3. Данните са розата на ветровете

Посока	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	Тихо време
Скорост [м/с]	3,4	3,4	3,7	4,0	4,4	4,3	4,4	4,8	-
Честота [%]	3,6	5,0	17,2	15,2	5,1	7,4	32,0	14,6	47,3

На база предоставените данни е получена следната средногодишна роза на ветровете валидна за територията на Община Търговище.

Фиг. № 1.1.4.5-3. Средногодишна роза на ветровете.

Районът попада в област, където условия за разсейване на атмосферните замърсители не са добри. Само източните и югозападните ветрове са под 10 %, останалите са с почти еднакви проценти (над 10 %), като с най-голяма вероятност са ветровете от запад – в 18,6 % от случаите.

Най-силни са ветровете от северозапад (6,4 m/s), а най-слаби са от север (2,5 m/s). В следващата таблица е представено процентното разпределение на силните ветрове в годишен аспект.

Таблица № 1.1.4.5-4. Честота на силните ветрове по посока /%/

N	NE	E	SE	S	SW	W	NW
0,0	0,0	10,0	10,9	6,5	13,0	23,9	35,7

1.1.5. Полезни изкопаеми

Територията на общината е бедна на рудни полезни изкопаеми, но е богата на промишлени находища от скални материали, глинест мергел и червена глина. Варовици, пясъчници и мергели има в районите на гр. Търговище, и селата Стража, Кралево, Лиляк, Протаз, Цветница. В районите на гр. Търговище, с. Александрово и с. Пробуда има запаси от 1,8 млн.куб.м глинест мергел за производство на тухли и керамика. Скалните материали в м. ”Боаза” са със запас 3,5 млн.куб.м, Лиляк - 25 млн.куб.м и Кралево - 18 млн.куб.м, които могат да задоволят потребностите на целия Североизточен район за планиране. Други полезни изкопаеми не са разкрити.

1.1.6. Кметства и населени места в общината

По данни от преброяването на населението към 01.02.2011 г. в община Търговище живеят 57 264 души или 47% от населението на областта и близо 6% от населението на СИР.

Селищната мрежа се състои от 52 населени места – административния център град Търговище и 51 села.

Таблица № 1.1.6.1.

София	Варна	Бургас	Русе	Разград	Шумен	Пловдив
320	123	181	100	37	41	285

Общинският център - гр. Търговище е централно разположен спрямо останалите населени места в общината. Освен функционален, градът е и пространствен център на територията. Останалите селища формират равномерна мрежа, която няма сериозни релефни бариери, с изключение на пролома на р. Врана при Търговишки проход. Естествено ненаселени остават само части на Преславско-Драгоевската планина (южно и западно от града) и Северослонишкия плоскоридов район.

Общинският център град Търговище се намира на 320 км. от столицата на страната - София, на 123 км от големия Черноморски и пристанищен център – Варна и на 100 км. От пристанището на река Дунав – Русе. Община Търговище е една от 5-те общини в едноименната област. Тя е на първо място по население и на второ място по територия сред общините в областта. Най-голяма по територия е община Попово (832,9 кв.км.). (Таблица № 1.1.6.2.)

Таблица № 1.1.6.2.

Район, област, община	Територия кв. км	Население брой 01.02.2011 г. ¹	Гъстота на населението за 2011 г. (души на кв.км.)	Населени места (брой)	Градове (брой)	Села (брой)
България	111 001,9	7 364 570	66.34	5 304	253	5 051
Североизточен район	14 487	966 097	66.69	721	29	692
Област Търговище	2 558,5	120 818	47,23	196	5	191
Община Антоново	478,8	6 262	13,08	60	1	59
Община Омуртаг	400,8	21 853	54,52	43	1	42
Община Опака	157,4	6 664	42,34	6	1	5
Община Попово	832,9	28 775	34,55	35	1	34
Община Търговище	688,7	57 264	83,15	52	1	51

В община Търговище живее 47% от населението в областта. На следващо място по брой население са общините Попово (28 775 души) и Омуртаг (21 853 души). Най-малката община в областта по територия е Опака – (157,4 кв.км.), а по население Антоново (6 262 души). Средната гъстота на населението в община Търговище (83,15 души на кв. км. за 2011 г.) е по-висока от средните стойности за областта (47,23), от средната гъстота за страната

(66,34) и за СИР (66,69). По брой населени места (52), община Търговище се нарежда на второ място в областта след община Антоново с 60 населени места.

Средната селищна гъстота (6,2 селища на 100 км²) е близка до тази за страната (около 5). Отчитайки и демографската маса, гъстотата на населените места в равнините части е с многопо-благоприятни измерения. Средното отстояние между населените места е около 5 км, което е добра предпоставка за формиране и функциониране на една жизнена териториално-селищна общност.

Населението на община Търговище по постоянен адрес към 31.12.2012 г. е 72 566 души, но бележи тенденция на намаление с 1 943 души през 2012 г. спрямо 2006 г.

Населени места	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
гр. Търговище	47610	47242	47032	46764	46523	46252	46099
с. Алваново	166	162	152	143	137	138	137
с. Александрово	354	345	344	341	332	336	340
с. Баячево	1005	1015	1030	1030	1026	1029	1044
с. Бистра	211	209	200	197	187	174	169
с. Божурово	448	445	446	438	429	420	421
с. Братово	351	349	352	350	344	344	350
с. Буйново	892	909	900	912	907	909	898
с. Буховци	665	658	663	665	661	648	644
с. Вардун	1003	1016	1032	1050	1059	1068	1088
с. Васил Левски	338	342	340	329	323	319	318
с. Голямо ново	1207	1225	1215	1217	1225	1242	1251
с. Голямо Соколово	539	536	544	552	543	550	566
с. Горна Кабда	177	177	174	176	165	155	150
с. Давидово	373	376	358	371	373	383	390
с. Драгановец	599	598	608	625	625	620	622
с. Дралфа	535	544	534	530	527	530	527
с. Дългач	546	556	551	549	543	532	529
с. Здравец	517	521	506	502	509	507	505
с. Копрец	337	337	333	329	325	320	311
с. Кошничари	67	64	63	62	61	60	62
с. Кралево	1277	1300	1311	1317	1301	1299	1270
с. Кръшно	226	227	222	229	227	232	236
с. Лиляк	1171	1166	1171	1184	1182	1198	1213
с. Ловец	451	442	442	440	435	434	427
с. Макариополско	819	790	781	770	769	763	748
с. Маково	287	280	280	277	275	265	265
с. Миладиновци	222	217	213	202	201	189	189
с. Мировец	69	71	68	69	61	66	72
с. Момино	281	276	269	270	274	275	272
с. Надарево	568	565	550	545	545	531	532
с. Овчарово	841	847	845	836	797	802	801
с. Осен	47	46	45	37	35	38	40
с. Острец	527	514	513	507	498	503	502
с. Пайдушко	329	321	313	317	309	306	300
с. Певец	124	122	116	120	123	124	119

с. Подгорица	1100	1132	1128	1141	1145	1169	1173
с. Преселец	550	540	524	519	513	516	511
с. Пресиян	277	272	266	261	254	252	238
с. Пресяк	491	496	494	493	495	497	493
с. Пробуда	633	624	628	634	621	606	611
с. Пролаз	127	122	120	119	124	124	118
с. Разбойна	735	747	745	740	737	740	742
с. Ралица	272	269	282	268	263	263	261
с. Росина	371	382	379	383	384	390	400
с. Руец	1186	1199	1205	1210	1213	1225	1209
с. Стража	892	890	880	862	838	848	841
с. Съединение	443	430	418	411	408	410	407
с. Твърдинци	287	294	289	288	291	289	280
с. Търновца	731	727	720	719	700	688	689
с. Цветница	134	129	127	128	123	120	114
с. Черковна	1091	1099	1100	1091	1085	1075	1062
Община Търговище	74499	74162	73821	73519	73050	72773	72556

За периода 2006-2012 г. жителите на общинския център гр. Търговище по постоянен адрес намаляват с 1 511 души. В селата като цяло тенденцията е същата, с изключение на 12 села, където населението по постоянен адрес се увеличава. Това са: Баячево, Буйново, Вардун, Голямо ново, Соколово, Давидово, Драгановец, Лиляк, Подгорица, Разбойна, Росина и Руец.

Най-малкото село по население в община Търговище през 2012 г. е с.Осен - 40 души, а най-голямото с. Кraleво - 1270 души. Урбанистичната класификация на селищата е относително поляризирана - 1 град - Търговище, 8 големи села (над 1000 жители), 15 средно големи села (500-1000 жители), 18 средни села (200-500 жители), 7 малки села (100-200 жители), 3 много малки села (под 100 жители).

Урбанизираността на територията на общината е 64% градско, спрямо 38% селско население /при 73% за страната в полза на градското/. Развитието на селищната мрежа в общината е довело до съсредоточаване на основните административни, промишлени, обслужващи и културни дейности в гр. Търговище. Почти всички хора, живеещи на село, са постоянно пребиваващи там и се занимават със земеделие в лични стопанства. Като цяло икономическият потенциал на градското население в общината е по-висок от този при селското население. Това се обуславя от различния начин на живот и възможностите за трудова реализация.

По степен на благоустроеност селата имат сходни характеристики - всички са електрифицирани и водоснабдени (но в 31 от тях водата е с недостатъчен дебит), във всички отсъства канализация.

Като физическа структура, селищната мрежа е добре развита, балансирана е върху цялата територия на общината. Дисбалансът (поляритетът) се проявява при демографските, икономическите и функционалните характеристики на селата. По тази причина и поради големия брой населени места, общината има нужда от целево създаване на няколко вторични опорни центъра, различни от град Търговище, които да гарантират балансираното развитие на района в бъдеще.

Отчитайки географското разположение спрямо общинския център, броя на жителите населата, осигуреността им с обществени и обслужващи функции и други фактори, като естествени вторични пунктове за развитие можем да определим следните 6 опорни центъра:

- *Североизточен опорен център - с. Макариополско;*
- *Северозападен опорен център - с. Дралфа;*
- *Югозападен опорен център - с. Лиляк;*
- *Югоизточен опорен център - с. Кралево и с. Надарево;*
- *Южен опорен център — с. Стража;*
- *Опорен център на район Малко Герлово с две водещи села — Вардун и Черковна.*

За да се постигне балансирано териториално развитие на община Търговище, в тези селатрябва да се инвестира за подобряване на инфраструктурата и развитие на обслужващите функции и услуги, разнообразяване на икономическите дейности, съживяване, създаване на работни места и задържане на младите хора.

Североизточен опорен център - с. Макариополско обхваща селата: Пресяк, Буйново, Твърдинци, Буховци, Алваново, Мировец, Съединение, Бистра, Давидово, Пробуда и Васил Левски.

Северозападен опорен център - с. Дралфа, който включва селата: Миладиновци, Маково, Кръшно, Голямо Ново, Росина, Голямо Соколово, Ралица, Подгорица, Кошничари и Здравец.

Югозападен опорен център - с. Лиляк включва още селата: Момино, Александрово, Пресиян, Горна Кабда, Цветница, Пайдушко, Божурка и Братово.

Югоизточен опорен център - с. Кралево и с. Надарево обхваща селата: Острец, Ловец, Осен, Дългач, Певец, Баячево и Овчарово.

Южен опорен център - с. Стража включва: с. Разбойна, с. Руец, с. Пролаз и местност „Парка”.

Опорен център на район Малко Герлово с две водещи села - Вардун и Черковна включва селата: **Копрец, Търновца, Преселец и Драгановец.**

1.2. ДАННИ И ИНФОРМАЦИЯ, ОТНАСЯЩИ СЕ ДО ОКОЛНАТА СРЕДА

1.2.1. Атмосферен въздух

Атмосферният въздух е елемент на околната среда, който оказва пряко и косвено въздействие върху здравословното състояние на човека. Атмосферното замърсяване е проблем на модерното общество, актуален най-вече за големите градове и индустриалните райони.

Опазването на качеството на атмосферния въздух е огромен проблем, който ще доминира в политиката на ЕС и през следващите години. Въздухът няма да стане по - чист единствено чрез стриктен контрол на замърсяването. Това ще изисква задълбочени промени

в политиката на ЕС, националните и местните политики като разнообразие на мерки, действия и практики в различните области.

Спектърът от глобални проблеми, изискващ внимание е широк: изчерпването на озоновия слой, киселинните дъждове, нивата на озона и другите замърсители в приземните слоеве, промените в климата.

Тези проблеми действително са много тревожни, но изглеждат отдалечени от ежедневието на хората. За много здравни експерти и гражданите по - важното е директната връзка между качеството на въздуха в населените места и човешкото здраве.

В градските територии са концентрирани голяма част от промишлените дейности, интензивен трафик, но тук са разположени и жилищата на хората. В резултат на това огромното нарастване на замърсяването на въздуха е проблем, който рефлектира върху всеки от нас. И всички ние имаме ролята да участваме в намирането на решение.

Рамковата директива 96/62/ЕС за управление на качеството на въздуха в градовете е ключов елемент от стратегията на ЕС за подобряване качеството на въздуха като цяло. Това налага стриктни изисквания относно извършвания мониторинг за вида и броя на контролираните замърсители, с оглед изготвяне на планове за действие за подобряване качеството на въздуха в средносрочен и дългосрочен аспект. От друга страна информирането на обществеността е основно изискване в Директивата.

Качеството на въздуха е последица от комбинираното действие на много и разнообразни фактори. Метеорологичните характеристики въздействат пряко върху разпространението на замърсителите в атмосферния въздух.

Нивото на замърсяване на въздуха се определя както от количеството емисии от различни източници, така и от характера на разсейването им в атмосферата.

Във връзка с ограничаване на антропогенното въздействие са издавани различни нормативни актове, имащи за цел защитата здравето на човека и на околната среда от отрицателни последици. С тези закони и норми се ограничават:

- ✓ емисии – въз основа на видовете източници се определят допустимите концентрации вредни вещества в т. н. димни газове, които могат да бъдат изпускани в атмосферния въздух – Норми за допустими емисии (НДЕ);
- ✓ имисии – определят се допустимите (граничните) концентрации на вредните вещества, чието наличие в атмосферния въздух не е свързано със здравен риск за населението – Пределно допустими концентрации (ПДК). Пределно допустима концентрация (ПДК) е максималната концентрация на вредно вещество, която за определен период от време не оказва нито пряко, нито косвено вредно въздействие върху човека.

Нормативните документи в българското законодателство, които определят нормите за ПДК за отделните замърсители и съответните им допустими отклонения, намаляващи линейно до съответната година, са:

- Наредба № 14/1997 г. – Норми за пределно допустими концентрации на вредни вещества в атмосферния въздух на населените места;

- Наредба № 9/1999 г. – Норми за серен диоксид, азотен диоксид, фини прахови частици и олово в атмосферния въздух;
- Наредба № 4/2004 г. – Норми за озон и алармени прагове за нивата на озон в атмосферния въздух;
- Наредба №1 /2004 г. – Норми за бензен и въглероден оксид в атмосферния въздух.

Контролът и оценката на показателите за качеството на атмосферния въздух в приземния слой се извършват в съответствие със Закона за чистотата на атмосферния въздух (ДВ бр.45/1996г.), Наредба № 7 за оценка и управление на качеството на атмосферния въздух (ДВ бр.45/1999г.), Наредба №12/2010 за норми на серен диоксид, азотен диоксид, фини прахови частици, олово, бензен, въглероден оксид и озон в атмосферния въздух и Наредба № 14 за норми за пределно допустими концентрации на вредни вещества в атмосферния въздух на населени места (ДВ бр.88/1997г.).

Пределно допустимите концентрации на вредни вещества в атмосферния въздух са:

- Максимална еднократна - допустимата краткосрочна концентрация в продължение на 30 или 60 минутна експозиция;
- Средноденоношна - допустимата концентрация в продължение на 24 часова експозиция. Получава се като средноаритметична величина от единичните измервания в продължение на 24 часа;
- Средногодишна - допустимата концентрация в продължение на едногодишна експозиция. Получава се като средноаритметична стойност от средноденоношните концентрации, регистрирани в продължение на една година.
- Алармен праг е всяко ниво, чието превишаване е свързано с риск за здравето на населението, включително при кратковременна експозиция и при превишаването на което се предприемат съответните мерки за информиране и предупреждаване на населението в съответните райони.

На територията на Област Търговище няма постоянно действащи пунктове за контрол на атмосферния въздух.

През 2013г. в изпълнение на утвърден график от МОСВ са извършени измервания от Мобилна автоматична станция (МАС)на Регионална лаборатория(РЛ) гр.Варна към ИАОС гр.София. Контролът е осъществен в рамките на 51 денонощия и обхваща основните показатели характеризиращи качеството на атмосферния въздух, а именно: озон (O_3), въглероден оксид(CO), SO_2 , NO , NO_2 , NH_3 , фини прахови частици - $ФПЧ_{10}$. Пунктът е разположен в гр. Търговище на ул."Трапезица" №18, ЦДГ№1. Измерването е извършено през четири периода, както следва: 09.04.2013г. -24.04.2013г.; 28.05.2013г. – 11.06.2013г.; 23.08.2013г. - 09.09.2013г. и 02.12.2013 г. – 13.12.2013 г. Измерени са концентрациите на отделните замърсители и проследени техните изменения в динамика, както следва: за серендиоксид (SO_2), азотни оксиди (NO , NO_2), въглероден оксид (CO) и озон (O_3) са измервани средночасови и средноденоношни стойности на концентрациите им, а за фини прахови частици с размер до 10 микрона ($ФПЧ_{10}$) – средноденоношни концентрации.Методи на изследване на показателите, характеризиращи качеството на атмосферния въздух са: БДС EN 14626:2012; БДС EN 14625:2012; БДС EN 14212:2012; БДС EN 14211:2012; ВВЛМ 2302/2011.

По време на измерването са наблюдавани и шест метеорологични параметъра: атмосферно налягане, посока и скорост на вятъра, температура и влажност на въздуха, и слънчево греене.

1.2.1.1. Източници на емисии за гр.Търговище.

Различават се два основни вида източници на атмосферно замърсяване: стационарни и линейни.

- Стационарните източници от своя страна са точкови и площни.
- Точкови са димоходите (комини) на горивни инсталации, изпускателните устройства на производствени вентилации и аспирации и др.
- Площни източници - комините на битовото отопление на населението и отоплението в административните сгради на територията.
- Линейни - Транспортният поток и отделяните от двигателите вредни вещества в състава на изгорелите газове (азотни оксиди, въглероден оксид, серни оксиди, сажиди, леки органични съединения), както и фини прахови частици са в основата на замърсяването на приземния атмосферен слой в градската част на територията.
- Неорганизиран - Това са дихателите на горивни резервоари в предприятията и обектите за съхраняване и търговия с горива, леярни цехове, открити площи за насипни материали, депа за отпадъци, кариери за добив на инертни материали и пр.

Основните групи антропогенни дейности, имащи отношение към замърсяване на атмосферния въздух са:

- Промислени дейности;
- Автомобилен трафик;
- Комунално-битов сектор – използване на твърди и течни горива за отопление през зимния сезон.;
- Строителни и ремонтни дейности – в различни райони (изразено в градовете основно) от този вид дейности допълнително се повишават нивата на суспендиран прах и вредни газове от изгаряне на горивата.
- Други – селско стопанство, съоръжения за съхраняване на отпадъци (депа, хвостохранилища)

Според доклада на РИОСВ - Шумен за 2013г. Инспекцията регулярно следи операторите, експлоатиращи източници на емисии, посредством представени доклади за проведени СНИ (собствени непрекъснати измервания). За Областта такива са : "Тракия глас България"ЕАД, гр. Търговище; "ЕнерСис" АД, гр. Търговище; "Екокомерс - НЕК" ООД, гр. Търговище; "БКС – Търговище"ООД, гр. Търговище; "Мизия милк" ООД, гр. Търговище; Община Омуртаг - Депо за неопасни отпадъци; "БМП Близнаци – Метал пластик" ООД, с. Стража; "Феникс – ММ"ООД, гр. Търговище;

Дружествата са представили в РИОСВ-Шумен доклади от проведените измервания съгласно изискванията на Наредба № 6 за реда и начина за измерване на емисиите на вредни вещества, изпускани в атмосферния въздух от обекти с неподвижни източници (ДВ, бр. 31/1999 г. изм.) и Условие 9 от издадени комплексни разрешителни.

1.2.1.2. Анализ по показатели.**1.2.1.2.1. Фини прахови частици /ФПЧ₁₀/.**

Фините прахови частици са фракция на общия суспендиран прах. Вредният здравен ефект се определя от възможността за задържане на повърхността им на физични, химични и биологични фактори, които могат да предизвикат генетични изменения в засегнатите клетки на организма. Повечето от тези фактори /мутагенни/ предизвикват злокачествени образувания. Основни източници на прах са промишлеността, транспортът, енергетиката и битовото отопление.

Прахът постъпва в организма предимно чрез дихателната система, при което по-едриите частици се задържат в горните дихателни пътища, а по-фините частици (под 10 μm – ФПЧ₁₀) достигат до по-ниските отдели на дихателната система/алвеолите/, като водят до увреждане на тъканите в белия дроб. Особено чувствителни към високите стойности на ФПЧ₁₀ са ранните групи, а именно деца, възрастни и хора с хронични белодробни заболявания.

Вредният ефект от замърсяването с прах е по-силно изразен при едновременно присъствие на серен диоксид в атмосферния въздух. Установено е тяхното синергично действие по отношение на дихателните органи и откритите лигавици. То се проявява сдразнещо действие и зависи от продължителността на експозицията. Най-уязвими на комбинираното въздействие на праха и серния диоксид са хронично болните от бронхиална астма, сърдечно-съдови заболявания и децата.

Норми:

- средноденонощната норма /СДН/ за опазване на човешкото здраве - 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ и не трябва да бъде превишавана повече от 35 пъти в рамките на една календарна година;
- допустимо отклонение - 50% от СДН;
- средногодишна норма /СГН/ за опазване на човешкото здраве - 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ - допустимо отклонение – 20% от СГН.

През 2013 година в гр. Търговище максимална средноденонощна концентрация на ФПЧ₁₀ в атмосферния въздух е регистрирана през месец декември – 59.5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$

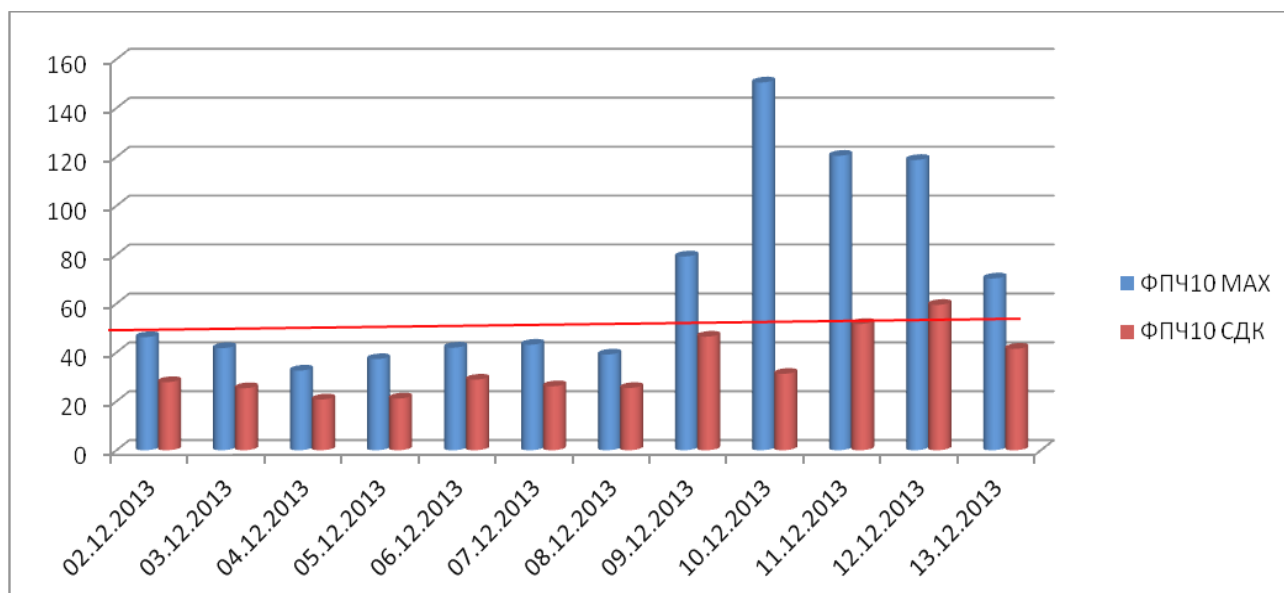
Регистрирани са общо две превишения на 24-часовата концентрация за ФПЧ₁₀ за периода 02.12 - 13.12.2013г., което е под допустимия брой от 35 превишения на СДН в рамките на една календарна година. Както се вижда от графиката на фиг. 1, и двете превишения са през месец декември, т.е. през отоплителния сезон, което налага извода, че използването на твърди горива в бита за отопление допринася за повишаването на нивата на концентрацията на този замърсител. Категоричен извод, че е постигнато задоволително качество на атмосферния въздух по отношение на СДН, въпреки относително малкия брой на превишенията не може да бъде направен, тъй като липсват измервания на този показател през останалите месеци от отоплителния сезон.

Увеличаването на газифицираните домакинства може да доведе до значително намаляване на емисиите, формирани при използването на твърди горива, които са един от основните замърсители на атмосферния въздух към момента.

Таблица № 1.2.1.2.1

Периоди 2013 г.	Пункт	Брой регистрира ни данни	Брой превишения на ПС за СДН [50µg/m ³]	Максимална измерена средноденонощ на концентрация [µg/m ³]
1	2	3	4	5
09.04.-24.04.2013г.	Търговище	16	0	49.1
28.05.-12.06.2013г	Търговище	16	0	47.9
23.08.-09.09.2013г	Търговище	18	0	32.6
02.12.-13.12.2013г.	Търговище	12	2	59.5

Фиг. № 1.2.1.2.1

1.2.1.2.2. Серен диоксид /SO₂/.

Серният диоксид спада към групата на серните оксиди, които се формират при изгаряне на горива с високо сярно съдържание. Източници, свързани с неговото образуване са: топлоелектрическите централи, които използват сяросъдържащи горива - въглища, нефт, природен газ; черна и цветна металургия; химическа промишленост; добиване и дестилация на нефта; производство на сярна киселина и минерални торове и др.

Серният диоксид постъпва в организма чрез респираторната система. При високи концентрации абсорбцията му достига до 90 % в горните дихателни пътища и по-малко в по-ниските отдели на дихателната система.

При кратковременна експозиция на серен диоксид се засяга преди всичко дихателната система. Чувствителни групи от населението към експозиция на серен диоксид са децата, възрастните, хората с астма, със сърдечно-съдови заболявания или хронични белодробни заболявания.

Норми:

- средночасова норма /СЧН/ за опазване на човешкото здраве – 350 мкг/куб.м;
- допустимо отклонение – 43 % от СЧН;
- средноденонощна норма за опазване на човешкото здраве – 125 мкг/куб.м;
- алармен праг – 500 мкг/куб.м.

През 2013 година в гр. Търговище не са регистрирани превишения на нормите за показателя серен диоксид. През месец декември са измерени максимална средночасова концентрация на серен диоксид – $70.5 \mu\text{g}/\text{m}^3$ и максимални средноденонощни нива – $52.8 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

През четирите периода на измервания през годината не е достиган алармен праг за показателя серен диоксид.

На таблици 2 и 3 са представени максималните средночасови и средноденонощни концентрации на серен диоксид през 2013г.

Таблица № 1.2.1.2.2-1. Средно часови нива на серен диоксид.

Периоди 2013г.	Пункт	Брой регистриран и данни бр. 1h- концентраци и	Брой превишен ия на ПС за СЧН [$350\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Максимална измерена (средночасов а) концентраци я [$125\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Брой превише ния на АП*
1	2	3	4	5	6
09.04.- 24.04.2013г	Търговище	345	0	38.5	0
28.05.- 12.06.2013г	Търговище	350	0	23.3	0
23.08.- 09.09.2013г	Търговище	409	0	27,5	0
02.12.- 13.12.2013г.	Търговище	261	0	70.5	0

*АП - алармен праг за серен диоксид ($500 \mu\text{g}/\text{m}^3$, измерени в три последователни часа)

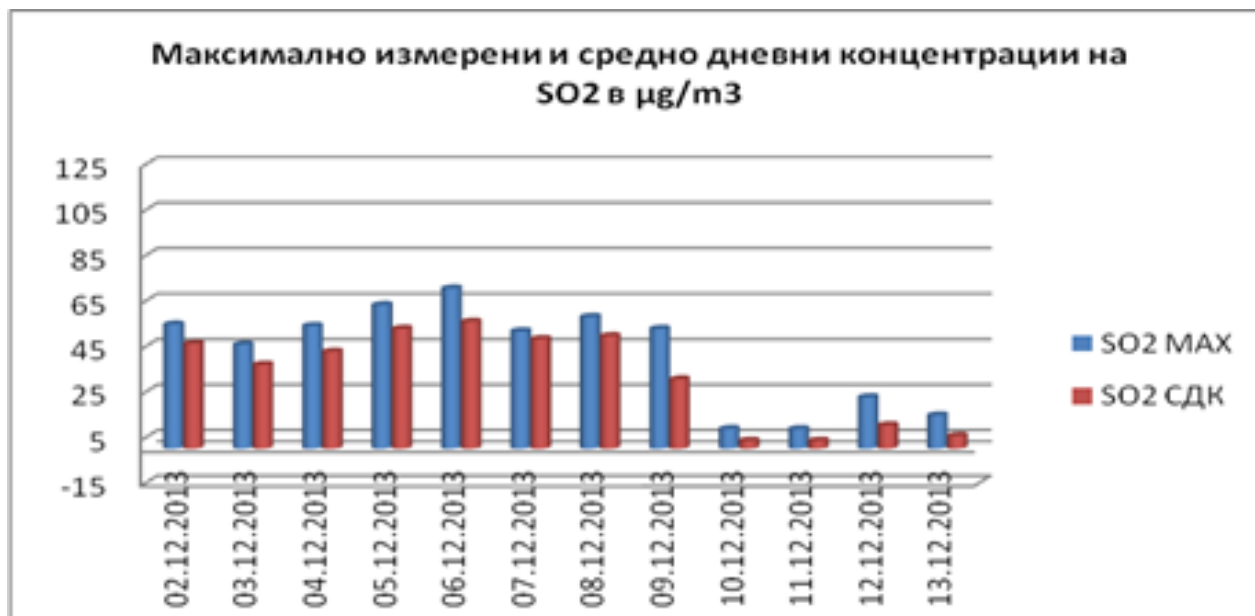
Таблица № 1.2.1.2.2-2. Средноденонощни нива на серен диоксид

Периоди 2013 г.	Пункт	Брой регистрира ни данни бр. 24 h- концентраци и	Брой превишения на ПС за СДН [$125\mu\text{g}/\text{m}^3$]	Максимална измерена средноденоно щна концентраци я [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]
1	2	3	4	5
09.04.-24.04.2013г.	Търговище	16	0	15.8

28.05.-12.06.2013г	Търговище	16	0	33.3
23.08.-09.09.2013г	Търговище	18	0	20.5
02.12-13.12.2013г.	Търговище	12	0	52.8

ГОП – горен оценъчен праг за съдържание на серен диоксид в атмосферния въздух

Фиг. № 1.2.1.2.2-1. Средноденонощни стойности на SO_2 през отоплителния сезон

Фиг. № 1.2.1.2.2-2. Средноденонощни стойности на SO_2 през четири сезона

На фиг. № 1.2.1.2.2-1 са представени средноденонощните стойности на SO_2 през отоплителния сезон, където са регистрирани най - високите стойности от всички

измервания.А на фигура № 1.2.1.2.2-2 са представени стойностите за четирите периода. Всички стойности са далеч под постановената норма. Повишаване на концентрацията на този замърсител се наблюдава при изгарянето на твърди горива за отопление в бита.

1.2.1.2.3. Азотен диоксид /NO₂/.

Азотният диоксид се образува при горивни процеси. Основни източници са моторните превозни средства(МПС), топлоелектрическите централи (ТЕЦ), някои промишлени предприятия, тютюнопушенето.

Азотният диоксид навлиза в човешкия организъм чрез дишането. По-голяма част от азотния диоксид се абсорбира в организма, а значителна част от него може да се задържи дълго време в белия дроб. Продължително въздействие на концентрации над ПДК може да причини структурни промени в белия дроб. Вредното въздействие на този замърсител се отразява предимно върху дихателните функции. Неблагоприятно се повлияват хронично болните с респираторни инфекции, а особено чувствителни към повишаване нивото на азотния диоксид са болните от астма.

За град Търговище основен източник на азотен диоксид е транспортът и някои промишлени предприятия.

Норми:

- средночасова норма /СЧН/ за опазване на човешкото здраве – 200 мкг/куб.м и да не бъде превишавана повече от 18 пъти за една календарна година;
- средногодишна норма за опазване на човешкото здраве – 40 мкг/куб.м;
- алармен праг – 400 мкг/куб.м.

На фиг. № 1.2.1.2.3.са представени измерените средночасови стойности на концентрацията на NO₂, от която е видно, че всички са под СЧН от 200 µg/m³, като максимумът има стойност 79.7 µg/m³.

Най-високите СЧК на азотни оксиди са измерени през часовете от 08:00 до 12:00 и от 18:00 до 22:00, което се обяснява основно с периодичност и интензивност на трафика на МПС в тези периоди от деня.

Таблица № 1.2.1.2.3. Средночасови нива на азотен диоксид.

Периоди 2013г.	Пункт	Брой регистра- ции данни бр. 1h- концентра- ции	Максималн а измерена средночасов а концентрац ия [µg/m ³]	Брой превише- ния на ПС за СЧН (200µg/m ³)	Брой преви- шения на ГОП [140µg/m ³]	Брой преви- шения на АП*
1	2	3	4	5	6	7
09.04.- 24.04.2013г	Търговище	345	68.3	0	0	0
28.05.- 12.06.2013г	Търговище	350	25.8	0	0	0

23.08.- 09.09.2013г	Търговище	409	62.7	0	0	0
02.12.- 13.12.2013г.	Търговище	261	79.7	0	0	0

АП - алармен праг за азотен диоксид ($400 \mu\text{g}/\text{m}^3$, измерени в три последователни часа)

ГОП – горен оценъчен праг за съдържание на азотен диоксид в атмосферния въздух

През годината не е достиган алармен праг за показателя азотен диоксид.

Фиг. № 1.2.1.2.3. Средночасови стойности на концентрацията на NO_2

1.2.1.2.4. Въглероден оксид /CO/

Въглеродният оксидегаз без цвят, без мирис, малко по-лек от въздуха, горящ газ и е силно токсичен. Образува се при изгарянето на различни видове горива при недостиг на кислород. Представлява един от най-широко разпространените атмосферни замърсители. Най-голям източник на CO е автомобилния транспорт – над 65 % от общото емитирано количество за страната.

Въглеродният оксид прониква в организма при вдишване. В кръвта се свързва с хемоглобина и образува карбоксиемоглобин, в резултат на което намалява работоспособността на човека, а може да причини и задушаване. Вредното му въздействие произтича от нарушаване преноса на кислород до тъканите. Образуваният карбоксиемоглобин води до хипоксия в тъканите и смущения в чувствителните на кислородния дефицит органи: сърце, мозък, кръвоносни съдове и форми елементи. Рискът

за здравето се оценява на базата на образувания карбоксиемоглобин в организма, което зависи от концентрацията му във въздуха и продължителността на експозицията. Болни от сърдечно-съдови заболявания са чувствителни към високи концентрации на въглероден оксид и е необходимо е да се избягва продължителен престой при високи концентрации.

За град Търговище основен източник на въглероден оксид е транспортът.

Норми:

- максимална осемчасова средна стойност в рамките на денонощието - 10 мг/куб.м;
- допустимо отклонение – 60 % от нормата.

Измерените през 2013 г в гр. Търговище стойности на въглероден оксид показват, че са под 8-часовата норма от 10 mg/m³, както се вижда и от графиката на фиг.5 Максималната от всички възможни 8-часови стойности е 2.6 mg/m³.

Таблица № 1.2.1.2.4. Въглероден оксид.

Период 2013г.	Пункт	Брой регистрира ни данни	Брой превишения на ПС (10µg/m ³)	Максимално измерена 8-часова средна стойност [µg/m ³]
1	2	3	5	4
09.04.- 24.04.2013г	Търговище	345	0	1.2
28.05.- 12.06.2013г	Търговище	350	0	1.0
23.08.- 09.09.2013г	Търговище	409	0	1.7
02.12.- 13.12.2013г.	Търговище	261	0	2.6

Фиг. № 1.2.1.2.4. Въглероден оксид.

1.2.1.2.5. Озон

Озонът е силно реактивен безцветен газ, който има три атома кислород в молекулата си. Получава се при трансформации между някои органични съединения и азотните окиси от атмосферния въздух в присъствието на слънчева светлина.

Основните източници на такива окиси са отпадните газове от транспорта (въздушен, железопътен, автомобилен) и от индустрията – предимно предприятия от енергийния отрасъл, рафинериите, вкл. бензиностанциите. Известно е, че озонът е жизненоважен за човека и планетата като цяло. Неговото наличие в горния атмосферен слой ни предпазва от вредното въздействие на слънчевите UV лъчи. Установено е, че озонът е мощен оксидант, който след инхалиране провокира редица здравни оплаквания, като дразнене на гърлото, дискомфорт в гръдния кош, кашлица. Повишените му концентрации водят до по-тежко протичане на хроничните дихателни заболявания. Озонът може да достигне по-високи стойности при топло, тихо и слънчево време. Той може да се пренася и задържа във високи концентрации на хиляди километри от източниците на азотни окиси. Може да предизвика:

- ✓ поражения при децата, които през топлите месеци прекарват голямата си част от времето навън;
- ✓ възпалителни процеси в респираторния тракт, проявяващи се с кашлица, дразнене на гърлото и дискомфорт в гръдния кош;
- ✓ при повишени атмосферни нива на озона хората, болни от бронхиална астма, получават по-чести и по-тежки пристъпи на задух.

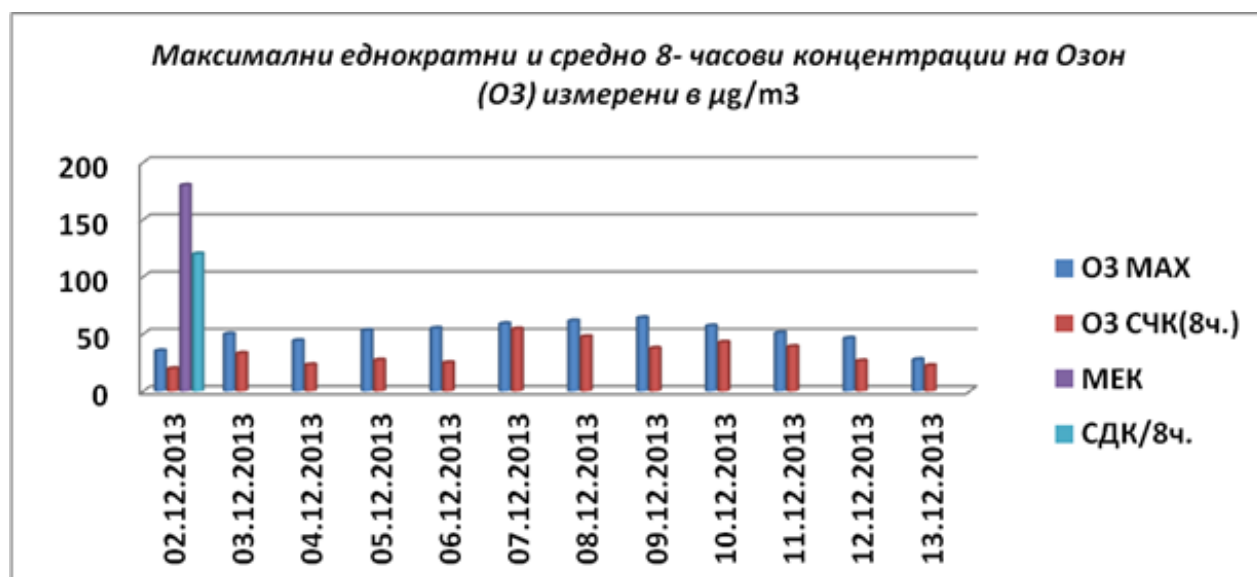
Максимална средно часовастойност – $180\mu\text{g}/\text{m}^3$

Таблица № 1.2.1.2.5. Озон

Период 2013г.	Пункт	Брой регистра ни данни	Максимална измерена Средночасова стойност	Брой превишения на МЕК (180µg/m³)
1	2	3	4	5
09.04.- 24.04.2013г	Търговище	345	105.2	0
28.05.- 12.06.2013г	Търговище	350	103.2	0
23.08.- 09.09.2013г	Търговище	409	114.1	0
02.12.- 13.12.2013г.	Търговище	261	64.1	0

На Фигура № 1.2.1.2.5-1. са показани концентрациите на Озон за периода 02-13.12.2013г., а на фигура № 1.2.1.2.5-2. средните 8-часови концентрации за летния период (23.08.-09.09.2013г.), когато са регистрирани най – високите стойности.

Фиг. № 1.2.1.2.5-1. Концентрации на Озон за периода 02-13.12.2013г.

Фиг. № 1.2.1.2.5-2. 8-часови концентрации за летния период

1.2.1.3. Обобщени данни за извършени измервания на КАВ

В следващата таблица са представени фактологични данни за извършения мониторинг качеството на атмосферния въздух в община Търговище.

Таблица № 1.2.1.3.

Вид на изпитването	Измерени стойности 2009 г.	Измерени стойности 2010 г				Измерени стойности 2011 г.			Измерени стойности 2013 г.				Допустими стойности и мерни единици по стандартизирани методи
	Период на измерване	Период на измерване				Период на измерване			Период на измерване				
	01.06 - 15.06	16.02-01.03-	15.06.-30.06	01-07-06.07.	16.09.-07.10	01.01.-31.03.	08.06.-29.06.	27.10.-09.11	09.04.-24.04.	28.05.-12.06.	23.08.-09.09.	02.12.-13.12.	
Въглероден оксид / CO /	0.2 -1.3	0.0-2.3	0.0 - 5.4	0.2-0.8	0.2-3.5	0.2-4.2	0.2-0.8	0.0-3.2	0.2-1.9	0.4 - 2.2	0.0 - 2.1	0.5 - 4.1	Максимално еднократна концентрация - mg/m³ Средно допустима концентрация- 10 max/ 8h mg/m³ ;
Серен диоксид / SO ₂ /	2.6-35.7	0.0-28.5	0.0-18.7	0.0-3.2	0.3-188.3	0.0-130.3	0.0-120.0	0.1-72.2	20.0-71.2	5.2 - 23.3	0.0 - 27.5	0.0 - 70.5	Максимално еднократна концентрация- 350; mg/m³ Средно допустима концентрация- 125; mg/m³
Азотен оксид / NO /	2.4-10.4	0.1-78.4	0.0-18.9	0.0-6.0	0.0-76.2	0.0-134.4	0.1-30.1	0.1-116.0	1.6-55.6	6.3-22.7	0.1-91.8	2.6 - 94.0	Максимално еднократна концентрация- 200; mg/m³ Средно допустима концентрация- 40/сгн; mg/m³
Азотен диоксид / NO ₂ /	5.3-47.6	0.3-95.7	0.0-39.8	1.6-33.2	0.2-91.0	4.5-107.3	0.4-46.4	0.1-91.5	1.9-68.3	0.1-25.8	0.0 - 74.6	2.7 - 79.7	Максимално еднократна концентрация- 200; mg/m³ Средно допустима концентрация- 40/сгн; mg/m³

Фини прахови частици /ФПЧ₁₀ /	10.5-54.3	18.3-138.5	0.0-27.1	0.0-27.6	0.0-39.2	0.0-177.6	0.00-39.6	19.1-103.6	0.00-49.1	11.7-47.9	12.8-32.6	4.3 - 150.5	Максимално еднократна концентрация - mg/m³ Средно допустима концентрация- 50 mg/m³
Озон / O₃ /	10.5-118.6	6.0-93.6	8.8-116.5	5.4-112.5	3.4-129.8	15.7-132.2	7.1-437.4	2.3-637.4	7.6-105.2	9.4 – 103.2	5.9– 113.6	5.6– 64.1	Максимално еднократна концентрация- 180; mg/m³ Средно допустима концентрация- 120/8 h; mg/m³
Амоняк / NH₃ /	3.4-11.4	0.0-13.2	0.0-9.0	1.3-4.7	0.7-10.3	0.1-13.0	0.2-9.2	0.001-0.009	0.00-0.007	0.002-0.009	0.003-0.072	0.009-0.014	Максимално еднократна концентрация- 0.250; mg/m³ Средно допустима концентрация- 0.100; mg/m³

Като приоритети в работата по поддържане КАВ могат да се отбележат:

- газифициране на града;
- преминаване на локални парогенератори от гориво мазут в предприятията от индустриалната зона на гориво промишлен газ; и
- увеличаване използването на дървесина за сметка на брикети и въглища в битовия сектор;

През територията на община Търговище минава северният клон на националната газопроводна система, като в гр. Търговище е изградена газоразпределителна станция /ГРС/ за промишлено газоснабдяване. "Черноморска технологична компания" АД Варна е получила лиценз за изграждане на газоснабдителна мрежа за битови и обществени потребители в града, като общата дължина на изградената газоразпределителна мрежа вече е близо 30 км. заедно с отклоненията и захранва обществени, битови и промишлени потребители.

Предимствата на природния газ като енергиен източник са безспорни и това е една много добра възможност за развитието на общината, като разширението на газоснабдителната мрежа ще зависи от икономическата обосновка.

Газификацията има и социални аспекти, които се резюмират до следното:

1. Създава екологична атмосфера, която привлича инвеститори в областта на селското стопанство и хранително-вкусовата промишленост.

2. Създава възможност за въвеждане на специални технологии преимуществено използващи природен газ: пещи, сушилници и други.

3. Създават се работни места временно в процеса на строеж - около 20 места и 2-3 постоянни работни места по обслужване на системата.

4. Подобрява се комфортът в домовете и обществените учреждения като детски градини, училища и др. като се спазват задължителните температури, предписани от РЗИ.

Освен икономическите съображения, обуславящи два пъти намаляване на разходите за отопление в сравнение с нафтата, газификацията има и силно екологична страна:

- ✓ изчезва серния диоксид, обусловен от окисляването на сярата, съдържаща се в горивата /най-вече в нафтата и въглищата/;
- ✓ намалява се емисията на азотни оксиди с почти 70 % вследствие на екологичният процес на горене;
- ✓ намаляват почти 100 % емисиите от въглероден оксид в следствие на стабилното изгаряне на газа;
- ✓ намаляват до пълно прекратяване емисиите от сажки, пепел и твърди частици
- ✓ намаляват емисиите от въглероден диоксид с около 25-30%;
- ✓ при природния газ не се замърсява почвата, изгарянето му е свързано с много по-малко отделяне на шум.

Намаляването на упоменатите емисии води до създаване на околна среда, благоприятна за населението.

Освен по-чистият въздух преимущество е и намаляването на вероятността за замърсяване на почвата и водите при транспортирането и съхраняването на въглища и нафта за отопление.

Много от най-сериозните екологични проблеми в големите градове на страната, в т.ч. и за Търговище са свързани с автомобилния транспорт. Като цяло сектор "транспорт" допринася за 60 % от емисиите на CO, около 25 % от емисиите на CO₂, свързани с енергийни процеси, около 38 % от тоталните емисии на NO_x, бензиновите двигатели на МПС допринасят за замърсяването на въздуха с приблизително 40 % от емисиите на ЛОС - летливи органични съединения, а към това се добавя и фактът, че транспортът е източник и на шумово замърсяване. Това натоварване на въздуха оказва сериозни последици върху човешкото здраве. Поради това емисиите от транспорта изискват специално внимание.

Стратегията по околна среда на Р. България обръща специално внимание на мобилните източници на замърсяване на въздуха и ги подрежда сред приоритетните проблеми на замърсяване на въздуха, особено за големите градове. Общите годишни емисии от транспортния сектор (за различните замърсители) се изчисляват на базата на статистически данни за консумацията на горива.

Съществена причина за сравнително високите емисионни натоварвания от транспорта е, че по пътищата в страната се движат предимно морално и технически стари автомобили, като тенденцията непрекъснато се засилва. По данни на РДВР - КАТ около 80 % от регистрираните автомобили са на "възраст" над десет години, а пазарът на автомобили "втора ръка" значително нараства.

1.2.1.4. Точкови източници на емисии.

През 2013 г. от страната на РИОСВ-Шумен са проведени контролни измервания на емисиите от 15 обекта на територията на инспекцията при заложили 15 в утвърдения от министъра на ОСВ график за задължителен инструментален контрол – ЗИК. В изпълнение на същия е регистрирано наднормено замърсяване при 8 обекта с източници на емисии. В тази връзка по смисъла на чл. 69 от ЗООС за превишаване на нормите за допустими емисии регламентирани с Наредба № 1 за норми за допустими емисии на вредни вещества изпускани в атмосферата от обекти и дейности с неподвижни източници на емисии (ДВ, бр. 64/2005г.) са наложени текущи месечни санкции на 2 дружества:

- “Екокомерс НЕК” ООД, гр. Търговище;
- "Мизия милк" ООД, гр. Търговище

Въз основа на представени доклади от СПИ във връзка с прилагането на чл. 69 от ЗООС е наложена санкция на един обект:

- “Екокомерс - НЕК” ООД, гр. Търговище

и е отменена санкцията на два обекта:

- "Мизия милк" ООД, гр. Търговище
- "Пътинженерингстрой - Т" ЕАД, гр. Търговище

Обектите, с регистрирани превишения на НДЕ в резултат на извършения контрол и проведените СПИ, са:

1. “Екокомерс НЕК” ООД, гр. Търговище, сушилна инсталация за производство на дървени брикети, регистрирано превишаване на НДЕ по показател прах. Наложена е текуща месечна санкция. След предприети действия от страна на дружеството и оптимизиране на технологичния процес, са проведени СПИ. Установено е намаляване на замърсяването. Текущата месечна санкция на дружеството е намалена.

2. "Мизия милк" ООД, гр. Търговище, МПП гр. Търговище, парова централа; - ПКМ 2,5 с предна камера за твърдо гориво. Регистрирано превишаване на НДЕ за прах и въглероден оксид (СО). Поради увеличаване на размера на санкцията, действащата текуща санкция наложена през предходната година е отменена и с наказателно постановление е наложена нова санкция на дружеството. След предприети действия от страна на дружеството и оптимизиране на горивния процес, са проведени СПИ. Установено е съдържание на вредни вещества в границите на НДЕ. Текущата месечна санкция на дружеството е отменена.

3. “Феникс ММ”ООД, гр. Търговище, площадка с. Илийно, общ. Омуртаг, инсталация за производство на дървени въглища; регистрирано превишаване на прах въз основа на проведено измерване във връзка с постъпил сигнал. От началото на 2014 г. дейността е преустановена и инсталацията е демонтирана.

В РИОСВ - Шумен са представени доклади за проведени СПИ през 2013 г. от 7 оператора, експлоатиращи инсталации с източници на емисии в рамките на община Търговище:

- "Тракия глас България"ЕАД, гр. Търговище;
- "ЕнерСис" АД, гр. Търговище;
- “Екокомерс - НЕК” ООД, гр. Търговище;
- “БКС – Търговище”ООД, гр. Търговище;
- "Мизия милк" ООД, гр. Търговище;
- “БМП Близнаци – Метал пластик” ООД, с. Стража;
- “Феникс – ММ”ООД, гр. Търговище;

Дружествата са представили в РИОСВ-Шумен доклади от проведените измервания съгласно изискванията на Наредба № 6 за реда и начина за измерване на емисиите на вредни вещества, изпускани в атмосферния въздух от обекти с неподвижни източници (ДВ, бр. 31/1999 г. изм.) и Условие 9 от издадени комплексни разрешителни.

Изпускащите устройства на ванните пещи инсталирани в заводите за производство на плоско и домакинско стъкло на “Тракия глас България” ЕАД, гр. Търговище, разполагат със система за непрекъснато измерване на емисиите на прах, азотен диоксид, серен диоксид. Ежемесечно фирмата представя в РИОСВ доклади за проведените собствени непрекъснати измервания (СНИ), изготвени в съответствие с Наредба № 6 и Инструкция № 1 от 03.07.2003 г. издадена от МОСВ. Въз основа на месечните доклади ежемесечно се извършва анализ на данните и се изготвят протоколи за всяка от инсталациите. На основание на инструкцията фирмата изготвя и представя в РИОСВ-Шумен годишен доклад с резултати от проведените СНИ за всяка предходна година. Въз основа на представените през 2013 г. доклади в РИОСВ е констатирано, че не са превишени съответните НДЕ на вредни вещества. През годината без прекъсване са работили пречиствателните съоръжения към изпускащите устройства на

ванните пещи – електрофилтри (за намаляване емисиите на прахообразни вещества) и SCR съоръжения (за редуциране емисиите на азотни оксиди). В края на 2013 г. е пусната в експлоатация втора ванна пещ към инсталацията за производство на домакинско стъкло.

1.2.2. Водни ресурси

Рамковата Директива за водите въвежда нов подход в управлението на водите, като въвежда екологични норми и цели за качеството, обезпечаващи структурата и функционирането на водните екосистеми.

Основните принципи при опазване на водите са:

1. Недопускане заустването на непречистени отпадъчни води във водни обекти – изкуствени и естествени водоприемници, което се постига чрез:

- чрез интегрирано управление на водите в съчетание с останалите компоненти на околната среда
- осъществяване на ефективен контрол при управление на отпадъчните води и прекратяване на замърсяванията
- недопускане на нови източници на отпадъчни води да се въвеждат в експлоатация и заустват без пречиствателни съоръжения и непречистени
- провеждане политика на реконструкция на стари и неефективни пречиствателни съоръжения на предприятията, заустващи отпадъчни води с качества над определените норми
- спазване условията в разрешителните

2. Усъвършенстване и спазване институционалната система за мониторинг и контрол, гарантиращо добро състояние на отпадъчните води и повърхностните водни обекти, което се постига чрез подобряване на контролния мониторинг на обектите с отпадъчни води и повишен капацитет на екологичния статус;

3. Реализиране задълженията на Плановите за управление на речните басейни – ПУРБ, като основен планов документ за интегрирано управление на водите, което се постига чрез:

- Участие на РИОСВ Шумен, при разработване, съгласуване и утвърждаване на Плановите за управление риска от наводнение – намаляване щетите от замърсяване с отпадъчни води при наводнения и високи води;
- Изпълнение на мерките с отговорност на РИОСВ Шумен;
- Подпомагане и съдействие на дейностите и процедурите по планиране, финансиране и изграждане, чрез съгласуване и съдействие реализацията на нови и реконструкция на ГПСОВ и канализационни мрежи на населените места;

В национален план Закона за водите (ЗВ) определя условията за опазването и използването на водите и водните обекти. Целта на ЗВ е осигуряване на единно и балансирано управление на водите в интерес на обществото, защита на здравето на населението и устойчивото развитие на страната. Във връзка с това в ЗВ са разгледани по-широко въпросите на собствеността върху водите, водните обекти и водостопанските системи и съоръжения; режимите на ползване на водите и водните обекти; опазването на водите и водните обекти; структурата и органите за управление на водите; формите за

участие на частния сектор във водостопанската дейност; финансовата организация и икономическото регулиране и т.н. ЗВ изигра съществена роля за регулиране на обществените отношения в областта на водния сектор по един съвременен начин, адекватен на настъпилите през последното десетилетие промени в общественото устройство.

1.2.2.1. Повърхностни води.

Категориите повърхностни води са определени съгласно Приложение II т.1.1 на РДВ2000/60/ЕС. Категориите водни тела (ВТ) съгласно РДВ са: реки, езера, преходни води, крайбрежни води, силномодифицирани и изкуствени водни тела.

Силномодифицираните водни тела са водни тела, подложени на значително изменение на физическите характеристики, вследствие на човешката дейност. В зависимост от вида на водните обекти, от които са формирани те се подразделят на „силномодифицирани реки” (преди модифицирането водния обект е бил река) и „силномодифицирани езера” (преди модифицирането водния обект е бил езеро).

Изкуствените водни тела са създадени в резултат на човешката дейност, тоест преди това те не са били водни обекти. По своите физически характеристики те могат да бъдат в категориите: повърхностни води “реки” или “езера”. Язовирните водни тела са създадени в резултат на човешката дейност и са само силно модифицирани или изкуствени, което зависи от степента и характера на модификация. Същите биват:

- Силно модифицирани ВТ (СМВТ)- когато са модифицирани реки или модифицирани естествени езера;
- Изкуствени ВТ (ИВТ)- когато са изградени на места, където не е имало повърхностно ВТ или ВТ е било незначително.

Силно модифицираните язовирни ВТ се категоризират в две категории повърхностни води:

Категория „река”:

- Когато язовирът е построен на река (т.е. има друго водно тяло – „река” преди и след язовира) и се захранва от нея.
- Когато над язовира има само малък участък река (част от речен сегмент, който не е определен като отделно водно тяло) и няма други източници на захранване с води.

Категория „езеро”:

- Когато язовирът е построен чрез модифициране (надграждане) на естествено езеро.

Изкуствените язовирни ВТ се отнасят само в категория повърхностни води „езеро”. Когато един язовир е изграден на място с подходяща конфигурация, но почти липсва собствен водосбор и подхранване и неговото захранване се извършва чрез прехвърляне на води от други водни обекти, той също се определя като изкуствено ВТ. Понякога границата между силно модифицирани и изкуствени ВТ е недостатъчно ясна.

Определянето на типовете за реките, езерата и крайбрежните води е в съответствие със система “Б”, дефинирана в Приложение II на РДВ 2000/60/ЕС и премина през два етапа:

- първоначално определяне на типовете води по категории езера и реки;
- последващо прецизиране на типовете

Водните тела от категориите реки, езера, преходни води и крайбрежни води се типологизират като се използва набор от задължителни и незадължителни (допълнителни) критерии (фактори). Силномодифицираните и изкуствените водни тела се типологизират като се уподобяват на най-близките по характер и особености на екосистемата естествени водни обекти.

Водните тела категория „силномодифицирани реки” биват 2 вида:

- Силномодифицирани речни участъци, при които след човешката намеса се запазва характерът на течение: естествени течащи води са превърнати в силномодифицирани течащи води (запазва се характерът на течение и основните особености на екосистемата). Те се типологизират като „реки”.
- Силномодифицирани речни участъци, при които след човешката намеса се променя характерът на течение: естествени течащи води са превърнати в силномодифицирани стоящи води (променят се характерът на течение и основните особености на екосистемата) – това са язовирите. Язовирите, поради това, че хидроморфологичните характеристики и особеностите на екосистемата наподобяват тези на езера (и са несъпоставими с тези на реки), са типологизирани като „езера”.

Водните тела категория „силномодифицираните езера” са естествени езера, при които след човешка намеса има значителни промени във физическите характеристики, но се запазват основните особености на екосистемата (естествени стоящи води са превърнати в силномодифицирани стоящи води). На територията на БДЧР има 2 вида такива ВТ:

- Езерни водни тела, които след модифицирането си остават езера;
- Езерно водно тяло, което след модифицирането е превърнато в язовир.

1.2.2.1.1. Реки

Водосборният басейн е разположен в умереноконтинентална подзона, за която са типични студения зими и дългите горещи лета. Валежите са от голямо значение за режима на повърхностните и подземните води.

Територията на община Търговище се характеризира с планински, полупланински и равнинен релеф, което именно обуславя наличието на множество извори, респективно формирането на реки и дерета, като основната е р. Врана (ляв приток на р. Кам чга), с по-големите си притоци р. Сива, р. Съединенска, р. Калайджи дере, р. Дългачка, р. Вардун дере. В по-голямата си част, притоците са коригирани през периода 1955г. до 1970г., като са оразмерени с обезпеченост 10%. Основният им водоприемник р. Врана е коригиран в периода 1955г.-1960г., а през 1981-1991г. е извършена реконструкция по цялата и дължина. Река Врана е оразмерена с обезпеченост 5% при проверка 1% (кота корона дига) и по цялата и дължина има изградени прагове, които намаляват формираната скорост на водното течение

и предпазват от продълбаване на коритото, създаване на естествени прагове и разрушаване на бермите и дигите.

Средната гъстота на речната мрежа не надвишава 0,6 - 0,8 км/кв.км. Имат плитки неизразителни речни корита и пороен характер. Годишните им оттоци са непостоянни и неравномерно разпределени, като голяма част от деретата през лятото пресъхват. Характеризират се предимно с дъждовно и дъждовно-снежно подхранване. Средногодишният модул на повърхностния отток не надвишава 1-2 л/с кв. км, а на мишмания е до 0,5 л/с кв. км. През пролетта и при обилни валежи, поради предимно слабия наклон на релефа, непропускливата земна основа и наличието на технологични прегради (шосейни и ж. п. насипи), част от повърхностните води не могат да бъдат "поети" от речно-овражната мрежа, разливат се на широки площи и образуват временни заблатявания или поддържат високи нива на подземните води.

Река Врана води началото си от височините около Омуртаг - преминава през живописната местност Боаза, през град Търговище и при гара Хан Крум се влива в р. Голяма Камчия. Дължината на реката е 47 км. Дебитът ѝ е силно променлив и варира от 12 куб.м/сек до 25.20 куб.м/сек. Оттокът на реките е разпределен крайно неравномерно през годината, като през летните месеци силно намалява. Водоносните пластове в крайречните тераси са с малки мощности, с незначителни статични и динамични запаси.

В рамките на една типична година за режима на оттока във водосборния басейн на р. Врана са характерни два периода. Периодът на пролетното пълноводие започва обикновено през февруари и свършва през юни. Вторият период е периодът на маловодие, който започва през юли и продължава до септември. От началото на октомври се отбелязва умерено увеличение на водното количество на реката, поради есенните валежи, но то е значително по-малко от пролетното пълноводие и вторичният максимум, който обикновено се наблюдава през ноември, е много по-малък от този през пролетта. Това умерено увеличение на водното количество продължава без прекъсване до края на януари.

Река Сива е втората по значение за община Търговище. На територията на общината са разположени изворните области на реките Черни Лом и Малки Лом. Районът се характеризира с липса на плитки подпочвени води. Поради крайно ограничените водоизточници на територията на общината недостигът на вода се покрива чрез ползването на външни водоизточници.

В рамките на Община Търговище са разположени 3 броя пунктове от Националната мрежа за следене имисионното състояние на водните обекти, разположени по р.Врана, за които се наблюдава сходно състояние на водния обект. Най-значимо натоварване се осъществява от канализационната система на гр.Търговище, което е значително намалено чрез експлоатацията на ГПСОВ-Търговище. Фирма с най - много замърсяване в заустваните отпадъчни води е "Енерсис" АД, за което са налагани текущи месечни санкции.

В рамките на Община са определени следните повърхностни водни тела, категория „Реки“:

- BG2KA800R028 - р. Керизбунар от язовир "Съединение" до вливане в р. Врана;
- BG2KA800R030 - р. Керизбунар от извор до язовир "Съединение";
- BG2KA800R031 - I участък: р. Врана от извор до гр. Търговище, II участък: р. Давидовска от извор до вливане в р. Врана;

- BG2KA800R033 - I участък: р. Калайджидере - от извор до след пътя Търговище-Преслав, II участък: р. Кралевска от извор до вливане на р. Отекидере, III участък: р. Отекидере от извор до вливане в р. Кралевска IV участък: р. Калайджидере -от пътя Търговище-Преслав до вливане в р. Кралевска, V участък: - р. Кралевска от вливане на р. Отекидере до в р.Врана;

В рамките на Община са определени следните повърхностни водни тела, категория „Силно модифицирани повърхностни водни тела“:

- BG2KA900L036 – яз. „Черковна“;
- BG2KA800L029 – яз. „Съединение“
- BG2KA800L027 – яз. „Фисек“

В рамките на Община са определени следните повърхностни водни тела, категория „Изкуствени водни обекти“:

- BG2KA800L032 – яз. „Поляница“

1.2.2.1.2. Язовири

На територията на община Търговище са изградени и се ползват 37 язовири.

1.2.2.2. Подземни води

Съгласно хидрогеоложкото райониране на България, според програмата за мониторинг на подземните води, района на община Търговище попада в Провадийски подрайон на Варненския артезиански басейн.

Според възприетото райониране, община Търговище попада в поречието на р. Камчия и принадлежи към Черноморски район за басейново управление с център гр. Варна.

Физико-географските и геолого-тектонските условия , обуславят формирането на различни по тип и характер подземни води, а именно:

- порови и пукнатинно порови води;
- води в окарстени райони.

1.2.2.2.1. Порови и пукнатинно порови води(води в кватернерните отложения)

В лъсовидните и делувиялни глинести отложения, съвместно с различно деградиралата част на докватерната подложка са се формирали предимно порови до порово-пукнатинни по тип, ненапорни по характер подземни води, които не образуват общ водоносен хоризонт. Движението им се осъществява по отделни водотоци, в зависимост от конфигурацията на подземните вододелители. Дълбочината на залягане на подземните води по измервания в шахтови кладенци варира в широки граници - от 1,40м. до 6,1м. и е в зависимост от хипсометрията на релефа, а амплитудата на колебанията им в годишен аспект е $\pm 0,060-0,070$ м. Подхранването им е изключително от инфилтрацията на повърхностни води, а дренирането се осъществява чрез незходящи извори в основата на склоновете или при изкливане на водоупора.

В смесените алувиални - делувиални глинести отложения, изграждащи речните тераси в района, са се формирали порови по тип, слабонапорни по характер подземни води, които образуват общ водоносен хоризонт, хидравлически свързан с водните строежи на реките. За долен, съвършен водоупор служат практически водонепропускливите хотривски мергели, а за горен несъвършен - различно песъчливи глини. Дебелината на водоносния хоризонт не надвишава $2.0-2.5 \pm 1.0$ м., а дълбочината на залягане на подземните води варира от 0.35-0.70 м. до 1.25-1.5 м.

Генералното течение на подземните води е двустранно- към речно-овражната система приниски строежи и обратано при високи водни строежи. Филтрационната характеристика на алувиалните глинести отложения е общо взето ниска - коефициентът на филтрация е $0,01 \pm 0,005$ m/d, проводимостите - до 1,0 m²/d, което характеризира отложенията като слабоводообилни и без практическо значение. Подхранването им се извършва изключително от инфилтрацията на повърхностни и скатови води, а дренирането им макар и затруднено се осъществява от речно-овражната система.

Долнокредитните мергели и глинести мергели са практически водонепропускливи и поради значителната им дебелина и широкоплещното разпространение, изпълняват на регионален водоупор.

1.2.2.2. Карстови подземни води

В дълбоко залягащите напукани и неравномерно окарстени карбонатни седименти на Каспичанската свита са се сформирали предимно пукнатинно-карстови по тип, високо напорни по характер подземни води, които са част от широко разпространеният и най-значителния в Североизточна България малм-валанжински водоносен хоризонт. Водообилността на отложенията се дължи на тяхната напуканост и окарстеност, в резултата на което са се формирали значителен по обем празнини. Разнообразието в степента на напуканост и кавернозност на комплекса, в морфологията на карета, направлението на пукнатините, допринася за голямото разнообразие на филтрационните свойства на малм-валажински водоносен хоризонт. Вероятно на места комплексът е многослоен по степен и плътност, но високата му площна нарушеност е създала условия за хидравлична връзка и формирането на единен водоносен хоризонт.

За водоупори на хоризонта служат отложенията на юрата, а отгоре - плътните мергели на хортива.

Подхранването на хоризонта се осъществява, чрез пряка инфилтрация на валежи и повърхностен отток в места на разкритие на повърхността и чрез водообмен с други водоносни хоризонти, в районите на отсъствие на водоупори и в зоната на тектонските нарушения.

Значителна част от ресурсите на водоносния хоризонт са обект на питейно - битово, промишлено и мелиоративно водоснабдяване. Експлоатацията и стопанисването на вододобивните съоръжения повишава уязвимостта от замърсяване.

Водите от малм-валанжински водоносен хоризонт са пресни, с обща минерализация до 1,0 g/l, слабо алкални (pH = 7-8,5), а твърдостта е 14-18°Н. Температурата на водата е функция от функцията от хидрогеоложката закритост на хоризонт, дълбочината на залягане, естествената скорост на движение и разстоянието до зоните на подхранване.

1.2.2.3. Минерални води

В общината има три сондажа на минерални води, както следва:

- Сондаж № 1 минерален извор “Боаза” - разположен на 8 км югозападно от града. Температурата на минералната вода е 27оС. Началният водоприток в сондажа е получен на дълбочина 370м., а основния в интервала 425-450м. Крайната дълбочина на сондажа е 460м. Максимален експлоатационен дебит е 1,50 (1/з), а среден експлоатационен дебит 0,95 1/з. В балнеоложко отношение водата оказва благоприятно влияние при : бъбречно- урологични и стомашно-чревни заболявания; чернодробно-жлъчни заболявания; хронични и професионални интоксикации и др. Водата е алкална, хладка, без мирис, с приятен вкус и голяма лековитост. Освен за балнеолечение, тя се бутилира и продава в страната и чужбина.
- Сондаж № Р-77х, гр. Търговище, бул. "Ал. Стамболийски" № 31, имот № 000431. Дълбочината на водното ниво от повърхността е 122 м., дебит на водоизточника 7,471л/с, температура на водата 45,8°. Водочерпенето се извършва с помпа. Състоянието на сондажа е добро. Със Заповед № РД -02-14-706/08.08.2002 г. на МРРБ собствеността на минералния източник Р-77х от държавна се променя в общинска. Минералната вода от сондажа се използва от "Терем" ЕАД - клон Търговище и за питейнобитово водоползване от граждани.
- Сондаж-Р-109х (Славиния), гр. Търговище, кв. "Въбел", имот с № 000039. Дълбочина на водното ниво от повърхността 134.60м., дебит на водоизточника 11,5л/с и температура на водата 24°С. Сондажът е пуснат в експлоатация м. октомври 1987 г. В момента сондажа попада в района на завод за плоско и домакинско стъкло на "Тракия глас България" ЕОД, но фирмата не проявява интерес за ползване на водата. Сондажът е в лошо състояние, при последни огледи се установява, че е затрупан с камъни. Със Заповед № РД-02-14-707/08.08.2002 г. на МРРБ собствеността на минерален водоизточник Р - 109х (Славиния) от държавна се променя в общинска.

1.2.2.4. Водоснабдяване

Водоснабдяването на гр. Търговище се осъществява основно от яз. “Тича”. За водовземането от МОСВ има издадено Разрешително за водоползване № 003643/03.06.2005 г. и Решения за изменение на същото №№ 239/26.09.2009 г.; 14/13.01.2010 г. и 69/08.03.2010 г. Титуляр на разрешителното е “Водоснабдяване и канализация” ООД, гр. Търговище.

Разрешените параметри на водоползването, съгласно разрешителното и решенията за изменение са, следните:

- Разрешено водно количество – $Q_{\text{макс. д.}}$ до 200 л/с
- Лимит на ползваната вода – $Q_{\text{год.}}$ до 7,3 млн. м³/годишно

Допълнително в гр. Търговище се подава вода и от ВС „Калайджи дере”. Разрешително за водоползване № 0731/29.12.2001 г.

Разрешените параметри на водоползването, съгласно разрешителното и решенията за изменение са, следните:

- Разрешено водно количество – $Q_{\text{макс. д.}}$ до 9,58 л/с
- Лимит на ползваната вода – $Q_{\text{год.}}$ до 301 600 м³/годишно

Водоснабдяването от ВС „Калайджи дере” е резервно за гр.Търговище. Вода от системата се подава циклично в периоди, когато се извършват ремонтни работи по съоръженията на основното водоснабдяването от яз. „Тича”.

Язовир "Тича" е изграден през 1978 - 1981 г. на река Г. Камчия в землището на община Върбица известна като Герлово. Водният обем на язовира се формира от р. Г. Камчия, известна като р. Тича и нейните притоци - р.Герила, Коневска, Елешница. Водосборната площ е 1 612 km². Максималният обем на язовира е 312 млн. м³, а мъртвият обем е 41 млн. м³. Водовземането се осъществява от водовземна кула при ниво 223 m . От яз."Тича" са водоснабдени гр.Търговище, гр. Шумен и гр. В. Преслав. Той се използва комплексно - за напояване и питейно-битови нужди.

На територията на гр. Търговище има изградена Пречиствателна станция за питейни води - микрофилтрационна озонаторна станция , въведена в експлоатация през 1979г. Като технологията е чрез микрофилтри се осъществява биологично обеззаразяване, след което се извършва озониране, с капацитет - 400л/сек, след което се подава вода за гр. Търговище и кв. "Въбел".

Качеството на питейните води се изследва, както от "ВиК" ООД гр. Търговище, така и от РИОКОЗ - Търговище.

В изпълнение изискванията на Наредба № 9 на МЗ, МРРБ и МОСВ за качеството на водата, предназначена за питейно-битови дели (Обн. ДВ. Бр. 30/2001 г.), РЗИ -Търговище провежда постоянен и периодичен мониторинг на водите от централното водоснабдяване на населените места в Община Търговище.

По силата на разработена съвместна програма за мониторинг на питейните води, водоснабдителната организация "В и К" ООД гр.Търговище и РЗИ - Търговище провеждат собствен мониторинг, като обменят информация за качеството на водата своевременно при констатирани несъответствия с цел предприемане на мерки за отстраняване на причините и осигуряване на вода отговаряща на изискв анията.

Подменени са 5.5 км. водопроводи през последните години по линия на кредит от Световна банка и 8.5 км. със средства на дружеството. Приоритетна задача за дружеството е подмяната на водопроводната мрежа в населените места. Водоснабдяването на населените места в община Търговище е над средното за страната. Общата водопроводна мрежа е 779 км, от които външни водопроводи са 273 км и вътрешна водопроводна мрежа 506 км. Всичките населени места имат външно и вътрешно водоснабдяване, но само в 20 населени места е осигурена вода в рамките на норматива до 100%. За останалите населени места е осигурена вода от 32% до 70% от норматива. Основната причина е малък дебит на водоизточниците.

Гравитачни водоснабдителни системи осигуряват питейна вода в 6 от населените места на община Търговище. Помпажни водоснабдителни системи осигуряват питейна вода в 47 населени места.

По проект, финансиран от ОПОС „Рехабилитация на ВиК мрежите в гр. Търговище” ще бъдат подменени 9 000 м. канализация и 25 000 м. водопроводи. Стойността на проекта е 13 500 000 лв. Срокът за изпълнение е края на 2014 г.

С реализацията на проекта ще бъде постигнато значително подобряване на ВиК услугите и редуциране загубите на питейни води в следствие експлоатиране на амортизирана водопроводна мрежа.

1.2.2.5. Канализация

За гр. Търговище на база работни проекти от 1960 до 1973г. е изградена 41 575м. смесена канализационна мрежа, от която 37 805м. с диаметър на тръбите от 20 до 60см. и 3770м. яйцеобразни профили от 60/90 до 90/135см. От 1973г. до 1988г., отново на база работни проекти допълнително са построени още 21425м. канализационна мрежа.

Главните колектори на р. Врана са строени с намалени диаметри, вследствие на което при постъпване на атмосферни води в канализационната мрежа, тя се препълва и не е в състояние да ги поеме. От проектираните 13 дъждоприемника са построени само 6 бр., отливните канали на които отвеждат отпадъчните води директно в р. Врана дори в сухо време.

Канализационна мрежа е изградена само в град Търговище – смесена, гравитачна и изпълнена от бетонови и стоманобетонови тръби. Канализационната мрежа в общината е с обща дължина 77,886 км и включва 10 км колектори, като степента на изграденост е 77,7%. През 2010 е разширена колекторната мрежа на кв. Въбел и гр. Търговище, като същевременно продължава работата за включване към градските колектори на двете основни промишлени предприятия – “Тракия Глас България” ЕАД и “ЕнерСис” АД.

До края на 2010 г. отпадъчните води на гр. Търговище изцяло се заустват в р. Врана, съгласно Разрешително за заустване на отпадъчни води № 200 087/19.02.2007 г. Отделните потоци заустват в седем точки.

През 2010 г. е изпълнен първи етап от реконструкцията на главните колектори на гр. Търговище. Трасето на новите колектори в общия случай следва трасето на съществуващите, като се полагат тръби с по-голям диаметър.

С изпълнението на обекта е прекратено заустването в т. 301, където е зауствал поток № 1. Водите на поток № 1 са прехвърлени и зауствени в т. 302, заедно с водите на поток № 2. Заустването на потоци № 3 и № 5 към този момент остават да заустват, съответно в точки 303 и 305.

Прекратено е заустването на поток № 4 в т. 304. Водите на поток № 4 временно заустват в т. 306, заедно с водите на поток № 6. Изпълнена е връзката от т. 306 до входна камера на ПСОВ.

Водите на поток № 7 временно заустват в т. 307. Последния обект заустващ в поток № 7 е канализацията на „Феникс пластик”ООД. След включването на водите от „Феникс пластик”ООД е изпълнена връзка на колектора на поток № 7 до входна камера на ПСОВ.

С първия етап на реконструкцията на главните колектори на гр. Търговище всички води по левия бряг на р. Врана са доведени до ПСОВ.

С този етап на изграждане на главния колектор остват заустени в река Врана следните потоци отпадъчни води - № 1 и № 2 в точка 302, № 3 в точка 303 и № 5 в точка 305 (общо 3 точки).

1.2.2.6. ГПСОВ

1.2.2.6.1. Проектни и действителни количество и състав на отпадъчните води на вход и изход пречиствателна станция:

Таблица № 1.2.2.6.1. Проектни количество и състав на отпадъчните води на вход пречиствателна станция.

ПРОЕКТНИ ПАРАМЕТРИ	СИМВОЛ	ОТНОШЕНИЕ	СТОЙНОСТ	МЕРНА ЕДИНИЦА
Количество на входните отпадъчни води				
Дневна скорост на потока	Q _{дн}	=	14884	м ³ /ден
Средна скорост на потока при сухо време	Q _{ср.дн}	Q _{ср.дн} = Q _{дн} /24 часа	620	м ³ /час
Пиков поток за обработване	Q _{max}	=	930	м ³ /час
Дъждовен поток	2Q _{max}	=	1860	м ³ /час
Средно натоварване на входния поток				
Общо ХПК	COD	=	7415	кг/ден
Концентрация на ХПК	CCOD	=	498,2	мг/л
Общо БПК	BOD	=	3750	кг/ден
Концентрация на БПК5	CBOD	=	251,9	мг/л
Общи неразтворени вещества (ОНВ)	SS	=	3791	кг/ден
Концентрация на ОНВ	CSST	=	254,7	мг/л
Общ N	N	=	572	кг/ден
Концентрация на N	CN	=	38,4	мг/л
Обща N-NH4	N-NH4	=	=	кг/ден
N – NH4	CN-NH4	=	=	мг/л
Общ P	P	=	122	кг/ден
Концентрация на P	CP	=	8,2	мг/л

Данните за действителните количества отпадъчни води на вход ПСОВ са дадени в таблица № 1.2.2.6.1.. В табл. № 1.2.2.6.2. са дадени стойностите на показателите на замърсителите в отпадъчните води на вход ПСОВ. Данните са на база извършения през 2010 г. собствен и контролен мониторинг.

Видимо проектните стойности на вход ПСОВ са по-големи от действителните, което е предпоставка за ефективна работа на ПСОВ – Търговище.

Таблица № 1.2.2.6.2.. Количество и състав на отпадъчните води на изход пречиствателна станция.

ПРОЕКТНИ ПАРАМЕТРИ	СИМВОЛ	ЗАКОНОВО ОГРАНИЧЕНИЕ	ПРОЕКТНИ СТОЙНОСТИ ПРИ ПРОЕКТИРАНЕТО	МЕРНА ЕДИНИЦА
Концентрация на БПК5	CBOD	25	< 25	мг/л
Концентрация на ХПК	CCOD	125	< 125	мг/л
Концентрация на ОНВ	CSST	35	< 35	мг/л
Концентрация на N	CN	15	27	мг/л
Концентрация на P	CP	2	5,2	мг/л

1.2.2.6.2. Технология за пречистване на отпадъчните води:

Всички предвидени и изпълнени съоръжения на пречиствателната станция за отпадъчни води са показани и номерирани на приложения генерален застроителен план. Пътят на отпадъчната вода от вход до изход на пречиствателната станция и предвидените степени на пречистване е следният:

Отпадъчните води от канализационната система на гр. Търговище достигат на вход пречиствателна станция по изградения довеждащ канализационен колектор.

2.1. На входа на пречиствателната станция е изпълнена „**входна камера**”. Входната камера е оразмерена да насочи за пречистване смесен поток от отпадъчни и дъждовни води в размер до 1 860 м³/час. При водни количества над този размер разликата се зауства в р. Врана, чрез изградения на входната камера байпас.

2.2. Непосредствено след входната камера е изпълнена „**помпена станция**”. Чрез ПС, постъпващите отпадъчни води се подават към съоръженията за пречистване. Входната помпена станция е снабдена с три (3 броя) центрофужни помпи (2 броя работни/1 брой резервна). Всяка помпа има капацитет 1,021 м³/час, малко по-голям от Q_{max}. При паралелна работа на двете работни помпи се осигурява поток от 1,944 м³/час при оразмерителен максимален дъждовен поток 1 860 м³/час. Тези помпи се задвижват от инвертор, така че са в състояние от време на време да изпомпват входния поток към следващите обработки, точно до максималния дъждовен поток (т.е. 2 Q_{max}). По този начин потокът през станцията е почти винаги постоянен. Всички машини ще работят индивидуално. Започването и спирането ще бъдат командвани чрез ултразвуков нивомер. При повишаване на нивото работната помпа ще заработи, при по-нататъшно повишаване на нивото ще заработи втората помпа, така че ще работят двете помпи: всяка една е задвижвана от инвертор, така че потокът да се променя от време на време в зависимост от входния поток. При спадане на нивото ще протича обратният процес. Водният поток се контролира чрез електромагнитен дебитомер, инсталиран върху тръбата на помпите. Ако една от работните помпи се развали, ще се включи резервната помпа.

2.3. От ПС отпадъчните води първоначално постъпват в „**сграда решетка – грубо пресяване**”. С грубото пресяване се улавят телата със среден и голям размер. Канализационните води текат през решетъчната скара, която задържа твърдите тела, пропускайки филтруваната вода да премине по-нататък. Пречистването се извършва с PVC гребени, монтирани върху верига, която освен че отстранява пресетите материали, ги разтоварва до желана височина. Пресетият материал ще бъде измит, докато се извършва уплътняване и обезводняване.

2.4. След грубото пресяване отпадъчните води постъпват в „сграда решетка – **фино пресяване**”. С финото пресяване се улавят телата с малък размер. Водата протича през пресяващата скара, състояща се от решетка. Всички задържани твърди частици се събират и транспортират чрез специални почистващи гребени до горната част на филтъра. Специалното оформяне на решетката дава възможност за отстраняване на твърдите материали, както и внимателно почистване на гребените. Специална машина за почистване по-нататък взема участие в почистването на гребените, които отново могат да работят, отлично почистени. Пресетият материал ще бъде измит, докато се извършва уплътняване и обезводняване.

2.5. След финото пресяване отпадъчните води постъпват в „**пясъкозадържател**”. Обезпесчаването представлява отстраняване на пясъка, както и на абразиви или тежки парчета, за да се предотврати повреждане на машините, задръстване на тръбите и загуба на полезен капацитет в резервоарите, поради запълване с материали. В тази секция се извършва и обезмасляване на отпадъчните води, с цел запазване на почистващия капацитет на биологичната секция в станцията за активна утайка. Суспендираните вещества, които имат малък размер и висока плътност и се съдържат в канализационните води, се събират в цедилка и след това се изпращат посредством транспортър към уплътнител на задържания материал. Чрез система от порьозни разпръскватели, в течната маса се вкарва въздух, който причинява спираловидно движение на водата. Това движение позволява отделяне от пясъка на частици от всякакъв органичен материал. Работната секция е разделена на две, свързани помежду си отделения: централно отделение за аериране и периферна спокойна зона, върху повърхността на която изплават леките материали, докато пясъкът, тласнат към дъното под действието на гравитационни и центрофужни сили, се отстранява с помощта на потопени помпи, директно прикачени към моста. Въздухът необходим за аерирането се подава от два работни и един резервен вентилатор. Отделеният пясък постъпва в специален контейнер. Плаващите пяна, мазнини и други леки материали събрани в от автоматичния шлюз се извличат периодически чрез помпа от събиращата шахта и преминавайки през цедилка се подават към съгъстителя на пресетия материал.

2.6. След пясъкозадържателя е монтирано ултразвукова система за измерване на потока тип „Вентури” и комбиниран прибор за вземане на проби. Тази система контролира максималния поток за биологична обработка и задейства шлюза към изравнителния резервоар за дъждовни води и връщащата помпа от него към биологичното третиране. Ултразвуковата система е предвидена да измерва поток в интервала $0.2 Q_{\max} - 2 Q_{\max}$.

2.7. „**Автоматичният шлюз**” отклонява излишния поток, надвишаващ $Q_{\max} = 930 \text{ м}^3/\text{с}$ към изравнителния резервоар. Оразмерен е за количество $Q_{\max} = 930 \text{ м}^3/\text{с} = 2 Q_{\max} - Q_{\max} = 930 \text{ м}^3/\text{с}$.

2.8. „**Изравнителният резервоар**” е оразмерен да поеме обема излишни дъждовни води в продължение на два часа и е с полезен обем $V = 1860 \text{ м}^3$. Този резервоар позволява да се улови излишната вода и има функцията да събира първите дъждовни води, които са особено замърсени. Изравнителният резервоар нормално стои празен и започва да работи при интензивни валежи, като след това бавно се изпразва с помощта на помпи, които доставят утайката и канализационните води за биологично третиране. Сместа от утайка и канализационна вода, натрупана в резервоара се доставя към входната камера на утайтелния резервоар с помощта на 2 работна/резервна потопени помпи. Смесването на водата се гарантира с 2 потопени единици, така че да се избегне отлагането на утайката на дъното на резервоара. Докато се пълни изравнителният резервоар, циклично работят миксери.

2.9. Водите след пясъкозадържателя и тези от изравнителния резервоар постъпват в **„утаителен резервоар”**. Утаителният резервоар е комбиниран с разпределителна камера, която осигурява добро смесване на постъпващата вода и връщащата се утайка и същевременно осигурява еднакво хидравлично разпределяне към всеки биобасейн. Резервоара е изпълнен с полезен обем $V = 640 \text{ м}^3$, което осигурява време на задържане 32.46 мин.

2.10. От утаителния резервоар водата постъпва в **„биобасейни”**. Биобасейните са комбинирани (две линии). Водата първо е подложена на бавно разбъркване в анокси условия, а след това на окислителен процес, получен чрез вдихване на въздух от дифузери, разположени по дъното на резервоара. По този начин се отстраняват органичните вещества от канализационната вода, като разтворени и колоидни вещества. Това става чрез адсорбционни и биофлокационни процеси, причиняващи образуването на активни флокове в утайката, които привличат наличните органични вещества. Последните първо се улавят от флоковете и след това метаболизират от бактериалната флора, прилепнала към тях и междувременно нарастнала. В процеса се планира окисление на азота и неговото трансформиране до нитрати. След биобасейна, очакваната редукция на показателите е следната:

- Концентрация на БПК₅ – от 251,9 мг/л до < 25 мг/л
- Концентрация на общ азот – от 38,4 мг/л до 27 мг/л
- Концентрация на фосфор – от 8,2 мг/л до 5,9 мг/л

2.11. След биобасейните водата постъпва в два броя **„вторични утаителни резервоари и разпределителна камера”**. В тях се провежда окончателното утаяване и избистряне на отпадъчната вода и се извършва уплътняване на утайката, която ще се рециклира в биологичния цикъл (окисление) и ще се отделя, като излишна утайка. Изпълнени са облодъжни резервоари. Суровият отпадък се транспортира в центъра на басейна, като с цилиндричен дефлектор се постига задоволително разпределение на потока. На всеки резервоар има монтиран движещ се в кръг полумостов кран, снабден с пенозащита и долни гребени. Събраните пени попадат в странична събирателна шахта от която с помпа се подават към уплътнителя на утайката. Долните гребени дават възможност за прехвърляне на утайката към дънния самосвал и от там към шахтата за рециркулация и преливане на утайката. Време за престой в резервоара при пиков поток от 930 м³/час – 4,6 часа. Очаквана редукция на показателите след преминаването през вторичните утаители са:

- Концентрация на неразтворени вещества – от 254,7 мг/л до < 35 мг/л.

2.12. След вторичните утаителни резервоари водата преминава през изпълнената инсталация за **„ултравиолетова дезинфекция”**. Предвидено е тази инсталация да функционира при епидемична ситуация. При нормални обстоятелства ще се ползва изградената байпасна връзка, заобикаляща инсталацията.

2.13. След преминаването през инсталацията за дезинфекция или през байпасната връзка водата постъпва в **„изходна шахта”** и след нея се зауства в р. Врана. В изходната шахта е монтирано електромагнитно измервателно устройство, отчитащо количеството зауствени пречистени отпадъчни води. Монтиран е и комбиниран прибор за взимане на проби от зауствания поток отпадъчни води.

1.2.2.6.3. Количество и състав на отделените в пречиствателния процес отпадъци и утайки, предвидени методи за третирането им и предложения за тяхното обезвреждане или оползотворяване:***Количество и състав на отделените отпадъци и утайки.***

При постъпване на вход ПСОВ отпадъчни води в размер на тези посочени в т.1.1., количеството излишна утайка след вторичните утаителни резервоари е в размер на 2760 кг/ден. Очаква се същата да е с концентрация около 7 кг/м³.

Предвиден метод за третиране на утайките.

След вторичните утаителни резервоари утайката постъпва в „**помпена станция за оборотна и шламова утайка**”. От помпената станция, в зависимост от необходимостта част от активираната утайка се изпраща към входа на разпределителната камера на утаителната камера и отново се включва в процеса на биообработка. За целта са предвидени 4 бр. помпи, две работни и две резервни. Всяка от помпите може да работи индивидуално. Предвидено е инверторно задвижване, така че да се поддържа предварително зададена стойност на потока. Излишната утайка, чрез 2 бр. помпи се изпраща към „**резервоара за уплътняване на утайката**”. Резервоара за уплътняване на утайката е кръгъл. Предвиждан престой на утайката в резервоара 1,15 дни. Очаквана плътност на уплътнената утайка – 3 %. Отделената при уплътняване на утайката вода се връща във вторичните утаители. От резервоара уплътнената утайка се прехвърля в „**резервоара за съхраняване на уплътнена утайка**”. Предвидения престой на уплътнената утайка в този резервоар е 1,63 дни. За недопускане утаяване на утайката на дъното резервоара е оборудван със смесител, който работи периодически. От резервоара за съхраняване на уплътнената утайка, същата се подава чрез помпи към съоръжението за обезводняване на утайката „**лентова филтър преса**”. Тук се извършва механично дехидратиране на утайката, при което се достига съдържание на сухо вещество около 20 %. Отделената вода се връща обратно във вторичните утаители. От филтър пресата чрез винтови помпи дехидратираната утайка се изпраща в „**миксер за добавяне на вар**” (позиция № 28 от ген. плана). В него се извършва стабилизиране по химичен начин на органичната материя на утайката. Стабилизираната с вар обезводнена утайка се прехвърля със самосвал на „депото за утайки”. Депото представлява открита площадка, с площ около 4 000 м², оградено със стена висока 2 м. Предвижда се съхранението на утайката за срок от една година.

Предложение за обезвреждане или оползотворяване на утайките.

Съгласно утвърдена програма за управление на утайките от ПСОВ – Търговище са разработени два варианта за оползотворяване на утайките и вариант за депонирането им.

Вариантите за оползотворяване са:

- Използването им за наторяване на земеделски земи
- Използването им за рекултивация на нарушени терени

Вариантът за депониране е решен с депонирането на утайките на Депо за твърди битови отпадъци гр. Търговище.

Програмата за управление на утайките от ПСОВ – Търговище е утвърдена от Директора на РИОСВ – Шумен.

Срокове за започване и въвеждане на пречиствателната станция по етапи.

Финансирането на изпълнението на ПСОВ гр. Търговище, по описаната схема е осигурено по програма ИСПА. Разрешително за ползване на обекта е издадено на 15.12.2011 г. ПСОВ е предадена за експлоатация на „Водоснабдяване и канализация“ ООД, гр. Търговище на 28.12.2011 г.

Заустването на отпадъчните води ще се извърши в р. Врана, в границите на гр. Търговище. Река Врана е ляв приток на р. Камчия, която съгласно Заповед № РД-970/28.07.2003 г. на Министъра на околната среда и водите е определена за чувствителна зона. Предвид това, изискванията към отпадъчните води на изход пречиствателна станция следва да отговарят на тези заложи в Приложение № 3, табл. 1 и 2 от Наредба № 6/09.11.2000 г. Посочената редуция на показателите в отделните етапи на пречистване показват, че нормите на показателите ХПК, БПК₅ и неразтворени вещества (табл. 1) ще бъдат достигнати. За показателите общ фосфор и общ азот се оказва, че наличната технология на пречистване не е достатъчна: след пречистването се очаква концентрацията на общ фосфор да бъде сведена до 5,9 мг/л при ограничение 2 мг/л и на общ азот до 27 мг/л при ограничение 15 мг/л. Предвид това е видно, че следва допълнително да се изградят съоръжения за редуция на двата показателя до нормативните ограничения.

Място и начин на заустване на отпадъчните води във водния обект и места за имисионен контрол на водоприемника.

Заустването на отпадъчните води от пречиствателната станция ще се осъществи след изходната шахта, в точка с координати N 43° 15' 45,5'' и E 26° 35' 39,8''. Точката е разположена на левия бряг на р. Врана на 12,40 м след изходната шахта – надморска височина 155,45 м.

В близост след точката на заустване е предвидено заустване на дъждовните води от площадката на ПСОВ. Точката е разположена на левия бряг на р. Врана и е с координати N 43° 15' 45,6'' и E 26° 35' 40,9''.

Смесен поток дъждовни и битови води при формирано количество на вход ПСОВ над 1860 м³/час се заустват чрез съоръжението описано в т.2.1., непосредствено в р. Врана. Заустването е на левия бряг на реката в точка с координати N 43° 15' 44,4'' и E 26° 35' 29,9''.

Точките за имисионен контрол на р. Врана са както следва:

- т. 1 – състояние на р. Врана преди заустване на ПСОВ да се подбере непосредствено преди заустването на байпаса за дъждовни води от входната шахта, на левия бряг на реката, предвид възможностите за лесен достъп при всякакви метеорологични условия.
- т. 2 - състояние на р. Врана след заустване на ПСОВ да се подбере на левия бряг на реката, на около 100 м след заустването на дъждовните води от площадката на ПСОВ. Предложеното разстояние е достатъчно за пълно смесване на водите на р. Врана със зауствените пречистени такива и резултатите

от анализа ще дават точна представа за влиянието на пречистените отпадъчни води върху състоянието на водоприемника.

1.2.3. Отпадъци

Неразделна част от настоящата Общинска програма за опазване на околната среда е приложената (Приложение № I) е изготвената Програма за управление на отпадъците на територията на Община Търговище за програмен период 2014 – 2020.

1.2.3.1. Съществуващо състояние и практики по управление на отпадъците

1.2.3.1.1. Данни за отпадъците

Генерираните отпадъци на територията на Община Търговище са основно неопасни отпадъци. Генерират се смесени неопасни отпадъци от домакинствата, производствени отпадъци от фирмите, извършващи производствена дейност, растителни отпадъци от домакинствата, от поддръжка на зелените площи, парковете, градините, строителни отпадъци от ремонтна и строителна дейност.

Съществуващата практика в Община Търговище, както и във всички Общини в Република България е обезвреждане на отпадъците, чрез депониране. Общинска администрация е набелязала мерки, които трябва да следва и постепенно да изпълнява за насочване на отпадъците към други методи на третиране, освен депонирането. За съжаление тази практика е нова за страната и въвеждането ѝ ще трае повече време, като всички дейности ще се извършват на бавни етапи, тъй като липсва инфраструктурата за третиране на отпадъците. Необходимите съоръжения и инсталации ще се осигуряват със собствени средства от Общинските бюджети, което ще отнеме много време за въвеждането им в експлоатация.

Справките, които са водени през годините в Общината показват, че отпадъците значително се увеличават, вследствие на развиващата се икономика и производствена дейност, като на пазара се увеличат все повече разнообразието от продукти, които след консумация са сериозен генератор на отпадъци. Въпреки това администрацията е положила големи усилия, чрез различни мероприятия и дейности тази тенденция да не се отрази значително върху годишното количество на депонираните отпадъци.

Данните за количествата образувани отпадъци през годините на територията на Община Търговище са дадени в таблица 1.2.3.1.

Таблица 1.2.3.1.

Видове отпадъци	Количества, образувани отпадъци по години в тонове						
	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013
Битови	23 459,00	36,354,020	34 124.83	24 678.86	17 019.45	15 425,64	14 820,4

Производствени	285,00	94,500	1 341.85	1 205.72	2 279.09	2 413,52	2 919,89
Общо годишно	23 744,00	36 448,520	35 466,68	25 884,58	19 298,54	17 839,16	17 740,29

Съгласно отразените количества в таблицата през годините се наблюдава кратък период на увеличение на отпадъците и постепенно намаляване на количествата. Намаляването се дължи на различни дейности и кампании на общинската администрация по управлението на отпадъците. Положително влияние оказва и въведената в града система за разделно събиране на отпадъците от опаковки.

Според статистическите данни правени през последните 7 години от Националния статистически институт/НСИ/ тенденцията е към намаляване на общото количество депонирани отпадъци в страната, както следва:

Таблица 1.2.3.2.

Битови и строителни отпадъци	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Образуван битови отпадъци							
Общо образуван битови отпадъци - хил. тона	3680	3548	3314	3615	3561	3091	2753
Образуван битови отпадъци на човек от населението - кг/чов./г.	475	461	433	474	470	410	380
Събрани битови отпадъци от обслужваните населени места							
Обслужвани населени места – брой	2388	2780	3128	3445	3988	4238	4364
Население в обслужваните населени места – брой	6794062	6932761	7086139	7192756	7330933	7394983	7247946
Дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране - %	87,8	90,0	92,5	94,4	96,6	98,2	98,9
Събрани битови отпадъци от обслужваните населени места - хил. тона	3144	3103	2980	3359	3421	3041	2727
Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население - кг/чов./г.	463	448	420	467	467	404	376

Статистиката показва, че депата за битови отпадъци намаляват значително през годините, поради изграждането на нова политика и насоки за третиране на отпадъците в страната. Първоначалното изграждане е започнато със закриване на всички образуван

сметища в малките населени места в Общините, въвеждане на организирана система за извозване на отпадъците в населените места и депонирането на всички образувани отпадъци на регламентирано депо, отговарящо на всички изисквания на законодателството. На по-късен етап е въведена и система за Регионално ползване на едно депо от няколко Общини с Националната програма за управление на дейностите по отпадъците 2009-2013 г./НПУДО/. Целта на тази мярка е ограничаване на площите заети от депа за отпадъци, с което да се намали замърсяването на околната среда и да се понижат разходите по експлоатацията, а също и да се насърчат Общините към използване на други методи за третиране на отпадъците.

Данните за броя на депата в страната и депонираните на тях отпадъци по последни статистически данни са следните:

Таблица 1.2.3.3.

ДЕПА ЗА БИТОВИ ОТПАДЪЦИ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Депа за битови отпадъци – брой	537	482	435	349	278	172	164
Общо приети отпадъци на депата - хил. тона	3611	3223	3738	3987	3948	3725	3506
в това число:							
Събрани на депата и временно съхранени битови отпадъци - хил. тона	3237	3103	3324	3369	3692	3067	2727
от които:							
Депонирани битови отпадъци - хил. тона	3144	2751	2980	3359	3421	3041	2568
Предадени за рециклиране битови отпадъци - хил. тона	.	0,35	0,17	.	5,81	26,09	159,77
Събрани строителни отпадъци на депа за битови отпадъци - хил. тона	.	.	.	410	396	380	508
Заета площ от депата - дка	7669	23012	6384	6198	5308	4930	5046
Остатъчен капацитет на депата - м ³	2633 4772	21896 950	2579 2524	2365 9943	1855 7893	1813 2432	13618 234

Както се вижда от представените данни, най-късно до 2020 година количествата на депонираните отпадъци в страната ще намалява сравнително, поради въведените Национални цели за намаляване на депонираните отпадъци. Капацитетите на депата за отпадъци са почти запълнени, а заетите площи от тях са хиляди декари, което крие сериозен риск за замърсяване на околната среда.

Съгласно Директива 2008/98/ЕО на европейският парламент и въведената с нея йерархия за управление на отпадъците се очаква намаляване на депонираните отпадъци и увеличаване количеството на оползотворените и рециклирани такива.

Транспонирането на Европейските директиви относно управлението на отпадъците в Република България е направено, чрез Закона за управление на отпадъците и издадените подзаконови нормативни документи. Поставени са национални цели за намаляване количеството депонирани отпадъци, които следва да се изпълнят от Общините, както следва:

- Цели за подготовка за повторна употреба и рециклиране на отпадъчни материали, включващи най-малко хартия и картон, метал, пластмаса и стъкло от домакинствата и подобни отпадъци от други източници:

1. до 1 януари 2016 г. - най-малко 25 на сто от общото им тегло;
2. до 1 януари 2018 г. - най-малко 40 на сто от общото им тегло;
3. до 1 януари 2020 г. - най-малко 50 на сто от общото им тегло.

- Цели за ограничаване на количеството депонирани биоразградими битови отпадъци - най-късно до 31 декември 2020 г. до 35 на сто от общото количество на отпадъците.

Целта на въведените срокове е постепенно увеличаване на рециклирането и оползотворяването на отпадъците, с което да се сведе до минимум депонирането им, оказващо редица вредни въздействия както върху околната среда, така и върху хората. Необходимо е да се повиши ефективността на използването на ресурсите.

Дългосрочната цел на тази политика е да се намали количеството образувани отпадъци, а когато образуването на отпадъци не може да бъде избегнато, да се насърчава тяхната стойност като ресурс и да се постигнат по-високи равнища на рециклиране и безопасно обезвреждане на отпадъците.

Отпадъкът следва да се разглежда като ресурс, от който могат да бъдат извлечени редица ползи след неговото преработване, било то като източник на енергия или при неговата повторна употреба или рециклиране.

1.2.3.1.2. Видове генерирани отпадъци на територията на Община Търговище

Видовете отпадъци, които се генерират на територията на Община Търговище са битови, опасни битови отпадъци, производствени и строителни отпадъци.

Битови отпадъци

Количеството на битовите отпадъци представлява най-голямата част от всички отпадъци, генерирани на територията на Общината. Преобладаващата част са органични хранителни отпадъци, пластмасови опаковки, метални опаковки от бира и безалкохолни напитки, стъклени бутилки, хартиени опаковки и др.

Община Търговище е въвела организирано сметосъбиране и сметоизвозване на отпадъците във всички населени места от 2007 г.

Броят на поставените съдове за отпадъци е изчислен съгласно *Ръководството за определяне броя и вида на необходимите съдове и техника за събиране и транспортиране на отпадъци*, разработено от Министерство на околната среда и водите /МОСВ/.

Съгласно него броя на необходимите съдове за събиране на отпадъци е определен по формула на база норма на натрупване на отпадъците и брой на населението в конкретното населено място.

Честотата на извозване на съдовете за отпадъци е изчислена по същата методика. В град Търговище честотата на извозване е най-малко два пъти на седмица или около 182 дни в годината, а в селата – веднъж на две седмици или 52 пъти на година.

Районите и честотата на извозване се определят всяка година за следващата със Заповед на Кмета на Общината, съгласно изискванията и сроковете на Закона за местните данъци и такси /ЗМДТ/.

Към месец януари 2014 г. в град Търговище са разположени общо 1033 бр. контейнери тип „Бобър“, в кв.Въбел и кв.Бряг - 143 бр. и в селата на Община Търговище - 1067 бр. Дейностите по събирането и извозването на контейнерите с отпадъци се извършват от фирма „БКС- Търговище“ ЕООД, с която Общината има сключен договор след проведена обществена поръчка с предмет: “Поддържане чистотата на териториите за обществено ползване, сметосъбиране и сметоизвозване на смесени битови отпадъци от населените места в община Търговище, стопанисване на Регионално депо за неопасни битови отпадъци в с. Пайдушко, поддържане на склад за инертни и строителни отпадъци в с. Пролаз, снегопочистване на улиците и тротоарите в град Търговище”.

Ежегодно се изготвя график за сметосъбирането на отпадъците, определен със заповед на кмета на Общината. Всяка година се извършва ремонт на средно около 80-90 броя контейнери от типа „Бобър,“. Контейнерите се ремонтират отново от фирма „ БКС-Търговище „ЕООД и включва подмяна на ходови колелета, отварящи се устройства /капац/ ипружини.

Всички отпадъци на територията на Община Търговище, както и тези от територията на Община Попово се извозват на Регионално депо за неопасни отпадъци в с.Пайдушко, Община Търговище.

През 2011 година е учредено Регионално сдружение за управление на отпадъците за регион Търговище /РСУО/ с председател – кмета на Община Търговище и членове – кмета на Община Попово. Сдружението е създадено съгласно изискванията на Закона за управление на отпадъците и Национална програма за управление на дейностите по отпадъците 2009-2013 г./НПУДО/. Целта е да се обединят усилията на Общините в изграждането на екологосъобразни съоръжения за третиране на отпадъците, отговарящи на нормативната база и представляващи минимален риск за околната среда. Чрез създаване на Сдружението двете Общини си поделят разходите по поддръжката, експлоатацията и мониторинга на депото и вземат общи решения за бъдещото третиране на отпадъците си.

Тъй като не е икономически изгодно и на двете Общини различните потоци отпадъци като растителни и строителни да бъдат извозвани и третирани до Регионалното депо е взето Решение, с което всяка Община урежда начините за тяхното третиране на територията си, а битовите отпадъци, които не могат да бъдат оползотворени се обезвреждат на депото.

При определянето на политиките за събирането и третирането на отпадъците, решаващият фактор е транспортния разход. Тъй като Регионалното депо е отдалечено от град Търговище, администрацията насочва усилията си към изграждане на съоръжения и системи в града, където ще може да се обхване по- голям поток от отпадъците.

За определяне на състава на отпадъците и бъдещите мерки за тяхното третиране е направен морфологичен анализ на отпадъците през 2010 г. От него се вижда, че въпреки

периода на анализа – зима в по - голямата си част отпадъците съдържат хартия, картон, пластмаса, стъкло и др. отпадъци, които са рециклируеми и/или оползотворими. Резултатите от направеният анализ са посочени в следващата таблица.

Таблица 1.2.3.4.

№	Групи отпадъци	%
1	Хранителни	5,61
2	Хартия	5,24
2,1	Велпапе	0,00
2,2	Картон	0,00
3	Полимери	9,77
3.1.	ПЕТ	3,20
3.2.	ПЕВН	3,54
3.3.	ПЕНН	1,61
3.4.	ПС	0,98
3.5.	ПП	0,45
4	Стъкло	2,58
5.	Метали черни и цветни	0,26
5.1.	Метални опаковки стоманени	0,00
5.2.	Метални опаковки алуминиеви	0,05
6.	Композитни	0,22
6.1.	Кутии от сокове	0,00
6.2.	Картонени чаши	0,00
7	Текстил	2,87
8	Гуми	0,00
9	Кожа	0,69
10	Растителни	1,80
11	Дървесни	0,73
12	Пепел, сгур, тор и пръст	40,30
13	Инертно, в.т. строителни	0,00
14	Други	29,76

Съгласно отразените данни от анализа на отпадъците, в най-голям процент е съдържашата се пепел и сгурия, които през зимния сезон преобладават.

Без изключение, отпадъците от градовете и от селата са с високо пепелно съдържание (съдържат дървесна пепел), която не може прецизно да се отдели от общата маса на отпадъците. Тя се среща като прах, каша и полуразтворена маса. Поради високата влага, пепелта е полепнала върху всички други видове отпадъци като е създала неразделяем филм. Този факт е налице, независимо от обстоятелството, че общинската администрация е въвела изискване, дървесната пепел да се оставя до контейнерите за битови отпадъци, събира се отделно и се транспортира до депото отделно от другите материали.

Повечето горими материали (отпадъци от хартиени и полимерни опаковки, градински и дървесни видове) са в сравнително ниско процентно отношение в сравнение с летния период.

В следващата графика са отразени нагледно процентите на различните видове отпадъци в общия поток, съгласно извършеният анализ.

За пролетно-летният сезон не е правен морфологичен анализ на отпадъците, но видимо при разтоварване на отпадъците се наблюдава тенденция към все повече разрастващите се количества на отпадъците от хартиени и картонени опаковки.

В тази връзка бъдещите действия на общинска администрация са насочени към отделянето на тези отпадъци от общия поток битови отпадъци с цел тяхното рециклиране и/или оползотворяване.

Третиране на битовите отпадъци

До този момент най - разпространеният метод за третиране на отпадъците в България е тяхното депониране. Община Търговище разполага с Регионално депо за неопасни отпадъци в с.Пайдушко. Депото се ползва от Общините Търговище и Попово. Въпреки, че този метод на третиране на отпадъците е последен в наложената в Европейския съюз /ЕС/ йерархия на отпадъците, Общините трябва да предвидят достатъчно място за депониране на отпадъци, тъй като не всички видове отпадъци могат да бъдат оползотворени и/или рециклирани.

В тази връзка са започнати и предприети мерки за изграждане на нова клетка на депото, която да поеме отпадъците, които не могат да бъдат третирани в други инсталации или съоръжения, с достатъчен капацитет за бъдещо експлоатиране и от двете Общини.

За определяне на политиките по управление на отпадъците и за изграждане на отделните системи за разделното им събиране е необходимо да се проследи количеството на образуваните отпадъци през годините и да се определи тяхното третиране.

В следващата таблица е показано количеството на постъпилите за депониране смесени отпадъци на Регионалното депо в с.Пайдушко през годините, като от 2009 г. са включени и образуваните отпадъци от Община Попово:

Таблица 1.2.3.5

Видове отпадъци	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Производствени	94,500	1 459.54	1 385.29	2 573.03	2 617.58	3 087.30
Битови	36 354,020	38 126.31	32 915.68	22 496.12	22 057.26	21 472.67
Общо годишно:	36 448,520	39 585.85	34 300.97	25 069.15	24 674.84	24 559.97

Със въвеждането на системата за разделно събиране на отпадъците от опаковки се наблюдава тенденция към намаляване на количествата депонирани отпадъци на Регионалното депо от Община Търговище. Чрез непрекъснато разширяващата се система от цветни контейнери на територията на Общината, се увеличава и количеството на предадените за рециклиране и оползотворяване отпадъци, както и намалява количеството на депонирани такива.

Общо събраните и предадени за оползотворяване отпадъци от разделното събиране на отпадъците за периода от създаване на системата до последният период на отчитане - 2013 г., които не са постъпили на Регионалното депо са както следва:

Таблица 1.2.3.6.

Видове отпадъци	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.
Хартия и картон	0,244 т.	0,976	1,920	35,200	67,360	258.010
Стъкло	10,270	37,670	21,100	39,520	82,460	103.736
Пластмаса	3,826	2,600	0,890	0,180	503,060	48.334

От изложените данни ясно се вижда, че с годините различните мероприятия като увеличаване на броя на контейнерите за разделно събиране, увеличаване на точките на разположение, организиране на различни кампании за популяризиране сред населението, количеството на разделно събраните отпадъци рязко се увеличава. Практиката показва, че организирането на различни кампании води до увеличаване на отговорността на жителите на Общината към опазването на околната среда. Популяризирането на разделното събиране от администрацията е насочено и към подрастващите, като целта е създаване на ранно екологично съзнание в тях и създаване на чувство за отговорност към заобикалящата ни среда.

Към този момент разделното събиране е един от основните методи за постигане на целите за намаляване количествата на депонираните отпадъци и насърчаване към тяхното оползотворяване на територията на Община Търговище.

За постигане на целите за рециклиране, както и извличане на максимално количество оползотворими и рециклируеми отпадъци от общия поток и предотвратяване на постъпването им на депото, Община Търговище е предприела мерки за преминаването на образуваните битови отпадъци през инсталация за предварително преработване, преди депониране. За целта са проведени процедури по реда на Закона за обществените поръчки /ЗОП/ и е сключен договор със сдружение ДЗЗД „Екосорт-Търговище” за предварително третиране на отпадъците, преди тяхното депониране.

Към момента всички смесени битови отпадъци от територията на град Търговище постъпват в инсталацията за тяхното третиране, като тенденцията е към постепенно увеличаване количеството на третираните отпадъци и включване на всички населени места.

От месец април 2014 г. на инсталацията е монтирано сито, което отделя фракцията от общия поток отпадъци, представляваща пепел, пръст и други минерали, попаднали в контейнерите за отпадъци заедно с битовия отпадък. Получените количества фракция се оползотворяват, чрез запръстяване на работните участъци на Регионалното депо.

С оглед предприетите мерки от страна на администрацията за третиране на отпадъците, бъдещите количества, които ще постъпват на депото през годините ще намаляват, с което се цели и постигането на Регионалните целите за намаляване депонирането на отпадъците.

За съжаление обаче тази мярка е крайно недостатъчна за изпълнение на целите за рециклиране и ограничаване на количествата на депонираните отпадъци.

За достигане на заложените проценти в Закона за управление на отпадъците е необходимо предприемане най-малко на следните мерки:

- Поетапно увеличаване на системата от цветни контейнери за разделно събиране на отпадъците от опаковки;
- Третиране на всички отпадъци от населените места на територията на Община Търговище, преди тяхното депониране;
- Създаване на система за разделно събиране на растителни и биоразградими отпадъци от териториите за обществено ползване, паркове, градини, ресторанти, заведения за бързо хранене и др.;
- Създаване на системи за компостиране на растителни и биоразградими отпадъци;
- Създаване на системи и организиране на кампании за разделно събиране на опасни отпадъци от потока битови отпадъци /вкл. батерии, акумулатори, електрическо и електронно оборудване, газоразрядни лампи, отпадъци от черни и цветни метали, отпадъци от бои, лакове и др./
- Създаване на системи за разделно събиране, третиране, оползотворяване и рециклиране на строителни отпадъци;

За изпълнение на гореописаните мерки, със Закона за управление на отпадъците са въведени отчисления за депониране на отпадъци на Регионалните депа, както и такива за следексплоатационните им грижи. Отчисленията за депониране на отпадъците целят

ограничаването количеството на депонираните отпадъци и насочване на местните администрации към търсене на други методи за тяхното третиране, според определената йерархия за третиране на отпадъците. Тъй като сумите, които се начисляват са за тон депониран отпадък и нарастват всяка година е наложително приоритетно да се търсят варианти за изграждане на съоръжения за третиране на различните потоци отпадъци, както и на системи за тяхното разделно събиране.

Натрупаните средства се изразходват от Общините именно за такива съоръжения, което дава и допълнителен стимул за изграждането на същите.

Съгласно целите в Закона за управление на отпадъците :

1. Най-късно до 2020 г. трябва да се ограничат количествата на депонираните биоразградими битови отпадъци до 35 на сто от общото количество на отпадъците;
2. Най-късно до 2020 г. – подготовка за повторна употреба и рециклиране на отпадъчни материали, включващи хартия, картон, метал, пластмаса и стъкло от домакинствата и подобни отпадъци от други източници на не по-малко от 50 на сто от общото тегло на тези отпадъци;

Изпълнението на целите се постига, чрез предприемане на определени мерки за поэтапното им изпълнение:

- ❖ За изпълнението на целта за ограничаване на количествата депонирани биоразградими отпадъци е необходимо предприемане на следните действия:
 - Изграждане на съоръжение/инсталация за третиране на биоразградими отпадъци.
 - Изграждане на система за разделно събиране на растителни и биоразградими отпадъци от паркове, градини, територии за обществено ползване, домакинства, поддръжка на зелени площи и др.
 - Създаване на организация по събирането на отпадъците и ясна отчетност на количествата и видовете събрани отпадъци;

За изпълнение на целите трябва да има изготвени графици за събиране на отпадъците от градините, парковете, ресторантите, домакинствата и др. Предвид характера на отпадъка трябва да се има предвид , че той не може да се съхранява както смесените отпадъци и неговата честота на събиране и извозване трябва да бъде поне на 2-3 дена. При събирането трябва да се води ясна отчетност на събраните количества биоразградими отпадъци по видове и кодове, съгласно Наредба №2 от 23.07.2014 г. за класификация на отпадъците, трябва да се отчитат количествата на предадените от гражданите и фирмите отпадъци, както и количествата на образувания материал след неговото третиране. Всички тези дейности по отчитане са необходими за доказване на изпълнението на целите, т.е. ако Общината събира разделно отпадъците, но не води точна отчетност за събраните, образувани и оползотворени отпадъци, то същите няма как да бъдат признати като изпълнение на целите по Закона за управление на отпадъците.

Съвкупността от всички тези мероприятия и мерки ще доведе до изграждане на една ефикасна система за разделно събиране и оползотворяване на биоотпадъците. Чрез поэтапното постигане и прилагане ще се изпълнят задълженията на Общината за разделното събиране на отпадъците, ще намалят количествата на депонираните биоотпадъци на

Регионалното депо, вследствие на което и таксите за депониране на отпадъците ще намаляват.

- ❖ За постигането на заложените цели за подготовка за повторна употреба и рециклиране на отпадъчни материали, включващи хартия, картон, метал, пластмаса и стъкло от домакинствата и подобни отпадъци от други източници е необходимо разширяване на съществуващите системи за разделно събиране на отпадъците и третиране на отпадъците, преди тяхното депониране.

За целта, Община Търговище е започнала да предприема мерки съвместно с организацията по оползотворяване на отпадъци от опаковки /Ооп/ „Екобулпак,, АД. Организацията е дългогодишен партньор на Общината за постигане на резултатност относно разделното събиране на отпадъците. От самото изграждане на системата, целите на двете страни са насочени към по-висока резултатност и информираност на гражданите. С всяка година броя на контейнерите и точките на разположение се увеличават за по-голяма достъпност на гражданите до тях.

Към 2014 година в Община Търговище има изградена ефективна двуцветна система, състояща се от жълти контейнери- за събиране на хартия, картон, пластмаса и метал и зелени контейнери – за събиране на стъклени опаковки; Към този момент системата обхваща територията на град Търговище и четири села – с.Васил Левски, с.Лиляк, с.Разбойна и с.Стража.

За достигане на Националните цели за разделно събиране на отпадъци и обхващане на по- голям процент население целите на администрацията са насочени към поетапно увеличаване на населените места, обхванати от системите за разделно събиране.

Друга мярка е третирането на отпадъците, преди тяхното депониране, което може да стане, чрез сепариране.

Сепарирането е известен и работещ метод, който е по-лесно осъществим, като при него отпадъците се разделят ръчно или механично по компоненти и от общият поток битов отпадък се извличат оползотворимите и рециклируеми отпадъци. Останалите след сепарирането отпадъци, които не могат да бъдат използвани се депонират на депо за неопасни отпадъци и/или в съоръжения за термично третиране.

И тук, както и при предната цел е много важна комуникацията със жителите на Общината, като те трябва да разберат ясно отговорностите си . Необходимо е непрекъснатата информираност и отговорност за разделното събиране на отпадъците.

Домакинствата трябва ефективно да започнат разделянето на отпадъците и ползването на цветните контейнери, за да не се налага Общината да прави разход за сепариране на отпадъците, а да насочи тези средства към подобряване на системите и изграждане на съоръжения за третиране на различните видове отпадъци.

Строителни отпадъци

„Строителните отпадъци” са отпадъците, получени в резултат на строителната дейност на строителни площадки, както и отпадъци от разрушаване или реконструкция на сгради и съоръжения. Основните образувани строителни отпадъци на територията на

Община Търговище се състоят от бетон, тухли, керемиди, камъни, земни маси, керамика, изолации, фаянс и др.

Всички строителни отпадъци на територията на Община Търговище се извозват и складира в с.Пролаз. Общината притежава склад за строителни отпадъци, който представлява бивша кариера за ломен камък и за него е разработен и одобрен проект за рекултивация на нарушения терен със строителни отпадъци, инертни материали и земни маси.

Отпадъците, разрешени в проекта за рекултивация, които могат да бъдат приемани в склада в с.Пролаз, съгласно Наредба № 2 за класификация на отпадъците са следните:

Таблица 1.2.3.7.

Код на отпадъка	Описание
10 11 03	Отпадъчни материали на основата на стъклени влакна
15 01 07	Стъклени опаковки
17 01 01	Бетон
17 01 02	Тухли
17 01 03	Керемиди, плочки, фаянсови и керамични изделия
17 01 07	Смеси на бетон, тухли, керемиди, плочки, фаянсови и керамични изделия, различни от споменатите в код 17 01 06
17 02 02	Стъкло
17 05 04	Почва и камъни, различни от споменатите в код 17 05 03
19 12 05	Стъкло
20 01 02	Стъкло /само разделно събрано/
20 02 02	Почва и камъни /само за отпадъци от градини и паркове, с изключение на горен почвен слой, торф/

Складирането на отпадъците се извършва, чрез издаване на Разрешително по предварително подадено заявление в Община Търговище и заплатена такса. На склада в с.Пролаз няма кантар и количествата на постъпващите отпадъци не може да се измери. Като база за количеството отпадъци се взема капацитета на автомобилите, с които се извозват, като същият се заявява предварително в подаденото заявление за издаване на разрешително. Затова и годишното количество на складираните строителни отпадъци и земни маси е приблизително и няма как да се измери с точност.

Количествата на складираните строителни отпадъци в с.Пролаз, представени в куб.м. са следните:

Таблица 1.2.3.8.

Година	2010 г.	2011 г.	2012	2013 г.
Общо Количество:	6 659,50	76 689,50	5 971,30	11 780
в т.ч.				
Строителни отпадъци	1 528,00	2 156	4 123,00	1 809
Земни маси	5 131,5	74 533,50	1 848,30	9 971

Складирането на строителните отпадъци на бившата кариера в с.Пролаз е вид оползотворяване, тъй като същите се ползват за рекултивацията на нарушения терен.

Тази мярка обаче е недостатъчна за достигане на заложените цели по оползотворяване и рециклиране на строителни отпадъци в Закона за управление на отпадъците.

Съгласно издадената *Наредба за управление на строителните отпадъци и за влягане на рециклирани строителни материали* във връзка с чл.43, ал.4 от ЗУО са заложили количествени цели за материално оползотворяване по видове строителни отпадъци, както следва:

Код на отпадъка	2014 г.	2015 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.
17 01 01 бетон	85%	85%	85%	85%	85%	85%	85%
17 01 02 тухли	30%	37%	43%	50%	57%	63%	70%
17 01 03 керемиди, плочки, фаянсови и керамични изделия	30%	37%	43%	50%	57%	63%	70%
17 02 01 дървесен материал	60%	63%	67%	70%	73%	77%	80%
17 02 02 стъкло	27%	36%	44%	53%	62%	71%	80%
17 02 03 пластмаса	47%	52%	58%	63%	69%	74%	80%
17 04 05 желязо и стомана	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
17 04 01 мед, бронз, месинг	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
17 04 02 алуминий	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
10 04 03 олово	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
17 04 04 цинк	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
17 04 06 калай	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
17 04 11 кабели, различни от упоменатите в 17 04 10	90%	90%	90%	90%	90%	90%	90%
17 03 02 асфалтови смеси, съдържащи други вещества, различни от упоменатите в 17 03 01	53%	58%	62%	67%	71%	76%	80%
Пътен сектор [т.]	60%	63%	67%	70%	73%	77%	80%
ЖП сектор [т.]	60%	63%	67%	70%	73%	77%	80%

Във връзка с поставените цели вариантите за изпълнението им пред Община Търговище са два. Първи вариант е изграждане на собствена площадка за третиране и оползотворяване на тези отпадъци. Недостатък на този вариант е във финансовия ресурс, тъй като съоръженията за третирането на отпадъците са скъпи, а Общината не може да отдели такива средства от бюджета си. Освен разхода за инвестицията е необходим и финансов

ресурс за експлоатацията на инсталацията, необходимо е водене на точна отчетност за количествата постъпили, оползотворени и рециклирани отпадъци.

Друг вариант би могъл да бъде да се привлече частен инвеститор, който да направи инвестицията и да определи единна цена за оползотворяването и рециклирането на отпадъците. При този вариант Общината би могла да спести голям финансов и човешки ресурс и няма да се налага да изпълнява всички изисквания на Наредбата.

Община Търговище е предприела действия, насочени към изграждането на площадка за третиране и оползотворяване на строителни отпадъци. Предвидената площадка е в регулационните граници на град Търговище в близост до градската пречиствателна станция за отпадни води /ГПСОВ/. Отредената площ за тази дейност е 10 000 м². Съгласно изготвеният работен проект на площадката се предвижда:

- Зона за приемане и съхранение на приеманите отпадъци. В нея се разпределят сортираните отпадъци по вид на материала: бетон, керамика, асфалтобетон, смесени фракции, скални материали и др.;
- Обособена е Зона за разполагане на съоръжения за оползотворяване на строителни отпадъци /в т.ч. трошачна и пресевна инсталация/;
- Зона за съхранение и товарене на готовата продукция;
- Зона за разполагане на контейнери за събиране на рециклируеми отпадъци, като метали, хартия, пластмаси, дървесина и др., попаднали сред основните потоци;
- Битовка и кантар за претегляне на постъпилите количества отпадъци;

Предвижданата площадка е едно модерно съоръжение, с което ще се изпълняват националните цели за оползотворяване на строителните отпадъци. Проблемът пред Община Търговище е необходимият голям финансов ресурс за инвестицията. Тъй като средствата се осигуряват от бюджета на Общината, реализацията на тази инвестиция ще бъде много трудна и продължителна във времето.

По - удачен вариант за изграждането на площадката е същата да се даде на концесия и/или на търг, чрез които да се привлекат частни инвеститори, които да изградят съоръжението и да го поддържат.

Производствени отпадъци

На територията на двете Общини, ползващи Регионалното депо – Търговище и Попово има около 20 предприятия, които формират производствени отпадъци. Тъй като няма други съоръжения и/или инсталации за третиране на тези отпадъци, единствения вариант за тяхното третиране е обезвреждане, чрез депониране.

Депонирането на производствените отпадъци се извършва посредством сключване на тристранен договор между оператора на Регионалното депо в с.Пайдушко, фирмата, притежаваща отпадъците и собственика на депото- Община Търговище. Фирмите, образуващи производствени отпадъци и с които се сключват договори на територията на Общините Търговище и Попово са следните:

Таблица 1.2.3.9.

Фирма	Код на отпадъците	Производствена дейност, от която се образуват отпадъците
„ККХБК България” АД	02 07 04 02 07 05 20 03 01	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им
„ЛВК Винпром” АД	02 07 99 20 01 08	Отпадъци от производство на алкохолни напитки
„Тракия глас България” ЕАД	10 11 10 10 11 14 10 11 20 20 03 01	Отпадъци от производство на стъкло и продукти от стъкло
„Хершер” ЕООД	20 01 11	Отпадъци от производство на облекла
„ЧИСТОТА БАЛКАНИ” ЕООД	20 01 08	Отпадъци от хранителни магазини
„Енерсис” АД	20 03 01	Смесени битови отпадъци
„Це Фау Ве Мод” ООД	20 01 11	Отпадъци от производство на облекла
„Водоснабдяване и канализация” ООД	19 08 01 19 08 02 19 08 05	Отпадъци от пречиствателна станция за отпадни води
„АСТРО ТРЕЙД” ООД	20 03 01	Смесени битови отпадъци
„ЕСКЕЙП-ГРУП” ООД	02 01 03 17 09 04 20 01 99 20 03 01	Отпадъци от производство на птици
„БРЯГ-СК” ЕООД	02 01 03 20 01 99 20 03 01	Отпадъци от производство на птици
„МЛАДОСТ 2002” ООД	20 01 11	Отпадъци от производство на облекла
„МИЛКТРЕЙД БГ” ООД	02 05 02	Отпадъци от млекопреработвателната промишленост
„Балконф” ЕООД	20 01 11	Текстилни материали

„Ескейп груп”ООД	02 01 03	Отпадъци от отглеждане на пилета
	20 01 99	
„Феба-1”ЕООД	10 09 03	Отпадъци от леене на черни метали
	10 09 08	
„Чугунена арматура България”АД	10 09 03	Отпадъци от леене на черни метали
	10 09 08	
	16 11 04	
„Родина Попово”ООД	20 01 11	Отпадъци от производство на облекла
„Роса”АД	10 01 01	Отпадъци от производство на растителни масла
„АГРОТЕХРЕМОНТ” АД гр. Попово	10 09 03	Отпадъци от леене на черни метали
	10 09 08	

По-голямата част от производствените отпадъци не подлежат на последващо третиране и единствения вариант за тяхното обезвреждане, е чрез депониране. Това затруднява в голяма степен постигането на целите за намаляване на депонираните отпадъци на депата.

Едновременно с това от една страна Община Търговище не може да ограничи количеството на тези отпадъци, които се депонират на депото, а от друга фирмите са задължени да заплащат отчисленията по чл.60 и чл.64 от Закона за управление на отпадъците, които всяка година се покачват, а реално отпадъците им не могат да бъдат намалени, поради липсващата инфраструктура за третирането им.

Необходимо е да бъдат предприети мерки и от двете страни за ограничаване депонирането на производствените отпадъци на регионалното депо и да се търсят алтернативни методи за тяхното третиране.

Така например текстилните отпадъците от производство на облекла биха могли да се предават за оползотворяване, чрез изгаряне. Този вариант е удачен, тъй като при него отпадъците се оползотворяват на 99%. Проблемът при него е, че в региона няма наличието на такава инсталация за изгаряне на отпадъци. Такива съоръжения има само в 2-3 големи града в България, което обезмисля тяхното третиране по този начин, тъй като транспортните разходи са големи.

Отпадъците от кетъринг и хранителни магазини са в по - голямата си част биоразградими. Същите може да се използват за компостиране и за изгаряне. Като упоменахме по-горе изгарянето не е най-икономичния вариант, поради слабата му разпространеност в България, но компостирането е лесен и икономичен начин за третирането им.

Останалите производствени отпадъци като тези от производство на стъкло, от производство на алкохолни напитки и от леене на метали не подлежат на преработка. Това са

отпадъци, които трудно биха могли да се оползотворят и/или рециклират, а за съжаление практиката в България показва почти нулев процент на оползотвореност на тези отпадъци.

Със годините и с увеличаване на производството отпадъците започват все повече да нарастват, което се дължи и на липсата на рециклиращи инсталации в България.

В следващата таблица е показано нарастващото количество на депонираните производствени отпадъци на Регионалното депо в с. Пайдушко, образувани от производствените процеси на предприятията в Общините Търговище и Попово:

Таблица 1.2.3.10.

2009	2010	2011	2012	2013
1 272.96 т.	1 385,29 т.	2 109.55 т.	2 051.44 т.	2 657.06 т.

Необходимо е провеждане на разяснителни кампании и насърчаване на бизнеса към т.н. ”чисти технологии”. Фирмите и предприятията се нуждаят от стимул за търсене и на други методи за третиране на отпадъците или внедряване на нови технологии, целящи намаляване образуването на отпадъците. Като вариант може да се насочи бизнеса за развиване на идеи и проекти за финансиране от Оперативна програма „Конкурентоспособност и иновации 2014-2020 г.“

1.2.3.2. Съществуващи практики за третиране и транспортиране на отпадъци

1.2.3.2.1. Събиране и транспортиране на отпадъци

Система за събиране и транспортиране на битови отпадъци

Община Търговище е въвела организирано сметосъбиране във всички населени места от 2007 г., чрез поставени контейнери по населените места с обем 1,1 куб.м., 2 куб.м. и 4 куб.м. Всички сметища по населените места са закрити през 2008 г. по предварително съгласуван и одобрен график с Регионалната инспекция по околна среда /РИОСВ/– гр.Шумен.

Единственото депо на територията на Общината, на което се обезвреждат отпадъците от организираната система за битови отпадъци е в с.Пайдушко и е въведено в експлоатация през 1996 г. През 2005 г. по инструкция на Министерство на околната среда и води /МОСВ/ за него е изготвен План за привеждане в съответствие с изискванията на *Наредба №8 от 24.08.2004 г. за условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа и други съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци*. Планът е изготвен в съответствие с *Указания за разработване на планове за привеждане на съществуващи депа за отпадъци в съответствие с нормативните изисквания, утвърдени със Заповед №РД-1242 от 24.11.2004 г.* на министъра на околната среда и водите. Същият е утвърден от Регионална инспекция по околна среда и води – гр.Шумен с Решение №00-01-00/07.10.2005 г.

От 2009 г. депото на Община Търговище в с.Пайдушко е определено за Регионално с Националната програма за управление на дейностите по отпадъците/НПУДО/, което да се

ползва от Общините Търговище и Попово. Към момента то е единственото регламентирано депо за обезвреждане на отпадъците на територията на двете Общини.

Община Търговище не разполага с депа в експлоатация на територията си, които не съответстват на европейските изисквания, определени с Директива 1999/31/ЕО относно депонирането на отпадъците.

Всяка година общинска администрация закупува контейнери тип „Бобър” с обем 1,1 м³ за допълване на системата си по населените места в Общината. През 2013 г. са закупени и контейнери за събиране на строителни отпадъци с вместимост 4 куб.м. - 19 бр., с които се цели изпълнение на задълженията на Общините, вменени със Закона за управление на отпадъците за събиране на строителни отпадъци от ремонтна дейност от домакинствата.

Една част от контейнерите /1,1 м³/, са разпределени по населените места, съгласно разработената от Министерство на околната среда и водите *Методика за определяне на броя и вида на необходимите съдове и техника за събиране и транспортиране на отпадъци*, друга част са разположени в града и кварталите, а останалите са на склад, с цел подмяна на амортизирани съдове. Общ брой на контейнерите към месец януари 2014 година е :

- **1,1 м³** – в гр.Търговище и кварталите Въбел и Бряг – 1 176 бр., в селата на Общината – 1067 бр.;
- **2 м³** – в град Търговище – 15 бр., в селата – 2 бр.;
- **4 м³** - гр. Търговище- 40 бр., в селата- 3 бр.;

Общо брой на контейнерите в града и селата 1,1 м³ – 2 243 бр., от които собственост на Община Търговище - 1064 бр., а останалите на фирмата ангажирана с дейностите по сметосъбиране и сметоизвозване – „БКС-Търговище” ЕООД.

Извозването на отпадъците е организирано, чрез одобрен график от общинска администрация с разпределение по райони, както следва:

№	Район	Брой контейнери / тип „Бобър”- 1.1.м ³
1.	Търговище –първи градски район	547 бр.
2.	Търговище – втори градски район	436 бр.
3.	Търговище - предприятия	50 бр.
4.	Търговище- кв.Въбел	107 бр.
5.	Търговище – кв.Бряг	36 бр.
6.	Район Лиляк /Лиляк, Александрово,Пресиян, Цветница, Братово,Божурка, Пайдушко/	140 бр.
7.	Район Съединение /Съединение, Голямо Соколово, Бистра,Ралица, Давидово/	98 бр.

8.	Район Дралфа / с.Дралфа, с.Момино, Здравец, Подгорица, Голямо Ново, Росина, Кошничари,Кръшно, Маково, Миладиновци/	199 бр.
9.	Район Черковна / с.Черковна, Копрец, Търновца,Преселец, Драгановец, Вардун,Пролаз/	148 бр.
10.	Район Макариополско /с.Макариополско, Буховци, Буйново, Твърдинци, Пресяк, Мировец/	136 бр.
11.	Район Надарево /с.Надарево, Пробуда, Алваново, Ловец, Острец, Осен, Васил Левски/	132 бр.
12.	Район Кралево / с.Кралево, Певец, Дългач, Баячево, Овчарово, Руец/	148 бр.
13.	Район Разбойна- Стража / Разбойна, Стража/	66 бр.
Общо за всички райони:		2243 бр.

Ежегодно се извършва ремонт на контейнерите, включващ подмяна на ходовата част /колела/, подмяна на пружини, гайки, болчета и др. Всяка година се извършва инспекция на ефикасността на системата и при необходимост се поставят контейнери на нови точки в града и се подменят някои съдове, поради тяхната амортизация.

След проведена обществена поръчка по реда на Закона за обществени поръчки, на 04.09.2014 г. Община Търговище е сключила договор с фирма „БКС-Търговище” ЕООД с предмет: : “Поддържане чистотата на териториите за обществено ползване, сметосъбиране и сметоизвозване на смесени битови отпадъци от населените места в община Търговище, стопанисване на Регионално депо за неопасни битови отпадъци в с. Пайдушко, поддържане на склад за инертни и строителни отпадъци в с. Пролаз, снегопочистване на улиците и тротоарите в град Търговище“.

Извършваните ежегодни дейности по поръчката са следните:

- Почистване на локални замърсявания с товарачна машина – извършва се почистване със специализирана машина на новообразувани локални замърсявания в населените места на Общината, покрай уличните банкети, вилни зони и др.;
- Натоварване и транспортиране на отпадъци с автомобил до 5 тона, 10 тона и 20 тона – ежедневно се наторват и транспортират събраните отпадъци от ръчното метене на улиците, почистването на тревните и тротоарни площи, също и от почистените локални замърсявания;
- Събиране и транспортиране на строителни отпадъци – събирането на строителните отпадъци е услуга на Община Търговище за събиране от

ремонтни дейности от домакинствата на отпадъци по адреси, след предварително подадена Заявка в общинската администрация;

- Изграждане на площадки – джобове за контейнери – изграждат се така наречените джобове, представляващи вдлъбнатини в тротоарите, с които се цели поставените контейнери да не пречат на движението на автомобилите по уличните платна.
- Ръчно метене на улици и площади;
- Ръчно почистване на тротоарни площи от трева, бурени и др.;
- Механизирано метене на улици – извършва се със специализиран автомобил, който минава по уличните платна и с монтираните на него четки почиства натрупаните отпадъци. През есенния сезон, когато има усилен листопад се използва специален автомобил с шланг, който изсмуква падналите листа.
- Миене на улици и площади;
- Механизирано почистване от тревни кълнове и косене по улични настилки и тротоарни площи;
- Механизирано косене с дискова брана по улични банкети;
- Почистване, ремонт и подмяна на улични дъждоприемни шахти;
- Ремонт на контейнери тип „Бобър” 1,1 м³;
- Снегочистиране, опесъчаване и зимно поддържане на улици в града;
- Поддържане на склад за инертни и строителни отпадъци
- Обслужване, охрана и поддържане на Регионално депо, включващо обработка, разриване, запръстване, уплътняване с булдозер на отпадъци ;
- Мониторинг на Регионално депо за неопасни отпадъци – извършва се постоянен контрол на параметрите на околната среда в района на депото, в съответствие с условията на Комплексно разрешително № 269-Н1/2014 г.; докладване на резултатите от собствения мониторинг и представяне ежегодно в РИОСВ на Годишен доклад за изпълнение на дейностите, за които е предоставено комплексното разрешително”.

Ежегодно до 30 октомври се изготвя график за сметосъбирането на отпадъците, определен със заповед от Кмета на Общината по райони.

За 2014 г. и 2015 г. организацията по сметосъбиране и сметоизвозване е определена по следния начин:

- **I Район** – /гр.Търговище/ - територията заключена в регулационните граници на населеното място с честота на извозване за контейнери тип „Бобър” с вместимост 1,1 м³. – най-малко два пъти на седем дни, а контейнери 2 м³ и 4 м³ - най-малко един път на седем дни.
- **II Район** - Обекти извън регулацията на град Търговище, включващи имоти по плана на местността „Драката” и имоти по плана на курортен комплекс „Парка-север” с периодичност на извозване на отпадъците – най-малко един път на четиринадесет дни.
- **III Район** - квартали на гр.Търговище- кв.”Въбел”, кв.”Бряг”, с.Разбойна и с.Стража /територии заключени в регулационните граници на населените места/ с периодичност на извозване най-малко един път на седем дни.
- **IV Район**- села с организирано сметоизвозване - /с.Лиляк, с.Александрово, с.Пресиян, с.Цветница, с.Братово, с.Пайдушко, с.Божурка, с.Горна Кабда, с.Дралфа, с.Момино, с.Здравец, с.Подгорица, с.Росина, с.Кошничари, с.Голямо Ново, с.Кръшно, с.Маково, с.Миладиновци, с.Вардун, с.Черковна, с.Копрец,

с.Търновца, с.Преселец, с.Драгановец, с.Пролаз, с.Бистра, с.Давидово, с.Ралица, с.Голямо Соколово, с.Съединение, с.Руец, с.Овчарово, с.Баячево, с.Певец, с.Кралево, с.Дългач, с.Надарево, с.Осен, с.Ловец, с.Острец, с.Буховци, с.Буйново, Твърдинци, с.Пресяк, с.Мировец, с.Макариополско, с.Алваново, с.Пробуда, с.Васил Левски/ с честота на извозване най-малко един път на четиринадесет дни.

- **V Район**- всички застроени имоти извън регулационните граници на населените места, неупоменати в предходните райони- с честота на извозване най-малко два пъти в годината.

Събирането на отпадъците се извършва със следната техника:

- За обслужване на контейнери тип ”Бобър” 1,1 м³, тип Вариопреса с автомобили:
 - Mercedes – 16 м³, 1 бр.;
 - Skoda - 14 м³, 1 бр.;
 - MAN – 20 м³, 1 бр.;
 - MAN - 16 м³, 1 бр.;
 - BMC - 20 м³, 1 бр.;
 - Iveko - 14 м³, 1 бр.;
- За обслужване на контейнери с вместимост 2 м³ и 4 м³:
 - Тип контейнеровоз – 3 броя;
- За събиране и транспортиране на отпадъци от площади, алеи, паркове и от почистване на локални замърсявания:
 - Самосвал до 5 т. – 6 бр.;
 - Самосвал до 10 т. – 3 броя;
 - Самосвал до 20 т. – 1 брой;
 - Багер –товарач – 1 брой;
 - Челен товарач - 2 броя;

Профилактиката по дезинфекцията на съдовете за отпадъци се изпълнява четири месеца годишно през летния сезон /от месец май до месец август/ два пъти месечно по райони на извозването на отпадъците.

Извозването на отпадъците се извършва със специализирани транспортни средства за събиране и извозване на битови отпадъци от контейнери тип „Бобър”- 1,1 куб.м., 2 куб.м. и обем 4 куб.м. На този етап 100% от населението на Община Търговище е обхванато от организираната система за събиране на битовите отпадъци.

Финансирането на разходите по сметосъбиране и сметоизвозване на отпадъците, както и за поддържане чистотата на териториите за обществено ползване, обезвреждането на отпадъците, чрез депониране, експлоатацията на Регионалното депо и др. се извършва, чрез „Такса битови отпадъци”/ТБО/ по реда на Закона за местни данъци и такси /ЗМДТ/. Образуването на таксата се извършва след изготвяне и одобряване на план- сметка за разходите по сметосъбиране, сметоизвозване и поддържане на чистотата за съответната година.

Таблица 1.2.3.11.

Общо предвидени разходи по план - сметка за сметосъбиране, сметоизвозване и поддържане на чистотата през годините /в лв. с ДДС/			
2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.
2 672 517.65	3 201 831.06	3 646 148.20	3 500 001,60

Системи за разделно събиране на отпадъци

Общината има сключен договор за сътрудничество с организация по оползотворяване на отпадъци от опаковки „Екобулпак” АД от 2006 г. С допълнително споразумение от 2012 г. Договора между двете страни е продължен. Процента на обхванато население за цялата Община, включително и населените места е 67%, а броя на обслужваното население е 49 235 жители.

Системата за разделно събиране на отпадъците от опаковки обхваща град Търговище и селата Лиляк, Васил Левски, Стража и Разбойна и е по „дву-контейнерен тип” – с жълти и зелени съдове. Броя на съдовете към 2014 г. са както следва:

- „Жълти” тип „Бобър”- 1100 л.- за събиране на хартия, картон, пластмаса и метал - общ брой разположени -159 бр.
- „Жълти” тип „Кофи”- с вместимост 360 л., 240 л. и 120 л.- за събиране на хартия, картон, пластмаса и метал с общ брой 173 бр.
- „Зелени”- тип „Иглу” – с обем 1400 л.- за събиране на отпадъци от стъклени опаковки с общ брой на разположение 170 бр.

Ежегодно се изготвя и се съгласува от Общинска администрация – Търговище и от „Екобулпак” АД списък с броя и местата на разположение на контейнерите за разделно събиране на отпадъците. Със списъка се актуализира системата, като непрекъснато се търси нейната най-голяма ефективност и удачност за гражданите.

Съдовете за разделно събиране на отпадъците от хартия, пластмаса и метал се обслужват два пъти седмично в града и два пъти месечно в селата, а съдовете за събиране на стъклени опаковки – един път месечно в града и при запълване в селата.

Всички събрани отпадъци от системата за разделно събиране на отпадъците се извозват до инсталация за тяхното сепариране /отделяне/. Инсталацията се намира на територията на гр. Търговище и е собственост на „Екобулпак” АД, които са възложили функциите по експлоатацията и събирането на отпадъците на фирма „Екокомерс” ЕООД.

Общото количество на събраните рециклируеми отпадъци от началото на въвеждането на системата за разделно събиране на отпадъците до края на отчетната година - 2013 г. е 970,489 тона, разпределени по години и материали, както следва:

Таблица 1.2.3.12.

	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.

Общо събрани /тон/	37,255	14,34	41,246	126,00	173,50	168,068	410,08
От тях:							
Хартия	7,803	0,244	0,976	58,430	62,500	51,780	258,010
Пластмаса	8,272	3,826	2,600	38,550	40,280	30,189	48,334
Метал	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,000
Стъкло	21,180	10,270	37,670	29,02	53,900	86,099	103,736
Дървесни материали	0,00	0,00	0,00	0,00	16,820	0,00	0,00

Ежегодно се провеждат различни разяснителни кампании, както съвместно с Общината, така и самостоятелно от организацията. Кампаниите целят запознаване на населението с целите и функциите на системата, разделното събиране на отпадъците от домакинствата и офиса, ползите за околната среда от разделното събиране на отпадъците и др.

Основна насоченост на кампанията е съсредоточена към децата от детските градини и училищата, тъй като трябва да се възпитава екологичното мислене още от най-ранна възраст. В тази насока се канят деца и на място в сепариращата инсталация, с което се цели сами да проследят пътя на отпадъка и неговото третиране.

Разделно събиране на негодни за употреба батерии и акумулатори /НУБА/

От 2011 г. Община Търговище има сключен договор за сътрудничество с организацията по оползотворяване на НУБА - „Екобатери” АД. Съгласно договорените отношения между страните е организирана система за разделното събиране на тези отпадъци, чрез поставяне на кошчета с вместимост 3 литра. Кошчетата са поставени основно в общински и държавни институции, както и в офиси и сгради на фирми, където се образуват в по-голямо количество, поради по-лесната достъпност и контрол. Събирането се извършва от организацията по предварително подадена заявка при запълване обема на съдовете. Общия брой на точките на разположение на кошчетата е 80, разпределени както следва:

Таблица 1.2.3.13

№	Име на обект	адрес
1.	Община Търговище	Площад „Свобода”
2.	Обединен детски комплекс	Площад „Стоян Мавродиев”
3.	Младежки дом	Ул. „Васил Левски”
4.	Читалище	Ул. „Васил Левски” - площад
5.	Библиотека	Площад „Стоян Мавродиев”
6.	МБАЛ-Търговище	Кв. „Запад” №1
7.	„БКС-Търговище” ЕООД	Ул. „Петлешков”
8.	„Общински пазари”	Ул. „Гладстоун”
9.	Областна администрация	Площад „Свобода”
10.	ЦДГ №1 „Веселушко”	Ул. „Трапезица” №1
11.	ЦДГ №2 „8-ми март”	Ул. „Н.Рилски” №1
12.	ЦДГ №3 „Здравец”	Ул. „Стефан Куцаров” №7

13.	ЦДГ №4 „Славейче”	Ул. ”Скопие” №6
14.	ЦДГ №5 „Червена шапчица”	Ул. Л. Каравелов” №29
15.	ЦДГ №6 „Пролет”	Ул. ”Трети март”
16.	ЦДГ №7 „Снежанка”	Кв. ”Запад” 1
17.	ЦДГ №8 „Слънце”	Ул. ”Кубрат”
18.	ЦДГ №9 „Приказка”	Кв. Запад №2
19.	ЗДГ №10 „Радост”	Ул. ”Дунав”
20.	ОДЗ „Пчелица”	Ул. „Н. Симов” №6
21.	I СОУ	Ул. ”Капитан Данаджиев” №22
22.	II СОУ	Бул. „Трайко Китанчев” №39
23.	I ОУ	Ул. „Иван Вазов” №3
24.	II ОУ	Ул. ”Руен” №19
25.	III ОУ	Ул. ”Бяло море” №25
26.	IV ОУ	Кв. ”Запад” №2
27.	ПГИЧЕ	Кв. ”Запад” №2
28.	Спортно училище	Ул. ”Цар Симеон” №7
29.	ПТГ	Ул. ”Ал. Стамболийски” №29
30.	ПГИИ	Ул. ”Братя Миладинови” №42
31.	ПГТХВТ	Ул. „29-ти януари” №10
32.	ПГЕС	Ул. „Ал. Стамболийски” №27
33.	ПГЗ	Ул. „Митрополит Андрей” №1
34.	„Кауфланд България ЕООД	Ул. „Александър Стамболийски” 27
35.	Техномаркет	Ул. „Александър Стамболийски” №42
36.	„Пасат Електроникс” ООД	Ул. ”Хаджи Димитър” №22
37.	„Кацарски сървис” ООД	Ул. ”Трети март” №32
38.	„Роберт Бош” ЕООД	Ул. „29-ти януари” №7 - автомания
39.	„Ауто плюс България” ООД	Ул. „Трети март” №1
40.	„Зора- М.М.С” ООД	Ул. „Ал. Стамболийски” №40-44
41.	Office 1 Superstore	Ул. ”Митрополит Андрей” №25
42.	„Тракия глас Лоджистик” ЕАД	Кв. ”Въбел”, Индустриална зона
43.	„Лагардер Сървис Б-я” ЕООД	Ул. „Александър Стамболийски” №27
44.	„Петрол” АД	ул. ”29-ти януари”
45.	„Еко България” ЕАД	Промислена зона, околоръстен път
46.	ЕТ „Данисто- Стойчо Стойков” и ЕТ „Влад- Вера Стойчева”	Ул. „цар Симеон Велики” 2, м-н за домашни потребности „Палитра”
47.	ЕТ „Мисурджиева”	Ул. „Паисий” №1
48.	„Морела” ООД- хран.м-н	Кв. „Запад” срещу бл.36
49.	„Роси- зет ЕООД	Ул. „Стефан Църов” №6
50.	ЕТ ”Дани-Йорданка Александрова”	Базар „Сюрен”
51.	„ДЗЗД Лъки-2”	Ул. ”Цар Симеон”- комплекс „Лора”
52.	ЕТ ”Влад- Вера Стойчева”	Ул. ”Цар Симеон” №2
53.	ЕТ ”Данисто”	Ул. „Цар Освободител” №2
54.	„ЕМУ” АД	Ул. ”Ал. Стамболийски” №4
55.	„Елкомер-33” ООД	Ул. ”Трапезица” №26, м-н ел. материали
56.	„Русеви 33”	Ул. ”Спиридон Грамадов” №33
57.	„Скипър Ге” ООД	Ул. ”В. Левски”, централен реп, фото ”Елит”
58.	„Алекс 9006” ООД	Ул. ”Гладстоун” №4
59.	„Алекс 9006” ООД	Ул. ”Митрополит Андрей” №1
60.	ЕТ Иванка Василева”	Ул. „Раковска” №101

61.	ДЗЗД ГАМССА	Ул."Братя Миладинови"№ 31
62.	ДЗЗД ГАМССА	Базар „Сюрен”
63.	„Станислава-83”ЕООД	Ул."Христо Ботев"№21
64.	„ЦБА Търговия”ЕООД	Ул."Гладстоун" №1, пазара
65.	„ЦБА Търговия”ЕООД	Ул."Трапезица"№15
66.	„ЦБА Търговия”ЕООД	Ул."Сюрен"№3, запад 2
67.	„Бохема”ООД	Ул."Васил Левски"№5, м-н Гард
68.	„Бохема”ООД	Базар Сюрен, м-н Гард-запад
69.	„Елмакс”	Ул."Кюстенджа"№3
70.	„Елмакс”	Ул."Паисий"№4
71.	ДЗЗД „Русеви-33”	Ул."Спиридон Грамадов"№33
72.	ЕТ"Марвела-31-М.Йорданов"	Ул."Ал.Стамболийски"№26
73.	„Аделина-2005”ЕООД	Ул."Първи май"№29
74.	„Аделина-2005”ЕООД	Бул."Трайко Китанчев"№33
75.	ЕТ „Инка-Венелин Велинов”	Кв.Запад, бл.6
76.	ЕТ „Йорданка Александрова”	Базар Сюрен
77.	СД „Констант- М”	Ул."Васил Левски"№11, м-н Малкият принц
78.	„Форте нет”ООД	Ул."Г.С.Раковски"№22
79.	ЕТ „Янинка Борилска-Яна”	Ул."Васил Левски"№11
80.	„Радита”ООД	Местност Първи долап- бензиностанция

Разделно събиране на Излязло от употреба електрическо и електронно оборудване/ИУЕЕО/

Община Търговище извършва разделно събиране на отпадъците от излязло от употреба електрическо и електронно оборудване, чрез сключен договор от 2013 г. с организация по оползотворяване „Елтехресурс” АД.

Събирането на отпадъците е организирано от организацията, чрез мобилни групи директно от домовете на гражданите по предварително подадена заявка. На сайта на Общината са обявени телефони и имейл адрес на фирмата изпълнител, на които гражданите подават заявки за извозване на отпадъците си. Самото събиране на отпадъците се извършва на всяко 21-во число от месеца.

Разделно събиране на отпадъци от черни и цветни метали /ОЧЦМ/, едрогабаритни и опасни отпадъци.

Закона за управление на отпадъците изисква от органите на местната власт да осигурят площадки за безвъзмездно събиране на едрогабаритни и опасни отпадъци, образувани от жизнената дейност на гражданите. Целта е тези отпадъци да не попадат в общия поток на битовите отпадъци, тъй като в по-голямата си част съдържат опасни компоненти, както за околната среда, така и за хората. В изпълнение на изискванията, Община Търговище има сключен договор с фирма „Марекс” ООД. Фирмата притежава разрешителни документи за дейности с отпадъци и собствена площадка, отговаряща на нормативните изисквания в промишлената зона на град Търговище. Съгласно договорните отношения, фирмата е обособила площ от действащата си площадка за безвъзмездно събиране на отпадъци от домакинствата. Задължение на фирмата е и ежегодно предоставяне в Общинска администрация на отчет за количествата и видовете на събраните отпадъци, както и начинът на тяхното третиране. Отпадъците, които гражданите могат да предават на площадката са уточнени в приложение към договора, неразделна част от него:

Таблица 1.2.3.14.

Код	Наименование
02 01 10	Метални отпадъци
12 01 01	Стърготини, стружки и изрезки от черни метали
12 01 02	Прах и частици от черни метали
12 01 03	Стърготини, стружки и изрезки от цветни метали
12 01 04	Прах и частици от цветни метали
13 01, 13 02 и 13 03	Трансмисионни течности, масла
15 01 10*	Опаковки, съдържащи остатъци от опасни вещества или замърсени с опасни вещества
16 01 03	Излезли от употреба гуми
16 01 04*	Излезли от употреба МПС
16 01 06	Излезли от употреба МПС, които не съдържат течности или други опасни компоненти
16 01 07*	Маслени филтри
16 01 13*	Спирачни течности
16 01 14*	Антифризни течности, съдържащи опасни вещества
16 01 15	Антифризни течности, различни от упоменатите в 16 01 14
16 01 17	Черни метали
16 01 18	Цветни метали
16 05 04*	Газове в съдове под налягане (включително халоони), съдържащи опасни вещества
16 05 05	Газове в съдове под налягане, различни от упоменатите в 16 05 04
17 04 01	Мед, бронз, месинг
17 04 02	Алуминий
17 04 03	Олово
17 04 04	Цинк
17 04 05	Желязо и стомана
17 04 06	Калай
17 04 07	Смеси от метал
17 04 11	Кабели, различни от упоменатите в 17 04 10
19 10 01	Отпадъци от желязо и стомана
19 10 02	Отпадъци от цветни метали
19 12 02	Черни метали
19 12 03	Цветни метали
20 01 11	Текстилни материали
20 01 27*	Бои, мастила, лепила/адхезивни и смоли, съдържащи опасни вещества
20 01 28	Бои, мастила, лепила/адхезивни и смоли, различни от упоменатите в 20 01 27
20 01 29*	Перилни и почистващи препарати, съдържащи опасни вещества
20 01 30	Перилни и почистващи препарати, различни от упоменатите в 20 01 29
20 01 31	Цитоксични и цитостатични лекарствени продукти
20 01 32*	Лекарствени продукти, различни от упоменатите в 20 01 31
20 01 40	Метали
20 03 07	Обемни отпадъци

Забележка:

- **в кодовете 20 01 27* и 20 01 28 попадат следните отпадъци:** политура, грунд (за метали, дърво), боя, багрило, лак (за дърво) и продукти за поддържане на дървени изделия, смоли, лепила, аерозолни бои, бои за автомобили, бои за оцветяване на яйца, разтворители
- **в кодовете 20 01 29* и 20 01 30 влизат следните отпадъци:**

дезинфектанти, съдържащи киселини, алкохоли, алдехиди, пероксиди и др., препарати за почистване на стъкла, фурни, белина, отстраняващи петна, универсални почистващи повърхности за подове, бани, кухни, детергенти

- **в код 20 03 07 се включват:**

едрогабаритни отпадъци от бита като шкафове, гардероби, легла, дивани, фотьойли, матраци и др.

В списъка на приеманите отпадъци са включени възможно най-много видове отпадъци, които могат да се образуват от жизнената дейност на домакинствата. Ежегодно същият ще се допълва и актуализира с цел обхващане на повече видове отпадъци, с което ще се създаде ефективна система за разделно им събиране.

Предаването на отпадъците от черни и цветни метали се извършва свободно от гражданите на оторизирани площадки в града, на т.н. „вторични суровини”. За улеснение на гражданите в обхвата на договора с фирма „Марекс” ООД са включени и тези отпадъци. С решение на Конституционния съд на Република България е отменено изискването на ЗУО за безвъзмездното предаване на ОЧЦМ от битов характер. Във връзка с това гражданите могат да предават тези отпадъци срещу заплащане, ако нормативната уредба не окаже друго, а останалите отпадъци - едрогабаритни и опасни се предават безвъзмездно.

1.2.3.2.2.Предварително третиране на отпадъци

Съгласно чл. 38., ал.1 от Наредба № 6 от 27.08.2013 г. за условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа и на други съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци на депата се приемат предварително третирани отпадъци. В съответствие с дефиницията „замърсителят плаща” разходите по предварителното третиране се извършват от лицата, при чиято дейност се образуват.

Предварителното третиране на смесените битови отпадъци, образувани от домакинствата е отговорност на Общинска администрация, тъй като населението заплаща за тях „такса битови отпадъци”. Отговорността за третиране на останалите отпадъци, образувани извън организираната система по сметосъбиране и сметоизвозване е на причинителите и притежателите им.

Съгласно § 1 от горецитираната Наредба №6 "Предварително третиране" са всички физични, термични, химични или биологични процеси, включително сортирането, които променят характеристиките на отпадъците с цел да се намали обемът им или опасните им свойства, за да се улесни по-нататъшното им третиране или да се повиши оползотворяемостта им.

Предварителното третиране има за цел отделяне на оползотворими компоненти от общия поток на отпадъците преди окончателното им депониране или подготовка за

оползотворяването им. Чрез сепарирането обемът на отпадъците за депониране се намалява значително, с което се удължава експлоатационния срок на депата.

През 2013 г. Община Търговище е провела обществена поръчка по реда на Закона за обществените поръчки с предмет: „Предоставяне на услуги на Община Търговище по предварително третиране на твърди битови неопасни отпадъци, включващи сортиране и оползотворяване на отпадъци, генерирани на територията на Община Търговище, преди тяхното депониране”.

Вследствие на това е избран изпълнител и е сключен договор с ДЗЗД „Екосорт Търговище” със срок на изпълнение 5 години /60 месеца/. Съгласно условията на договора, услугите по предварително третиране на отпадъците се извършват на площадка, разположена в промишлената зона на гр.Търговище.

Годишното количество битов отпадък, което се генерира от жизнената, търговска, производствена и други дейности, от жителите и обитателите на общината, възлиза на около 16 000 тона. Обект на дейностите по предмета на поръчката, представляват смесените битови отпадъци, с код 20 03 01 от Наредбата №2 за класификация на отпадъците. Основните източници на тези отпадъци са:

- битов отпадък генериран от домакинствата;
- битов отпадък от административни, социални и обществени сгради;
- отпадъци от търговски обекти и съпътстващи производството занаятчийски дейности, обекти за отдих и забавления, заведения за обществено хранене, когато нямат характер на опасни отпадъци.

Описание на инсталацията за предварително третиране на отпадъците

Инсталацията, на която се третират отпадъците на Община Търговище се намира в промишлена зона на град Търговище и е собственост на „Екобулпак”АД. Същата е предоставена на фирма „Екокомерс” ЕООД на договорни отношения за експлоатация.

След проведена процедура по Закона за обществените поръчки /ЗОП/ за изпълнител е определено и е сключен договор с ДЗЗД „Екосорт Търговище”. Дружеството е регистрирано по ЗЗД в регистъра по Булстат и представлява обединение между две юридически лица, регистрирани в търговския регистър, воден от Агенцията по вписванията, а именно: Екокомерс” ЕООД с дялово участие 99% и „Екобулсорт”ЕАД – 1%, разполагащи със съответните документи по чл.35 от ЗУО за дейности с отпадъци. Услугите по предварително третиране на смесени битови отпадъци с код 20 03 01 се осъществяват от Екокомерс ЕООД въз основа на Разрешителен документ №15-ДО-229-00 от 10.12.2012 г. издаден от Директора на РИОСВ- Шумен.

Съгласно предложената технология, пристигналите на площадката за предварително третиране на отпадъци автомобили със смесени битови отпадъци се измерват на автокантар, разположен на входа на площадката, след което се разтоварват в отсек за постъпващи отпадъци. След това се извършва първоначална инспекция, като се отделят едрогабаритни и други неподлежащи на рециклиране отпадъци, които се събират в контейнери и се извозват на депото за обезвреждане. Технологичният процес се основава на принципа на позитивното отсортиране – от общият поток да се отнемат само оползотворимите суровини – фолия, хартия, пластмаси, метали.

Инсталацията за предварително третиране се състои от няколко сектора – входящ сектор, сепариране, бункерно пространство и балиране.

Входящият сектор е отделен от площадката за постъпващи отпадъци с цел предпазване на съоръженията от замърсяване и повреждане и се състои от транспортъри. Отпадъците се зареждат в бункер посредством кошов товарач и върху транспортъра се извършва втора инспекция.

Отпадъците се извеждат с наклонен транспортър и се прехвърлят върху хоризонтален лентов транспортър за сепариране, който влиза в кабината за сепариране. Тя е затворено помещение, с естествено и изкуствено осветление и климатизация. В нея се извършва основната дейност по сепарирането на отпадъка – от двете страни на преминаващия транспортър са обособени работни места за ръчно отделяне и разделяне по видове на оползотворимите отпадъци: минимум пластмаси, хартия, PET бутилки, метали, RDF /калорични отпадъци за изгаряне с оползотворяване на енергията/.

Работещите вземат определения за тяхното работно място вид отпадък от повърхността на лентата и го пускат през специални отвори, в бункерно пространство под нея. То е разделено с прегради, в които да се събират съответните материали.

След това суровините се отвеждат до хидравлична преса за балиране, която оформя бали, като връзването им става автоматично. Балите излизат от пресата в пространството на депото за бали, където се подреждат посредством газокар. От там се изнасят и складираат в склад за бали, от където се извозват към крайни предприятия за оползотворяване при натрупването на достатъчно количество.

Остатъците от неоползотворими отпадъци се събират в контейнер, в който след напълването му се извозват до Регионалното депо за крайно обезвреждане.

Съгласно условията на договора, Изпълнителят следва да отсортира и да предаде за оползотворяване минимум 10% отпадъци спрямо входа от общото тегловно количество твърд битов неопасен отпадък, за съответния период, доставен от община Търговище.

Видовете суровини от отсортирания отпадък са хартия, пластмаси, фолия и други видове полимерни материали, метали и др. подобни.

Задължение на избрания Изпълнител е цялостно организиране по експлоатацията и поддръжката на инсталацията, включително осигуряване на работници и поддържаща техника. Организацията и разходите за транспортиране на отпадъците до сепариращата инсталация и за транспортиране и предаване за обезвреждане на останалите след сепариране отпадъци са за сметка на Възложителя.

Към момента всички отпадъци, събрани от контейнерите за смесени битови отпадъци на територията на град Търговище преминават през инсталацията за предварително третиране, преди депониране, а от 2015 г. ще се включат и всички населени места на Общината – общо 51 броя, където ще се отделят рециклируемите и оползотворими отпадъци, а останалите неподлежащи на третиране се депонират на депото.

Общия разрешен капацитет на инсталацията, описан в разрешителния документ по реда на Закона за управление на отпадъците е за сепариране на 25 000 тона отпадъци годишно, като самата инсталация има възможност и за двойното му увеличение.

От месец април на инсталацията е монтирано допълнително и сито, което отделя ситната фракция като пепел, пръст, камъни и др. минерали от отпадъците, която се ползва за запръствяване на работния участък на депото.

За една година, откакто се сепарира смесения битов отпадък на град Търговище са постъпили общо 7 469,08 тона, от които са извлечени и предадени за рециклиране и оползотворяване 1 855,58 тона.

Средния процент на извлечен оползотворим отпадък от общото постъпило количество е 19,17 %.

Цената на тон обработен отпадък варира в зависимост от процента извлечен отпадък, като минимум са заложили 10% извлечени оползотворими и/или рециклирани отпадъци .

Данните за количеството и видовете на извлечени рециклируеми и оползотворими отпадъци са показани в таблицата по долу:

Таблица 1.2.3.15.

Код	Наименование	м.08.13 г.	м.09.13 г.	м.10.13 г.	м.11.13 г.	м.12.13 г.	м.01.14 г.	м.02.14 г.	м.03.14 г.	м.04.13 г.	м.05.14	м.06.14	м.07.14	м.08.14 г.
191205	стъкло	12,90 т.	12,46	19,02 т.	13,06 т.	12,42 т.	16,98 т.	11,40 т.	14,16 т.	15,08 т.	6,56 т.	6,18	6,06	7.12
191201	Хартия и картон	8,92 т.	13,20 т.	19,16 т.	17,42 т.	13,22 т.	10,58 т.	17,72 т.	12,30 т.	19,78 т.	14,88 т.	19,82	24,08	23.2
191202	Черни метали	0,62 т.	0,86 т.	2,94 т.	1,02 т.	1,10 т.	1,30 т.	0,98 т.	3,14 т.	4,18 т.	3,14 т.	4,02	3,32	3.92
191203	Цветни метали	0,48 т.	0,50 т.	0,68 т.	0,64 т.	0,40 т.	0,52 т.	0,48 т.	0,18 т.	0,66 т.	0,80 т.	0,72	0,90	1.22
191204 HDPE	Пластмаса HDPE с висока плътност	1,26 т.	1,30 т.	2,16 т.	0,64 т.	1,48 т.	0,78 т.	1,96 т.	0,96 т.	1,20 т.	2,38 т.	2,42	2,70	2.26
191204 LDPE ц.	Пластмаса LDPE с ниска плътност – цв.	2,10 т.	2,80 т.	5,52 т.	5,66 т.	6,00 т.	5,50 т.	5,54 т.	7,02 т.	6,16 т.	3,96 т.	5,62	5,70	5.84
191204 LDPE б.	Пластмаса LDPE с ниска плътност – безцветен	2,24 т.	1,60 т.	2,84 т.	2,42 т.	3,00 т.	2,26 т.	3,66 т.	2,66 т.	3,48 т.	2,70 т.	2,94	2,84	2.52
191204 PET б.	Пластмасови опаковки- PET б.	4,16 т.	5,12 т.	6,52 т.	5,66 т.	4,72 т.	6,66 т.	6,26 т.	6,50 т.	9,34 т.	8,24 т.	11,56	7,78	11.90
191204 PET ц.	Пластмасови опаковки- PET ц	3,50 т.	4,00 т.	5,66 т.	2,42 т.	2,42 т.	3,94 т.	3,86 т.	4,96 т.	5,20 т.	6,84 т.	7,46	8,64	8.92

191204 ТВ.ПЛ.	Твърда пластмаса	0,64 т.	1,12 т.	0,94 т.	0,46 т.	0,46 т.	0,80 т.	1,72 т.	0,86 т.	2,20 т.	1,54 т.	0,48	1,24	1.18
191210	RDF	1,520 т.	12,680 т.	9,140 т.	11,180 т.	4,320 т.	10,600 т.	0,880 т.	6,880 т.	4,980 т.	15,080 т.	30,120	27,580	45.040
191209	Фракция	0,00 т.	0,00 т.	0,00 т.	0,00 т.	0,00 т.	0,00 т.	0,00 т.	138,68 т.	233,16 т.	139,34 т.	136,32	160,24	161.48

1.2.3.2.3. Оползотоворяване и обезвреждане на отпадъци**Депониране. Регионално депо за неопасни отпадъци .**

Община Търговище разполага с депо, находящо се в с.Пайдушко, което функционира от 1996 г. Същото е изградено по проект изработен от бившето „Научно-производствено предприятие по комунално стопанство” гр. Бургас през 1983 г. Проектният му капацитет е 393 800 m³. Експлоатацията му е започнала на 02.08.1996 г. Първоначално в него са депонирани отпадъците от град Търговище, а след въвеждане на система за събиране на отпадъците от цялата община (2007г.) там се депонират всички твърди неопасни отпадъци на Общината.

Съгласно Заповед № 307/24.06.1996 г. на кмета на община Търговище депото е безвъзмездно предоставено за стопанисване и управление на “БКС-Търговище” ЕООД. Избраната технология на депониране се осъществява посредством уплътняването на отпадъците с булдозер и последващото им запръстяване с пръст или инертни материали. Депонирането и обезвреждането на отпадъците се извършва по приетата в проекта и одобрена технология включваща следните дейности:

- изграждане на клетки с височина 1,5 м;
- разстилане отпадъците на пластове;
- уплътняване на отпадъците с булдозер;
- запръстяване на отпадъците с почвен слой с дебелина 30 см.;
- уплътняване на отпадъка и запръстващия слой.

Запръстяването се извършва в срок 24 часа след разтоварването на отпадъците. На терен на депото Операторът осигурява запас от пръст или инертни материали достатъчен за запръстяване на отпадъците поне за три дни. В случай, че отпадъците не бъдат своевременно запръстени, те се обработват с инсектицидни препарати, не по-късно от 48 часа след депонирането им на депото.

През 2005 г. по инструкция на Министерство на околната среда и води за депото е изготвен План за привеждане в съответствие с изискванията на *Наредба №8 от 24.08.2004 г. за условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа и други съоръжения и инсталации за оползотоворяване и обезвреждане на отпадъци*. Планът е изготвен в съответствие с *Указания за разработване на планове за привеждане на съществуващи депа за отпадъци в съответствие с нормативните изисквания, утвърдени със Заповед №РД-1242 от 24.11.2004 г.* на министъра на околната среда и водите. Същият е утвърден от Регионална инспекция по околна среда и води – гр.Шумен с Решение №00-01-00/07.10.2005 г. От 2009 г. депото на Община Търговище в с.Пайдушко е определено за Регионално с Националната програма за управление дейностите по отпадъците /2009г.- 2013г./, което да се ползва от Общините Търговище и Попово. Към момента то е единственото регламентирано депо за обезвреждане на отпадъците на територията на двете Общини.

Регионалното депо за неопасни отпадъци на Общините Търговище и Попово е разположено на около 15 км югозападно от град Търговище в имот №000044, местност „Кедик Балкан”. Общата площ е 163,569 дка. Достъпът до него е по път III-4009 (Търговище – Лиляк) от РПМ и общински пътища TGV 1017 и TGV 1053 (Лиляк – Пайдушко).

От 2007 г. Община Търговище има изготвен план за закриване на депото в с.Пайдушко, който е съгласуван и одобрен от Директора на РИОСВ-Шумен с №4527/05.09.2007 г. Съгласно проектната документация на депото, неговата експлоатация е предвидена до 2014 г. Тъй като реално в клетката за депониране на отпадъци има още капацитет е извършено ново преизчисляване на натрупаните отпадъци, заетия и свободния капацитет. В резултат на това е установено, че клетката може да поеме още до 100 000 тона отпадъци, което сравнено с отпадъците, които се депонират от Общините Търговище и Попово – 25 000 т/год. увеличава експлоатацията на клетката с още 3-4 години.

Поискано е разрешение от МОСВ за увеличаване на капацитета на депото, в резултат, на което същото е дадено с издаване на Ново Комплексно разрешително на депото с Решение №269-Н0-И0-А0/2014 г. на Изпълнителния директор на Изпълнителна агенция по околна среда/ИАОС/. С него капацитета на регионалното депо е увеличен с още 100 000 тона, т.е. експлоатацията на клетката ще продължи до 2017-2018 г. Средствата за закриване на клетката ще се осигурят от отчисленията, които Общините Търговище и Попово плащат на тон депониран отпадък на депото по чл.60 от Закона за управление на отпадъците. Едновременно с увеличаване капацитета на съществуващата клетка е изготвена и проектна документация за изграждане на нова клетка за депониране на отпадъците, която ще се намира непосредствено до съществуващата.

Съгласно изискванията на Закона за управление на отпадъците, Общините, включени във всеки от регионите, определени с Националната програма за управление на дейностите по отпадъците (НПУДО 2009-2013г)., създават регионална система за управление на отпадъците, състояща се от Регионално депо и/или други съоръжения за третиране на отпадъци.

В изпълнение на това на 03.02.2011 г. е създадено **Регионално сдружение за управление на отпадъците (РСУО) за регион Търговище**, състоящо се от председател – кмета на Община Търговище и членове – кмета на Община Попово.

Целта на сдружението е взаимно подпомагане между Общините при третирането и обезвреждането на отпадъците им. Чрез използването в един регион на едно общо депо от участващите в региона Общини се цели намаляване на разходите по експлоатацията на съществуващите депа и намаляване на вредното им въздействие върху компонентите на околната среда. Също така насоките на екологичното законодателство са постепенно преминаване към други методи за третиране на отпадъците, освен депониране. За целта са създадени Регионалните сдружения, с които, чрез общи финансови ресурси да се търси най-икономичния и екологичен начин третирането на отпадъците.

Във връзка с определянето на депото за Регионално и новото екологично законодателство е необходимо същото да се разшири и модернизира за да покрива минималните изисквания на Директива 1999/31/ЕО за депониране на отпадъците и да допринася за създаването на ефективна самоиздържаща се система за управление на отпадъците. Тъй като капацитета на клетката е почти изчерпан и експлоатацията ѝ ще продължи още 3-4 години, Общините са предприели действия за изграждане на нова клетка за депониране на отпадъци, находяща се непосредствено до съществуващата.

Дейностите по отреждане на терена и изготвяне на всички необходими документи за новата клетката са започнали още от 2008 г. На 29.12.2008 г. между Община Търговище и МОСВ е подписан Договор № 58231- С032 за безвъзмездна финансова помощ по оперативна

програма „Околна среда 2007-2013 г.” за проект *«Техническа помощ за подготовка на инвестиционен проект за интегрирано управление и обезвреждане на отпадъците на Общините Търговище и Попово»*. След откриване на процедури по реда на ЗОП, Община Търговище е изпълнила следните дейности: Предварителни проучвания; Геодезично, инженерно-геоложко, хидрогеоложко и хидроложко проучване; Анализ на ползите и разходите; Морфологичен анализ на генерираните отпадъци. При сключване на Договора условията, поставени от оперативната програма са за последващо финансиране за изпълнение на СМР до фаза Идеен проект. След промяна на концепцията за финансиране на по-късен етап от изпълнението на договора, новите изисквания за финансиране на СМР са да бъде налице технически проект. Вследствие на гореизложеното, през 2011 година договорът е прекратен, чрез Споразумение между двете страни. Тъй като за изграждане на клетката са необходими още документи, Общините със свое финансиране до момента са извършили следните дейности:

- изготвен е Подобен устройствен план /ПУП/ на обекта;
- проведени са процедури по реда на глава Шеста от Закона за опазване на околната среда, като е изготвена Информация по приложение №2 към чл.6 от Наредбата за ОВОС и Оценка по чл.99а от Закона за опазване на околната среда (ЗООС) за доказване на Най-добри налични техники /НДНТ/, които са одобрени от РИОСВ и ИАОС;
- издадено е Решение на Директора на РИОСВ –Шумен, с което се постановява да не се извършва ОВОС за инвестиционно намерение „Изграждане на нова клетка за депониране на неопасни отпадъци от Общините Търговище и Попово”;
- внесено е предложение до Комисията по земите към МЗХ и е издадено Решение за промяна предназначението на земеделски земи, с което е утвърдена площадка за изграждане на „Регионално депо за неопасни отпадъци за Общините Търговище и Попово”;
- Проведена е обществена поръчка за избор на изпълнител за Работно проектиране на „Регионално депо за неопасни отпадъци за Общините Търговище и Попово”, вследствие на която е сключен Договор с фирма „Нипроруда”ООД. На 28.01.2014 г. фирмата е предала готовите работни проекти на Община Търговище. След приемането им същите са своевременно съгласувани със следните институции: Регионална здравна инспекция /РЗИ/, „Водоснабдяване и канализация” ЕООД /ВиК-Търговище/, Пожарна безопасност и защита на населението /ПБЗН/.
- Изготвена е Оценка на съответствието със съществените изисквания към строежите съгласно Закона за устройство на територията/ЗУТ/ от независим консултант;

Предстои кандидатстване за държавно финансиране на Строително-монтажните работи за изграждане на новата клетка, които по количествено-стойностна сметка възлизат на 5 675 774 лв. .

Самото изграждане на клетката ще продължи около 2 години, тъй като терена, предвиден за клетката е много труден и с голям наклон, което ще затрудни изкопните работи. След осигуряване на финансиране ще се избере изпълнител по реда на Закона за обществените поръчки. Експлоатацията на новата клетка ще продължи в зависимост от натрупаните отпадъци, като отреденият терен за депониране е 30 000 м², а капацитета за депониране на отпадъците - 377 000м³.

От началото на експлоатацията на съществуващата клетка на депото през 1996 г. до момента негов оператор е Общинска фирма „БКС-Търговище”ЕООД. Първоначално стопанисването на депото е предадено на фирмата, чрез Заповед на кмета на Община Търговище, а в последствие, чрез обществена поръчка по реда на Закона за обществените поръчки, които се провеждат ежегодно. Разходите по стопанисването на депото се разделят между двете Общини, според процента на депонираният отпадък от двете Общини, а именно: Община Търговище -77%, Община Попово -23 %.

Съгласно Закона за опазване на околната среда (ЗООС), депото попада в обхвата на приложение №4 - *Депта, приемащи над 10 т. отпадъци на денонощие или с общ капацитет над 25 000 т., с изключение на депата за инертни отпадъци*. Във връзка това през 2008 г. с Решение №269-Н0-И0-А0/2008 г. на Министерство на околната среда и водите е издадено Комплексно разрешително /КР/. Според него дневният капацитет на депото е 86 тона, а общият е 364 000 тона, а със промяната и издването на ново КР капацитета е увеличен с още около 100 000 тона.

Съгласно новото КР разрешеният капацитет на съществуваща клетка е следният:

№	Инсталация	Позиция на дейността по Приложение № 4 на ЗООС	Капацитет [t/24h]	Капацитет [t]
1	Регионално депо за неопасни отпадъци за общините Търговище и Попово – гр. Търговище	5.4	86	474 000

Срока на експлоатация на клетката е до запълване на посочения в разрешителното капацитет, който към 01.2014 г. е 366 067 тона, т.е. остава свободен капацитет до запълване на клетката 107 933 тона. Средно годишното количество на депонираните отпадъци от Общините Търговище и Попово, както и от фирмите, депониращи производствени отпадъци е около 25 000 тона.

Съгласно условията поставени с КР №269-Н1/2014 г. Регионалното депо може да приема на територията на площадката само следните отпадъци с код и наименование, съгласно Наредба №2 от 23.07.2014 г. за класификация на отпадъците, в общо количество до 30 000 тона/година, с цел тяхното обезвреждане /D 5 – специално проектирани депа/:

Код	Наименование
02 01 01	Утайки от измиване и почистване
02 01 03	Отпадъци от растителни тъкани
02 01 04	Отпадъци от пластмаси (с изключение на опаковки)
02 01 07	Отпадъци от горското стопанство
02 01 09	Агрохимични отпадъци, различни от упоменатите в 02 01 08
02 01 99	Отпадъци, неупоменати другаде
02 03 01	Утайки от измиване, почистване, белене, центрофугиране и сепариране/разделяне

02 03 02	Отпадъци от консерванти
02 03 04	Материали, негодни за консумация или преработване
02 03 05	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им
02 03 99	Отпадъци, неупоменати другаде
02 04 01	Почва от измиване и почистване на захарно цвекло
02 04 02	Нестандартен калциев карбонат (сатурачна кал)
02 04 03	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им
02 04 99	Отпадъци, неупоменати другаде
02 05 01	Материали, негодни за консумация или преработване
02 05 02	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им
02 05 99	Отпадъци, неупоменати другаде
02 06 01	Материали, негодни за консумация или преработване
02 06 02	Отпадъци от консерванти
02 06 03	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им
02 06 99	Отпадъци, неупоменати другаде
02 07 01	Отпадъци от измиване, почистване и механично раздробяване на суровини
02 07 02	Отпадъци от алкохолна дестилация
02 07 03	Отпадъци от химично обработване
02 07 04	Материали, негодни за консумация или преработване
02 07 05	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им
02 07 99	Отпадъци, неупоменати другаде
03 01 01	Отпадъци от корк и дървесни кори
03 01 05	Трици, талаш, изрезки, парчета, дървен материал, талашитени плоскости и фурнири, различни от упоменатите в 03 01 04
03 01 99	Отпадъци, неупоменати другаде
03 03 01	Отпадъчни кори и дървесина
03 03 02	Утайки от зелена луга (от оползотворяване на отпадъчна луга)
03 03 05	Утайки от обезмастиляване при рециклиране на хартия
03 03 07	Механично отделени отпадъци от процеса на получаване на целулоза чрез разvlakняване на отпадъчна хартия и картон
03 03 08	Отпадъци от сортиране на хартия и картон, предназначени за рециклиране
03 03 09	Отпадъчен шлам, съдържащ вар
03 03 10	Отпадъчни влакна, утайки от механична сепарация, съдържащи влакна, пълнители и покривни материали
03 03 11	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им, различни от упоменатите в 03 03 10
03 03 99	Отпадъци, неупоменати другаде
04 01 01	Леш и изрезки от варосвани кожи,
04 01 02	Отпадъци от варосване на кожа
04 01 07	Утайки, в частност от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуване, несъдържащи хром
04 01 08	Отпадъци от издъбена кожа, съдържащи хром (хромов шпалт, стружки, изрезки, прах от шлайфане на кожа),
04 01 09	Отпадъци от апретиране, крайна завършваща обработка на кожи
04 01 99	Отпадъци, неупоменати другаде
04 02 09	Отпадъци от смесени материали (импрегниран текстил, еластомер,

	пластомер)
04 02 10	Органични вещества от природни суровини (напр. мазнини, восъци)
04 02 15	Отпадъци от апретиране, крайна завършваща обработка, различни от упоменатите в 04 02 14
04 02 17	Багрила и пигменти, различни от упоменатите в 04 02 16
04 02 21	Отпадъци от необработени текстилни влакна
04 02 22	Отпадъци от обработени текстилни влакна
04 02 99	Отпадъци, неупоменати другаде
05 07 99	Отпадъци, неупоменати другаде
06 05 03	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуване, различни от упоменатите в 06 05 02
07 01 12	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуване, различни от упоменатите в 07 01 11
07 02 15	Отпадъци от добавки, различни от упоменатите в 07 02 14
07 03 12	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им, различни от упоменатите в 07 03 11
07 04 12	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуването им, различни от упоменатите в 07 04 11
07 05 12	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуване, различни от упоменатите в 07 05 11
07 05 14	Твърди отпадъци, различни от упоменатите в 07 05 13
07 06 12	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуване, различни от упоменатите в 07 05 11
07 07 12	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуване, различни от упоменатите в 07 07 11
08 01 12	Отпадъчни бои и лакове, различни от упоменатите в 08 01 11
08 01 14	Утайки от бои или лакове, различни от упоменатите в 08 01 13
08 01 18	Отпадъци от отстраняване на бои или лакове, различни от упоменатите в 08 01 17
08 01 99	Отпадъци, неупоменати другаде
08 02 01	Отпадъчни покривни прахове
08 02 02	Утайки от воден разтвор, съдържащи керамични материали
08 02 99	Отпадъци, неупоменати другаде
08 03 07	Утайки от воден разтвор, съдържащи печатарски мастила
08 03 15	Утайки от печатарски мастила, различни от упоменатите в 08 03 14
08 03 18	Отпадъчен тонер за печатане, различен от упоменатия в 08 03 17
08 04 10	Отпадъчни лепила/адхезиви и уплътняващи материали, различни от упоменатите в 08 04 09
08 04 12	Утайки от лепила/адхезиви и уплътняващи материали, различни от упоменатите в 08 04 11
08 04 14	Утайки от водни разтвори, съдържащи лепила/адхезиви или уплътняващи
08 04 99	Отпадъци, неупоменати другаде
09 01 07	Фотографски филми и фотохартия, съдържащи сребро или сребърни съединения
09 01 08	Фотографски филми и фотохартия, несъдържащи сребро или сребърни съединения
10 01 01	Сгурия, шлака и дънна пепел от котли (с изключение на пепел от котли, упомената в 10 01 04)
10 01 02	Увлечена/летяща пепел от изгаряне на въглища

10 01 03	Увлечена/летяща пепел от изгаряне на торф и необработена дървесина
10 09 03	Шлака от пещи
10 09 08	Използвани отпадъчни леярски сърца, матрици и пресформи, различни от упоменатите в 10 09 07
10 09 10	Прах от отпадъчни газове, различен от упоменатия в 10 09 09
10 09 12	Други частици, различни от упоменатите в 10 09 11
10 09 14	Отпадъчни свързващи материали различни от упоменатите в 10 09 13
10 09 99	Отпадъци, неупоменати другаде
10 10 08	Използвани отпадъчни леярски сърца, матрици и пресформи, различни от упоменатите в 10 10 07
10 10 10	Прах от отпадъчни газове, различен от упоменатия в 10 10 09
10 10 12	Други частици, различни от упоменатите в 10 10 11
10 10 14	Отпадъчни свързващи вещества, различни от упоменатите в 10 10 13
10 10 99	Отпадъци, неупоменати другаде
10 12 01	Отпадъчна смес преди термично обработване
10 12 03	Прахови частици и прах
10 12 05	Утайки и филтърнен кек от пречистване на газове
10 12 06	Отпадъчни леярски форми
10 12 08	Отпадъчни керамични изделия, тухли, керемиди, плочки и строителни материали (след термично обработване)
10 12 10	Твърди отпадъци от пречистване на отпадъчни газове, различни от упоменатите в 10 12 09
10 12 12	Отпадъци от глазиране, различни от упоменатите в 10 12 11
10 12 13	Утайки от пречистване на отпадъчни води на мястото на образуване
10 12 99	Отпадъци, неупоменати другаде
10 13 01	Отпадъчна смес преди термично обработване
10 13 04	Отпадъци от калциниране и хидратиране на вар
10 13 06	Прахови частици и прах (с изключение на 10 13 12 и 10 13 13)
10 13 07	Утайки и филтърнен кек от пречистване на газове
10 13 10	Отпадъци от производство на азбесто-цимент, различни от упоменатите в 10 13 09
10 13 11	Отпадъци от композитни материали на циментова основа, различни от упоменатите в 10 13 09 и 10 13 10
10 13 13	Твърди отпадъци от пречистване на газове, различни от упоменатите в 10 13 12
10 13 14	Отпадъчен бетон и утайки от бетон
10 13 99	Отпадъци, неупоменати другаде
11 01 10	Утайки и филтърнен кек, различни от упоменатите в 11 01 09
11 01 14	Отпадъци от обезмасляване, различни от упоменатите в 11 01 13
11 01 99	Отпадъци, неупоменати другаде
12 01 05	Стърготини, стружки и изрезки от пластмаси
12 01 15	Утайки от машинно обработване, различни от упоменатите в 12 01 14
12 01 17	Отпадъчни материали от струйно почистване на повърхности/ бластиране, различни от упоменатите в 12 01 16
15 02 03	Абсорбенти, филтърни материали, кърпи за изтриване и предпазни облекла, различни от упоменатите в 15 02 02
16 01 12	Спирачни накладки, различни от упоменатите в 16 01 11

16 01 22	Компоненти, неупоменати другаде
16 01 99	Отпадъци, неупоменати другаде
16 02 16	Компоненти, отстранени от излязло от употреба оборудване, различни от упоменатите в код 16 02 15
16 03 04	Неорганични отпадъци, различни от упоменатите в 16 03 03
16 03 06	Органични отпадъци, различни от упоменатите в 16 03 05
16 11 04	Други облицовъчни и огнеупорни материали от металургични процеси, различни от упоменатите в 16 11 03
17 01 07	Смеси от бетон, тухли, керемиди, плочки, фаянсови и керамични изделия, различни от упоменатите в 17 01 06
17 02 01	Дървесен материал
17 03 02	Асфалтови смеси, съдържащи други вещества, различни от упоменатите в 17 03 01
17 05 06	Изкопани земни маси, различни от упоменатите в 17 05 05
17 05 08	Баластра от релсов път, различна от упоменатата в 17 05 07
17 06 04	Изоляционни материали, различни от упоменатите в 17 06 01 и 17 06 03
17 09 04	Смесени отпадъци от строителство и събаряне, различни от упоменатите в 17 09 01, 17 09 02 и 17 09 03
18 01 04	Отпадъци, чието събиране и обезвреждане не е обект на специални изисквания, с оглед предотвратяване на инфекции (например превръзки, гипсови отливки, спално бельо, облекло за еднократна употреба, памперси
18 02 03	Отпадъци, чието събиране и обезвреждане не е обект на специални изисквания, с оглед предотвратяване на инфекции
19 01 12	Дънна пепел и шлага, различни от упоменатите в 19 01 11
19 01 14	Увлечена/летяща пепел, различна от упоменатата в 19 01 13,
19 02 03	Предварително смесени отпадъци, съставени само от неопасни отпадъци
19 02 06	Утайки от физико-химично обработване, различни от упоменатите в 19 02 05
19 02 99	Отпадъци, неупоменати другаде
19 03 05	Стабилизирани отпадъци, различни от упоменатите в 19 03 04
19 03 07	Втвърдени отпадъци, различни от упоменатите в 19 03 06
19 05 01	Некомпостирани фракции от битови и сходни с тях отпадъци
19 05 03	Нестандартен компост
19 05 99	Отпадъци, неупоменати другаде
19 08 01	Отпадъци от решетки и сита
19 08 02	Отпадъци от песъкоуловители
19 08 05	Утайки от пречистване на отпадъчни води от населени места
19 08 12	Утайки от биологично пречистване на промишлени отпадъчни води, различни от упоменатите в 19 08 11
19 08 14	Утайки от други видове пречистване на промишлени отпадъчни води, различни от упоменатите в 19 08 13
19 08 99	Отпадъци, неупоменати другаде
19 09 01	Твърди отпадъци от първоначално филтруване и от сита и решетки
19 09 02	Утайки от избистряне на вода
19 09 03	Утайки от декарбонизиране
19 09 04	Отработен активен въглен
19 09 05	Наситени или отработени йоннообменни смоли
19 09 06	Разтвори и утайки от регенерация на йоннообменници
19 09 99	Отпадъци, неупоменати другаде
19 10 04	Лека прахообразна фракция и прах, различни от упоменатите в 19 10 03

19 10 06	Други фракции, различни от упоменатите в 19 10 05
19 12 07	Дървесни материали, различни от упоменатите в 19 12 06,
19 12 08	Текстилни материали
19 12 09	Минерали (например пясък, камъни)
19 12 12	Други отпадъци (включително смеси от материали) от механично третиране на отпадъци, различни от упоменатите в 19 12 11
20 01 08	Биоразградими отпадъци от кухни и заведения за обществено хранене
20 01 10	Облекла
20 01 11	Текстилни материали
20 01 25	Хранителни масла и мазнини
20 01 28	Бои, мастила, лепила/адхезиви и смоли, различни от упоменатите в 20 01 27
20 01 38	Дървесни материали, различни от упоменатите в 20 01 37
20 01 41	Отпадъци от почистване на комини
20 01 99	Други фракции, неупоменати другаде
20 02 01	Биоразградими отпадъци
20 02 02	Почва и камъни
20 02 03	Други бионеразградими отпадъци
20 03 01	Смесени битови отпадъци,
20 03 02	Отпадъци от пазари
20 03 03	Отпадъци от почистване на улици
20 03 04	Утайки от септични ями
20 03 06	Отпадъци от почистване на канализационни системи
20 03 07	Обемни отпадъци
20 03 99	Битови отпадъци, неупоменати другаде

Разрешено е и оползотворяване на следните видове отпадъци в общо количество до 10000 t/y:

17 01 01	Бетон
17 01 02	Тухли
17 01 03	Керемиди, плочки, фаянсови и керамични изделия
17 01 07	Смеси от бетон, тухли, керемиди, плочки, фаянсови и керамични изделия, различни от упоменатите в 17 01 06
17 05 04	Почва и камъни, различни от упоменатите в 17 05 03
17 05 06	Изкопани земни маси, различни от упоменатите в 17 05 05
19 12 09	Минерали (например пясък, камъни),
20 02 02	Почва и камъни

Отпадъците се приемат на депото след предварително уточнен график, въз основа на сключен договор между оператора, Община Търговище и притежателя на отпадъците. При сключване на договора или най-късно до първата доставка на отпадъците, притежателите са длъжни да предоставят на оператора документ, утвърден от контролните органи за основно охарактеризиране на отпадъците в съответствие с т.1.1., Раздел 1, Част I на Приложение № 1 от Наредба № 6/27.08.2013г. за условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа и на други съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци, в това число:

- информация за произхода на отпадъците и процеса, в резултат на който се образуват;
- данни за състава, свойствата на отпадъците и поведението им при излужване;
- резултатите от изпитване, които да доказват, че отпадъците отговарят на критериите за приемане, установени в Раздел III на Наредба № 6/27.08.2013г. и Част I на Приложение № 1 от същата наредба и може да бъдат приети на депото;
- границите на изменение на състава и свойствата за отпадъците, които се образуват редовно от един и същи процес, както и ключовите параметри, които трябва да се изпитват при установяване на съответствието;
- описание на извършеното предварително третиране на отпадъците преди депонирането им или посочване на причините, поради които не е необходимо;

Необходимо е и представяне на Работен лист за класификация на отпадъците, утвърден от Регионалната инспекция по околна среда. При изрядност на всички документи, отпадъците се приемат на депото, като на място се прави оглед и сравнение на отпадъците с описанието в документацията, след което се измерва тяхното тегло на електронна везна и данните се записват в отчетна книга оформена по реда на Наредба №2 за реда и образците, по които се предоставя информация за дейностите по отпадъците, както и реда за водене на публичните регистри;

Съгласно условията на Комплексното разрешително не се разрешава извършване на дейност по обезвреждане, обозначена с код D 5 (специално изградени депа), на Регионалното депо за неопасни отпадъци за общините Търговище и Попово на следните видове отпадъци:

1. течни отпадъци;
2. отпадъци, определени с Наредба №2/23.07.2004г. за класификация на отпадъците като експлозивни, корозивни, оксидиращи, леснозапалими или запалими;
3. болнични и други клинични отпадъци от хуманното и ветеринарното здравеопазване и/или свързана с тях изследователска дейност, които с Наредба №2 за класификация на отпадъците са класифицирани като инфекциозни;
4. излезли от употреба гуми, с изключение на велосипедни гуми и гуми с външен диаметър над 1400 мм, в т.ч.:
 - а) цели гуми - без тези, които се влагат като материал в строителството на депа;
 - б) нарязани гуми;
5. отпадъци, които не удовлетворяват критериите за приемане на отпадъци на депа съгласно приложение № 1 на Наредба № 6/27.08.2013г. за условията и изискванията за изграждане и експлоатация на депа и на други съоръжения и инсталации за оползотворяване и обезвреждане на отпадъци.

Термично третиране

На територията на Община Търговище няма изградени съоръжения и/или инсталации за термично третиране на отпадъците, като Общините, включени в Регионалното сдружение за управление на отпадъците не обмислят такъв вариант поради големите инвестиции, необходими за изграждането на такова съоръжение.

На територията на Общината Търговище в с.Дралфа има проявен частен интерес за изграждане на „Инсталация за производство на електроенергия от RDF и биомаса с мощност до 1 MW”.

За целите на намерението инвеститорите „Алтернативна Енергия Търговище” ООД са закупили имот в с.Дралфа. Към момента за намерението има издадено положително становище от директора на РИОСВ-Шумен относно реализацията на инсталацията, изготвен е Подобен устройствен план и предстои промяна на предназначението на земята.

Инвестиционното намерение на инвеститорите представлява система за газификация на сепарирани твърди битови отпадъци и биомаса, чрез производство на електрическа и топлинна енергия.

За целта ще бъде закупен газификатор-Cool Plasma Gasifier от американска фирма Adaptive ARC. Фирмата е патентовала технологията, при която се избягват и премахват в най-ранна фаза на процеса всякакви условия, които биха оставили следи от замърсители. Това е комбинация от студено-плазмени пулсиращи снопове и газрециклиращ процес, наречен регенеративно пречистване. Процеса позволява производство на чист синтетичен газ още в газификационната камера, която е най-ранната точка в процеса.

Допълнителен компонент на технологията Adaptive ARC е интегрирането в процеса на общ възвратно - постъпателен двигател с вътрешно горене („РАЙС”). Вакумът генериран от двигателя, извлича напълно чист синтетичен газ от газификатора и газовия процесор. Част от топлинната енергия на „Райс” и изходящите отработени газове се използват повторно, чрез обратното им връщане към газификатора, буфера и сушилната колона.

Отпадната топлина се използва за намаляване на влагата в постъпващата суровина, като газификатора рециклира в процеса отработените газове, редуцирайки емисиите от изгарянето.

Основните процеси, които ще се извършват на инсталацията са : дробене, неутрализиране, сушене, плазмена газификация, обработка на синтетичния газ и регенеративно пречистване и когенерация.

Във връзка с намерението на инвеститорите, Общините Търговище и Попово на 03.01.2013 г. са провели заседание на Регионалното сдружение, на което са гласували Решение за предварително съгласие за включване в регионалната система на нови мощности за третиране на отпадъци, а именно инсталация за изгаряне на отпадъци на „АЕТ”ООД, както е дадено и предварително съгласие за включване в регионалната система и на други Общини, желаещи да ползват инсталацията след нейното изграждане.

С изграждането на инсталацията, Общините от региона ще имат възможност и за друг метод на третиране на отпадъците си, освен депониране. По този начин депонираните отпадъци на депата ще бъдат сведени до минимум, което ще окаже благоприятно въздействие върху региона и ще намалее рисковете от замърсяване на въздуха, почвата, водите и др.жизненоважни компоненти на околната среда

Биологично третиране

Биологичното третиране е основния алтернативен на депонирането метод за третиране на биоразградими отпадъци. Към настоящия момент биоразградимите отпадъци, образувани на територията на Община Търговище не се събират разделно. Общината не е въвела система за домашно компостиране.

В съответствие с изискванията на Закона за управление на отпадъците и Наредбата за третиране на биоотпадъците, Община Търговище е започнала подготовка за изграждане на площадка за компостиране на растителни и биоразградими отпадъци.

Избраната площадка за изграждане на инсталация за компостирането на тези отпадъци се намира в УПИ Х в промишлената зона на град Търговище. Към момента за площадката има изготвен и одобрен работен проект, има получено положително становище за инвестиционното намерение от Директора на РИОСВ-Шумен и предстои нейното изграждане. Очаква се тя да бъде пусната в експлоатация най-късно до 2015 г., като самото изграждане ще се осъществи със собствени финансови средства.

Избраната технология в одобрения проект е компостиране на растителните и биоразградимите отпадъци, образувани на територията на Община Търговище с отворени системи, чрез които материала се смесва и се разполага под форма на трапецовидни купове.

Компостирането е форма на рециклиране, при която биоотпадъка се превръща в компост и чрез него може отново да се включи в естествения кръговрат на веществата, влизайки в изграждането на живата материя.

До настоящия момент Община Търговище не е събираща разделно био- отпадъците и не е правен количествен анализ. Предполага се, че очакваните количества растителни отпадъци за компостиране, които ще постъпят на площадката ще бъдат до 5 000 тона/годишно.

На площадката е предвидено приемането на следните отпадъци:

- зелени отпадъци;
- хранителни отпадъци;
- отпадъци от агро/хранителната промишленост;
- оборска тор;
- битови биоразградими отпадъци;

Материалите, попадащи в обхвата на определението за биоотпадъци са:

Описание	Код от Европейския списък на отпадъците	Бележки
Отпадъци от кухни и заведения за обществено хранене (хранителни отпадъци)	20 01 08	От домакинства, ресторанти, столове, барове, кафе-магазини, болници, училищни столове и др.
Отпадъци от обществени пазари	20 03 02	Само биоразградими материали, еквивалентни на кодове 20 01 08 и 20 02 01

Отпадъци от паркове и градини (зелени отпадъци)	20 02 01	От частни гради и обществени паркове, градини, зони и др.
Дървесни материали	20 01 38	Не съдържащи опасни вещества, без мебели и едрогабаритни битови отпадъци

Отпадъците, които подлежат на компостиране се разделят на хранителни отпадъци, „зелени” отпадъци, съдържащи азот (N) и „кафяви” отпадъци, съдържащи въглерод (C). Зелените са тези, които са свежи и влажни, а кафявите са сухи и съдържат повече въглерод.

„зелени” - богати на азот (N)	„кафяви” – богати на въглерод (C).	Хранителни отпадъци
- Обелки от зеленчуци и плодове; - Стайни и градински цветя; - Прясно окосена трева; - Изсъхнали цветя; - Оборски тор; - Утайки от кафе; - Пакетчета от чай; - Свежо сено;	- Изсушена трева и листа; - Слама; - Дървесни стърготини; - Сено; - Вейки от клони; - Хляб; - Макаронени изделия; - Картонени опаковки; - Черупки от яйца;	- Развалени плодове и зеленчуци; - Обелки от моркови, картофи, банани, динени кори; - Животински остатъци; - Развалена храна от животински произход; - Коремни вътрешности на животни; - Остатъци от реколтата) хмел, ядки, черупки) - Дрожди; - Развалено семе; - Тютюневи отпадъци - Брашно/галаш

За да се получи качествен компост е необходимо „зелените” и „кафявите” отпадъци да се смесят в съотношение C:N = 30:1.

Процесът на компостиране е аеробно разлагане на органични материали от микроорганизми при контролирани условия, в почвоподобно вещество, наречено компост. По време на компостирането, микроорганизми като бактерии и гъбички разлагат сложните органични съединения в по-прости вещества и произвеждат въглероден диоксид, вода, минерали и стабилизирани органични вещества (компост). При процеса се отделя топлина, която унищожава патогените (болестотворните организми) и семената на плевелите.

Най-важните условия, обуславящи протичането на компостирането, включват :

- Органични материали, смесени да предоставят хранителни вещества, които поддържат активността и растежа на микробите, включително балансираното снабдяване с въглерод и азот (съотношение C:N);
- Да се осигури достатъчно кислород за аеробните организми;
- Нива на влагата, които поддържат биологичната активност, без това да пречи на аерацията;
- Температурите необходими за микроорганизмите, които растат най-добре в топла среда;

Веднага след като подходящите материали се смесят на куп и микроорганизмите са готови да работят, процеса започва. По време на активната фаза, консумацията на кислород и топлинна енергия са най-високи. След това следва термообработващия период, при който материалите компостира по-бавно.

Разлагането на органичния материал продължава докато всички хранителни вещества са консумирани от микроорганизмите и голяма част от въглерода се превърне във въглероден диоксид. Преди да достигне този момент, компоста се счита, че е готов според предназначението му и фактори, като например съотношението C:N, необходимост от кислород, температура и миризмата. Факторите, които влияят на процеса включват хранително взаимоотношение, съдържание на влага, концентрация на кислород, рН, площ, условия за процеса на компостиране.

Оптимални свойства на вложените материали за компостиране са:

Характеристика	Допустими граници	Предпочитани граници
Съотношение C:N	20:1- 40:1	25:1- 30:1
Съдържание на влага	40-65%	50-60%
Съдържание на кислород	>6%	~16-18.5%
рН	5.5- 9.0	6.5 – 8.5
Обемна плътност	<0.65 т/м ³	-
Температура	45-60 C	55-60 C
Размер на частиците	3-50 мм	Варира*

- Зависи от суровината, размера на купчината и/или метеорологичните условия

Постъпващите растителни отпадъци на площадката, след претегляне на автомобилна електронна везна и след предварителен оглед ще се приемат на обособена площадка, където ще се разтоварват, предварително ще се раздробяват с помощта на дробилна машина /шредер/, ще се смесват по определен начин с различни видове биоразградими отпадъци за достигане на необходимото съотношение на въглерод/азот, след което ще се подготвят редовете с купове. Препоръчителните размери на куповете за компостиране са: височина до 1,50м и ширина максимално до 2,5 м. Дължината на куповете, в зависимост от процесите които протичат и от спецификата на площадката, варира от 6 м до 15м. Разстоянието между отделните купчини е минимум 1,50 м.

Процеса на компостирането ще преминава през три фази: интензивно компостиране, стабилизация и узряване. Първоначално мезофилните организми активно метаболизират и се възпроизвеждат. Ако химичните и физичните свойства са близо до оптималните, микробите генерират топлина в рамките на тялото на компоста. Над 45 °C топлолюбивите микроби виреят (фаза I). Метаболизирането на въглерод и други хранителни вещества продължава, а когато източника на енергия намалява, намалява и топлоенергията генерирана от микробите. Температурата на купа намалява до такава степен, че мезофилните микроби отново стават активни (фаза II). Фаза III е фазата на узряване, пред която биологичната активност и разграждането се забавят, а температурата се доближава до температурата на околната среда. Компоста може да се нарече „узрял“, когато потребността на кислород или микробната активност в проба от материала се доближи до нула. Намаляването на теглото на сухото вещество, дължащо се на обмяна на въглеродния диоксид при процеса на компостирането може да е 1/2 до 1/4.

За всеки стадий ще бъде обособена зона на площадката: открит площад – зона за интензивно компостиране; открит площад – зона за стабилизация и консервация; покрита площадка – зона за узряване на компоста; покрита площадка за складиране на готов компост.

В зоната за интензивно компостиране в сравнително кратък период, по-голяма част от органичното вещество ще се натрошава. Това води до постигане на високи температури, които трябва да се контролират. В тази фаза умират патогените. Оптималната температура за компостиране е между 40-60 °C. Всеки 10 °C повече удвоява степента на раздробяване. Ако температурата е твърде висока процесът спира. Добрата система за компостиране осигурява контрол на температурата и аеробни условия, като се осъществява обръщане на компостиращия материал. Тъй като капацитетът е малък, обръщането на куповете ще се осъществява ръчно. В зоната за стабилизация и консервация ще се постигне стабилизиране на компостиращия материал, при което да се постигне минимална биологична активност на същият. Това се характеризира с ниски нива на кислород и ниско производство на топлинна енергия. В следващата зона, компоста узрява. Следва съхранение на готовия компост на покрита площадка, готова за експедиране. Продължителността на периода на компостиране е ориентировъчно 8 седмици и 7 компостиращи цикъла могат да се извършват за година.

Инсталацията за компостиране е предвидена да бъде разположена на обособена площадка – УПИ Х с площ 5000 м², изпълнена от армирана бетонова настилка, с определен наклон, с цел улавяне на формираните отпадни води на площадката.

Зелените отпадъци, които ще пристигат сепарирани на площадката ще се подготвят механично и ще се хомогенизират с помощта на шредер на парченца с големина 15-50 мм, хомогенизират се и ръчно на обособена открит площад с площ 212 м². При лоши метеорологични условия, същите ще се подготвят на покрита площадка – метален навес с площ 212 м². Готовия компостиращ материал ще се придвижва с помощта на челен товарач към зоната за интензивно компостиране. В зависимост от технологичните процеси, компоста ще се придвижва към следващите зони – зоната за стабилизация и консервация. Стабилизирания компост се придвижва към покритата площадка – метален навес за узряване. Предвижда се навесът да бъде направен от метална конструкция. След приключването на зрееенето на компоста, същият ще се придвижва към склада за готова продукция, който също ще бъде покрит метален навес.

За компостиране на хранителни отпадъци се предвижда изграждане на покрит метален навес, където ще се монтират компостери -5 броя, които ще представляват специални контейнери с капацитет, с множество вентилационни отвори, осигуряващи достъп до кислород към компостиращия материал. Хомогенизирането в тях ще се осъществява ръчно, чрез разбъркване. Готовия компост ще се извежда от компостерите през специални плъзгащи вратички и ще се транспортира към склада за готова продукция.

Спецификация на необходимото технологичното оборудване :

№	Наименование на съоръжението	Брой	Мощност kW
1.	Професионален биошредер (храсторез), BIO250, двигател „Хонда”, макс.диаметър ф10 см, 3 ножа, 24чука, капацитет 7-8 м ³ , тегло 550 кг.	1	-

2.	Колесен мини челен товарач SK714-5, мощност на двигателя 34,7 kW, тегло 2350 кг, обем на кофата 0,35 м ³ , максилна височина на повдигане 2620 мм	1	34,7
3.	Компостер за компоситране на хранителни отпадъци – К 800 с обем 820 л, с размери 1230x1080x960 мм, с два капака, с шест плъзгащи вратички, с множество странични отвори, позволяващи проникването на кислород за гниенето.	5	

Механо-биологично третиране

Механо-биологичното третиране е процес, при който смесените битови отпадъци преминават през различни процеси на третиране. Първоначално потока отпадък минава през сепарация, т.е. отделяне на опасни и едрогабаритни отпадъци, след това минава на механично третиране с цел получаване на енергия и накрая биологично третиране с цел получаване на компост. Този процес е доста ефикасен поради това, че дава възможност да бъдат отделени и третирани повече видове отпадъци, но инсталацията е изключително скъпа и с големи капацитети на преработване на отпадъците, което е подходящо за по-големите градове на страната, където се генерира по-голям поток отпадък.

Този вариант на третиране на отпадъците е много удачен и може да покрие заложените национални цели за намаляване депонирането на отпадъци на депа, но не е препоръчителен за Регион Търговище, тъй като генерираният отпадък от двете Общини, ползващи депото – Търговище и Попово е в много малко количество и не може да покрива капацитета на инсталациите за МБТ.

В проекта на Националния план за управление на отпадъците механо-биологичното третиране не е включено като опция за финансиране от държавния бюджет и/или от оперативните програми, като се разчита на публично-частното партньорство.

Други методи за обезвреждане/ оползотворяване

На този етап други методи на третиране на отпадъците в Република България не са известни освен по-горе изброените.

Община Търговище не предвижда внедряване на други технологии, тъй като първо е необходимо да доразвие съществуващите и планираните методи и технологии.

1.2.3.2.4.Предотвратяване и намаляване на риска от стари замърсявания с отпадъци

От 2007 година Община Търговище е въвела организирано сметосъбиране във всички населени места на територията си, а от 2008 г. всички нерегламентирани сметища са закрити. Закриването им е осъществено въз основа на изготвен подробен план за закриване на сметищата, който е съгласуван и одобрен от Директора на РИОСВ-Шумен.

Ежегодно Общинска администрация извършва проверки за наличието на изхвърлени отпадъци на закритите сметища в населените места, както и за образувани нови такива.

В по-голямата част от населените места замърсяване липсва, но има и такива, в които се образуват нови локални замърсявания. Предприемат се своевременни мерки за почистване на замърсяванията, както и за недопускането им.

В града локални замърсявания се срещат по- често в близост до вилните зони, на крайпътни отбивки, както и в ромската махала в кв. ”Малчо Малчев”.

Ежегодно в план-сметките за сметосъбиране и сметоизвозване, Община Търговище заделя средства за почистване на образувани замърсявания. Средно годишно Общината извършва почистване на около 30 броя локални замърсявания.

В града са назначени 7 броя контролори по чистотата, които осъществяват ежедневен контрол за поддържане на чистота в града и предотвратяване изхвърлянето на отпадъци на неразрешени за целта места. На нарушителите се съставят Констативни протоколи с предписания за почистване и/или Актове за установяване на административно нарушение /АУАН/.

Тъй като населените места в Община Търговище са много на брой – 51 и Общината не може да контролира пряко замърсяванията, а разчита единствено на кметовете на кметствата за справяне с тях, от 2013 година е направена организация за поддържане на чистотата и недопускане на замърсявания със състезателен характер между кметствата.

Ежегодно от общинска администрация се сформира комисия, която извършва проверки по всички населени места. След приключване на проверките и съставяне на Констативни протоколи за чистотата на населените места се съставя Обобщен протокол с предложение за награждаване на най-поддържаните кметства.

Чрез наградите Община Търговище стимулира кметовете да поддържат чистотата на населените места в добър естетически вид.

Инициативи на Община Търговище, свързани с предотвратяване образуването на замърсявания са различни разяснителни кампании съвместно с организацията, обслужваща системата за разделно събиране на отпадъците, различни мероприятия с училищата и градините в седмицата, предхождаща Деня на земята, активното участие на общинска администрация, граждани, фирми и различни организации в кампанията „Да изчистим България за един ден”. Освен с ангажимент към служителите на общинска администрация, Общината указва съдействие на фирми, организации, кметства, училища и др. по предоставянето на материали като чували, ръкавици и др. Едновременно с това се ангажира и с популяризирането на кампанията сред населението, за което също се осигуряват чували, ръкавици и извозване на събраните отпадъци.

Друго мероприятие целящо опазване чистотата на околната среда и предотвратяване образуването на отпадъци е услуга по събиране на строителни отпадъци от ремонтни дейности от домакинствата в количество до 1 куб.м., която от март 2013 г. Община Търговище извършва. Услугата е във връзка с изискване на Закона за управление на отпадъците и цели улесняване на гражданите и тези отпадъци да не попадат в контейнерите за битови отпадъци, както и да не бъдат изхвърлени на нерегламентирани за целта места. Системата, която Общината е организирила за събирането им е, чрез подаване на заявка от граждани на обявени телефони. Заявките се подават през седмицата, а самото извозване на отпадъците се извършва през последния работен ден от седмицата- петък.

Мерки за предотвратяване и намаляване на риска от стари замърсявания :

- Идентифициране и описване на всички ключови места, където е възможно образуването на локални замърсявания;
- Увеличаване броя на контейнерите;
- Ограничаване достъпа на автомобили до крайпътни дерета и места, там където е възможно, с цел да не се изхвърлят отпадъци с автомобили, каруци, камиони и др.;
- Подобряване на културата на населението, чрез разработване и прилагане на различни мерки, кампании, програми;
- Увеличаване броя на служебните лица, имащи статут на контролни органи и правомощия за съставяне на актове за административни нарушения;
- Поставяне на предупредителни знаци за забрана за изхвърляне на отпадъци на определени места;
- Ежегодно актуализиране и допълване на системите за организирано сметосъбиране и разделно събиране;
- Уведомяване на населението за начина и местата за изхвърляне на различните видове отпадъци;

За предотвратяване на замърсяване на околната среда през 2000 година Община Търговище по проект, финансиран от Предприятието за управление на дейностите по опазване на околната среда/ПУДООС/ е събрала всички негодни за употреба пестициди, които имат опасен характер, както за екосистемата, така и за здравето на хората.

Поради редица обективни и субективни причини, свързани с необосновано и безразборно използване на препаратите за растителна защита и тяхната неконтролируемост в процеса на разпадане на бившите ТКЗС, са създадени условия за натрупване на големи количества пестициди. Вследствие, на това Общината съхранява временно същите, поради опасност от разпиляването им в околната среда и неконтролираното използване от случайни лица.

Склада, където са съхранени пестицидите е собственост на Общината и се намира в с.Голямо Соколово в общинска земя- мера IV категория, извън регулацията на населеното място. Имотът се намира северно от пътя по посока с.Голямо Соколово - Дралфа и западно извън населеното място.

По- голяма част от пестицидите са с неизвестен произход. Съхраняват се в склада повече от 10 години, което увеличава риска от замърсяване на околната среда. Опаковките на голяма част от пестицидите са разпокъсани, което крие опасност от изтичане и проникване на същите в почвата. Общото количество на пестицидите е около 72 000 кг и 11,000 л.

През 2011 г. Общината е подала проект пред Предприятието за управление на дейностите по опазване на околна среда /ПУДООС/ за обезвреждане на залежалите пестициди, чрез изгаряне.

Към момента е в ход проект на ПУДООС за обезвреждане на почти всички пестициди, съхранявани в общинските складове на територията на цялата страна. Проекта ще се осъществи по швейцарска програма и склада на Община Търговище е включен в него.

Очаква се до 2015-2016 г. проекта да достигне финалната си фаза и негодните пестициди да бъдат предадени за обезвреждане.

1.2.4. Почви и нарушени терени

1.2.4.1. Земи и почви

Община Търговище е разположена в Североизточната част на РБългария; обхваща 52 населени места; разположена е върху с площ от 840.4 км² със средна надморска височина между 150 и 690 метра. Територията на общината се характеризира с изразен равнинен, хълмист и ниско-планински релеф. Района обхваща Търговишкото поле през което преминава река Врана, на юг са разположени северните склонове на Преславската планина където се намира най-високата точка в общината - връх Коджакус. По-голяма част от територията е покрита със сиви горски почви, също голяма част заемат черноземните почви, около реките и деретата се срещат алувиално-ливадни почви.

Състояние на почвените ресурси и почви

Според почвеното райониране на България община Търговище принадлежи към Провадийски почвен район. Територията на общината се разполага в почвеногеографския район на Дунавскоравнинна и Хълмистопредбалканска подзона на сивите горски почви, Източна Дунавскоравнинна и Хълмистопредбалканска провинция.

Според почвено-географското райониране на България общината попада в Старопланинска провинция от пояса на лесивирания - обикновени, хромови/канеленовидни, калциеви, ветрични и светли почви.

Както е отбелязано и в предният планов период почвената покривка се обуславя от геоложкия строеж и отразява влиянието на континенталните климатични условия, нископланинският и хълмист релеф, растителна покривка и антропогенна дейност на човека. Най-голяма част от територията на Община Търговище е покрита със сиви горски почви. Количеството на хумуса е най-високо в повърхностният хоризонт, а в дълбочина намалява. По механичен състав те са тежко песъчливо-глинести. Притежават добри водно-физични свойства със средна до слаба водопроницаемост, добра водосдържаща способност и сравнително благоприятен въздушен режим.

Следващи по разпространение са черноземните почви /типични слабо излужени, излужени/. Разпространени са главно в търговишкото поле. Общата мощност на почвения им профил е 60-80см., а само на хумусния хоризонт- 20-25 см. По механичен състав те са тежко и по-рядко средно песъчливо-глинести. Притежават средна до висока водопроницаемост, ниска до средна водозадържаща способност и добър въздушен режим. По съдържание на органично вещество са слабо хумусни, а по отношение на общия азот и фосфора са средно запасени. Обработват се сравнително леко. В разчленените релефни форми се намират смесени алувиално-делувиални почви, а в леглата на водните течения-алувиални. Тези типове почви са с по-ограничено разпространение. Те се отличават с много добър воден и хранителен режим и високо естествено плодородие. Подходящи са за отглеждане на зеленчуци, ягоди, овощни градини, царевица, цвекло.

Плиткият профил на почвите в района на общината с най-голяма надморска височина прави площите неподходящи за отглеждане на селскостопански култури. Част от тях е подходящо да се използват за пасища или след съответни мелиорации - за лозя. Най-рационално би било залесяването им с горскоплодни храсти.

По данни на почвената карта на България, в разглеждания район са разпространени следните почви: черноземна, сива горска и хумусно-карбонатна.

Сивите горски почви имат най-широко разпространение, като се срещат почти по цялата територия. Определени са трите подтипа сиви горски почви - сива, светлосива и тъмносива. Рязка диференциация по механичен състав на хоризонтите не се наблюдава. Почвите са предимно тежко пясъчливо-глинести (процента на глина е от 40 до 50%). Реакцията на сивите горски почви е неутрална до слабо алкална, като обикновено в горния почвен слой киселинността е по-ниска вследствие биологичната акумулация на калий. Половината от хумусните запаси на тези почви са съсредоточени в първите 25 см на А хоризонт.

Тъмносивите горски почви се срещат на равни до полегати терени, предимно със северна компонента на изложението. Те са по-мощни от сивите горски почви и имат пясъчливо-глинест механичен състав. Общият почвен профил е с голяма мощност - до 190 см. Съдържанието на хумус в хоризонт А е сравнително висок, от 4.56 до 5.78, при средна стойност 5.09%. В дълбочина на профила съдържанието на хумус рязко спада, като средната стойност за хоризонта В е 3.60%. Съдържанието на азотни съединения е сравнително добро, както за хоризонт А, така и за хоризонт В, като се движи от 0.062 до 0.652 %. Това са много плодородни почви за района и са благоприятна основа за развитието и разпространението на местна широколистна растителност с производителност I - III бонитет, като формират богати и средно богати до богати месторастения

Сивите горски почви се срещат по повсеместно по цялата територия, на всякакви изложения и теренни форми. Тези почви имат добре изразен профил с мощност на А хоризонт от 7 до 33 см, с леко до тежко пясъчливо-глинест механичен състав. Количеството на хумус е сравнително високо, което съчетано със сравнително мощният почвен профил най-често с дълбочина над 60 см, създават добри потенциални възможности за развитие на растителност.

Черноземните почви са разпространени в равнинната част. Въз основа на главните морфологични признаци - линията на шупване с НСІ, мощност на хумусния хоризонт, обща мощност на хумусния и преходния хоризонт, дълбочината на отлагане на карбонатния мицел, по време на теренни проучвания са установени следните подтипове черноземни почви - типичен чернозем, карбонатен чернозем и излужен чернозем. По-тежкия механичен състав и уплътняването в илувиалния хоризонт намаляват водопропускливостта на черноземните почви. Независимо от това, поради значителната влагоемност при навлажняване тези почви натрупват големи количества продуктивна влага. Хумусният хоризонт е с мощност от 46 см до 65 см с леко до тежко пясъчливо-глинест механичен състав. Почвите са добре запасени с хумус и общо взето добре запасени с азот, с реакция от 6.37 рН до 7.90 рН

Типичните черноземи. При тях А хоризонт има мощност до 40 см при слабо мощните дълбоко мицеларни, 45-80 см при средно мощните дълбоко мицеларни и 60-80 см при средно мощните плитко мицеларни почви. Общата мощност на хумусния и преходния хоризонт (А+В) е 110-150 см. Типичните черноземи върху лъса са тежко пясъчливо-глинести.

Карбонатните черноземи. При тях А хоризонт има мощност от 40 до 80 см, като при слабо мощните може да спадне на 30-40 см, а при мощните да достигне 80-100 см. Общата мощност на хумусния и преходния хоризонт (А+В) е 80-190 см.

Излужени черноземи. При тях А хоризонт се движи в немного широки граници от 50 до 80 см при излужения вид и 40-60 см при силно излужения. Общата мощност на хумусния и преходния хоризонт (А+В) е 90-150 см. Като цяло черноземите са най-богатите почви в района.

Хумусно-карбонатните почви са формирани изключително върху варовици. Срещат се предимно в южните склонове на Преславската планина в района на селата Копрец, Пролаз, Търновца, Черковна и други, където са размесени със сиви и светлосиви почви.

Алувиални наноси в района се срещат главно в близост до по-големите водни течения.

Излужените черноземи са най-разпространените черноземи в района на Търговище. Във връзка с механичния състав и плътността сивите горски почви са характеризирани в категориите средно и тежко песъкливо глинести и песъкливо глинести върху варовити скали с текстурен коефициент 2. Те са слабо или средно ерузирани. Алувиалните почви са песъкливи и песъкливо глинести в зависимост от характера на наносният материал. По отношение на бонитировъчното групиране те се намират във втора бонитетна група /добри земи с бонитет 60-80 бала/ и трета бонитетна група /средни земи с бонитет 40-60 бала/.

При карбонатните черноземи А хоризонта има мощност от 40 до 80 см, като при слабо мощните може да спадне до 30-40 см., а при мощните да достигне 80-100 см. Общата мощност на хумусния и преходния хоризонт /А+В/ е 80-190 см. Линията на шупване се намира на повърхността или на дълбочина от 2 до 5 см. Карбонатния мицел се отлага на дълбочина 15-20 см. Не се наблюдава уплътняване на В хоризонт. Карбонатните черноземи, развити върху льоса са предимно средно песъчливо глинести.

Излужените черноземи се характеризират с голяма мощност на хумусно-аккумулятивния хоризонт и на целия почвен профил - съответно 35-70 см. и 200 см. и повече. Хумусният хоризонт е ясно очертан, в него не се наблюдават карбонатни включения /мицели/. Мощността му е 46-65 см с леко до тежко песъчливо глинест механичен състав. При излужените черноземи А хоризонт се движи в не много широки граници- от 50 до 80 см при излужения вид и 40-60 см при силно излужения. Общата мощност на хумусния и преходния хоризонт /А+В/ е 90-150 см. Линията на шупване е на дълбочина 80-100 см. в края на А и в началото на В хоризонт. Карбонатния мицел се отлага на дълбочина 80-100 см. Уплътняване на В хоризонт е силно подчертано. Върху льоса и льосовидните глинени преобладават тежко песъчливо-глинестите и леко глинестите разновидности.

Излужените черноземи имат много добре изразена троховидно-зърнеста структура в хумусния хоризонт при целинни условия, но при орни-значително разпратена. Относителната плътност варира слабо -2,65-2,75 но обемната плътност е сравнително висока в орния пласт - 1,5-1,6 г/см³ в сухо състояние. Тези показатели формират по-ниска обща порьозност в сравнение с карбонатните - до 50 % в орницата и 30-40% в по-долните слоеве.

Механичният състав на излужените черноземи варира в зависимост от почвообразуващите материали, но обикновено тези каквито са в района на лудогорието, образувани върху льос и льосови материали са тежко глинести, а тези образувани върху пясъчливо-глинести отложения - леко глинести до пясъчливо глинести и глинесто пясъчливи. В дълбочина се забелязва известно уплътнение.

Съдържанието на хумус е в широк диапазон, но в общи линии в по-големи количества в сравнение с карбонатните черноземи - /от 3,15 % до 6,52 %/.

Излужените черноземи са средно до богато запасени с азот - 0,129-0,612 %. Тези почви са сравнително богати на общ фосфор, както и фосфорният режим е по-благоприятен в сравнение с карбонатните черноземи. Почвите имат сравнително благоприятен калиев режим и осигуряват добро калиево хранене на растителността. Реакцията на излужените черноземи е неутрална до слабо алкална - рН 6,6-7,9.

Излужените черноземи имат високо естествено плодородие, но при дългогодишното им ползване и при тях са настъпили някои деградационни процеси - значително обезструктуриране, развитие на водна и ветрова ерозия, обедняване на основни хранителни и микроеlementи, недобра филтрация, недостатъчни водни запаси и др.

По отношение на устойчивостта им към химическо замърсяване тези почви се отнасят към I - II клас при целинни условия и II- III клас - при обработваеми.

Сивите горски почви са образувани при условията на Севернобългарската лесостеп и Предбалкана върху различни по състав и свойства почвообразуващи скали. Тъмносивите са съвсем малко по площ в района и заемат по-ниските и заравнени части от терена. Светлосивите са застъпени в по-голяма степен и са почти изключително плитки.

Най-общото и най-характерното за сивите горски почви в района е, че са образувани върху изветрителни продукти на карбонатни или безкарбонатни скали и под изключителното влияние на широколистна горска растителност - под благунови, горунови и церови чисти и смесени гори.

Сивите горски почви се характеризират с маломощен /30-40 см/ пясъчливо-глинест и разпръснат хумусен хоризонт и добре развит /12.00-120 см/ плътен, глинест и алувиален хоризонт с призматично-буцеста структура. Преходът между двата хоризонта е ясно очертан. Силно подчертана е и диференциацията на профила по механичен състав. Съдържанието на хумус в повърхностния хоризонт е средно 1,5-2,5 % и рязко пада под 1,0 % в следващия подолу илувиален хоризонт. Това именно обуславя и слабата запасеност на еднометровият им почвен слой с хумус. Почвената реакция е средно и силно кисела. Поради наличието на мощен илувиален хоризонт тези почви имат висока водозадържаща способност и неблагоприятен въздушен режим.

Тъмносивите горски почви се отличават от сивите с малко по-високо съдържание на хумус /2-3%/, малко по-мощен хумусен хоризонт /30-40 см/, по-слабо развит илувиален хоризонт и по-слабо изразена текстурна диференциация на профила. Образувани са върху карбонатни почвообразуващи материали под влияние на разрежена широколистна растителност или в резултат на деградацията на сивите горски почви.

Мощността на хумусно-елувалния хоризонт и на почвения профил при слабо ерозираните сиви горски почви е съответно 18-30 и 70-100 см, а при средно ерозираните 10-15 и 40-50 см.

По същите причини и механичният състав е твърде разнообразен: средно-песъкливо глинест - с 40-45% съдържание на физическа глина /частици по-малки от 0,01 мм/ при първите и среднопесъкливо -глинест с 30-32 % физическа глина при вторите.

Алувиалните и алувиално-ливадните почви са разположени в заливните и надзаливни тераси на водни обекти. Те са формирани върху алувиални отложения под въздействието на ливадна растителност и близки подпочвени води през зимно-пролетния период. Имат рохкав и добре аериран профил и хумусен хоризонт в различна степен хумусиран /средно 1-3%/, чиято мощност е обикновено между 10 и 40 см . Под него следват пластове от нанос, някои от които са повлияни от почвообразователния процес, но впоследствие заляти и погребани. Механичният състав е изключително разнообразен, но най-често песъчлив и глинесто-песъчлив. Почвената реакция е в почти всички случаи неутрална до слабо алкална.

Алувиално /-делувиално/ - ливадните почви в района имат средно мощен хумусен хоризонт /30-40см./ и не особено дълбок почвен профил /до около 60-70 см/. Те са рохкави, почти безструктурни или със слабо оформена и нездрава троховидно-зърнеста структура в повърхностния хоризонт. В дълбочина следват безкарбонатни и карбонатни пясъци, чакъли и песъчливи глини.

Механичният състав е лек- обикновено глинесто-песъчлив със съдържание на физическа глина в слабо изразения хумусен хоризонт 11,4-19,0 %.

Те са бедно хумусни почви и слабо запасени с общ азот. Стойностите им са съответно под 1.0 % и под 0.1 %. Почвената реакция в повърхностния хоризонт е неутрална - рН /H2O/ 6,9 и в рН /KCL/ 5.95. В следващите надолу хоризонти и пластове почвената реакция е слабо алкална.

По отношение устойчивостта на тези почви на химическо замърсяване поради неутралната си до слабо алкална реакция биха могли да бъдат отнесени към трети клас.

Като цяло в района на Община Търговище преобладават селскостопанските площи с дълбоки и много дълбоки почви. Сравнително ограничено е разпространението на плитките и твърде плитки почви - 18 %.

1.2.4.2. Замърсяване на почвите в Община Търговище. Мониторинг.

Почвата, като компонент на околната среда е незаменим, ограничен и практически невъзстановим природен ресурс, което налага опазването му от вредни въздействия и унищожаване, както и неговото устойчиво ползване. Най-разпространените видове увреждане на почвите са замърсяване с тежки метали и металоиди, нефтопродукти, различни форми на деградационни процеси като ерозия, киселяване и засоляване. Оценка състоянието на почвите се извършва в рамките на Националната система за мониторинг на почви, разработена и утвърдена от Министъра на околната среда и водите през 2004 година, изцяло съобразена с последните изисквания на Европейската комисия и Европейската агенция по околна среда, както и с националното законодателство, прието по- късно в периода 2007-

2009 година - Закон за почвите и Наредба №4 за мониторинг на почвите. Новата програма за почвен мониторинг е организирана на три нива:

- Наблюденията по I ниво (широкомащабен мониторинг) се извършват в равномерна мрежа 16x16 км, и предоставят данни за оценка състоянието на почвите по следните показатели - тежки метали и металоиди (общо 9 броя), общ азот, фосфор, органичен въглерод, активна реакция на почвата (pH), електропроводимост, нитратен азот, общ въглерод и устойчиви органични замърсители, обемна плътност. Периодичността на наблюдение е на всеки 5 години. За базова година се приема 2005 година. По указания на ИАОС град София, Регионалната лаборатория в гр. Шумен извършва пробонабиране и изпитване на почвените проби. Изпитват се проби взети от две дълбочини: от 0-20 см и от 20-40 см.
- Наблюденията по II ниво са имат за цел установяване на регионални проявления на деградационни процеси като киселяване, засоляване. Процесите на ерозия - водоплощна и ветрова се наблюдават чрез специално разработени математически модели за оценка и прогноза. Почвеното запечатване се оценява на база статистически данни и картиране на земното покритие (проект Корин Земно покритие).
- Наблюденията на III ниво имат за цел установяване на . локални почвени замърсявания. В обхвата на трето ниво следва да се извършва инвентаризация на площи със замърсена почва. Инвентаризацията е все още частична и нерегулярна, на база на налични данни. През 2007година е утвърдена специализирана Наредба за инвентаризацията и проучванията на площи със замърсена почва, необходимите възстановителни мерки, както и поддържането на реализираните възстановителни мероприятия, а през 2009 година Наредба за реда и начина за инвентаризация, проучвания, извършване и поддържане на необходимите възстановителни мероприятия на площи с увредени площи. Предстои да се утвърди методиката за инвентаризацията.

Замърсяване на почвата с тежки метали и металоиди

Оценка състоянието на почвите в Община Търговище се извършва в рамките на Националната система за мониторинг на почви, Извършените наблюдения по почвен мониторинг I-во ниво по данни на РИОСВ град Шумен показват след анализ на резултатите, че съдържанието на тежки метали и металоиди в почвата е под максимално допустимите концентрации (МДК), определени с Наредба № 3 от 1 август за допустимо съдържание на вредни вещества в почвата.

1.2.4.3. Замърсяване на почвите с устойчиви органични замърсители, вкл. нефтопродукти и пестициди

Извършените наблюдения по почвен мониторинг I-во ниво по данни на РИОСВ град Шумен показват след анализ на резултатите, че по отношение съдържанието на полициклични ароматни въглеводороди, полихлорирани бифенили и органохлорни пестициди не са установени превишаване на допустимите стойности. Получените резултати не регистрират превишения над нормите за допустимо съдържание на вредни вещества в почвите, водещи до увреждания и замърсявания на почвите. Не са констатирани замърсяване на терени с нефтопродукти. Възможно е частично локално замърсяване с нефтопродукти в районите около пътни артерии, бензиностанции и други обекти намиращи

се на територията на общината, но за това няма данни. Вследствие на промените в земеделието на територията на Община Търговище са останали сравнително големи количества негодни за употреба пестициди. Различните видове негодните пестициди (хербициди, инсектициди и фунгициди), както и тези с неустановен състав от общината са събрани в склад за съхранение на залежали и негодни за употреба пестициди намиращ се в с. Голямо Соколово, област Търговище в масивна сграда. Представител на Регионалната екоинспекция съвместно с други институции извършва ежегодни проверки по отношение на състоянието на склада и количествата съхранявани в тях залежали и негодни за употреба пестициди. Не са констатирани замърсявания на почвеният слой в прилежащата територия на склада.

1.2.4.4. Замърсяване на почви с нитрати

За повишаване на добивите от земеделска продукция при обработването на земеделските земи в района на общината се използват естествени и изкуствени торове. Същевременно за почвите е характерно, че те са „частна” собственост: познаването и прилагането на добри земеделски практики при обработването и използването им зависи тяхното опазване и съхранение за следващите поколения - устойчивото им използване се определя и зависи от уменията и знанията на всеки един член на обществото.

На територията на Община Търговище се е наложила практиката за прилагане на добрите земеделски практики и използване на течна торова маса за наторяване от свинеферми, както и оползотворяване на птичия тор и постеля от множеството птицеферми. Няма данни от Националната система за мониторинг на почви на почвени проби от района за замърсяване с нитрати вследствие предозирано и/или безконтролно наторяване на земеделски земи.

Нерегламентирано изхвърляне на отпадъци върху почвената повърхност (строителни, битови, промишлени и селскостопански отпадъци)

Тенденцията на нерегламентирано изхвърляне на отпадъци върху почвената повърхност (строителни, битови, промишлени и селскостопански отпадъци) на територията на Община Търговище все още съществува въпреки предприетите мерки и положените усилия от Община Търговище. При извършване на проверките по чистотата на населените места от експертите на РИОСВ град Шумен констатираните видове отпадъци са основно от битов характер, голям е процента и на строителните отпадъци, биоразградимите и животинска торова маса. Въпреки предприетите мерки по почистването на локални замърсявания в землището на общината Търговище, както и по сервитутите и терените до общинските пътища проблема със замърсяването им рецидивира.

1.2.4.5. Заблатени почви

Климатичните и почвени особености в общината не предразполагат към образуване на заблатени почви.

1.2.4.6. Ерозия на почвите

1.2.4.6.1. Водоплощна ерозия

Особеностите на района не благоприятстват ветровата ерозия, но създават условия за водоплощна ерозия. Големите наклони на терените в съчетание с големи обеми и интензивност на валежите при подходящи почвените условия благоприятстват интензивността на ерозията. Ерозирали терени в общината се наблюдават в полупланинската част с наклони и обезлесени райони. Скоростта на ерозия е различна при различните типове растителна покривка. Човешката дейност много често усилва естествената ерозия. Видът на почвообработките и начина на трайно ползване на земите са основните фактори определящи на процеса на водоплощна ерозия ако се изключат природните и климатични фактори. Площите в Община Търговище не се характеризират с висок ерозионен риск. Реални резултати за ограничаване на процеса се получават при извършване на залесяване и прилагане от земеделските производители противоерозионни дейности - агротехнически мероприятия, като подходящи почвообработки, засяване и поддържане на култури, имащи за цел нейното укрепване - постоянна тревна покривка и т.н.. Незасетите обработваеми земи са подложени на около 30 пъти по-интензивни ерозионни процеси в сравнение с почви под горска покривка. Широколистните насаждения в горския фонд, със своите водозадържащи функции имат изключителна роля за предотвратяване на ерозионните процеси.

1.2.4.6.2. Ветрова ерозия

Друг деградационен процес на почвата е ветровата ерозия. В резултат на нея става отвявяне и насипване на почвени частици и растителни остатъци под въздействието на силни (над 10 m/s) ветрове. Климатичните и почвенни особености в общината, както и прилаганите земеделски практики определят слабият риск на засягане от ветрова ерозия.

1.2.4.6.3. Вкисляването

Вкисляването на почвите се дължи на емисии от промишлени процеси, природни биохимични цикли, а за обработваемите почви - и от едностранчивото (без фосфор и калий) торене с азотни торове. Вкислени почви в региона се наблюдават в полупланинските райони в южните и северни части с преобладаващи сиви горски почви. За ограничаване на развитието на процеса на вкисляване при обработваемите почви е необходимо прилагане на подходящи модели на торене. При изоставените терени се налага ограничаване на процесите на ерозия, прилагане на стопански решения за увеличаване на почвеното плодородие и извършване на варуване, съобразно конкретните условия на засегнатите площи. До осемдесетте години на миналия век държавата предприемаше действия, чрез финансиране на мероприятия целящи намаляване и ограничаване на вкислените почви (варуване, гипсуване) на засегнатите райони и прилагане на подходящо екологосъобразно земеделие. Понастоящем тези мерки са силно ограничени.

Засоляването на почвите е процес, при който се увеличава съдържанието на водноразтворимите соли и/или обменен натрий в почвите в количества, влияещи негативно на техните свойства, респективно на продуктивния им потенциал. Голяма част от засолените почви представляват изоставени земеделски ниви, които не се обработват, поради намаленото плодородие. Възстановяването им в обработваемия фонд на страната е възможно след корекция и извършване на химични мелиорации, съобразени с конкретните условия на

всеки обект. Няма данни за засолени площи на територията на община Търговище от Националната мрежа за почвен мониторинг.

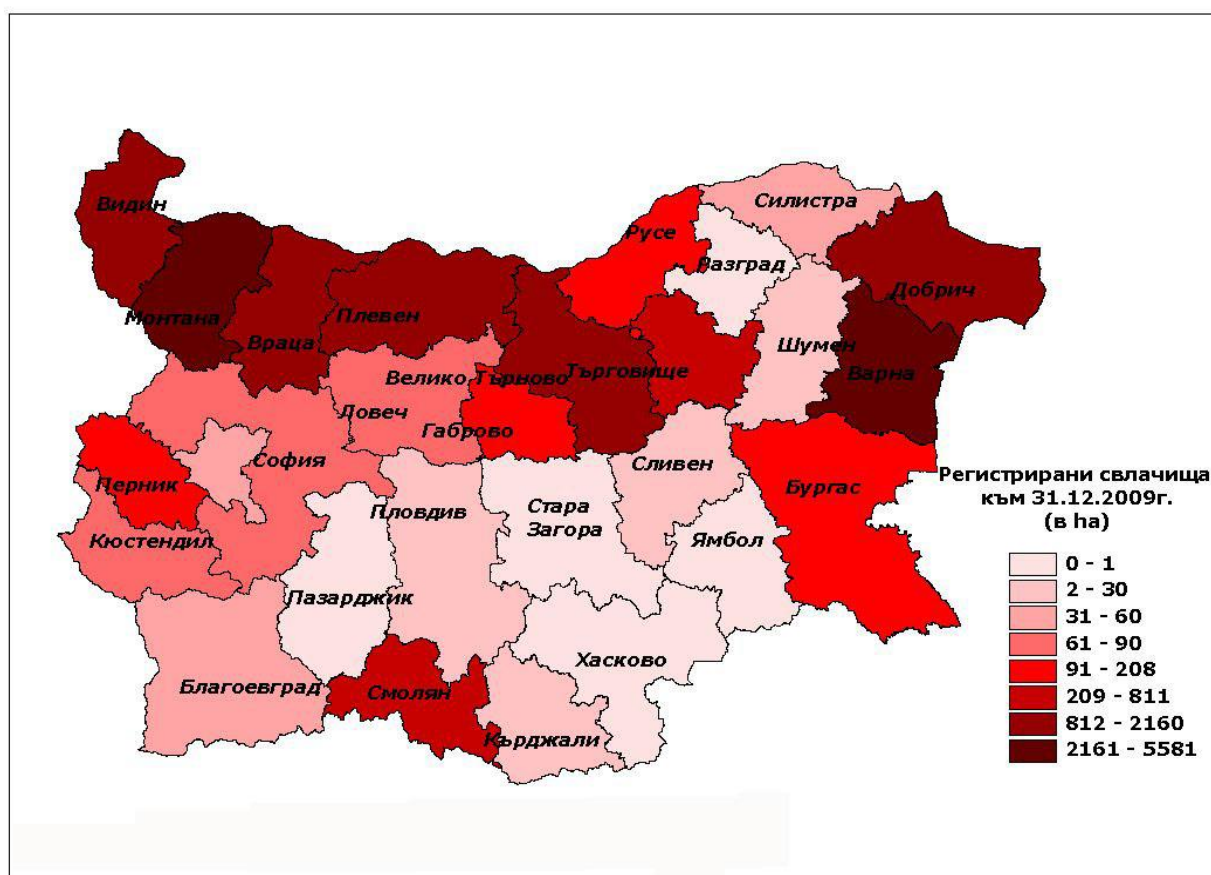
1.2.4.6.4. Уплътняването на почвите

Уплътняването на почвите е процес засягащ основно земеделските земи. Главната причина за появата му е неправилна обработка, а именно използване на тежки селскостопански машини при висока влажност на почвите. Процесът е включен като заплаха в Европейската стратегия за опазване на почвите. Поради спецификата на земеделието в България на този етап липсват данни за обхвата на този процес за България в частност на територията на община Търговище.

1.2.4.6.5. Свладища

Свладищата нанасят щети върху инженерната инфраструктура и облика на територията във всички области в страната. Проявата съответно тяхното активизиране се обуславят от природни фактори като: геоложки строеж на района, движения по разломи, земетресения, колебания в нивата на подземни води и техногенни фактори: въздействия в резултат на човешка дейност – извършване на дълбоки изкопи, прокарване на пътища, добив на полезни изкопаеми, претоварване на горната част на терена от насипи или ново строителство. Тенденцията е увеличаване на свладищните процеси, като проявата на свладищната активност е през пролетния сезон след снеготопене и интензивни валежи.

Фиг. № 1.2.4.6.5. Разпределение на площите засегнати от свладищни процеси, ha

Източник: МРРБ

Територията на община Търговище не се отнася към регионите с регистриран висок интензитет на свлачишни процеси.

1.2.4.7. Нарушени терени от добивна дейност

На територията на общината се реализира проект за техническа и биологическа рекултивация на кариерата за ломен камък в землището с. Пролаз, чиято експлоатация е прекратена и не се извършва добив.

1.2.4.8. Запечатване

Почвеното запечатване през последните години се оценява като съществена, глобална заплаха за унищожаване на почвите. Това са почви, използвани и трайно застроени за селищно изграждане, промишлено и инфраструктурно строителство, търговски и транспортни участъци. Съгласно действащото законодателство превантивен инструмент за недопускане безвъзвратно отнемане на висококачествени земеделски и горски земи за други цели е въведената процедура по промяна на предназначението на земите от земеделския и горския фонд. Независимо от въведеният финансов механизъм за стимулиране ползването на висококачествените земеделски земи по предназначение в община Търговище има случаи на прилагането му.

Данните от Националната система за мониторинг на почви показват, че за земите и почвите в Община Търговище е запазена тенденцията за намаляване на замърсяването на земите и почвите. Това се дължи на провеждането от земеделските кооперации и арендатори на добри земеделски практики, правилната употреба на препаратите за растителна защита и опазване на почвата от химическо замърсяване и пестициди. В резултат това, в област Търговище почвите са едни от най-незамърсените и неувредени в страната в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи така и по отношение замърсяване с тежки метали и металоиди. Няма регистрирани почвени замърсявания с устойчиви органични замърсители.

Компонента почва на околната среда е незаменим, ограничен и невъзстановим природен ресурс, което налага опазването му от вредни въздействия и унищожаване, както и неговото устойчиво ползване и управление. Контролирани дейности по отношение на почвите са: стриктно прилагане на добри земеделски практики при обработването на земеделските земи, правилното съхранение и депониране на торовата маса от животновъдната дейност в съответствие с изискванията на екологичното законодателство; изпълнението на програмите за мониторинг на почвите на площадките на дружествата, които имат комплексно разрешително; анализ на състоянието на почвите в пунктовете от Националната система за мониторинг, правилното съхранение на залежали пестициди, недопускане на замърсяване и увреждане на почвите от стопанската и промишлена дейност на фирми и частни лица.

Опазването на почвите изисква комплексен подход и последователни действия. Уврежданията на почвите са в резултат на неустойчиви, вредни за околната среда, производствени практики във всички сектори на икономиката. За предотвратяване на тези процеси е необходима последователна политика, подходяща нормативна база и значителен финансов ресурс за стимулиране и поощряване. В същото време, за почвите е характерно, че

те са „частна” собственост и от уменията и знанията на всеки един член на обществото съществено зависи тяхното опазване и съхранение за следващите поколения.

Опазването на почвите се постига и чрез въвеждане на биологичното земеделие. Целите са описани в Регламент (ЕО) № 834/2007 на Съвета от 28 юни 2007 година и са насочени към опазване чистотата на почвата, водата, растенията и животните и равновесието между тях, към високата степен на биологично разнообразие, използването по отговорен начин на енергията и природните ресурси

В урбанизираните територии усилията са насочени към запазване, разширяване и изграждане на нови зелени площи. На европейско ниво предстои разработване на технически документ по “запечатване”, който ще допринесе за урегулиране на презастрояването и опазване на почвите в населените места.

Очаква се в близките години обединените усилия на национално и регионално ниво чрез разработване и изпълнение на Националната и общински програми за опазване, устойчиво ползване и възстановяване на почвите (чл. 24, ал. 1 и чл. 26 от Закона за почвите), да се дадат видими положителни резултати по отношение на запазване и подобряване на състоянието на почвите. Предстои изпълнение на изискването на Закона за опазване на околната среда и Закона за почвите за създаване на методики за извършване на инвентаризация на увредените почви и поетапно изграждане на регистър за управлението им в т.ч. необходимите възстановителни мероприятия и поддържането им.

1.2.5. Защитени територии и биоразнообразие

1.2.5.1. *Общо за защитените територии.*

България е една от най-богатите страни в Европа от гледна точка на уникална флора и фауна (биологично разнообразие), разнообразие от местообитания, обширни гори и други ресурси с биологично значение. Всъщност всички основни естествени местообитания в Европа могат да се открият и в България - от високопланински гори до крайморски езера и пясъчни дюни.

България вече предприе много важни мерки за опазване на биологичното разнообразие. Тя е първата страна от Централна и Източна Европа, която осъществява стратегическо планиране на национално равнище за био-разнообразието чрез Националната стратегия за опазване на биологичното разнообразие от 1998 г. Законът за защитените територии (ЗЗТ) е приет от Народното събрание през ноември 1998 г. Той определя взаимоотношенията между институциите, отговорни за защитените територии и гарантира по-ефективното опазване на природата и защита на местните интереси. Законът въвежда съвременна и съобразена с международните норми категоризация на защитените територии: резерват, национален парк, природна забележителност, поддържан резерват, природен парк и защитена местност. Шестте категории защитени територии се различават по състояние и степен на съхраненост на дивата природа в тях. Това определя целите на управление на съответната защитена територия. Като правило може да се окаже, че колкото по-непокътната е природата, толкова е по-строг режимът на защита и управление на съответния природен обект. Това се изразява предимно в ограничаване на човешките дейности в него, с цел съхранение на естествените екосистеми.

Националната екологична мрежа включва защитени зони като част от Европейската екологична мрежа "Натура 2000" и защитени територии, които не попадат в защитени зони. Целта е дългогодишно опазване на биологичното, геологичното и ландшафтното разнообразие.

В тази връзка целите за Община Търговище се заключават в:

- определяне степента на застрашеност на биологичния вид или територия;
- приоритизиране на дейностите по опазване и поддържане на биологичното разнообразие;
- изпълнение на задълженията, произтичащи от действащото екологично законодателство.

Биологичното разнообразие е многообразието на всички живи организми във всички форми на тяхната естествена организация, техните съобщества и местообитания, на екосистемите и процесите, протичащи в тях. Биологичното разнообразие е част от националното богатство и опазването му е задължение с приоритетна значимост.

Защитените територии са предназначени за опазване на биологичното разнообразие в екосистемите и на естествените процеси, протичащи в тях, както и опазване на характерни или забележителни обекти на неживата природа. Законът регламентира процедурите за обявяване и промените в защитените територии - прекатегоризиране, заличаване, промяна на площта, режима и др. както и управлението, стопанисването и охраната им.

От планините до черноморското крайбрежие, тези биологично значими ресурси обслужват различни важни потребности включително местообитания на дивата природа, зони за отдих и храна. Те осигуряват здрави основи, както за общото качество на живот на българското население, така и за основните икономически сектори.

Тези ресурси са уязвими под натиска на хората, което е видно от броя на местните видове, които изчезнаха през последните десетилетия или се превърнаха в уязвими, застрашени или критично застрашени към настоящия момент. Ако искаме да запазим, защитим и подобрим тези аспекти на природното ни наследство, то трябва да балансираме опазването на природата с понякога конкуриращите я потребности на промишлеността, селското стопанство и туризма.

Опазването на биологичното разнообразие изисква дългосрочно опазване на местообитанията, където оцеляват редките видове. В България политиката за решаване на поставената задача включва мерки като: създаване на Мрежа по Натура 2000; увеличаване на териториите под специална защита и създаването на режими за тяхното управление.

В допълнение към опазването и възстановяването на местообитанията, понякога са необходими специални усилия за опазване на специфичните видове, които са изключително застрашени. В България все още липсва всеобхватен преглед върху състоянието на растителните и животинските видове. Последната Червена книга на България бе публикувана през 1984 г., т.е. преди повече от двадесет години. Към този момент 574 висши растителни видове са изброени като редки (от общо 3600 висши растителни видове), а 158 са определени като застрашени.

1.2.5.2. Гори и горско стопанство.

1.2.5.2.1. Обща характеристика

Държавно горско стопанство Търговище е разположено върху територия с граници 26° 20' и 26° 47' източна дължина и 43° 12' и 43° 23' северна дължина. Обхваща част от района на източната природогеографска подобласт на Дунавската равнина и северната част на предбалкана от старопланинската област. Горите на лесничейството са разположени в радиус до 20 км около град Търговище. На север граничи с ДГС “Разград” и работни земи, на североизток и част от изток с ДЛ “Шумен” и работни земи, на изток и югоизток с ДДС “Преслав” и работни земи, на юг и югозапад с ДЛ “Омуртаг” и работни земи и на запад и северозапад с ДЛ “Попово” и работни земи.

В сегашните си граници ДГС “Търговище” обхваща почти изцяло горите и другите горски площи на община Търговище. Лесничейството се намира на територията на 46 землища, всяко от тях самостоятелно кметство, а именно: град Търговище, кварталите Бряг и Въбел и селата Алваново, Александрово, Баячево, Бистра, Божурка, Братово, Буйново, Буховци, Вардун, Васил Левски, Голямо Соколово, Горна Кабда, Давидово, Драгановец, Дългач, Здравец, Копрец, Кралево, Лиляк, Ловец, Макариополско, Мировец, Момино, Надарево, Овчарово, Осен, Острец, Пайдушко, Певец, Подгорица, Преселец, Пресиян, Пресяк, Пробуда, Пролаз, Ралица, Руец, Стража, Съединение, Твърдинци, Търновца, Цветница и Черковна. Останалите землища на община Търговище: с. Голямо Ново, с. Дралфа, с. Кошничари, с. Кръшно, с. Маково, с. Миладиновци и с. Росина са включени административно към ДЛС “Черни Лом” със седалище гр. Попово.

ДГС “Търговище” обхваща източната част от района на географска подобласт на Дунавската равнина и северната част на Предбалкана от Старопланинската област. Горският фонд в района на ДГС “Търговище” е разположен по склоновете на Преславско-Драгоевската планина и Лилянските възвишения, представляващи североизточни разклонения на Източна Стара планина, както и в по-големи или по - малки комплекси сред земеделските площи на южните остатъчни плата на Лудогорието.

Основният горски масив се намира южно от град Търговище. По форма представлява неправилен правоъгълник, простиращ се от запад-северозапад към изток-югоизток. Най-голямото разстояние на този комплекс е 21 км, а най-малкото 4 км. Вторият по големина горски масив има формата на неправилен триъгълник и е разположен на запад от град Търговище. Най-голямото разстояние (север-юг) на този комплекс е 8 км, а най-малкото (изток-запад) е 4 км.

Останалата част от територията на стопанството се състои от по-малки горски комплекси разположени сред обработваемите земи, които се намират северозападно, северно, североизточно, източно и югоизточно от град Търговище, както и югозападно и южно от основния горски масив.

Геометричната форма на стопанството наподобява неправилен четириъгълник, чийто център е град Търговище. Най-голямото разстояние между крайните точки на стопанството в посока запад-изток е около 36 км, а в посока север-юг е около 37 км.

Релефът в района на ДГС “Търговище” е хълмист, типичен за района на Източна Стара планина. Част от територията на лесничейството, южно и западно от град Търговище,

обхваща планински терени от Преславско-Драгоевската планина и Северослонишкия плоскоридов район. Плоските и разлати била на планината имат платовиден характер. От тях се спускат умерено стръмни склонове. Изключение от това правят много стръмните склонове в пролома на река Врана при Търговишки проход. Централните и северни части от територията на лесничейството, попадащи в Дунавската равнина и Лудогорското плато, обхващат хълмисти равнини и разчленени плата със заоблени форми, които на места са просечени от дълбоки долове и ровини.

По документи като гори върху земеделски земи на община Търговище са възстановени 75.8 ха. Общата площ на горите и горските територии собственост на общината възлиза 1810.3 ха. При инвентаризацията на ДГС "Търговище" през лятото на 2012 г. са установени още 202.5 ха общински гори върху земеделски земи, които се водят пасища, храсти и др.територии. но са идентифицирани като гори. Общата площ на, собственост на Община Търговище, възлиза на 2012,8 ха, които са разпределени както следва:

- ДГС "Търговище" - 1997.9 ха
- ДЛС "Черни Лом" - 14.9 ха

От общата площ на ДГС „Търговище“ преобладават терените с надморска височина от 351 до 500 м, които представляват 53.2% от дървопроизводителната площ на лесничейството. Най-високата точка в района на стопанството е връх “Големия вис” - 689,5 м н.в., а най-ниската землището на с. Острец - 150 м н.в.

Таблица № 1.2.5.2.1.Разпределение на дървопроизводителната площ според наклона на терена

Степен на наклона	Площ в хектари	%
равно (0-4)	2919,5	17,1
полегато (5-10)	3385,5	19,9
наклонено (11-20)	5028,4	29,5
стръмно (21-30)	5508,9	32,3
мн.стръмно (над 31)	199,0	1,2
Общо:	17041,3	100,0

Ерозионни процеси са установени на площ 1123,2 ха, или 6,2% от дървопроизводителната площ на лесничейството. Общо взето тези процеси са овладени и имат затихващи функции.

1.2.5.2.2. Растителност

Върху припечни, стръмни и наклонени склонове с надморска височина между 200 и 400м в хълмистите равнини са характерни дъбовите съобщества от благунови и благуново-церови гори. Смесени гори от зимен дъб и благун, в които като примес на места участват цер, габър и други, са формирани на границата между чистите зимендъбови формации и чистите благунови формации. Церовите гори са най-разпространената формация върху припечни, равни или наклонени терени с дълбоки, богати и сухи почви по плата и хълмисти равнини до 400 м н.в.

Липовите гори заемат главно сенчестите и равни до стръмни терени с надморска височина до 400 м на дълбоки и богати почви.

Горите от обикновен габър се срещат на сенчести и влажни месторастения, предимно впо-високите (над 400 м н.в.) части на долния горскорастителен пояс. Смесените гори от липа и клен заемат по-сенчестите, свежи склонове в суходолията (северните склонове на Лиляшкото плато). В състава им често участват още цер, мъждрян, келяв габър. Горите от келяв габър или от мъждрян, примесен с келяв габър, са разпространени предимно по топлите и стръмни южни склонове с надморска височина до 400 м.

В суходолията, бреговете земи и подножията на склонове със сенчеста компонента в изложението, успешно се развива бялата акация. В запазените от ветрове котловини и подножията на склоновете добър растеж показват създадените орехови култури. На свежите и богати месторастения успешно се развиват културите от червен дъб и липа - чисти или смесени с различно участие. Върху карбонатните почви, на сухи и ерозирани месторастения е залесявано с черен бор.

От храстите и полухрастите най-разпространени в района са глог, дрян, леска, шипка, къпина, смрадлика и други. От билките най-често се срещат бял равнец, жълт кантарион, риган и други. Тревната покривка е сравнително бедна, като се представя предимно от житни, детелина, млечка, лепка и други.

Според горскорастително райониране на страната, територията на ДГС "Търговище" попада в Мизийска област (подобласт Шуменско-Провадийски плата) и Тракийска област (подобласт Източна Стара планина). За естествена граница между двете области в района на лесничейството се възприема коритото на рака Врана. Горите и горските площи са разположени в трите подпояса на Долния равнинно-хълмист и хълмисто-предпланински пояс на дъбовите гори.

Мизийска горскорастителна област

М-1 - Долен равнинно-хълмист и хълмисто-предпланински пояс на дъбовите гори (0-600 м н.в.)

М-1-2 - Подпояс на равнинно-хълмисти дъбови гори (0-400 м н.в.)

В този подпояс попадат 6150,9 ха или 36,1% от дървопроизводителната площ на стопанството. От естествено разпространените дървесни видове най-широко разпространение имат цер, зимен дъб, благун, липи, габър, бряст, клен, шестил, ясени, мъждрян, келяв габър. Незначително е разпространението на космат дъб, сребролистна липа, мъждрян, бук и други.

В този подпояс са създадени 686,1 ха иглолистни, 368,1 ха широколистни и 206,4 ха акациев култури. При залесяванията са използвани черен бор, бял бор, зимен дъб, сребролистна липа, едролистна липа, планински ясен, явор, бук, червен дъб, акация и други.

От храстите най-често се срещат глог, люляк, дрян, драка, шипка и други. Тревната покривка е представена от житни треви, ягода, къпина, коприва и други.

М-1-3 - Подпояс на хълмисто-предпланинските смесени широколистни гори (400-600 м н.в.)

В този подпояс попадат 2475,8 ха или 14,5% от дървопроизводителната площ на стопанството. От естествено разпространените дървесни видове най-широко разпространение имат цер, зимен дъб, благун, габър, липи, бряст, брекиня, явор, клен, мъждрян, келяв габър. Незначително е разпространението на косматият дъб, сребролистната липа, мъждрянът, букът и други.

В този подпояс са създадени 318,8 ха иглолистни, 84,2 ха широколистни и 41,1 ха акациев култури. При залесяванията са използвани черен бор, бял бор, зимен дъб, сребролистна липа, едролистна липа, бук, червен дъб, планински ясен, явор, акация и други.

От храстите най-често се срещат глог, люляк, дрян, драка, шипка и други. Тревната покривка е представена от житни треви, ягода, къпина, коприва и други.

Тракийска горскорастителна област

Т-1 - Долен равнинно-хълмист и хълмисто-предпланински пояс на дъбовите гори (0-700 м н.в.)

Т-1-2 - Подпояс на равнинно-хълмистите дъбови гори (0-500 м н.в.)

В този подпояс се намират основните площи на лесничеството - 5226,7 ха или 30,7% от дървопроизводителната площ на стопанството. Разнообразието на дървостойките е много голямо. Срещат се насаждения както от семенен, така и от издънков произход. По състав са най-често смесени, с най-различно съотношение на дървесните видове, участващи в състава. От естествено растящите дървесни видове най-широко разпространение имат зимен дъб, благун, цер, габър, липи, ясени, космат дъб, мъждрян, келяв габър.

В този подпояс са създадени 732,1 ха иглолистни, 330,8 ха широколистни и 35,7 ха акациев култури. От изкуствено внесените дървесни видове най-много са използвани черен бор, бял бор, сребролистна липа, едролистна липа, цер, планински ясен, явор, акация и други.

От храстите най-често се срещат глог, дрян, шипка, люляк и други. Тревната покривка е представена предимно от житни треви, папрат, ягода, къпина, коприва, млечка, лазаркия и други.

Т-1-3 - Подпояс на хълмисто-предпланинските смесени широколистни гори (500-700 м н.в.)

В този подпояс попадат 3187,9 ха или 18,7% от дървопроизводителната площ на стопанството. От естествено растящите дървесни видове най-широкоразпространение имат букът, зимен дъб, благун, цер, габър, липи, ясени, клен, космат дъб, мъждрян, келяв габър. Незначително е разпространението на шестил, явор, брекиня, череша и други.

Създадени са 1105,2 ха иглолистни култури от бял бор и черен бор, 3,1 ха широколистни култури от явор и планински ясен и 0,2 ха акациев култури.

От храстите най-често се срещат глог, люляк, шипка, дрян и други, а от тревните видове - житни треви, коприва, лазаркия, къпина и други.

Таблица № 1.2.5.2.2-1. Разпределение на площта по дървесни видове

Дървесни видове	Сегашен състав		Бъдещ състав	
	Залесена площ в ха	в %	Залесена площ в ха	в %
Бял бор	412,4	2,4	-	-
Смърч	1,1	-	0,1	-
Черен бор	2179,0	12,9	1301,9	7,7
Зелена дуглазка	10,8	0,1	17,1	0,1
Атласки кедър	-	-	94,5	0,6
Деодарски кедър	-	-	4,6	-
Бук	1322,1	7,8	1782,7	10,6
Червен дъб	237,7	1,4	495,2	2,9
Зимен дъб	1064,1	6,3	3219,5	19,1
Благуна	767,1	4,5	1665,3	9,9
Цер	1862,1	11,0	1624,6	9,6
Габър	2867,9	17,0	1076,9	6,4
Бряст	17,3	0,1	24,9	0,1
Трепетлика	23,5	0,1	-	-
Явор	80,2	0,5	153,6	0,9
Бреза	26,0	0,2	17,0	0,1
Мъждрян	362,7	2,2	81,5	0,5
Орех	116,7	0,7	61,6	0,4
Акация	1003,8	5,9	1184,9	7,0
Космат дъб	176,0	1,0	94,9	0,6
Келяв габър	2991,4	17,8	1203,7	7,1
Брекия	1,3	-	1,3	-
Върба	10,3	0,1	1,6	-
Гледичия	16,9	0,1	18,8	0,1
Елша	1,0	-	1,0	-
Клен	160,7	0,9	10,5	0,1
Круша	10,8	0,1	0,3	-
Турска леска	5,3	-	5,3	-
Дребнолистна липа	1,2	-	1,2	-
Едролистна липа	676,2	4,0	739,2	4,4
Сребролистна липа	376,0	2,2	1769,8	10,6
Череша	27,7	0,2	23,5	0,1
Шестил	2,6	-	5,6	-
Американски ясен	5,8	-	7,7	-
Планински ясен	40,9	0,3	120,4	0,8
Полски ясен	7,6	-	6,9	-
тп ВасбеИеп	2,1	-	-	-
тп 1-214	11,4	0,1	15,3	0,1
тп 1-45/51	-	-	1,4	-
тп УегтшБепз	-	-	2,3	-
Сива топола	-	-	7,3	0,1

Цариградски лешник	18,0	0,1	18,0	0,1
ВСИЧКО	16897,7	100,0	16861,9	100,0

От общата площ на ДГС „Търговище“ върху площ собственост на Община Търговище са разположени следните видове насаждения:

Таблица № 1.2.5.2.2-2. Разпределение на площта на Община Търговище по дървесни видове

Видове насаждения	Залес, площ /ха/	Бонитети				
		I	II	III	IV	V
I ИГЛОЛИСТНИ	295.3	0.0	64.4	149.0	57.0	24.9
вт.ч.						
Бялбороеи	28.4	0.0	5.9	22.5	0.0	0.0
Черборови	263.2	0.0	58.5	126.5	53.3	24.9
Смесени иглолистно-широколистни	3.7	0.0	0.0	0.0	3.7	0.0
II ШИРОК.ВИСОКОСТ.	306.5	125.9	74.9	53.7	15.4	36.6
в т.ч.						
Букови	3.9	0.0	3.9	0.0	0.0	0.0
Дъбови	42.3	39.8	2.5	0.0	0.0	0.0
Церови	17.9	0.0	9.1	5.7	3.1	0.0
Габъррови	10.2	0.0	0.0	10.2	0.0	0.0
Ясенови	5.8	0.0	0.0	0.0	5.8	0.0
Тополови	8.9	0.0	3.1	5.8	0.0	0.0
Липови	88.6	61.4	11.1	15.6	0.0	0.5
Орехови	29.6	0.0	13.8	9.3	6.5	0.0
Смесени с преобл. на дъб	36.0	19.0	17.0	0.0	0.0	0.0
Смесени широколистни	63.0	5.7	14.4	6.8	0.0	36.1
Смесени широколистно-иглолистни	0.3	0.0	0.0	0.3	0.0	0.0
ВСИЧКО ШИРОК.ВИСОК	306.5	125.9	74.9	53.7	15.4	36.6
ВСИЧКО ВИСОКОСТЪБЛЕНИ	601.8	125.9	139.3	202.7	72.4	61.5
III ИЗД.ЗА ПРЕВРЪЩАНЕ	621.8	52.0	207.0	244.2	106.5	12.1
вт.ч.						
Дъбови	116.0	1.7	19.2	56.4	35.6	3.1
Церови	349.9	10.8	131.9	143.2	55.0	9.0
Габъррови	48.1	11.9	30.1	4.6	1.5	0.0
Смесени широколистни	107.8	29.3	25.8	40.0	12.7	0.0
IV НИСКОСТЪБЛЕНИ	677.3	50.1	40.4	106.7	417.4	62.7
в т.ч.						
Акациеви	437.1	50.1	40.4	106.7	190.3	49.6
Келявгабъррови	240.2	0.0	0.0	0.0	227.1	13.1
ОБЩО	1900.9	228.0	386.7	553.6	596.3	136.3

1.2.5.2.3. Характеристика на горския фонд

Общата площ на ДГС “Търговище” е 18010,8 ха, от която 16897,7 ха или 93,8% са залесена площ. От залесената площ естествените насаждения са 12653,0 ха (70,3%), а културите са общо 4244,7 ха (23,5%).

Разпределението на горите и голите горски площи по групи гори и функции е дадено в Таблица № 1.2.5.2.3-4.

Таблица № 1.2.5.2.3-4. Разпределение на общата площ по групи гори и функции

Г рупи гори	Иглолистни		Широколистни		Всичко	
	обща площ	залесена	обща площ	залесена	обща площ	залесена
ДС Функции	2301,5	2208,9	12857,9	12230,5	15159,4	14439,4
Защитни	59,1	41,6	280,5	73,5	339,6	115,1
Рекреационни	638,0	591,6	1574,6	1504,0	2212,6	2095,6
Защитени	-	-	34,3	5,6	34,3	5,6
Други	2,6	2,6	262,3	239,4	264,9	242,0
Общо ЗРЗТ	699,7	635,8	2151,7	1822,5	2851,4	2458,3
Общо ДСФ+ЗРЗТ	3001,2	2844,7	15009,6	14053,0	18010,8	16897,7
Горски пасища	-	-	-	-	-	-
ОБЩО	3001,2	2844,7	15009,6	14053,0	18010,8	16897,7

По лесоустройствен проект за периода 1992-2001 година е предвидено общо ползване в размер на 366610 куб.м с клони (средно годишно 36661 куб.м), от което 12208 куб.м годишно от главни сечи и 24453 куб.м годишно от отгледни сечи и санитарни сечи. Отсечени са общо 351920 куб.м (средно годишно 35192 куб.м) или 96,0% от предвиденото. Изпълнението от главни сечи е 127620 куб.м (ср. год. 12762 куб.м) или 104,5%, а от отгледни и санитарни сечи 224300 куб.м (ср. год. 22430 куб.м) или 91,7% от предвиденото. Настоящото лесоустройство предвижда средногодишен добив от 34069,0 куб.м без клони (или 39925 куб.м клони при 36661 куб.м по ЛУП от 1992 г.) –

- 12351,5 куб.м добив от главни сечи, сеч на надлесни дървета и реконструкция
- и
- 21717,5 куб.м от отгледни и санитарни сечи.

От общата площ на стопанството разпределението на площите собственост на Община Търговище е посочено във следващата таблица.

Таблица № 1.2.5.2.3-5. Разпределение на общинската площ по видове насаждения

Вид земи и гари	Иглолист	Широнви	Изд.превр.	Нискостъбл	Тополови	Всичко
Залесена площ	295.3	297.6	621.8	677.3	8.9	1900.9
Незапес. дървопр. площ	7.2	-	1.7	6.4	10.2	25.5
Незалес. недърв.. площ	5.9	6.7	38.9	34.9	-	86.4

Обща площ-ха	308.4	304.3	662.4	718.6	19.1	2012.8
--------------	-------	-------	-------	-------	------	--------

Таблица № 1.2.5.2.3-6. Разпределение на общинската площ по групи гори и функции

Функционална група	Площ - ха	%
1.Стопански функции	1750.7	87.0
2.Защитни и Спец. функции	262.1	13.0
2.1.Защитни	32.1	1.6
защ.ивица шосе	13.9	0.7
защ.ивица жп линия	11.0	0.5
нелесопригодна площ	7.2	0.4
2.2. Специални	230.0	11.4
2.2.1.Защитени	126.7	6.3
защ.зона местообитание	123.3	6.1
защ.зона птици	3.4	0.2
2.2.2 РЕКРЕАЦИОННИ	103.3	5.1
курортна гора	103.3	5.1
ОБЩО ЗА ВСИЧКИ ГОРИ	2012.8	100.0

1.2.5.2.4.Санитарно състояние на гората

Санитарното състояние на насажденията и културите на територията на ДГС “Търговище” в общи линии е добро. В различна степен на повреди са засегнати 514,9 ха редуцирана площ, което е 3,0% от залесената площ.

Най-често срещаните повреди са **суховършията** - 309,7 ха, **снеголом** - 111,7 ха и **гниене** - 49,6 ха. В по-малък размер са повредите от паша - 31,3 ха и съхнене - 11,5 ха.

Най-много повреди се срещат по белия бор - 96,4 ха, ореха - 82,4 ха, габъра - 64,1 ха, бука - 52,2, цера - 25,1 ха, като останалите дървесни видове са засегнати в по-малка степен.

През ревизионния период санитарното състояние на гората е подобро. Това се дължи на извеждането на част от проектираните главни, отгледни и санитарни сечи, при които са изваждани загнилите, повредените и сухите дървета. С това е намалена възможността за масово появяване и разпространение на гъбни и насекомни вредители.

През ревизионния период са възникнали 6 горски **пожара**, с обща площ на засегнатите дървостои 18,3 ха.

Най-многобройни са нарушенията от незаконна сеч, средно годишно по 187 броя. Незаконно са отсечени значителни количества дървесина, както строителна - 16 куб.м средногодишно, така и дърва за горене - 239 куб.м средногодишно. Значителни са и нарушенията от незаконна паша - средно годишно по 18 нарушения, като в различните години те варират. Броят на нарушенията по закона за лова и опазване на дивеча и закона за рибарството и аквакултурите са сравнително малко.

1.2.5.2.5. Странични ползвания*Таблица № 1.2.5.2.5.1. За страничните ползвания*

Странични ползвания	Мярка	Предвидено по ЛУП (1992-2001) средногодишно	Реализирано средногодишно	Предвидено по ЛУП (2003-2012) средногодишно
Паша - площ	хектари	10873,2	11530,7	11427,9
Едър добитък	брой	7285	3764	11430
Дребен добитък	брой	43493	22210	57140
Сено	тона	8	2,85	5
Листников фураж	пр.куб.м	325	7	7
Горски плодове	тона	10	3,93	3,5
Билки	тона	8	11,8	12
Гъби	тона	-	0,64	1
Добив от бостани	тона	65	-	-

1.2.5.3. Лечебни растения

Билките, още наричани *лечебни растения*, *лечебни треви*, обхващат голяма група растения, които се използват в медицинската и ветеринарномедицинската практика за профилактика и лечение на болести.

Макар и в малки количества, билките съдържат лекарствено-активни вещества, които благотворно влияят на човешкия организъм. Наред с тях съдържат и придружаващи вещества, които могат да подсилят ефекта на лечебното вещество или да окажат вредно влияние.

Във връзка с това е необходимо да бъдат опазени, както самите лечебни растения, така и техните естествени находища. За опазването им е приет Закон за лечебните растения, който цели, чрез контролирано и организирано използване на лечебните ресурси да се следи за тяхното състояние и количество. В обхвата на Закона е включен списък с лечебните растения, които подлежат на контрол и опазване.

Ежегодно със своя заповед Министъра на околната среда и водите определя специален режим на опазване и ползване на лечебните растения. За 2014 г. не са определяни специални режими на ползване. Заповед е издадена за опазване на блатното кокиче от определени местообитания, които не попадат на територията на Община Търговище.

Последната Заповед от 2013 г. забранява събирането на следните лечебни растения, подложени на специален режим на опазване. Събирането им е определено само в определени райони и в определени количества:

- Божур червен (*Paeonia peregrina* Mill.);
- Зърнастец елшовиден (*Frangula alnus* Mill.)
- Иглика лечебна (*Primula veris* L)
- Катраника, пелин бял (*Artemisia alba* Turra)
- Лазаркиня, еньовче ароматно (*Galium odoratum* (L.) Scop.)
- Лудо биле, старо биле (*Atropa belladonna* L.)

- Ранилист лечебен (*Betonica officinalis* L.)
- Решетка безстъблена (*Carlina acanthifolia* All.)
- Тлъстига лютивка, жълто прозориче (*Sedum acre* L.)
- Трън кисел (*Berberis vulgaris* L.)
- Шапиче (*Alchemilla vulgaris* complex)

Изцяло забранени за добив в цялата страна лечебни растения със заповедта на Министъра са :

- Бенедиктински трън, пресечка (*Cnicus benedictus* L.)
- Волски език (*Phyllitis scolopendrium* (L.) Newm.)
- Горицвет, пролетен (*Adonis vernalis* L.)
- Дилянка лечебна, валериана (*Valeriana officinalis* L.)
- Залист бодлив (*Ruscus aculeatus* L.)
- Изтравниче, страшниче (*Asplenium trichomanes* L.)
- Исландски лишей (*Cetraria islandica* (L.) Ach.)
- Исоп лечебен (*Hyssopus officinalis* L. ssp. *aristatus*)
- Какула едропола (*Salvia tomentosa* Mill.)
- Копитник (*Asarum europaeum* L.)
- Мечо грозде (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng)
- Момина сълза (*Convallaria majalis* L.)
- Оман бял (*Inula helenium* L.)
- Папаронка жълта, жълт мак (*Glaucium flavum* Crantz)
- Пелин сантонинов (*Artemisia antonicum* L.)
- Пирински чай (*Sideritis scardica* Grisb.)
- Пищялка панчичева (*Angelica paniculata* Vand)
- Плаун бухалковиден (*Lycopodium clavatum* L.)
- Риган бял (*Origanum vulgare* L. Ssp. *Hirtum* (Link) Ietswaart)
- Ружа лечебна (*Althaea officinalis* L.)
- Салеп (*Orchis* sp. *diversa*)
- Смилен жълт (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench.)
- Хуперция иглолистна, плаун обикновен (*Huperzia inundata* (L.) Bernh. L. ssp. *elago*);
- Цистозира (*Cystoseira barbata* (Good et Vood) Ag.)

Със закона се урежда управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки, за което са поставени конкретни изисквания при събирането на билките:

1. Извършва се от находища, в които лечебните растения не са подложени на отрицателното въздействие на естествени или предизвикани от човешка дейност фактори;
2. Обект на събиране са само растителните части, които се използват като билки;
3. Събирането се извършва при подходящи атмосферни условия с оглед получаването на качествени билки;
4. Не се допуска увреждане на находищата в резултат на дейността;
5. Не се събират билки в замърсени с тежки метали, пестициди, други химически или минерални вещества, животински или битови отпадъци райони;
6. Събирането се извършва след издаване на разрешително за ползване съгласно чл. 21, ал. 2 от Закона за лечебните растения ;

7. Не се допуска попадане на чужди примеси, в т.ч. камъни, пръст, органични замърсители;
8. Не се допуска контакт на събраните свежи билки с почвата;
9. Съдовете, използвани при събиране на билки, се поддържат чисти и се съхраняват на места, недостъпни за домашни животни, гризачи, птици;
10. Транспортните средства, с които се превозват свежите билки, се поддържат чисти, сухи и при нужда се застилат или покриват.

Ежегодно експерти от РИОСВ-Шумен, както и от Общинска администрация извършват проверки на регистрираните билкозаготвителни пунктове на територията на Община Търговище за спазване на гореописаните изисквания. Всяка година от Общинска администрация се издават около 40-50 броя разрешителни за добив на билки, съгласно чл.22 от ЗЛР от :

- земеделски земи от поземления фонд и такива, включени в строителните граници на населените места - общинска собственост, след заплащане на такса в общината;
- територии в строителните граници на населените места - общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в общината;
- земеделски земи от поземления фонд - частна собственост; разрешително се издава на собственика/арендатора или упълномощено от него лице, без заплащане на такса с възможност за преотстъпването му на трети лица - възмездно или безвъзмездно, при свободно договаряне;

В следващата справка са отразени видовете и приблизителните количества на билките, за които са издавани разрешителни за добив на територията на Община Търговище:

Таблица № 1.2.5.3.

Наименование на билката	Вид	Количество /кг/ 2010 г.	Количество /кг/ 2011 г.	Количество /кг/ 2012 г.	Количество /кг/ 2013 г.
Бръшлян	лист	300	0,00	0,00	0,00
Коприва	корен	3 000	2 000	3 000	1 600
Коприва	лист	3200	18 000	13 100	15 500
Коприва	Стрък	4 000	8 300	9 900	6 600
Глог	плод	2 800	1 000	3 300	500
Глог	цвят	5 750	8 000	6 800	6 950
Глог	лист	250	1 200	1 300	1 720
Шипка	плод	7 100	1 000	2 000	2 550
Бъз	плод	4 000	7 000	2 000	3 700
Бъз	цвят	0,00	300	700	500
Полски бъзак	стрък	0,00	0,00	1 500	0,00
Хвощ	Стрък	750	700	1 000	600
Глухарче	стрък	950	1 600	2 100	600
Живовлек	лист	200	800	1 000	1 600
Живовлек	Стрък	800	0,00	300	0,00
Ябълка	плод	1 800	5 000	3 000	3 300
Жълт Кантарион	стрък	800	750	100	800

Жълт Кантарион	цвят	0,00	500	0,00	0,00
Липа	цвят	3 650	3 200	6 200	5 600
Липа	лист	200	0,00	6 450	3 500
Равнец	стрък	400	1 200	1 000	0,00
Медуница	лист	300	0,00	0,00	0,00
Медуница	стрък	0,00	500	700	500
Мащерка	Стрък	300	900	900	1 000
Конски кестен	плод	0,00	2000	0,00	0,00
Лавандула	цвят	0,00	500	1 000	600
Маточина	стрък	0,00	600	1 000	1 300
Трицветна теменуга	стрък	0,00	1 000	800	0,00
Свирчок	цвят	0,00	50	700	100
Лопен	лист	0,00	1 000	0,00	0,00
Къпина	стрък	0,00	1 000	0,00	0,00
Великденче	стрък	0,00	500	0,00	0,00
Орех	плод	0,00	0,00	200	500
Змийски мляко	стрък	0,00	0,00	1 000	0,00
Врабчови чревца	стрък	0,00	0,00	1 000	0,00
Черница	листа	0,00	0,00	2 000	0,00
Върбинка	стрък	0,00	0,00	100	100
Див чесън	лист	0,00	0,00	100	0,00
Лютиче	грудки	0,00	0,00	300	0,00
Слез	листа	0,00	0,00	0,00	500

Ежегодно кмета на Община Търговище издава заповед за забрана брането на липов цвят от насаждения и отделни дървета на територията на гр. Търговище и селата на община Търговище, включващи – улици, булеварди, паркове, сервитутите на пътните артерии общинска собственост и други площи, както и рязането, чупенето и увреждането на липови дървета на територията на цялата община. Също така се забранява смитането на липовия прашец в населените места и ползването му за търговия.

Разрешение от забраната се допуска само при контролирано бране, чрез издаване на позволение за добив на регистрирани билкозаготвители от определени райони на ползване.

За опазване и недопускане търговия със застрашени, защитени и под специален режим диворастващи растения през пролетния сезон се публикуват съобщения за недопускане продажбата на снежно кокиче, пролетна циклама, оливиеров минзухар, битински синчец, горска теменуга, кукуряк, иглика, божур, кукувиче грозде и др.; клонки от бодлив и подезичен залист, както и луковици, туфи, коренища, предназначени за засаждане. Зисилване на контрола се осъществява около пролетните, официални и църковни празници в периода на месеците март – април.

До момента нито на национално ниво, нито на местно са правени проучвания на ресурсите от лечебни растения. Точните количества и местообитания на определените видове билки не могат да се определят, тъй като не е правено обследване на районите. Единствения ориентир за това са местните билкари, които ежегодно добиват билки от обследвани от тях местности.

Необходимо е да се разработи приблизителна оценка на ресурса лечебни растения от земи- общинска собственост, както и оценка на ресурсите на национално ниво.

Тъй като обследването на ресурсите би отнело много време и финансов ресурс, който Общината не може да отдели е добре да се направи приблизителна оценка като се използват данни от местните билкари, както и кметовете и кметските наместници по населените места.

Необходимо е да се определят районите и местностите на различните видове лечебни растения, както и приблизителното количество от отделните находища.

Оценката на ресурсите е необходима за да може, чрез нея да се определи ресурса на видовете билки и при драстично намаляване да се ограничи тяхното ползване. Оценката следва да определи ефективното управление и опазване на находищата от лечебни растения в Община Търговище.

1.2.5.4. Обекти на ловен и риболовен туризъм.

Животинският свят е богат на представители от разнообразна и интересна фауна гръбначни животни, което гарантира устойчивостта на следния туристически потенциал:

- *Риболовен туризъм* – наблюдават се 16 вида бабушка, речен кефал, червеноперка, лин, скобар, обикновена кротушка, бяла и черна мряна, обикновена каракуда, сребриста каракуда, шаран, сем. Щуки, сем. Сомови, сем. Бодлоперки и др.
- *Ловен туризъм* – има възможност за отстрел на елени, сърни, диви прасета, зайци, лисици и др. Към Държавно лесничейство има определени горски ловни резервати. На територията на Община Търговище има ловно-туристически район от 300 хектара, където може да се срещне рядък и търсен за отстрел дивеч - сърни, елени, диви свине, лисици, язовци, вълци и др.

Птичият свят показва голямо разнообразие на видове. Едни от тях обитават горските масиви, а други полския район. Обект на лов са: яребици, фазани, пъдпъдъци, гълъби, гургулици.

1.2.5.5. Подробна информация за най-важните защитени територии на територията на Община Търговище

Съгласно Закона за защитените територии, в района на община Търговище по категории се намират 4 защитени местности и 3 природни забележителности.

1.2.5.5.1. Защитени местности

- **„Урумово лале”, обявена със Заповед № РД-957/25.07.2003г. на МОСВ**

Защитената територия заема каменист, силно варовит стръмен склон от ДГФ на ДГС „Търговище”, землище с. Пайдушко община Търговище, с площ 12 ха, обявена като Природна забележителност със Заповед №853/10.08.1983г. на КОПС. Прекатегоризирана е в Защитена местност със Заповед № РД-957/25.07.2003г. на МОСВ. Под защита е естествено находище на растителния вид Урумово лале, представен в трите му форми - жълта, пъстра и червена. Последната форма е представена от единични екземпляри. Видът под защита е български ендемит, застрашен от изчезване и включен в “Червената книга” на

България. Стопанисва се и се охранява от ДГС “Търговище”, под контрола на РИОСВ-Шумен.

- **„Игликина поляна”, обявена със Заповед № РД-955/25.07.2003г. на МОСВ**

Намира се в м.”Кайрака” на нелесопригодна площ от Държавен горски фонд /ДГФ/ на Държавно горско стопанство /ДГС/ „Търговище”, землище гр. Търговище. Обявена е като Природна забележителност със Заповед №448/25.04.1984г. на КОПС с площ 9,2 ха. Със Заповед № РД-955/25.07.2003г. на МОСВ е прекатегоризирана в Защитена местност. Целта за обявяване е защита на естественото находище на лечебна иглика, растителен вид с ограничителен режим на ползване с цел запазване като генетичен фонд на вида и осигуряване естественото му възпроизвеждане. Целогодишно е обект на неорганизиран туризъм, поради красивата природа, съчетание на защитения обект с ограждаща го смесена широколистна гора и близостта с гр. Търговище. Стопанисва се и се охранява от ДГС „Търговище”, под контрола на РИОСВ-Шумен.

- **„Петка балкан” Заповед № РД-959/25.07.2003г. на МОСВ**

Със Заповед №215/05.04.1979г. на КОПС защитената територия е обявена като Природна забележителност. Прекатегоризирана е в Защитена местност със Заповед № РД-959/25.07.2003г. на МОСВ. Целта за обявяване е за съхранение на вековна церова гора в м.”Бабаконду” в ДГФ на ДГС „Търговище”, землище с. Братово, Община Търговище. Стопанисва се и се охранява от ДГС „Търговище”, под контрола на РИОСВ-Шумен.

- **„Божур поляна” Заповед № РД-315/30.05.2006г. на МОСВ**

Защитената местност е обявена със Заповед № РД-315/30.05.2006г. на МОСВ в землищата на с. Вардун и с. Стража, община Търговище с цел опазване находище на червен божур, лечебна иглика. Естественото находище заема площ от 18,07ха в ДГФ на ДГС „Търговище”, местността ”Парка”. Стопанисва се и се охранява от ДГС „Търговище”, под контрола на РИОСВ-Шумен.

1.2.5.5.2.Природни забележителности

- **„Коня”, „Водопада”- Заповед №97/13.03.1978 г.**

Намират се в местността “Боаза”, образувана от коритото на р. Врана, живописно прорязваща склоновете на Преславската планина, дял от Източна Стара планина. ПЗ “Коня” е скално образование, наподобяващо изображение с форма на кон, намиращо се в близост до главен път Варна-София, на площ от 0,3 ха в ДГФ на ДГС “Търговище”, землище гр. Търговище. ПЗ “Водопада” също се намира в близост до главен път Варна-София и е малък водопад, образуващ се от излизащ на скалната повърхност малък подземен приток на р. Врана, с площ от 0,1 ха в ДГФ на ДГС “Търговище”, землище с. Пролаз, Община Търговище. Природните забележителности са обявени със Заповед №97/13.03.1978 г. Стопанисват се и се охраняват от ДГС „Търговище”, под контрола на РИОСВ-Шумен.

- **„Дервенска пещера”- Заповед №534/25.09.1978 г.**

Намира се на склоновете на Преславската планина, дял от Източна Стара планина в Пролазкия пролом с площ 1,0 ха в ДГФ на ДГС „Търговище”, землище с. Пролаз, Община

Търговище. Пещерата е една от малкото в този край, известна освен с големината си и с богатството на ексцентричните образувания на хелектитите и дендритите, змиевидните извивки на преградите на синтровите езерца с пещерни бисери в тях и масивните сталактити, осеяни с червеникавокафяви до розови и млечнобели кристали. Прилепите са основните видове в пещерната фауна, достигащи десетки броя. Пещерата е местообитание на особен вид малък бръмбар, родственик на вида Светломразец. Дервенската пещера е недостатъчно проучена. Стопанисва се и се охранява от ДГС „Търговище”, под контрола на РИОСВ-Шумен.

1.2.5.6. Подробна информация за Защитени Зони по НАТУРА 2000

„Натура 2000“ представлява мрежа от защитени зони, на територията на цяла Европа. Целта е дългосрочно да се осигури защита на определени животински и растителни видове и техните местообитания. „Натура 2000“ включва защитени райони, определени съгласно Директивата за опазване на природните местообитания и Директивата за защита на дивите птици.

Защитените зони по НАТУРА 2000 за териториите собственост на община Търговище са идентифицирани съгласно информация за координати на границите имот официалната интернет страница на МОСВ. Използвани са също НАТУРА 2000 Стандартен формуляр за установените защитени зони на територията на общинските територии. В приложение № II към настоящата програма са представени извадки от картен материал с нанесени границите на описаните по-долу защитени зони по НАТУРА 2000.

На територията на община Търговище има 4 защитени зони, включени в "Натура 2000":

- **Защитена зона Овчарово - BG0002093** - съгласно Директивата за птиците, с обща територия: 1478.03 ха в землищата на Кралево, Овчарово, Певец, Руец, Стража. Предмет на опазване са следните видове птици:
 - Редовно срещащи се мигриращи видове птици, които не са включени в Приложение №2 на Закона за биологичното разнообразие (Приложение I на Директива 79/409/ЕЕС)
 - Видове, включени в Приложение №2 на Закона за биологичното разнообразие (Приложение I на Дир.79/409/ЕЕС):
 - ❖ Ливаден дърдавец *Crex crex*
 - ❖ Синявица *Coracias garrulus*
 - ❖ Полска бърбрия *Anthus campestris*
 - ❖ Червеногърба сврачка *Lanius collurio*

Защитената зона „Овчарово“ BG0002093, тип „J” - Защитена зона по Директива за птиците, която припокрива защитена зона по Директива за местообитанията.

Местоположение на защитената зона: географска дължина: E 26°11'32"; географска ширина: N 43°11'15"

Площ: 14,780.37 дка

Надморска височина: средна 302m.

Цели на опазване в защитена зона Овчарово:

- Запазване на площта на природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации, предмет на опазване в рамките на защитената зона;
- Запазване на естественото състояние на природните местообитания и местообитанията на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона, включително и на естествения за тези местообитания видов състав, характерни видове и условия на средата;
- Възстановяване при необходимост на площта и естественото състояние на приоритетни природни местообитания и местообитания на видове, както и на популации на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона.

Предмет на опазване в защитена зона Овчарово:

Типове местообитания	
	-
Птици	
Crex crex - Ливаден дърдавец	
Anthus campestris - Полска бърбрия	
Coracias garrulus - Синявица	
Lanius collurio - Червеногърба сврачка	

- **Защитена Зона „Островче”- BG0000173** – съгласно Директивата за местообитанията, с обща площ 6749,19 ха, одобрена с Решение №661/16.10.2007 г. на Министерски съвет. Целта на опазване са природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации.

Защитената зона „Островче” BG0000173, тип „В” - Защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна.

Местоположение на защитената зона: географска дължина: Е 26°25'17"; географска ширина: N 43°25'48"

Площ: 67,491.85 дка

Надморска височина: средна 347 m.

Цели на опазване в защитена зона Островче:

- Запазване на площта на природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации, предмет на опазване в рамките на защитената зона;
- Запазване на естественото състояние на природните местообитания и местообитанията на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона, включително и на естествения за тези местообитания видов състав, характерни видове и условия на средата;

- Възстановяване при необходимост на площта и естественото състояние на приоритетни природни местообитания и местообитания на видове, както и на популации на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона.

Предмет на опазване в защитена зона Островче:

Типове местообитания	
91E0	Алувиални гори с <i>Alnus glutinosa</i> и <i>Fraxinus excelsior</i> (Alno-Pandion, Alnion incanae, Salicion albae) Alluvial forests with <i>Alnus glutinosa</i> and <i>Fraxinus excelsior</i> (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)
6110	Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от <i>Alyso-Sedion albi</i> Rupicolous calcareous basophilic grasslands of the <i>Alyso-Sedion albi</i>
6210	Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (<i>Festuco Brometalia</i>) (*Важни местообитания на орхидеи) Semi - natural dry grasslands and scrubland facies on calcareous substrates (<i>Festuco Brometalia</i>) (*important orchid sites)
6510	Низинни сенокосни ливади Lowland hay meadows (<i>Alopecurus pratensis</i> , <i>Sanguisorba officinalis</i>)
9180	Смесени гори от съюза <i>Tilio-Acerion</i> върху сиеи и стръмни склонове Tilio-Acerion forest of slopes, screes and ravines
91G0	Панонски гори с <i>Quercus petraea</i> and <i>Carpinus betulus</i> Pannonic woods with <i>Quercus petraea</i> and <i>Carpinus betulus</i>
91H0	Панонски гори с <i>Quercus pubescens</i> Pannonic woods with <i>Quercus pubescens</i>
91I0	Евро – сибирски степни гори с <i>Quercus</i> spp. Euro-Siberian steppic woods with <i>Quercus</i> spp.
91M0	Балкано – панонски церови – грунови гори. Pannonian-Balkan turkey oak-sessile oak forests
91Z0	Мизийски гори от сребролиста липа Moesian silver lime woods
Бозайници	
Европейски вълк - <i>Canis lupus</i>	
Видра - <i>Lutra lutra</i>	
Лалугер - <i>Spermophilus citellus</i>	
Пъстър пор - <i>Vormela peregusna</i>	
Земноводни и влечуги	
Червенокоремна бумка - <i>Bombina bombina</i>	
Ивичест смок - <i>Elaphe quatuorlineata</i>	
Обикновена блатна костенурка - <i>Emys orbicularis</i>	
Шипобедрена костенурка - <i>Testudo graeca</i>	
Шипоопашата костенурка - <i>Testudo hermanni</i>	
Голям гребенест тритон - <i>Triturus karelinii</i>	
Риби	
Обикновен щипок - <i>Cobitis taenia</i>	
Европейска горчивка - <i>Rhodeussericeusamarus</i>	
Безгръбначни	
Хидриас - <i>Hypodryas maturna</i>	
Лицена - <i>Lycaena dispar</i>	
Полиоматус - <i>Polyommatus eroides</i>	
<i>Bolbelasmus unicornis</i>	
Обикновен сечко - <i>Cerambyx cerdo</i>	
Бръмър рогач - <i>Lucanus cervus</i>	
Буков сечко - <i>Morimus funereus</i>	
Осодерма - <i>Osmoderma eremita</i>	
Алпийска розалиа - <i>Rosalia alpina</i>	

- **Защитена Зона „Преславска планина” - BG0000421**, съгласно Директивата за местообитанията, с площ от 14060,01 ха одобрена с Решение №122/02.03.2007 г. на Министерски съвет. Целта на опазване са природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации.

Защитената зона „Преславска планина” BG0000421, тип „К” - Директива за местообитанията, която припокрива защитена зона по Директива за птиците.

Местоположение на защитената зона: географска дължина: Е 26° 9' 44"; географска ширина: N 43° 9' 15"

Площ: 140,600.10 дка

Надморска височина: минимална 116, максимална 685, средна 401 m.

Цели на опазване в защитена зона „Преславска планина”:

- Запазване на площта на природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации, предмет на опазване в рамките на защитената зона;
- Запазване на естественото състояние на природните местообитания и местообитанията на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона, включително и на естествения за тези местообитания видов състав, характерни видове и условия на средата;
- Възстановяване при необходимост на площта и естественото състояние на приоритетни природни местообитания и местообитания на видове, както и на популации на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона.

Предмет на опазване в защитена зона „Преславска планина”:

Типове местообитания	
6110	Отворени калцифилни или базифилни тревни съобщества от Alysso-Sedion albi
6210	Полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (Festuco-Brometalia) (*важни местообитания на орхидеи)
6430	Хидрофилни съобщества от високи треви в равнините и в планинския до алпийския пояс
6510	Низинни сенокосни ливади
8310	Неблагоустроени пещери
9150	Термофилни букови гори (Cephalanthero-Fagion)
9170	Дъбово-габърови гори от типа Galio-Carpinetum
91E0	Алувиални гори с Alnus glutinosa и Fraxinus excelsior (Alno-Pandion, Alnion incanae, Salicion albae)
91H0	Панонски гори с Quercus pubescens
91M0	Балкано-панонски церово-горунови гори
91Z0	Мизийски гори от сребролистна липа
Птици	
Ficedula albicollis - Беловрата мухоловка	
Buteo rufinus - Белоопашат мишелов	
Bubo bubo - Бухал	
Ciconia ciconia - Бял щъркел	
Falco vespertinus - Вечерна ветрушка	
Botaurus stellaris - Голям воден бик	
Hippolais olivetorum - Голям маслинов присмехулик	
Lullula arborea - Горска чучулига	
Emberiza hortulana - Градинска овесарка	

Neophron percnopterus - Египетски лешояд
Alcedo atthis - Земеродно рибарче
Caprimulgus europaeus - Козодой
Egretta garzetta - Малка бяла чапла
Ixobrychus minutus - Малък воден бик
Aquila pomarina - Малък креслив орел
Pernis apivorus - Осояд
Circus cyaneus - Полски блатар
Dendrocopos syriacus - Сирийски пъстър кълвач
Dendrocopos medius - Среден пъстър кълвач
Lanius collurio - Червеногърба сврачка
Dryocopus martius - Черен кълвач
Ciconia nigra - Черен щъркел
Lanius minor - Черночела сврачка
Sylvia nisoria - Ястребогушо коприварче
Редовно срещащи се мигриращи птици
Riparia riparia - Брегова лястовица
Jynx torquilla - Въртошийка
Podiceps cristatus - Голям гмурец
Phalacrocorax carbo - Голям корморан
Sylvia atricapilla - Голямо черноглаво коприварче
Streptopelia turtur – Гургулица
Athene noctua - Домашна кукумявка
Parus lugubris - Жалобен синигер
Larus cachinnans - Жълтокрака чайка
Picus viridis - Зелен кълвач
Carduelis chloris - Зеленика
Anas platyrhynchos - Зеленоглава патица
Emberiza cirrus - Зеленогуша овесарка
Gallinula chloropus - Зеленоножка
Galerida cristata - Качулата чучулига
Turdus merula - Кос
Tachybaptus ruficollis - Малък гмурец
Accipiter nisus - Малък ястреб
Buteo buteo - Обикновен мишелов
Merops apiaster - Обикновен пчелояд
Fringilla coelebs - Обикновена чинка
Carduelis cannabina - Обикновено конопарче
Turdus philomelos - Поен дрозд
Alauda arvensis - Полска чучулига
Coturnix coturnix - Пъдпъдък
Hirundo rustica - Селска лястовица
Miliaria calandra - Сива овесарка
Ardea cinerea - Сива чапла
Parus caeruleus - Син синигер
Gallinago gallinago - Средна бекарина
Corvus monedula - Чавка
Erithacus rubecula - Червеногръдка
Saxicola torquata - Черногушо ливадарче
Falco tinnunculus - Черношипа ветрушка
Otus scops - Чухал
Luscinia megarhynchos - Южен славей
Бозайници
Rhinolophus hipposideros - Малък подковонос
Myotis myotis - Голям нощник
Rhinolophus ferrumequinum - Голям подковонос
Mesocricetus newtoni - Добруджански (среден) хомяк

Miniopterus schreibersi - Дългокрил прилеп
Myotis capaccinii - Дългопръст нощник
Spermophilus citellus - Лалугер
Myotis blythii - Остроух нощник
Rhinolophus mehelyi - Подковонос на Мехели
Vormela peregusna - Пъстър пор
Rhinolophus blasii - Средиземноморски подковонос
Myotis emarginatus - Трицветен нощник
Rhinolophus euryale - Южен подковонос
Земноводни и влечуги
Bombina bombina - Червенокоремна бумка
Bombina variegata - Жълтокоремна бумка
Elaphe quatuorlineata - Ивичест смок
Emys orbicularis - Обикновена блатна костенурка
Testudo graeca - Шипобедрена костенурка
Testudo hermanni - Шипоопашата костенурка
Triturus karelinii - Голям гребенест тритон
Риби
Cobitis taenia - Обикновен щипок
Rhodeus sericeus amarus - Европейска горчивка
Безгръбначни
Paracaloptenus caloptenoides - Обикновен паракалоптенус
Растения
Himantoglossum caprinum - Обикновена пърчовка

- **Защитена зона „Марина дупка” - BG0000589**, съгласно Директивата за местообитанията, с обща площ от 1,00 ха, одобрена с Решение №122/02.03.2007 г. на Министерски съвет. Целта на опазване са природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации.

Защитената зона „Преславска планина” BG0000589, тип „В” - Защитена зона по Директива 92/43/ЕЕС за опазване на природните местообитания и на дивата флора и фауна.

Местоположение на защитената зона: географска дължина: Е 26° 11' 46"; географска ширина: N 43° 11' 59"

Площ: 10 дка

Надморска височина: минимална 403, максимална 403, средна 403 m.

Цели на опазване в защитена зона „Марина дупка”:

- Запазване на площта на природните местообитания и местообитанията на видове и техните популации, предмет на опазване в рамките на защитената зона;
- Запазване на естественото състояние на природните местообитания и местообитанията на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона, включително и на естествения за тези местообитания видов състав, характерни видове и условия на средата;
- Възстановяване при необходимост на площта и естественото състояние на приоритетни природни местообитания и местообитания на видове, както и на популации на видовете, предмет на опазване в рамките на защитената зона.

Предмет на опазване в защитена зона „Марина дупка”:

Типове местообитания	
8310	Неблагоустроени пещери
Бозайници	
Rhinolophus ferrumequinum - Голям подковонос	
Miniopterus schreibersi - Дългокрил прилеп	
Myotis capaccinii - Дългопръст нощник	
Myotis blythii - Остроух нощник	
Rhinolophus mehelyi - Подковонос на Мехели	
Vormela peregusna - Пъстър пор	
Rhinolophus blasii - Средиземноморски подковонос	
Myotis emarginatus - Трицветен нощник	
Rhinolophus euryale - Южен подковонос	

Целите на общината са укрепване и поддържане на изградената мрежа от защитени територии и обявяване на нови и информирани и приобщаване на населението в опазване на биоразнообразието в защитените територии.

1.2.6. Шум**1.2.6.1. Въздействие на шума върху човека**

Шумът и шумовото “замърсяване” на околната среда представляват един от големите екологични проблеми на нашето време. От физична гледна точка шумът представлява звук, състоящ се от тонове, чиито честоти и интензитет имат случаен характер. От хигиенна гледна точка шум е всеки звук, който действа неблагоприятно върху здравето, нарушава отдиha, смущава контакта на човека с околната среда.

Шумът е един от основните физични фактори с неблагоприятно въздействие върху населението и водещ до акустичен дискомфорт в околната среда особено в големите градове. Вредното въздействие зависи от вида му и пораждащите го условия. Не случайно законодателството в областта на защита от шума в околната среда урежда проблемите, свързани с разработването на мерки за избягване, предотвратяване и намаляване на вредното въздействие на шума, целящи чрез тяхното осъществяване защита на човешкото здраве и околната среда, както и осигуряване на качество на живот на населението

Развитието на промишленото производство, интензивното развитие на пътническите, товарните и въздушните транспортни средства и масовият градски транспорт, са източници на шум, които предизвикват сериозни смущения върху хората. Шумът оказва въздействие върху:

- централната нервна система – преумора, смущения в психиката и паметта, главоболие, нарушен сън, увреждане на слуха, раздразнителност, смущения в цветоусещането, нарушения при оценката на разстояния;
- вегетативната нервна система - усилен съдов тонус, циркулаторни прояви;
- сърдечно-съдовата система - повишено кръвно налягане, нарушен сърдечен ритъм;
- дихателната система – ускорено и повърхностно дишане;
- храносмилателната система - забавено преминаване на храната през храносмилателните органи, различни по вид и степен увреждания на стомаха;

- ендокринната система – промени в количеството на кръвната захар, повишаване на основната обмяна, задържане на вода в организма;
- слуха – при над 80 dB настъпва невъзвратимо увреждане на слуховия анализатор, а при над 120 dB – пълна глухота, която понякога настъпва изведнъж.

Действащ като стресов фактор, шумът атакува почти всички органи и системи. Индивидуално оценено, въздействието на шума най-често се представя като: предизвиква раздразнение, главоболие, пречи на съня и почивката, затруднява възприемането на речта, пречи на умствената работа.

Във връзка с изискванията на Закон за защита от шума в околната среда (ДВ., бр. 74/2005 г; изм.) Министерът на околната среда и водите, Директорите на РИОСВ или упълномощени от тях длъжностни лица осъществяват превантивен, текущ и последващ контрол върху инсталациите и съоръженията от промишлеността, включително за категориите промишлени дейности по приложения № 4 към чл. 117 от Закона за опазване на околната среда. Същият закон регламентира компетенциите на държавните органи както следва:

- Министъра на здравеопазването организира извършването на измерването, управлението и контрола на шума в околната среда, предизвикан от локални източници на шум. На регионално ниво контролът се извършва от РЗИ град Търговище.
- Министъра на околната среда и водите организира извършването на измерването, оценката, управлението и контрола на шума излъчван от промишлените инсталации и съоръжения. На регионално ниво контролът се извършва от РИОСВ град Шумен.
- Министъра на вътрешните работи, чрез определени от него служби осъществява контрол върху пътните превозни средства, движещи се по пътищата, по отношение на излъчвания от тях шум в околната среда.
- Кметовете на общини или упълномощени от тях длъжностни лица упражняват контрол за спазване на правилата и нормите за изпълнение на строежите, по отношение на шума излъчван по време на строителството, организират и регулират движението на автомобилния транспорт в населените места с оглед намаляване на шумовите нива до допустимите норми

Съгласно изискванията на Наредба № 54 от 13.12.2010 г. за дейността на националната система за мониторинг на шума в околната среда и за изискванията за провеждане на собствен мониторинг и предоставяне на информация от промишлените източници на шум в околната среда се разработват мониторингови програми за контрол на шума в урбанизираните територии и са уточнени броя пунктове.

Пунктовете са разпределени както следва: до 40% в райони, прилежащи към пътни, железопътни и въздушни трасета (8 пункта); до 30% в райони на промишлени източници на шум - производствено складови територии и зони (6 пункта) и 30% в райони на обекти, подлежащи на усилена шумозащита (6 пункта).

В съответствие с програмата за мониторинг през месеците септември – октомври се извършват всяка година замервания на шум в град Търговище в определените двадесет пункта. В два последователни дни в пикови и ненатоварени часове, се извършват по 6

замервания на пункт. Наблюдаваният показател е Ъден. Отчитат се влиянието на вида терен около пункта, наличие на озеленяване, вид на пътното покритие, наклон на пътя, вид на околното застрояване, влиянието на метеорологичните фактори по време на замерванията. Използва се измервателен метод с интегрален шумомер „Медиатор" тип 2238 на фирма „Bruel & Kjaer", Дания.

Пунктовете в гр.Търговище са разпределени според разположението си в три групи както следва:

✓ ***Територии принадлежащи към пътни трасета, където максималната допустима норма е 60dB***

бул. "Александър Стамболийски" - входяща пътна артерия

бул. "Цар Освободител" - входяща пътна артерия

ул. "Кюстенджа" - входяща пътна артерия

ул. "Паисий" -входяща пътна артерия

ул. "Гладстон" - кооперативен пазар

ул. "Скопие"- автогара

ул. "Христо Ботев" - централна градска част

бул. "Трайко Китанчев" - път с интензивен трафик на движение

✓ ***Територии с промишлени източници на шум – производствено – складови зони, където допустима норма е 70dB***

бул. "Трети март" - автосервиз, автомивка

ул. "Пирин" - склад за алкохолни и безалкохолни напитки

ул. "Кракра" - мелница, склад за хранителни стоки

ул. "Раковска" - склад за хранителни стоки

кв. "Изток" - шивашки цех, печатница, хлебопекарна

кв. "Въбел" - "Тракия - глас"

✓ ***Пунктове подлежащи на усилена шумозащита – жилищни зони, зони за обществен отдих, зони за лечебни заведения където максималната допустима норма е 55dB***

кв. "Запад 3" - междублоково пространство

кв. "Запад 1"/до III-та Детска ясла и 7-ма ЦДГ/ -междублоково пространство

ул."Трапезица" - междублоково пространство

ул."Стефан Куцаров" - до територия за обществен отдих бул."Сюрен" - МБАЛ

ул." Силистра" - до ПГИИ

Измерени шумови нива от РЗИ Търговище в пунктовете в град Търговище за 2009 – 2013 година и направения сравнителен анализ са дадени в Таблиците по-долу:

Таблица № 1.2.6.1.1. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2009 година

№ пункт	Пунктове	2009 година		
		минимум	средно	максимум
1	Бул."Александър Стамболийски"	65,1	63,9	65,4
2	Бул."Цар Освободител"	60,9	62,4	63,8
3	Ул."Кюстенджа"	62,4	63,1	64,2
4	Ул."Паисий"	67,3	68,3	68,9
5	Ул."Гладстоун"	63,7	64,9	66,2
6	Ул."Скопие"-автогара	63,2	64	64,8
7	Ул."Христо Ботев"	63	65,4	66,9
8	Бул."Трайко Китанчев"	65,1	66	67
9	Бул."Трети март"	57,1	59	60,4
10	Ул."Пирин"	58,7	60,6	62,2
11	Ул."Кракра"	58	59,8	62,1
12	Ул."Раковска"	63,5	66	69
13	Кв."Изток"	51,9	52,8	53,4
14	Кв."Въбел"	68,2	69,3	70,2
15	Кв."Запад 3 „	46,5	48,1	49,9
16	Кв."Запад 1"/ДоIII ДЯ и VII ЦДГ/	46,9	47,9	49,3
17	Ул."Трапезица"	48	50,6	52,4
18	Ул."Стефан Куцаров"	43,1	43,7	44,8
19	Бул."Сюрен"/МБАЛ/	45,4	47,6	48,9
20	Ул."Силистра"	50,4	54,8	57

Фиг. № 1.2.6.1.1. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2009 година

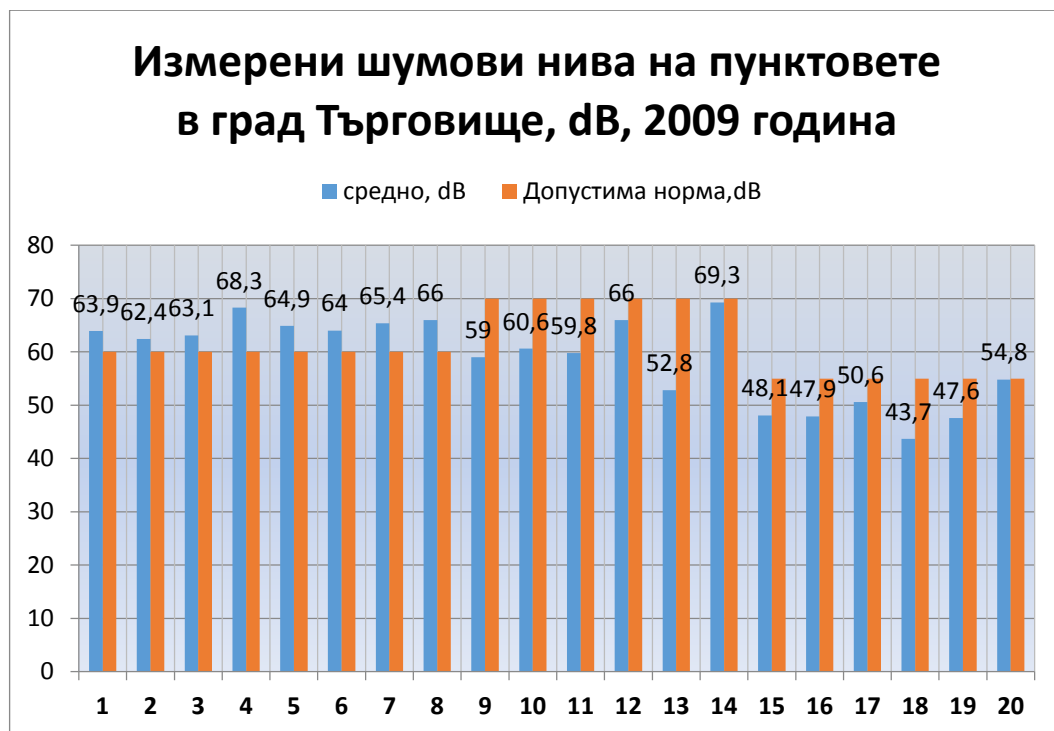

Таблица № 1.2.6.1.2. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2010 година

№ пункт	Пунктове	2010 година		
		минимум	средно	максимум
1	Бул. "Александър Стамболийски"	63	63,6	64,3
2	Бул. "Цар Освободител"	63,6	64,3	65,2
3	Ул. "Кюстенджа"	62,9	63,5	64,3
4	Ул. "Паисий"	67,4	67,6	67,9
5	Ул. "Гладстоун"	64,4	65,6	66,5
6	Ул. "Скопие"-автогара	67	67,9	68,6
7	Ул. "Христо Ботев"	66	67	67,7
8	Бул. "Трайко Китанчев"	65	65,9	66,7
9	Бул. "Трети март"	55,1	57,6	60
10	Ул. "Пирин"	60	61,4	62,4
11	Ул. "Кракра"	62,3	63,5	64,9
12	Ул. "Раковска"	60,1	62,1	63
13	Кв. "Изток"	50,2	51	51,8
14	Кв. "Въбел"	67,7	67,7	68,1

15	Кв. "Запад 3 ,,	46,2	47,3	48,3
16	Кв. "Запад 1" /До III ДЯ и VII ЦДГ/	49,8	52,1	54,4
17	Ул. "Трапезица"	46,4	47,6	49,2
18	Ул. "Стефан Куцаров"	43,7	44,3	45
19	Бул. "Сюрен" /МБАЛ/	45,3	46,4	47,1
20	Ул. "Силистра"	53,8	56	57,4

Фиг. № 1.2.6.1.2. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2010 година

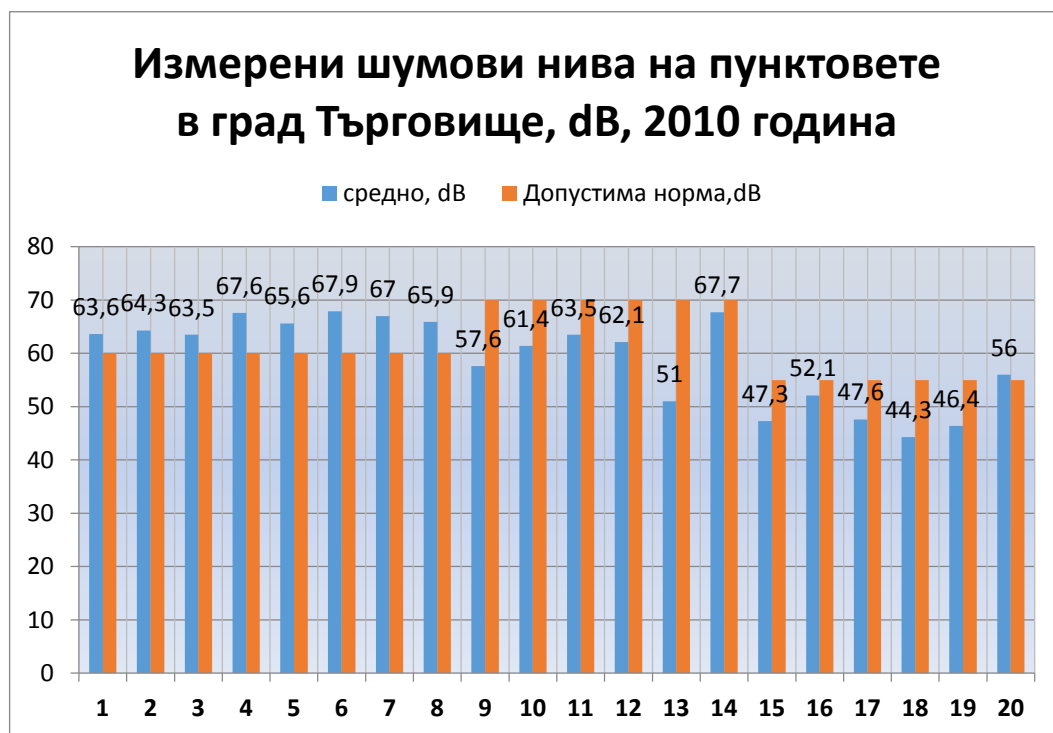

Таблица № 1.2.6.1.3. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB., 2011 година

№ пункт	Пунктове	2011 година		
		минимум	средно	максимум
1	Бул. "Александър Стамболийски"	63,1	64	64,7
2	Бул. "Цар Освободител"	63,4	63,9	64,4
3	Ул. "Кюстенджа"	62,8	63,1	63,6
4	Ул. "Паисий"	66,9	67,4	67,9
5	Ул. "Гладстоун"	63,9	64,1	64,5
6	Ул. "Скопие"-автогара	68,1	68,7	69,1
7	Ул. "Христо Ботев"	65,9	66,2	66,4
8	Бул. "Трайко Китанчев"	66,2	66,4	66,8
9	Бул. "Трети март"	57,4	58,3	58,8
10	Ул. "Пирин"	60,9	61,4	62
11	Ул. "Кракра"	63,1	63,8	64,4
12	Ул. "Раковска"	59,9	60,4	61
13	Кв. "Изток"	51,1	51,7	52,1

14	Кв. "Въбел"	68,4	68,7	69
15	Кв. "Запад 3 ,,	49,3	49,8	50,4
16	Кв. "Запад 1"/ДоШ ДЯ и VII ЦДГ/	44,3	45,2	46,2
17	Ул. "Трапезица"	45,5	46,3	47,2
18	Ул. "Стефан Куцаров"	43	43,7	44,7
19	Бул. "Сюрен"/МБАЛ/	41,6	42,2	43
20	Ул. "Силистра"	51,1	53	54,1

Фиг. № 1.2.6.1.3. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2011 година

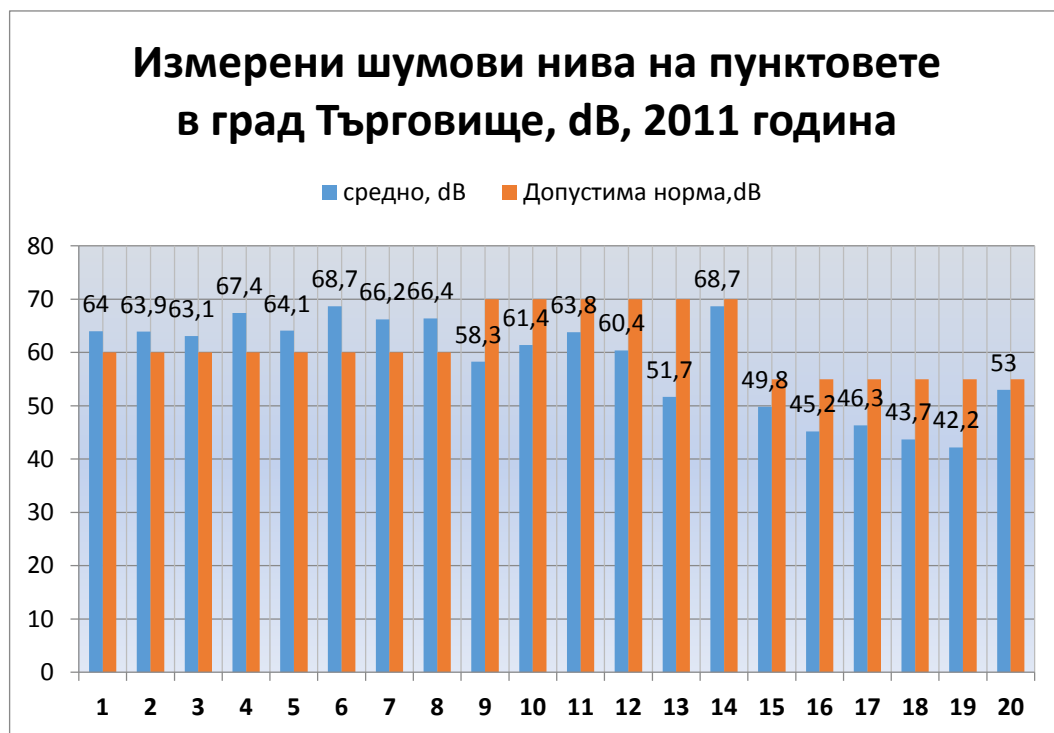

Таблица № 1.2.6.1.4. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB., 2012 година

№ пункт	Пунктове	2012 година		
		минимум	средно	максимум
1	Бул. "Александър Стамболийски"	62,7	64,9	65,8
2	Бул. "Цар Освободител"	62,2	64,9	66,5
3	Ул. "Кюстенджа"	62	64,8	66,1
4	Ул. "Паисий"	66,7	67,9	69,3
5	Ул. "Гладстоун"	63,9	65,9	67,1
6	Ул. "Скопие"-автогара	62,4	65,7	68,7
7	Ул. "Христо Ботев"	62,1	63,9	65,1
8	Бул. "Трайко Китанчев"	62,2	63,7	65,1
9	Бул. "Трети март"	58,9	60,8	62,1
10	Ул. "Пирин"	56,9	59,8	61,4
11	Ул. "Кракра"	60	61,8	63,8
12	Ул. "Раковска"	61,9	63,2	65,1

13	Кв. "Изток"	51,5	54,1	55,3
14	Кв. "Въбел"	69,4	71,2	72,6
15	Кв. "Запад 3 ,,"	46,9	48,9	50,3
16	Кв. "Запад 1"/До III ДЯ и VII ЦДГ/	53,6	56,2	58
17	Ул. "Трапезица"	46,8	48	49,1
18	Ул. "Стефан Куцаров"	41,9	43,8	45,2
19	Бул. "Сюрен"/МБАЛ/	41,7	42,9	44,5
20	Ул. "Силиста"	46,5	49,8	51,9

Фиг. № 1.2.6.1.4. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2012 година

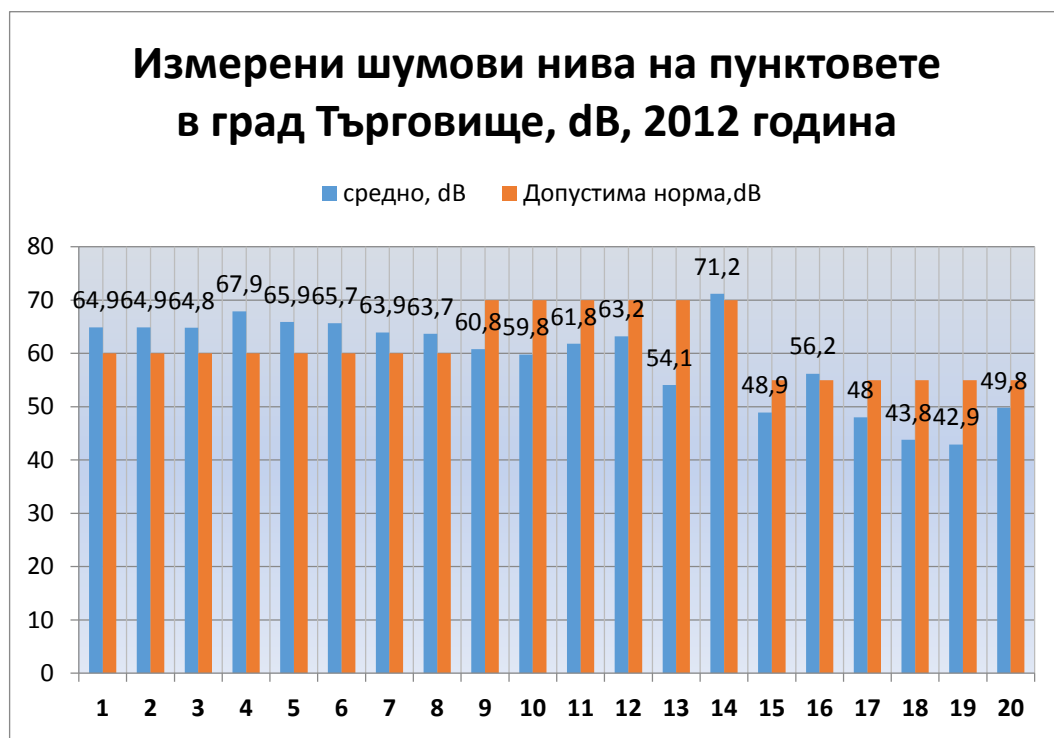
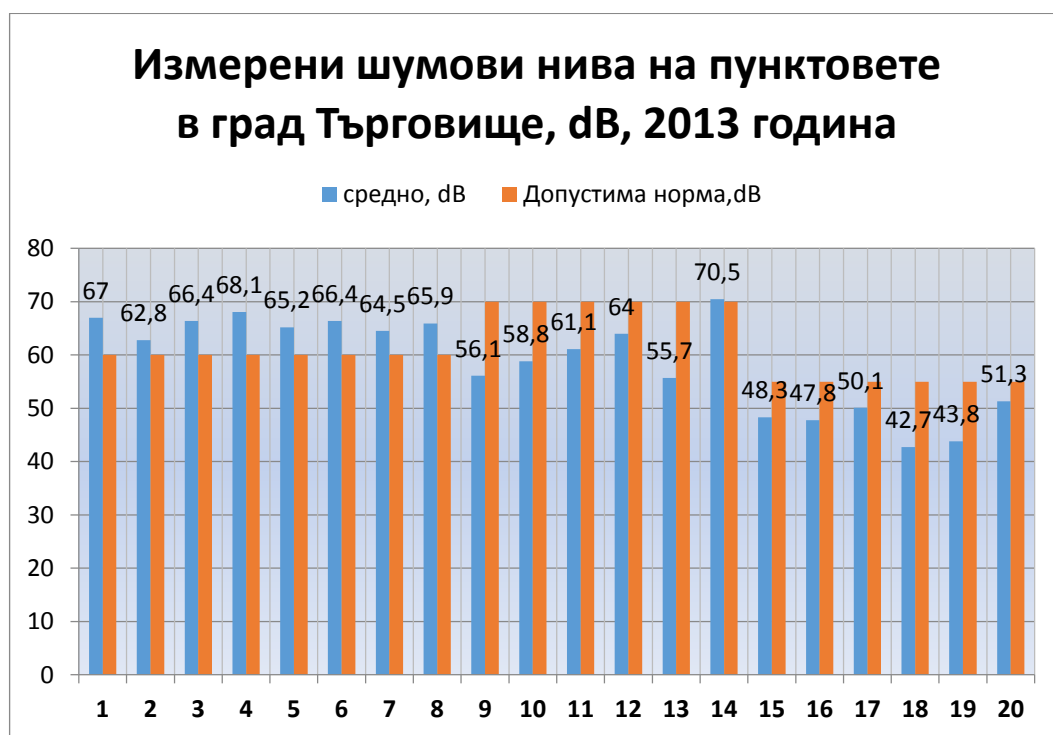

Таблица № 1.2.6.1.5. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2013 година

№ пункт	Пунктове	2013 година		
		минимум	средно	максимум
1	Бул. "Александър Стамболийски"	66	67	68
2	Бул. "Цар Освободител"	61,9	62,8	63,7
3	Ул. "Кюстенджа"	65,4	66,4	67,2
4	Ул. "Паисий"	66,2	68,1	69,4
5	Ул. "Гладстоун"	64,6	65,2	66,4
6	Ул. "Скопие"-автогара	65	66,4	68,4
7	Ул. "Христо Ботев"	63,7	64,5	65,8
8	Бул. "Трайко Китанчев"	65,2	65,9	66,7
9	Бул. "Трети март"	55	56,1	57,7
10	Ул. "Пирин"	57,7	58,8	59,5
11	Ул. "Кракра"	59,8	61,1	62,1

12	Ул."Раковска"	62,9	64	65,7
13	Кв."Изток"	51,9	55,7	60,7
14	Кв."Въбел"	69,4	70,5	71,4
15	Кв."Запад 3 ,,	46,7	48,3	50,2
16	Кв."Запад 1"/ДоIII ДЯ и VII ЦДГ/	45,4	47,8	49,3
17	Ул."Трапезица"	48,2	50,1	51,3
18	Ул."Стефан Куцаров"	40,6	42,7	43,3
19	Бул."Сюрен"/МБАЛ/	42,1	43,8	44,9
20	Ул."Силистра"	49,2	51,3	53,7

Фиг. № 1.2.6.1.5. Измерени шумови нива на пунктовете в град Търговище в dB, 2013 година

Най-високи средни шумови нива, са измерени в групата на пунктовете, намиращи се на улици с интензивен трафик (пунктове: бул. "Александър Стамболийски" (входяща пътна артерия); бул. "Цар Освободител" (входяща пътна артерия); ул. "Кюстенджа" (входяща пътна артерия); ул. "Паисий" (входяща пътна артерия); ул. "Гладстон" (кооперативен пазар); бул. "; ул. "Скопие" (автогара); ул. "Христо Ботев" (централна градска част); бул. "Трайко Китанчев" (път с интензивен трафик на движение) и кв. Въбел.

В тази група 100% от пунктовете надвишават допустимите норми от 60 dB за дневно ниво на шума съгласно Приложение №2 към чл. 5 на Наредба № 6 от 26.06.2006 г. за показателите за шум в околната среда, отчитащи степента на дискомфорт през различните части на денонощието, граничните стойности на показателите за шум в околната среда, методите за оценка на стойностите на показателите за шум и на вредните ефекти от шума върху здравето на населението.

В изпълнение на условия от издадени комплексни разрешителни, операторите на инсталации, попадащи в обхвата на Приложение № 4 към чл. 117 от Закона за опазване на околната среда на територията на Община Търговище провеждат собствен мониторинг и

предоставят информация на РИОСВ за излъчвания от тях шум в околната среда. През изминалият планов период няма оператори на територията на Община Търговище превишили разрешените допустими стойности. При проведен контролен мониторинг от РИОСВ град Шумен на показателите на шум излъчван от промишлени източници собственост на фирми извършващи дейност на територията на Община Търговище в съответствие с Методика за определяне на общата звукова мощност, излъчвана в околната среда от промишлено предприятие и определяне на нивото на шума в мястото на въздействие, утвърдена със Заповед № РД – 199/19.03.2007 г. на министъра на околната среда и водите в периода 2009 – 2013 година не са констатирани отклонения от допустимите норми.

Резултатите от мониторинга на шума показват, че акустичната обстановка в община Търговище запазва характеристиките си през последните години.

Основните източници на транспортен шум са свързани със състоянието и видът на уличната мрежа, лошо организираният автомобилен трафик, липсата на обходни пътища и транзитното преминаване през централни улици, различни дейности на населението - са от съществено значение за нивата на транспортния шум. Предприетите мерки от Община Търговище се свеждат до частичен ремонт и асфалтиране на амортизираната пътна настилка. Необходимо е по-голямо внимание да се отделя на вътрешните квартали, където е наложително извършване на подмяна и допълнително озеленяване. Както е отбелязано в Общинският план за развитие 2014 - 2020 година на Община Търговище шумовото замърсяване е един от основните фактори, влошаващи условията за живот в съвременната градска среда и носи определен здравен риск. За ограничаването му РЗИ препоръчва предприемането на следните мерки:

- Оптимизиране режима, интензивността и структурата на транспортните потоци;
- Подобряване експлоатационното състояние на пътните настилки;
- Подходящо озеленяване и строителна защита;
- Подобряване шумоизолацията на сгради, намиращи се в зони, подлежащи на усилен шумозащита;
- Упражняване от съответните общински органи на контрол върху изграждането и експлоатацията на обектите, източници на локален шум, а там където е възможно те да бъдат изведени в обособената промишлената част на населените места;
- Засилване взискателността на КАТ и ДАИ към водачите и автомобилните средства, движещи се по пътищата.

1.2.6.2. Обобщени резултати. Анализ.

След обстоен анализ на получените резултати може да се заключи следното:

- Най-голям принос в шумовото натоварване има транспорта. Увеличеният брой на МПС в движение, недоброто им техническо състояние, интензивността и скоростта на движението, недобрата пропускателна способност респективно състояние на пътната мрежа, състоянието и вида на пътната настилка, явни градоустройствени грешки са основни фактори, влияещи в посока на увеличаване на шумовото натоварване в града;

- Шумът, излъчван от заведенията за обществено хранене, увеселителните заведения, различните сервиси и авторемонтните работилници, разположени в непосредствена близост до жилищните сгради е фактор, който допринася за съществуващия дискомфорт в населените места от общината;
- Шумът от производствените предприятия се контролира от компетентните органи и е обект на ограничителен режим чрез условията, заложи в Комплексните им разрешителни;
- В процеса на проектиране да се осигури защита от шум и достигане на граничните стойности в помещенията на жилищните и обществените сгради при спазване на изискванията на Наредба № 4 от 27.12.2006 г. за ограничаване на вредния шум чрез шумоизолиране на сградите при тяхното проектиране и за правилата и нормите при изпълнението на строежите по отношение на шума, излъчван по време на строителство.

1.2.7. Зелени площи в населените места

Неотменен компонент при създаването на здравословна жизнена среда в градовете е изграждането на тяхната зелена система. Тя включва дървесната и храстовата растителност на крайпътните градски магистрали, градски градини, скверове и цветни фигури. Отделните зелени площи, в различните части на населеното място, се свързват в единна зелена система, която обхваща целия град. Тя от своя страна има определено естетическо и климатично въздействие в рамките на населеното място. Зелените площи имат изключително важно значение за осигуряване на места за отдих и развлечения на населението, подобряване на градския климат, намаляване на шума, запрашеността и на вредните газове в атмосферата.

Зелената система на гр. Търговище е неразделна част от плановото му решение и обемно-пространствено изграждане. Тя въздейства пряко за подобряване на условията за обитаване и труд и ограничава негативните санитарно-хигиенни фактори - шум, замърсена атмосфера, електромагнитни и радиационни излъчвания, подобрява температурния баланс, микроклимата и други.

Зелената система на гр. Търговище обхваща изградените зелени площи в централната градска част, градските паркове, зелената по поречието на реките Врана и Сива, линейното озеленяване по комуникационните транспортни артерии, охранителните зелени пояси покрай промишлените предприятия. Град Търговище е озеленен град.

Прави впечатление, че въпреки финансовите затруднения община Търговище намира средства за поддръжка на зелените площи в общинския център, но не се заделят достатъчно средства и не се изпълняват мероприятията, заложи в ТУП за отдиха за промишлените зони, прилежащите квартали и останалите съставни селища на територията на общината.

1.2.8. Радиационна обстановка и влияние от нейонизиращи лъчения

Естественят гама-радиационен фон е величина, характерна за конкретна територия от земната повърхност и варира в относително постоянни граници в зависимост от естественото съдържание на радионуклиди в земната кора, атмосферата и др. Не трябва да се допуска изкуствено надвишаване на тези граници, каквото би се получило в резултат от възникнали промишлени аварии и инциденти.

За страната и региона не са формулирани определени норми за контролиране на радиоактивно замърсяване на приземния въздух, на валежите, и на атмосферните отлагания. Като индикатор за сравнение служат многобройните статистически наблюдения до 1985 г., като се смята, че тогава околната среда е била сравнително чиста откъм радиоактивни аерозолни замърсители.

1.3. УПРАВЛЕНСКИ ФАКТОРИ

1.3.1. Отговорности и задачи

Община Търговище разполага с добре изградена административна структура и има нужния човешки ресурс и капацитет за изпълнение на Общинския план за развитие за периода 2014-2020 г.

В Общината е създадена много добра организация за прилагане и изпълнение на ОПР 2007-2013 г. от гледна точка на планирани и реализирани дейности, вътрешен мониторинг и контрол, привличане на средства от фондовете на ЕС и други програми.

За периода 2007-2013 г. по информация на Общинска администрация - Търговище са реализирани и успешно приключени над 25 общински проекта.

Към 2014 г. Общинска администрация – Търговище е със следната структура:

1. Кмет на община
2. Кметове и кметски наместници

В това число:

- кметове на кметства
- кметски наместници

3. Зам. кметове

АДМИНИСТРАЦИЯ

1. Звено „Вътрешен одит”
2. Финансов контролор
3. Секретар
4. Главен архитект

Обща администрация

I. Дирекция “Административно и информационно обслужване”

В това число:

- отдел „Деловодно-административно обслужване”
- отдел „Канцелария, информационно обслужване и човешки ресурси”
- отдел „ГРАО”

II. Дирекция “Финансово-счетоводна”

В това число:

- отдел „Счетоводен”
- отдел „Бюджет и финансови програми”

Специализирана администрация

III. Дирекция “Икономическа политика и хуманитарни дейности”

В това число:

- отдел „Общинска собственост и обществени поръчки”
- отдел “Евроинтеграция и хуманитарни дейности”

III. Дирекция “Земеделие, транспорт, търговия и социални дейности”

IV. Дирекция “Местни данъци и такси”

В това число:

- отдел „Отчитане на приходи”
- отдел „Обслужване и ревизии”

V. Дирекция “Инвестиции, екология, ТСУ и архитектура”

В това число:

- отдел „Строителство и архитектура”
- отдел „ТСУ”
- отдел „Екология”

Щатният състав на Общинска администрация - Търговище е окомплектован с достатъчно на брой опитни специалисти и експерти в различни области, които могат да сформират екипи и да обезпечат самостоятелното управление на проектите, включени в Програмата за реализация на Общинския план за развитие на Търговище за 2014-2020 г.

Основните цели на общинската администрация, свързани с прилагането на политики по качество и околна среда са следните:

- ✓ Удовлетворяване изискванията на гражданите и оптимизиране на процеса на предоставяне на услуги на гражданите с цел осигуряване на адекватност, навременност, отчетност, надеждност, стремеж към качество и професионална етика при предоставянето на услуги;
- ✓ Спазване на нормативните изисквания към качеството на административните услуги и въздействието върху околната среда. Недопускане просрочване на

нормативните срокове в изпълнение на служебни преписки по административно обслужване на гражданите и бизнеса;

- ✓ Непрекъснато подобряване на административните услуги чрез разработване и внедряване на нови и/или внасяне на непрекъснати целенасочени подобрения в процесите на системата за управление на качеството и околната среда.
- ✓ Ефективно използване на информационните технологии и въвеждане на нови методи за управление на процесите и базите данни по осигуряването на услугите;
- ✓ Осигуряване на адекватни мерки и повишаване на нивото на удовлетвореност на гражданите от предлаганите услуги, базирани на анализи на предложенията и сигналите, от местната общност при насърчаване на гражданското участие в управлението
- ✓ Подобряване на координацията между институциите, партньорство с бизнеса и гражданското общество за създаване на повече и по-добри възможности и осигуряване на улеснени, интегрирани и комплексни услуги, привличайки интереса на инвеститорите чрез оптимизирани административни процедури;
- ✓ Повишаване инициативността и мотивацията на общинската администрация за изпълнение на целите и политиката по качеството и околната среда. Подобряване на условията и процесите в общинската администрация за адекватното и пълно приложение на изискванията на нормативната база, регламентиращи предоставянето на административните услуги;
- ✓ Внедряване и усъвършенстване на управленската система, основаваща се на процесен подход при управление на дейностите, извършвани от общинската администрация. Специализирано и продължаващо обучение с цел подобряване на компетенциите, уменията и мотивацията на служителите;
- ✓ Изпълнение на програмните правителствени документи за борба с корупцията, електронното правителство, модернизацията и реформата в администрацията;
- ✓ Непрекъснато подобряване на околната среда чрез анализ, мониторинг и управление на дейностите и процесите, влияещи върху нейните аспекти;
- ✓ Провеждане на политика за предотвратяване на замърсяванията на околната среда
- ✓ Извършване на периодичен екологичен преглед, с анализ на въпросите, свързани с околната среда и въздействието върху нея, при изпълнение на дейностите на общинска администрация, определяне, контрол и управление на аспектите въздействащи върху околната среда;
- ✓ Постигане на резултатност спрямо околната среда, изразена в измерими резултати от управлението на аспектите на околната среда.
- ✓ Осигуряване на необходимите ресурси за функционирането и постоянното подобряване на системата за управление на качеството и околната среда в съответствие със стандартите ISO 9001:2008 И ISO 14001:2004, създаване на взаимни отношения с доставчиците и партньорите на Община Търговище за подобряване на ефикасността от съвместните дейности.
- ✓ Привличане на допълнителни ресурси по национални и международни програми и фондове, обединяване на усилията на всички заинтересовани страни за увеличаване на административния капацитет и осигуряване на материалния и духовен просперитет и европейския имидж на община Търговище.

Други функции и дейности:

- ✓ Здравеопазване;
- ✓ Образование;

- ✓ Култура;
- ✓ Военен отчет.

Община Търговище обръща специално внимание на екологичното образование на населението и повишаване ролята на обществеността при решаване на екологичните проблеми. Екологичното образование, като основен инструмент за развитие и обогатяване на ценностната система на обществото акцентира върху проблемите, свързани с околната среда. Дългосрочната цел на този съществен дял от политиката за околна среда на общината, е да се развие екологичната култура на гражданите от различните възрастови групи на територията на Община Търговище. С това да стартира систематичен процес за получаване на знания и умения, ценностни ориентации на местното население в областта на околната среда и активна дейност за нейното опазване и подобряване. Общинската администрация като главен инициатор на този род дейности осъществява работата с обществеността в няколко групи дейности, които са насочени към:

- навременно информиране на гражданите относно проблемите на околната среда (замърсяването на въздуха, проблеми с битовите и строителни отпадъци на територията на общината, цялостно състоянието на околната среда);
- повишаване на общественото съзнание чрез получаване на екологично образование;
- включване на обществеността при вземане на решения, касаещи околната среда;
- осъществяване на ползотворно сътрудничество между местните власти, обществеността и неправителствените организации.

1.3.2. Сътрудничество

1.3.2.1. Обмен на информация и сътрудничество с регионални органи на централни ведомства, от компетенциите, на които са въпросите по опазване на околната среда

Контролната дейност на територията на общината се извършва от определените със Заповеди на кмета длъжностни лица, чиито компетенции са съгласно нормативната уредба. Упълномощените длъжностни лица водят превантивна политика за недопускане на големи отклонения от правилната организация на дейностите по опазване на околната среда.

Отчетността е основен елемент на документирането и систематизирането на събраната информация за състоянието на компонентите и факторите на околната среда. Следвайки йерархичната схема на документиране, е необходимо всички физически и юридически лица, които извършват дейности, оказващи въздействие върху околната среда, да разработват и предоставят на общината нормативно указаната документация. Отчети, както и други документи, все още не се подават от всички причинители на замърсяване, което води до непълноти в събираната информация.

Съвременната нормативна уредба дава възможност да се изгради една цялостна система за документиране. Спазването на разпоредбите на специализираните наредби ще осигури основната част от документирането на системата за опазване на околната среда.

Регионалните органи на централни ведомства, с които общината сътрудничи по въпросите за опазване на околната среда и които оказват контрол по всички извършвани дейности са:

- Регионална инспекция по околната среда и водите (РИОСВ) – Шумен;
- Басейнова дирекция за управление на водите в Черноморски район (БДУВЧР) - Варна
- Регионална здравна инспекция (РЗИ) - Търговище

1.3.2.2. Сътрудничество в разглежданата област със съседни общини, бизнеса, НПО

На този етап община Търговище работи съвместно с останалите общини от област Търговище, предимно по проблемите, свързани с управлението на ТБО на територията на областта.

Община Търговище осъществява добро взаимодействие с НПО с интереси към екологичните проблеми. Разработени са множество съвместни проекти с екологична насоченост. При реализирането на проектите активно участие взимат граждани, ученици, еко-клубове, фирми, както и бизнесмени.

1.3.2.3. Услуги, предоставяни от общината и на територията на общината, свързани с опазване на околната среда – обхват на дейност и статут

Третиране на отпадъците

Организираното сметосъбиране и извозване на територията на община Търговище, се извършва от „БКС – Търговище“ ЕООД.

Водоснабдяване, канализация и пречистване на отпадъчните води

ВиК услугите се осъществяват от „Водоснабдяване и канализация“ ООД, гр. Търговище. Дружеството обслужва населените места на територията на област Търговище. Във всяка община са организирани клонове, където се извършват експлоатацията и техническото обслужване, отчитането на водомерите и събирането на таксите.

Учрежденията, обществените организации, държавните, общинските или частни фирми, домсоветите на етажните собственици и гражданите имат задължения по отношение опазване на околната среда, за ежедневно почистване и поддържане чистотата в ползваните от тях сгради, дворове и прилежащите им територии.

1.3.3. Информирание на обществеността

Повишената осведоменост е важен елемент за осмисляне на местните екологични проблеми от страна на обществеността и обуславя адекватни и отговорни действия за подобряване на околната среда. Обществена анкета на регионалния радиовъзел сочи, че жителите на общината са твърде чувствителни по отношение чистотата на града и по-специално на въздуха и на жилищните територии. В тази връзка Община Търговище създаде система за регулярно информирание на обществеността за състоянието на околната среда. Тази система включва механизъм за периодично предоставяне на информация, както и за информационен обмен между местните организации. Периодичното предоставяне на информация се осъществява посредством:

- Електронно информационно табло – 1 брой в информационен център на Община Търговище;

- Обявен “Горещ Телефон” – 0601 68 650;
- Публикации в медии;
- Обществени обсъждания;
- Екологични кампании – поддържане на екокалендар;
- Информирание на обществото относно резултати от проведен мониторинг състоянието на околната среда

1.4. ИКОНОМИЧЕСКО СЪСТОЯНИЕ

Структуроопределящи отрасли за местната икономика в община Търговище са, преработващата промишленост, селското стопанство, търговските дейности, транспортните услуги, хотелиерските и ресторантьорски услуги.

Таблица № 1.4-1. Предприятия (без финансовите) в община Търговище по икономически дейности (брой)

Отраслови сектори	2008	2009	2010	2011
Селско, горско и рибно стопанство	103	123	131	132
Преработваща промишленост	216	223	203	205
Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	12	12	12	12
Строителство	100	115	99	88
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, на лични вещи и стоки за домакинството	988	978	963	953
Транспорт, складиране и пощи	139	153	163	170
Хотелиерство и ресторантьорство	135	135	134	133
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения	22	26	29	33
Операции с недвижими имоти	49	56	58	61
Професионални дейности и научни изследвания	114	138	125	153
Административни и спомагателни дейности	25	35	32	41
Образование	12	12	14	
Хуманно здравеопазване и социална работа	75	75	76	79
Култура, спорт и развлечения	24	27	27	27
Други дейности	92	95	96	101
Общо	2106	2203	2162	2188

Броят на предприятията в Търговище се задържа относително постоянен и общото нарастване е минимално - от 2106 през 2008 г. на 2188 през 2011 г. Това е доказателство за относително стабилни икономически показатели и запазващо се предприемачество сред местното население в условията на глобалната икономическа криза. За анализирания период вселското, горско и рибно стопанство са регистрирани 29 нови предприятия, в търговията и услугите броят им намалява с 35, но все пак се запазва относително висок. В сектора на транспортните и складови услуги се появяват 31 нови фирми. Нови предприятия възникват и в сферата на операциите с недвижими имоти - увеличение на фирмите от 49 на 61. Секторът на строителството бележи упадък и броят на строителните фирми в Търговище намалява от 100 на 88. В сферата на културата и здравеопазването, икономическите единици се запазват относително постоянен брой.

Най-голям относителен дял в местната икономика през 2011 г. имат предприятията, работещи в областта на търговията и услугите - 953 броя или 43,5% от всички фирми. В сектор

„Преработваща промишленост” развиват дейност 9,3% от фирмите, а с „Транспорт, складиране и пощенски услуги” работят 7,7%.

Икономическото развитие на община Търговище през последните години се характеризира с различна динамика, но като цяло общите финансови показатели на предприятията бележат постоянен ръст през 2010 и 2011 г. спрямо 2009 г.

Таблица № 1.4-2. Основни икономически показатели на нефинансовите предприятия в община Търговище по икономически дейности (хил. лева)

Икономическа дейност	Произведена продукция			Приходи от дейността			Нетни приходи от продажби			Разходи за дейността		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Селско, горско и рибно стопанство	40962	50 291	71 185	65168	88 033	111894	44980	63 606	84067	50542	74 175	89 585
Преработваща промишленост	362086	441229	493998	404398	488283	538846	381890	445289	501089	401127	455959	505016
Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	12085	12 464	13300	13408	14 449	15 613	12771	13 778	15 049	12681	13 922	14 944
Строителство	121205	129458	135430	147421	142851	148316	116720	132549	138 764	132185	129647	129947
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, на лични вещи и стоки за домакинството	48200	51 890	57 799	266157	277397	307961	255806	265559	301 328	257565	261401	294608
Транспорт, складиране и пощи	46705	63 684	94 491	51575	67 697	98 084	47903	64755	94 654	48708	60 339	87 262
Хотелиерство и ресторантьорство	6026	4 752	6 728	11332	8 113	10 692	10346	7 487	10 005	11722	7 933	9 699
Създаване и разпространение на информация и творчески	1153	914	1 642	1217	1 000	1 899	1215		1 838	1037	812	1 465

продукти, далекосъобщения												
Операции с недвижими имоти	4016	5 156	3 323	5471	6 800	4 050	3829	5 654	3 400	4076	5 602	3 510
Професионални дейности и научни изследвания	5914	5 306	7 022	6208	5 492	7 241	5744	4 971	6 703	4500	3 966	5 343
Административни и спомагателни дейности	10474	8 979	10 560	10788	9 147	10 897	10727	9 022	10 804	8046	7 274	10 400
Образование							399					
Хуманно здравеопазване и социална работа	16455	15 846	16 777	19931	18 872	20 318	16338	15 581	16 640	18522	16 977	18 527
Култура, спорт и развлечения	1835	1 849	2 834	1989	1 892	2 891	1644	1 238		1622	1 731	2 861
Други дейности	1112	1 286	1 410	1357	1 423	1 595	1299	1 389	1 563	1225	1 250	
Общо	678228	793104	916499	1006420	1131449	1280297	911611	1030878	1185904	953558	1040988	1173167

Произведената продукция от предприятията в община Търговище през 2011 г. спрямо 2009 г. се увеличава с 238 271 хил. лева и достига 916 499 хил. лева. Приходите от дейността се увеличават с 273 877 хил. лева, а нетните приходи от продажби се увеличават с 274 293 хил.

лева. Почти всички сектори бележат лек ръст на основните икономически показатели за периода 2009-2011 г.

Основен спад се забелязва в сектор ^ “Операции с недвижими имоти”, където икономическия спад е с 40% през 2011 г. спрямо 2010 г.

По данни на Териториално статистическо бюро - Търговище, през 2011 г. 90% от предприятията в община Търговище са микро - с до 9 заети лица. Те произвеждат 11% от продукцията в общината.

Малките предприятия (10 до 49 заети лица) са 7,8% и дял 14,6% от общата произведена продукция. Средните предприятия (50 до 249 заети лица) са 28 на брой или 1,2% и произвеждат съответно 14,5% от общата продукция. Броят на големите предприятия (над 250 заети лица) е 10 или 0,45% от общият брой на предприятията в община Търговище, като общата произведена продукция от тях е 59,9%.

Таблица № 1.4-3. Печалба, загуба, заети и наети лица по икономически дейности 2009-2011 г.

Икономическа дейност	Печалба (хил. д. лев)			Загуба (хил. д. лев)			Заети лица (брой)			Наети лица (брой)		
	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011	2009	2010	2011
Селско, горско и рибно стопанство	15061	12 661	20 914	799	471	1 264	837	783	996	780	689	847
Преработваща промишленост	14650	42 800	39 448	11810	11 132	5 755	5159	5 111	4 976	5013	4 971	4 825
Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	759	661	744		189		505	510	512	498	503	508
Строителство	14868	14 587	16 996	814	2 843	570	2224	1 707	1 543	2159	1 657	1 489
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, на лични вещи и стоки за домакинството	10389	17 360	15 564	2806	2 884	4 012	2952	2 807	2 930	2250	2 065	2 216
Транспорт, складиране и пощи	3720	7 017	10 181	1290	425	843	884	930	1 086	783	822	971
Хотелиерство и ресторантьорство	607	609	1 203	1059	478	308	677	499	523	573	388	425
Създаване и разпространение на информация и	229	190	395			10	65	56		50	40	

творчески продукти, далекосъобщения												
Операции с недвижими имоти	1842	1 521	1 057	552	436	588	217	211	147	184	177	113
Професионални дейности и научни изследвания	1814	1 632	1 843	285	247	113	307	286	319	213	201	204
Административни и спомагателни дейности	2528	1 730	1 271		54		1172	1 253	1 223	1153	1 232	1 194
Образование	38											
Хуманно здравеопазване и социална работа	1382	1 754	1 683		29		931	883	916	871	814	848
Култура, спорт и развлечения	409	257		113	230	309	101	90		81	71	
Други дейности	202	259	315	90	94		155	154	159	64		
Общо	68498	103038	111614	19618	19512	13772	16186	15280	15330	14672	13630	13640

Печалбите на местните фирми през 2011 г. нарастват с 61% спрямо 2009 г. и достигат 111 614 хил.лева. Загубите намаляват от 19 618 хил. лева през 2009 на 13 772 хил. лева през 2011 г. Най-големи загуби за 2011 г. генерира сектора „Преработваща промишленост”, като основно бележи големи загуби през 2009 г. - 11 810 хил. лева, но следващите две години постепенно се стабилизира и намалява на 5 755 хил. лева, следван от търговските дейности - 4012 хил. лева. Най-големи печалби са регистрирани в преработващата промишленост и селското стопанство.

Структурата на местната икономика определя и заетостта на населението в община Търговище. Най-много са заетите в преработващата промишленост, след това в търговията, строителството и административните услуги. Броят на наетите лица в общината намалява с 1122 души за анализирания период и достига 13 913 души през 2011 г. Броят на заетите следващата тенденция - намаляване с 935 души до 15 594 заети през 2011 година. Като цяло броя нанаетите и заетите лица бележи леко увеличение в селското стопанство, транспортните и административни услуги, а в останалите сектори намалява.

Таблица № 1.4-4. Средна годишна работна заплата по икономически дейности

	Средна работна заплата на наетите лица в левове			
	2008	2009	2010	2011
Селско, горско и рибно стопанство	4121	4761	5595	5762
Преработваща промишленост	5558	6083	6274	7007
Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	5859	6207	6370	6418
Строителство	4562	5556	5381	6339
Търговия, ремонт на автомобили и мотоциклети, на лични вещи и стоки за домакинството	3368	3806	4055	4386
Транспорт, складиране и пощи	4347	4738	4685	4808
Хотелиерство и ресторантьорство	3139	3753	3765	3876
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти, далекосъобщения	7060	7640	6502	6206
Операции с недвижими имоти	5420	5032	5702	6032
Професионални дейности и научни изследвания	4562	4601	5297	5763
Административни и спомагателни дейности	2997	3142	3038	3540
Хуманно здравеопазване и социална работа	6675	7612	7749	7934
Култура, спорт и развлечения	4234	4366	4474	5246
Други дейности	3692	4075	3755	3937
Общо	5142	5662	5847	6269

Средната годишна работна заплата в община Търговище нараства от 5 142 лева през 2008 г. на 6 269 лева през 2011 г. Тенденцията на повишаване на възнагражденията е постоянна. Въпреки това работната заплата в Търговище през 2011 г. е с 1 961 лева или с 24% по-малкоотсредната годишна заплата за страната - 8 230 лева. Най-високи са възнагражденията в секторана хуманно здравеопазване и социална работа, следват ги преработващата промишленост, сектор „Доставяне на води, канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване” и сектор „Строителство”. Най-ниски са работните заплати в администрацията, хотелиерство и ресторантьорство и спомагателните дейности.

1.4.1. Промисленост

Промислеността е основен отрасъл, в икономиката на община Търговище. В този сектор развиват дейност 9,3% от общия брой предприятия, включително средни и големи предприятия, развиващи дейност в подотрасъл „Преработваща промисленост”. В структурата на местната икономика, промишлените предприятия осигуряват 42% от общите приходи.

Промените в обществения и икономическия живот през последните години съществено изменят картата на работещите фирми в Търговище. Почти са заличени традиционните индустриални производства като месопроизводство, зеленчукоконсервна промисленост, машиностроене и големите заводи. Те се оказват неконкурентоспособни да устоят на динамиката на пазара.

В същото време възникват изцяло нови отрасли като стъклопроизводство и стъклопреработка (съответно заводите на “Тракия Глас България” ЕАД и “ГласКо” ООД), както и производство на електрическо оборудване за автомобили (“Язаки България” ЕООД). Налицеса фотоволтаични инсталации за производство на електрическа енергия от слънцето - някои сав процес на проектиране, други вече работят.

Най-голямата инвестиция през последните години в Търговище е изграждането на заводите за стъкло на “Тракия глас България” ЕАД.

В промишлената продукция на община Търговище важни отрасли са производството на хранителни продукти, безалкохолни и алкохолни напитки, производството на текстил и изделия от текстил и производството на изделия от стъкло, каучук и пластмаса. Добре развити са винопроизводството и млекопреработването. Сериозно е намалял делът на отрасъл “машиностроене”, който в миналото е бил водещ за икономиката на общината.

Забелязват се някои положителни признаци в развитието на местната икономика - увеличаване на ДМА и намаляване на безработицата. Изградени са мощности за разделно събиране и сепариране на битови отпадъци от “ЕкоБулПак”.

В същото време произведената продукция и нетните приходи от продажби на част от предприятията се характеризират с устойчив макар и не много бърз растеж, което постепенно позволява да се постигне сериозно стабилизиране на икономическите процеси в общината. Необходими са допълнителни нови елементи в структурата на икономическия комплекс, способни да дадат силен тласък на производството като подобрят технологичната и бизнес среда. Голямо е значението на малките и средни предприятия, които трудно могат да

предложатнеобходимото преструктуриране в конкурентноспособни и динамични производства. Те са "буфер" срещу безработицата и фактор за "оцеляване", но не и фактор за развитие на ефективно конкурентноспособно производство. Очертава се процес на преструктуриране на отрасловата структура в общината и развитие на отрасъл "производство и преработка на стъкло", който има надобщинско значение и представлява възможност за формиране на местни/регионални кластери, както и за това община Търговище да отстоява по-добри позиции в промишленото развитие на Североизточния район за планиране и страната. Инвестицията е предимство, което трябва да се използва за изграждане на регионална бизнес мрежа и/или кластер.

1.4.2. Селско стопанство.

Селското стопанство е ключов отрасъл на общинската икономика в Търговище. То е средно основните източници на доходи и заетост за населението и ще продължава да играе важна роля за развитието на района в бъдеще.

Отрасълът се благоприятства от редица фактори, като наличието на равнинен релеф, улесняващ обработката на големи по площ масиви, подходящите почвено-климатични условия, традициите и производствения опит на населението в отглеждане на земеделски култури и селскостопански животни.

Селското стопанство е база на преработвателната индустрия и важна съставна част от икономиката на община Търговище. То е признат приоритет и е насочено към създаването и утвърждаването на пазарни структури, благоприятстващи ефективното му развитие. Традиционно са застъпени и двата му подотрасъла - растениевъдство и животновъдство. Потенциалът на земеделските земи на община Търговище следва да бъде оценяван като предпоставка за очертаващите се приоритети в нейното развитие. Един от тях е свързан с формирането на модерен аграрен сектор.

На територията на Община Търговище в периода 2010 - 2012 г. развиват дейност 8 земеделски кооперации.

С всяка следваща година нараства броят на регистрираните земеделски производители. Регистрираните земеделски производители по години са:

2010 г.-615 броя

2011 г.-560 броя

2012 г. -745 броя

Броят на регистрираните земеделски производители през годините се увеличава предвид възможността да се кандидатства по различни мерки от "Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 год.", където едно от условията е бенефициента да е регистриран като земеделски производител.

По данни на ОДЗ в землищата на Община Търговище, където има повече от един ползвател /арендатор/, обработваемата земя е комасирана за обработване. Споразуменията между ползвателите не се правят съгласно изискванията на чл. 37 в, ал. 1 от

ЗСПЗЗ

и

съответно

не са в писмена форма. Същите са изготвени без участието на ОД "Земеделие" и Общинската служба по земеделие. Споразумения за масиви на ползване съгласно чл. 37 в, ал. 1 от ЗСПЗЗ има направени за 2010 год. в две землища на общината на площ от 18 879 дка. Комасираните площи на обработваемата земя в община Търговище изразена в проценти е около 80%.

Проблемът с разпокъсаната собственост продължава да е на дневен ред и в община Търговище. Необходимо е да се разширят административните и организационни облекчения задоброволно окрупняване на земеделските имоти и насърчаване на арендуването, като се гарантира сигурност и за собствениците, и за наемателите в рамките на сключените арендни договори.

1.4.2.1. Растениевъдство

Растениевъдството, като основен подотрасъл на селското стопанство се развива много добре през последните години. То е специализирано основно в отглеждането на зърнени и технически /маслодайни/ култури - пшеница, царевица, слънчоглед, рапица и др.

Земеделските територии заемат общо 473 769 дка. Произведената продукция е с високо качество благодарение на добрите почвено-климатични условия и наличието на квалифицирани кадри. Има значително търсене на пшеница, както от местни производители на брашно (в общината има 4 мелници), така и от търговски фирми от други райони на страната, извършващи експорт на селскостопанска продукция.

Основните култури са пшеница, ечемик, слънчоглед и царевица. Те заемат 55% от земеделските територии. Освен традиционните култури, се отглеждат: маслодайна рапица, ръж, пролетен ечемик, овес, фуражен грах, сорго, захарно цвекло, картофи и други. Производството на технически култури, особено на захарно цвекло и тютюн, през последните години значително намалява поради отдалечеността на преработващите предприятия.

Зеленчукопроизводството преди години е било основен поминък на населението в някои населени места на община Търговище, но сега е почти изоставено. Зеленчукопроизводителите в общината са с много добра квалификация и опит в отглеждането на качествена продукция. Запазването на този потенциал е възможно с изграждането на преработващи мощности и осигуряването на пазари за продукцията. Неизползвани остават природо-климатичния потенциал и резерв за възраждане на зеленчукопроизводството и развитие на биологично земеделие в района.

През последните години има повишен интерес към **трайните насаждения**. Състоянието на съществуващите се подобрява и се създават нови - вишни, череши, сливи, ягоди и малини. Създават се добри предпоставки за увеличено производство през следващите години. Качеството на продукцията е в състояние да задоволи изискванията на европейския пазар, но са нужни още инвестиции в модерни преработващи мощности.

Лозарството е обект на специално внимание и се развива успешно в община Търговище. Преобладава производството на винено грозде. Местният винзавод - ЛВК "Винпром" АД - Търговище изкупува продукцията и създава стимули за добро поддържане на лозята. Необходими са инвестиции за създаването на повече насаждения с качествени,

предимно *белисортове*, за отглеждането на които има много подходящи климатични условия. Производството на грозде и качествени вина, печелещи награди на международни изложби и конкурси, създава възможност за развитието и на винения туризъм.

Таблица № 1.4.2.1-1. Данни за имотите, с които земеделските стопани кандидатстват по СЕПП

ГОДИНА	ИЗПОЛЗВАЕМА ЗЕМЯ /дка/	ОБРАБОТВАЕМА ЗЕМЯ /дка/	ТРАЙНИ НАСАДЕНИЯ /дка/	МЕРИ, ливади и ПАСИЩА /дка/
2010	424 990	400278	11940	12772
2011	425 830	400750	12250	12830
2012	435 160	409532	12575	13053

Около 422 хил. дка от земеделските земи на общината за 2012 г. са обработваеми в т.ч. влизат 12,5 хил.дка трайни насаждения.

Данните в таблица 21 показват, че в община Търговище не се обработва и стопанисва цялата земеделска земя възстановена със ЗСПЗЗ. Все още има трайно изоставени ниви, трайни насаждения и лозя.

Сравнително големи са площите заети от пасищата и мери, които са захрастени и непочистени, и това ги прави недопустими за подпомагане по СЕПП.

Изоставените трайни насаждения не подлежат на възстановяване - те са изсъхнали и унищожени. Подлежат на бракуване и изкореняване.

В Община Търговище към 2012 г. има трайно изоставени земеделски площи, в т.ч. ниви, трайни насаждения и лозя на площ от 35 739 дка., представляващи 7% от общата стопанисвана земя. Нивите са изоставени във времето, защото са неудобни за обработка или от по-ниска категория и разходите при тях са по-големи от приходите. Изоставени ниви има основно в землищата на общината попадащи в полупланинския регион.

За отчетния период се наблюдава включване на част от трайно изоставените ниви към обработваемата земя, но в процентно изражение това е много малко - около 15%.

Върху част от тези трайно изоставени ниви са създадени нови лозови и овощни насаждения.

Таблица № 1.4.2.1-2. Създадени сдружения за напояване в община Търговище 2004-2009 г.

Сдружения за напояване	Община	Село	Година на учредяване	Поливна площ /дка/
СН "РУЕЦ"	Търговище	Руец	14.05.2004 г.	329,183

СН "ТЕРЛОВО"	Търговище	Черковна	06.08.2004 г.	2 737,352
СН "КРАЛЕВО"	Търговище	Кралево	17.11.2006 г.	712,713
СН "КОПРЕЦ-2004"	Търговище	Копрец	22.03.2005 г.	245,000
СН "ВАРДУН"	Търговище	Вардун	16.01.2009 г.	774,647
СН "ВОДНА ЛИЛИЯ"	Търговище	Преселец	14.03.2009 г.	120,436

Оценявайки предимствата на поливното земеделие и необходимостта от прилагане на същото при определени видове култури, част от собствениците и ползвателите на земеделска земя в община Търговище са създали 6 (шест) на брой сдружения за напояване. Площта, за която те имат поети ангажименти за напояване, е в размер на 4 919, 331 декара.

Таблица № 1.4.2.1-3. Среден добив на основните култури, отглеждани в община Търговище (кг/дка)

Култура	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Пшеница	168	406	322	340	384	372
Ечемик	200	423	362	325	366	356
Ръж	0	0	294	200	0	0
Тритикале	210	350	339	250	350	450
Маслодайна рапица	150	216	244	243	252	190
Маслодаен слънчоглед	82	151	170	206	199	158
Царевица за зърно	0	285	354	598	479	237
Царевица за силаж	0	708	860	2449	2152	1146
Пролетен ечемик	77	326	171	0	0	0
Овес	120	225	230	195	234	200
Сорго	0	0	250	300	196	130
Сливи	301	500	380	430	558	242
Череша	180	180	140	192	171	152
Ягоди	250	250	188	1050	889	904
Малини	91	255	146	170	207	0
Лозя-винени	730	750	700	300	356	830
Лозя-десертни	600	900	960	100	608	800
Вишни	210	76	177	66	43	159

Средните добиви от основните отглеждани култури - пшеница и ечемик се задържат в относително стабилни граници през периода 2007-2012 г. като добивите през 2012 г. са съответно - 372 и 356 кг/дка. Добивите от царевица са най-високи 2010 г. - 598 кг/дка.

Регионът е добър за производство на овощки и лозя. През 2011 г. добивите от сливи достигат 558 кг/дка. При черешите и вишните добивите са сравнително по-ниски през последните години. За лозарството най-добра отново е 2012 г. - 830 кг/дка.

На територията на Община Търговище годни за напояване са 45 563 дка. Площите са обхванати от 4 напоителни системи:

- НС „Поляница” - 13 728 дка;
- НС „Овчарово” - 7 234 дка;
- НС „Черковна” - 3 816 дка;
- НС „Съединение” - 20 785 дка;

С възможности за поливане в момента са 1,2 % от обработваемите земи (4 919 дка).

1.4.2.2. Животновъдство

Вторият подотрасъл на селското стопанство - животновъдството задържа сравнително добрите си позиции през последните 7 години. Водещ отрасли на местното животновъдство заема птицевъдството и дребния рогат добитък. В говедовъдството и свиневъдството се забелязва лек спад, а пчеларството е с относително постоянен брой отглеждани пчелни семейства.

Голяма част от животновъдна продукция в община Търговище се осигурява от частния сектор - птици и животни се отглеждат главно в домашните стопанства и предимно за лични нужди.

Несигурният пазар на продуктите от животински произход, недостатъчният контрол върхуноса на тези продукти, нелоялната конкуренция и ниските изкупни цени, сериозно задържат развитието на животновъдството. Високата цена на фуражите, липсващия или почти амортизиран сграден фонд също спират инвестициите в сектора. Високите производствени разходи и ниските изкупни цени на животинската продукция са причина за отлив от този отрасъл на земеделските кооперации и големите агрофирми през последните години и преминаването му към частни стопани и по-малки семейни ферми или фирми, занимаващи се сугояване и търговия на животни. В общината няма преработвателни предприятия за преработка на месо и мляко.

Като цяло, животновъдството е далеч от оптималния си капацитет и възможности. Преобладават дребните ферми, които не отговарят на европейските изисквания и норми. Сериозен проблем е остарялата, амортизирана и на места полуразрушена материално-техническа база и липсата на съвременно оборудване и условия за развитие на качествено животновъдство.

Анализът на данните в Таблица № 1.4.2.2-1. показва, че броят на говедата в община Търговище сеувеличава с 39185 за периода 2007-2013 г. и достига 228207 броя. При повечето видове животнипоказателите са относително стабилни. Най-голям подем има в развитието на птицевъдството,където броят на животните нараства от 129 300 през 2007 г. на 174 410 през 2013 г.

Таблица № 1.4.2.2-1.Брой животни по видове в община Търговище 2007-2012 г.

Животни по видове	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Говеда	6527	5647	5892	10089	6795	6150	6339
Овце и кози	34242	32636	30518	29583	28427	29059	29219
Свине	5336	4452	7120	7250	7876	5162	4705
Еднокопитни	903	913	913	1027	951	994	964
Птици	129300	183800	181900	160900	164525	194520	174410
Пчелини	12714	12916	13188	12624	12462	12517	12570
БРОЙ	189022	240364	239531	221473	221036	248402	228207

ФЕРМИ							
--------------	--	--	--	--	--	--	--

В свиневдството се забелязва спад през последните 2 години но броят им се запазва и еотносително постоянен 4 705 бр. Пчелните семейства в общината също запазват относително постоянен брой - 12 570 за 2012 г.

Медицинското обслужване на животните в района се осъществява от 32 ветеринарни лекари, а ветеринарно-санитарния контрол върху качеството на продуктите е от Областната дирекция по безопасност на храните - Търговище.

През периода 2007-2013 г. местните земеделски производители, арендатори и фермери от Търговище са се възползвали сравнително активно от възможностите за финансиране на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г.

Като цяло цената на земеделската земя за община Търговище се движи в рамките от 550,00 лв. до 750,00 лв. за нивите и за трайните насаждения и от 110,00 лв. до 150,00 лв. за ливади и пасища и трайно изоставени ниви.

Забелязва се тенденция за изравняване на цените на обработваемите земи за всички землища в община Търговище.

Предлагането е по-голямо от търсенето. Земеделски земи се купуват от арендаторите, които обработват земя в съответните землища, както и от земеделските фондове.

Обект на сделки са имоти със стратегическо положение - близки до административния център; граничещи с регулацията му; граничещи с главния път София - Варна; разположени в близост до път II клас и др. Тези имоти се купуват не за земеделско ползване, а да се използват за строителство след промяна на предназначението им.

Броят на извършените сделки със земеделска земя и площта по тях за периода 2010 г.- 2012 г. се увеличава в годините.

Земеделска земя се купува и от Земеделските фондове на територията на страната без ограничение за големина и категория на парцелите.

След 2010 г. се забелязва тенденция на покачване на цените на земеделските земи, както и сделки в землища, които до тогава не представляваха интерес.

Ограниченията в Българското законодателство по отношение продажбата на земя само на български граждани и на граждани с двойно гражданство, е също фактор оказващ влияние върху пазара. Земеделската земя се купува предимно от български граждани, които в последствие ще я прехвърлят на организации с чуждо участие или от смесени предприятия - с българско и чуждо участие.

1.4.3. Горско стопанство

Горските територии в община Търговище включват площта на Държавния горски фонд изаемот 159 409 дка (23 % при средно за страната 33,5%). В района съществуват добри условия

за развитие на горско стопанство и генериране на доходи от него.

Преобладаващата част от горите се стопанисват от ТП "Държавно горско стопанство - Търговище". Горският фонд в землищата на селата Дралфа, Кръшно, Голямо Ново, Росина, Маково и Миладиновци се стопанисва от Държавно дивечовъдно стопанство (ДДС) "Черни Лом"¹⁰ със седалище гр. Попово.

От естествено разпространените дървесни видове, най-широко участие имат черът, зимният дъб, благуният, липите, габърът, брястът, кленът, шестилът, ясените, мъждрянът, келявият габър, брекината, яворът. Незначително е разпространението на косматия дъб, сребролистната липа, бука и други.

При изкуствено създадените чрез залесяване насаждения са използвани черен бор, бял бор, зимен дъб, сребролистна липа, едролистна липа, планински ясен, явор, бук, червен дъб, акация, тополя и други. Тези дървесни видове образуват както чисти, така и смесени насаждения. От храстите най-често се срещат глог, люляк, драка, дрян, леска, шипка, капина, смрадлика и други.

Тревната покривка е сравнително бедна, представена предимно от житни тревы, детелина, ягода, къпина, коприва, млечка, лепка и др. От билките най-често се срещат белият равнец, жълтият кантарион, риганът и др.

Таблица № 1.4.3-1. Разпределение на общата горска площ на община Търговище по видове собственост

Вид собственост	Площ (ха)
Държавна	15205
Общинска	1986
Частни физически лица	521
Частни юридически лица	218
Религиозни организации	81
ОБЩО	18011

През периода 2007-2014 г. в община Търговище няма промяна в разпределението на горската територия по видове собственост.

Таблица № 1.4.3-2. Новозалесени площи на територията на ТП „Държавно горско стопанство-Търговище“

Година на залесяване	Широколистни култури (дка)	Иглолистни култури (дка)
2007	210	0
2008	50	35
2009	192	105
2010	76	11

2011	0	0
2012	0	0
Общо	528	151
Залесяване за периода 2007-2012 г. - 679 дка		

По информация на Регионална дирекция по горите гр. Шумен, обема на новозалесените площи на територията на ДГС Търговище за периода 2007-2012 г. са в размер на 679 дка.

На територията на ТП „Държавно горско стопанство-Търговище” има регистриран единобект за преработка на дървесина (през 2007 г.). В обекта се преработват незначителни количества дървесина. Към 2012 г. са регистрирани общо 60 бр. складове и площадки за продажба на дърва за огрев и фасониран дървен материал, като реално работещи са 25 бр. Регистър на производствените марки се води в Регионална дирекция по горите-гр.Шумен.

Таблица № 1.4.3-3. Добита дървесина за периода 2007-2012 г.

година	Строителна дървесина			Дърва	Вършина	Общо лежаща маса	Стояща маса
	едра	средна	дребна				
	(м ³)	(м ³)	(м ³)				
2007	3151	8627	1457	14557	1079	28871	33920
2008	5806	12434	1714	16665	1065	37684	45630
2009	4947	9797	1336	10334	1165	27579	33310
2010	4350	10804	2491	14016	1086	32747	39730
2011	3601	9267	2132	12828	1013	28841	34390
2012	7015	14514	1913	20794	1060	45296	54830
Всичко	28870	65443	11043	89194	6468	201018	241810

На територията на ТП ”Държавно горско стопанство-Търговище” няма регистрирани площадки за производство на дървени въглища. Регистрирани и действащи са 19 бр. пунктове за изкупуване и преработка на билки. Регистър на пунктове за изкупуване и преработка на билките се води в РИОСВ-гр.Шумен.

Защитените територии са с обща площ 27,7 ха (0,1% от територията на горския фонд на общината). От тях 26,8 ха са защитени местности и 0,9 ха - природни забележителности.

Необходимо е да се отбележи, че част от горите и земите от горския фонд изпълняват едновременно няколко функции. Така част от противоерозионните гори и земи са и защитни ивици, курортни гори и лесопарк. Част от мелиоративните гори са и лесопарк и зелена зона. Основните насоки на организация на горското стопанство в общината са предвидени в лесоустройствените проекти и са съобразени с поставената цел по групи гори и земи съобразно функциите им.

В горите и земите с основно дървопроизводителни и средообразуващи функции организацията на стопанисването е насочена преди всичко към разширеното възпроизводство

на главния продукт - дървесината, при пълно запазване на водоохранните и почвозащитни функции на гората. Проектирани са подходящи залесявания, реконструкция на насажденията, сечи и други мероприятия, изцяло съобразени с екологическите условия на района.

Развитието на дейностите, свързани с възпроизводството, ползването и опазването на горите създава работни места за голяма част от населението на общината. С връщането на гори на техните собственици се осигурява допълнителен доход за развиване на базата на собствен ресурс, ще се увеличи интересът и разнообразието в използването на дървесината.

От горите на територията на общината се добива дървесина, която се продава на различни потребители, добиват се и дърва за огрев. На територията на горския фонд ще се осъществяват и в бъдеще редица странични ползвания - паша на едър и дребен добитък, добивна сено от голите площи. Има добри условия за добив на билки, горски плодове и гъби. Особено актуален е въпросът с охраната на горския фонд, дивеча и рибата.

Растителният свят в Търговище предполага развитието на следните видове туризъм:

- *Екотуризм* – в Общината се наблюдават много защитени видове от растителния свят като находища на урумово лале, гръцка и черноморска ведрица, горска съсънка, лудо биле, блатно кокиче, оливиеров минзухар, пролетна циклама, пролетно котенце и др. Редките видове, които се наблюдават са няколко вида перуники, росен, шест вида орхидеи, коило, кокиче, божур, горска иглика, вековни дървета;
- *Познавателен и билкарски туризъм* - има наличие на местности с глог, шипка, жълт кантарион, бял равнец, мащерка, смрадлика, черен оман, решетка, горска иглика, седефче и др.

Животинският свят е богат на представители от разнообразна и интересна фауна гръбначни животни, което гарантира устойчивостта на следния туристически потенциал:

- *Риболовен туризъм* – наблюдават се 16 вида бабушка, речен кефал, червеноперка, лин, скобар, обикновена кротушка, бяла и черна мряна, обикновена каракуда, сребриста каракуда, шаран, сем. Щуки, сем. Сомови, сем. Бодлоперки и др.
- *Ловен туризъм* – има възможност за отстрел на елени, сърни, диви прасета, зайци, лисици и др. Към Държавно лесничество има определени горски ловни резервати. На територията на Община Търговище има ловно-туристически район от 300 хектара, където може да се срещне рядък и търсен за отстрел дивеч - сърни, елени, диви свине, лисици, язовци, вълци и др.

Птичийт свят показва голямо разнообразие на видове. Едни от тях обитават горските масиви, а други полския район. Обект на лов са: яребици, фазани, пъдпъдъци, гълъби, гургулици.

1.4.4. Инфраструктура

1.4.4.1. Транспортно-комуникационна система

Община Търговище се обслужва предимно от републиканска пътна мрежа. Централни пътно-транспортни артерии пресичат в четирите направления територията ѝ.

Първокласен път 1-4 “София-Велико Търново-Варна” (с европейска категоризация Е-772) минава през град Търговище. Макар че разстоянието до столицата е само 340 км, за преодоляването му са необходими повече от 4 часа поради недоизградеността на АМ “Хемус” и лошото състояние на пътя. Разстоянието до регионалния център Варна е 130 км, за което също са необходими приблизително 2 часа.

Второкласният път с регионални функции 11-49 Търговище-Разград-Тутракан е връзката на общината с област Разград по направление на първокласния път 1-2 Русе-Варна.

Второкласният път 11-74 Преслав-Търговище-Дралфа свързва общината с другата важна с - първокласния път 1-7 Силистра-Шумен-Ямбол-ГКПП Лесово и с второкласния път 11-51 Бяла-Попово-Дралфа-Чудомир-/път II-49/, минаващ в северната периферия на общината.

Обслужването на общината се допълва от прекатегоризирани от четвърти в трети клас пътища III-4008 Пролаз-Вардун-Д.Новково, III-4009 Търговище-Лиляк-Александрова-Пресиян-Г.Кабда-Д.Кабда и III-5102 Мировец-Буховци-Острец-Надарево-Дългач-Певец, такачесеполучава една радиална структура на пътната мрежа, покриваща добре общината. Само югоизточната част направление Разбойна-Черковна-Драгановец се формира от местни пътища. Общата дължина на общинската пътна мрежа е 208 км. Към 2013 г. само четвъртокласната пътна мрежа все още е в лошо състояние.

През последните години са инвестирани сериозни средства за ремонт и поддръжка на пътищата на територията на общината. По програма Регионално развитие е завършена Рехабилитацията на третокласните - път III-704 и път III-4008 ще повиши достъпността и връзките в рамките на агломерационния ареал (Търговище), както и между центровете на отделни единици в ареала. Не е приключила Рехабилитацията на третокласния път III-5102 Мировец-Буховци-Острец-Надарево-Дългач-Певец, която стартира през 2010 година. През 2013 година стартира рехабилитацията на път III-4009 Търговище-Лиляк-Александрова-Пресиян-Г.Кабда-Д.Кабда, което беше крайно наложително в предвид лошото състояние на пътната настилка и свлачищните процеси в с. Горна Кабда.

През 2010 година по Оперативна Програма Регионално Развитие приключи Рехабилитация на девет пътни отсечки от общинските пътища, със което се създадоха условия за интегрирано развитие и териториално сближаване на община Търговище.

Като цяло общинската пътна мрежа все още е в лошо състояние.

Превантивното и текущото поддържане на общинските пътищата включва комплекс от планирани и икономически ефективни дейности и строителни и монтажни работи за съхраняване и намаляване на ефекта от стареенето и износването на материалите и конструкциите на основните елементи, отстраняване на единични повреди и деформации в обхвата на пътя и предотвратяване на по-нататъшното им развитие.

Пътната мрежа на общината е с обща дължина 305 км, от които 158 км са IV клас.

Таблица № 1.4.4.1. Разпределение на пътищата в община Търговище в зависимост от категорията

Категория на пътя	Дължина, км
Пътища 1-111 клас	97
Пътища IV клас	158
Мстни пътища	50
<i>Всичко</i>	<i>305</i>

Общата дължина на общинската пътна е 208 км. и през годините са вложени следните средства за поддръжка:

2006 г. - 12 км (211 700 лв)

2007г. - 6.5 км (499 000 лв)

2008 г. - 5.9 км (499 069 лв)

2009 г. - 30.69 км (526 179.15 лв и 4 020 041 лв еврофинансиране

2010 г. - 26.9 км (469 626.18 лв)

2011 г. - 14,5 км (655207,00 лв)

2012 г. - 6,5 км (470251,00 лв)

ОБЩО: 114,7 км на стойност 7 905 473 лева

Общата дължина на уличната мрежа в гр. Търговище е 65,970 км. От общо 163 улици около 35% са в сравнително добро и добро общо състояние. Останалата част от уличната мрежав града (около 65%) е в лошо техническо състояние.

Освен със сухопътен общината разполага и с ЖП транспорт. На нейна територия има двежелезопътни гари по линията София-Горна Оряховица-Варна.

1.4.4.2. Водоснабдяване и канализация

1.4.4.2.1. Водоснабдяване

Община Търговище се водоснабдява основно от яз. "Тича". Най-големият консуматор напитейна вода в общината е гр. Търговище, който получава нормално водоподаване през всичкисезони на годината. Съществуващата водопроводна мрежа на града е 11 2 км като близо 79%сас изтекъл срок на годност и много течове. Намаляването на загубата на вода за периода 2008-2011 г. по информация на ВиК - Търговище е с 6.29% от 71% на 64.71%.

Подменени са 5.5 км. водопроводи през последните години по линия на кредит от Световна банка и 8.5 км. със средства на дружеството. Приоритетна задача за дружеството е подмяната на водопроводната мрежа в населените места.

Водоснабдяването на населените места в община Търговище е над средното за страната. Общата водопроводна мрежа е 779 км, от които външни водопроводи са 273 км и вътрешноводопроводна мрежа 506 км. Всичките населени места имат външно и вътрешно водоснабдяване, но само в 20 населени места е осигурена вода в рамките на норматива до 100%. За останалите населени места е осигурена вода от 32% до 70% от норматива. Основната причина е малък дебит на водоизточниците.

Гравитачни водоснабдителни системи осигуряват питейна вода в 6 от населените места на община Търговище. Помпажни водоснабдителни системи осигуряват питейна вода в 47 населени места.

По проект, финансиран от ОПОС „Рехабилитация на ВиК мрежите в гр. Търговище” ще бъдат подменени 9 000 м. канализация и 25 000 м. водопроводи. Стойността на проекта е 13 500 000 лв. Сроктът за изпълнение е края на 2014 г.

В град Търговище функционира Микрофилтрационна озонаторна станция, която подава вода само за областния град. В тази станция постъпва водата от яз. “Тича”, където се филтрира и озонира, като общият капацитет на съоръженията за пречистване и озониране е 400 л/сек.

1.4.4.2.2. Канализация

Канализационна мрежа е изградена само в град Търговище - смесена, гравитачна и изпълнена от бетонови и стоманобетонови тръби. Канализационната мрежа в общината е с обща дължина 77,886 км и включва 10 км колектори, като степента на изграденост е 77,7%. През 2010 е разширена колекторната мрежа на кв. Въбел и гр. Търговище, като същевременно продължава работата за включване към градските колектори на двете основни промишлени предприятия - “Тракия Глас България” ЕАД и “ЕнерСис” АД.

1.4.4.3. Енергийни мрежи, ВЕИ и енергийна ефективност

1.4.4.3.1. Електроснабдяване

Източник на електроенергия за община Търговище е националната електроенергийна система. На територията на общината няма изградени енергийни източници - ТЕЦ или ВЕЦ. Двата преносни електропровода с напрежение 220 кВ и 400 кВ преминават транзитно, без да имат отношение към захранването на общината.

Общината получава захранване на 110 кВ от изградените в град Търговище подстанции - Търговище 1; Търговище 2 и Хан Крум. Шест електропровода с работно напрежение 110 кВ свързват подстанциите към националната мрежа и помежду им, с оглед възможност за резервнозахранване и достатъчна сигурност при аварии.

Всички населени места са електрифицирани, като селата се электроснабдяват от въздушни изводи 20 кв, а в централната градска част мрежата е кабелирана. Общата дължина навъздушните ел.проводи СН в общината е 407 км, а на кабелните линии СН - 55 км. Изградените трансформаторни постове за битови, стопански и обществени консуматори са общо 482 броя с 577 трансформатора с обща инсталирана мощност 15 MW. Като цяло електроразпределителната система е реконструирана и поддържана на добро равнище с повишени механични и електрически параметри, резултат на което са значително спадналият брой аварии и смущения. Строителството на нови трафопостове решава потребностите от нарасналите товари.

1.4.4.3.2. ВЕИ и енергийна ефективност

В общината е въведено енергоспестяващо улично осветление. През 2003 г. по програма за енергийна ефективност в гр. Търговище и селищата на общината е извършена реконструкция модернизация на уличното осветление и са монтирани 5000 бр. нови осветителни тела (натриеви лампи високо налягане и енергоспестяващи лампи в парковите осветителни тела). През периода 2006-2007 г. в селищата на общината са монтирани още 560 броя осветителните тела с натриеви лампи високо налягане.

Програмата на общината във връзка с изпълнението на Закона насърчаване използването на енергията от възобновяеми източници и биогорива препоръчва следните важни мерки:

- Обновяване на инфраструктурите и въвеждане на енергоспестяващи мерки в сградите - общинска собственост;
- Въвеждане на хибридно улично осветление и намаляване разходите за енергия в общинския бюджет;
- Инсталиране на РУ и соларни системи върху покривни и фасадни площи на производствени предприятия, общински и частни сгради.

Община Търговище разполага с подходящи условия и интерес за използването на водата, слънцето и вятъра за изграждане на инсталации и превръщането им в алтернативна енергия както за бита, така и за бизнеса.

На територията на общината е установено, че има подходящи места с необходимата степен на слънцегрееене за изграждане на алтернативни енергийни източници-фотоволтаични паркове.

През периода 2011-2012 г. в община Търговище са издадени разрешителни за следните фотоволтаични паркове:

- Фотоволтаична централа на "ИЗОА 2000" АД
- Малка фотоволтаична централа на покрива на сграда - "ЛУЦИФЕР" ООД
- Фотоволтаична централа на "ЯВИ МОД" ООД
- Фотоволтаична централа на "Слънчева енергия-Търговище 03"
- Фотоволтаична система върху покрива на сграда на "МИЛЕВИ" ООД
- Фотоволтаична централа на "ПОЛИТЕХ" ЕООД Търговище.

1.4.4.3. Газификация

През територията на община Търговище минава северният клон на националната газопроводна система, като в град Търговище е изградена газоразпределителна станция (ГРС)

за промишлено газоснабдяване. "Черноморска технологична компания" АД Варна е получила

лиценз за изграждане на газоснабдителна мрежа за битови и обществени потребители в града,

като общата дължина на изградената газоразпределителна мрежа вече е близо 30 км заедно с отклоненията и захранва обществени, битови и промишлени потребители.

- „Черноморска технологична компания” АД (ЧТК АД), развива активна дейност на територията на Община Търговище от 1994 г, като към момента дружеството е инвестирало над 6 974 хил.лв., изградени са газопроводи с дължина над 62 000 метра. „ЧТК” АД доставя природен газ на 1178 битови, 27 промишлени и 145 обществено-административни и търговски потребители.
- „ЧТК” АД има инвестиционни намерения за развитие на газоразпределителната мрежа на територията на Общината, както и при наличие на заявен интерес да захранва общински и други обекти извън общинския център със съгъстен природен газ (СПГ).

1.4.4.4. Телекомуникации

Телекомуникационната мрежа в община Търговище обхваща 52 населени места чрез изградени селищни телефонни мрежи от конвенционален тип и монтирани 29 автоматични телефонни централи /АТЦ/ в 27 от селищата. Във всички населени места на общината има изградена съобщителна инфраструктура, но телефонната плътност, като основен показател за изграденост, варира в широки граници.

В град Търговище е въведена в експлоатация цифрова автоматична междуселищна телефонна централа ЦАМТЦ и е осигурен цифров телефонен пренос до всички крайни АТЦ в общината, с което степента на цифровизация на междуселищните връзки е 100%.

На територията на община Търговище имат покритие и трите мобилни оператора - М-Тел, Виваком и ГлоБул (Теленор).

Освен традиционната телефония и мобилни комуникации, операторите предлагат и достъп до Интернет. В град Търговище е изградена мрежа за предоставяне на високоскоростни

линии за достъп. Остава проблема с качеството и скоростта на връзка с глобалната мрежа в малките населени места. Това налага изграждане на широколентов и високоскоростен достъп до Интернет в цялата община.

1.5. ФИНАНСОВИ ПОКАЗАТЕЛИ**1.5.1. Бюджет**

1.5.1.1. Приходи

Приходите на бюджета на община Търговище се осигуряват посредством субсидия от Републиканския бюджет, собствени данъчни и не данъчни приходи, трансфери от/за бюджетни/извънбюджетни сметки и финансиране на дефицита/излишъка.

Община Търговище има добър финансов капацитет, възможности за съфинансиране на проекти и самостоятелно изпълнение на част от дейностите, заложи в ОПР 2014-2020 г.

За 2013 г. макрорамката по приходно-разходната част на бюджета на Община Търговище в размер на **30 363 647 лева, в това число:**

- Приходи с държавен характер в размер на 17 534 271 лева;
- Приходи с местен характер в размер на 12 829 376 лева.

Собствените приходи са в размер на 8 308 319 лева, от които:

- Данъчните приходи с общински характер - 2 607 600 лева
- Неданъчни приходи - 5 700 719 лева, в това число:
 - Неданъчни приходи от общински такси - 4 251 769 лева;
 - Други неданъчни приходи - 1 018 950 лева;
 - Постъпления от продажба на нефинансови активи - 430 000 лева.

Взаимоотношенията с Централния бюджет (Получени трансфери (субсидии/вноски)) са в размер на 19 647 857 лева.

Данъчните приходи постъпват от републиканския бюджет или са с общински характер. В приходите от данъци с държавен характер най-голям относителен дял заемат ДДФА, данък за общините. Приходите от данъци с общински характер се състоят предимно от приходи от имуществени данъци и данък върху печалбата, с най-малък относителен дял са данъците по корпоративното подоходно облагане.

Постъпленията от не данъчни приходи са главно от такса за битови отпадъци, такси за ползване на детски градини, такси за детски ясли, такси за технически услуги, такси за административни услуги, такси за гробищни места и др.

1.5.1.2. Разходи

Разходите на функция “Образование” заемат водещо място в разходната част на бюджетна Община Търговище и представляват 46,61 на сто или в абсолютен размер са 14 152 267 лева. От посочената сума 1 715 119 лева са разходи, които се финансират със собствени приходи и теса насочени в издръжката на целодневните детски градини в размер на 900 000 лева, ученическостолово хранене 491 146 лева, извънучилищни дейности (ОДК) - 100 310 лева, други дейности по образованието - 62 152 лева и стопанската дейност към ученическото хранене - 161 511 лева.

За финансирането на функция “Здравеопазване” са предвидени 1 378 338 лева. Тази сума по своята структура е формирана от предоставените средства, съгласно утвърдените стандарти за издръжка с РМС № 20 от 10 януари 2013 г. и обхваща детските ясли и кухни,

яслените групив ОДЗ, здравните кабинети в детските градини и училищата, другите дейности поздравеопазване и е в размер на 1 113 528 лева.

Участието на Община Търговище в издръжката на функция “Здравеопазване” със собствени приходи е в размер на 264 810 лв. и е насочена в дейност “Детски ясли” с 234 810 лв.и 30 000 лв. за финансиране на семейни двойки с репродуктивни проблеми, съгласно Решение№ 19 по Протокол № 17 от 01.11.2012 г. на ОбС - Търговище.

Финансирането на функция “Социално осигуряване, подпомагане и грижи” обхваща делегираните държавни дейности - центрове за обществена подкрепа, звено “Майка и бебе”, домът за деца с увреждания, дневните центрове за лица с увреждане в кв. Бряг и гр. Търговище, дневните центрове за стари хора гр. Търговище, защитените жилища в с. Лиляк и кв. Бряг, катоформираната сума за тяхната издръжка е в размер на 858 441 лв., съгласно РМС № 20 от 10януари 2013 година.

За функционирането на услугата “Домашен социален патронаж” са предвидени 500 787 лв., които са изцяло за сметка на местните приходи в бюджета на Община Търговище.

За създаването на по-добри условия по опазване на околната среда и инфраструктурата на Община Търговище, извън капиталовите разходи са предвидени 3 649 498 лв. или 12,02 на сто от общия бюджет. Основните разходи са насочени за чистота на населените места в общината, които са в размер на 2 323 521 лв., за чистота на зелените площи и паркове са предвидени 311 145 лв., за управление на дейностите по отпадъците - 344 320 лева.

Функция “Почивно дело, култура, религиозни дейности” през 2013 г. се характеризира със средно увеличение на единните стандарти за издръжка средно с 8,6 на сто. В тази функция попадат делегираните от държавата дейности - регионалните музеи и художествени галерии, библиотека с регионален характер и читалища, като за тези дейности са акумулирани 846 293 лева.

За дейностите от местен характер - оркестри и ансамбли, обредни домове и други дейности по културата са предвидени 1 203 899 лв. или 3,9 на сто от разходите по бюджета.

За финансирането на масовия спорт и разходите за издръжка на спортните бази са предвидени 241 431 лева. В тази сума не влизат предвидените в капиталовите разходи средства за основни ремонти на спортните бази.

За издръжка на местните органи на управление и общинската администрация са предвидени 8,47 на сто от общия размер на разходите.

Капиталовите разходи са в размер на 2 942 805 лева.

В аналитичен разрез капиталовата структура има следният вид:

1. Целеви средства за капиталови разходи от РБ - 1 024 100 лева, в т. ч.:
 - 1.1. За ремонти, доставка на дълготрайни материални и нематериални активи - 469 700 лв.
 - 1.2. Изграждане и ремонт на общински пътища - 554 400 лв.
2. Собствени бюджетни средства - 1 918 705 лева, в т. ч.:
 - 2.1. Преходен остатък от приходи по §40-00 "Постъпления от продажба на нефинансови активи" от общинска собственост - 617 796 лв.
 - 2.2. Приходи по §40-00 "Постъпления от продажба на нефинансови активи" от общинска собственост през 2012 г. - 358 300 лв.
 - 2.3. Средства за капиталови разходи по план-сметката за приходите и разходите от "Такса за битови отпадъци" - 442 666 лв.
 - 2.4. Собствени бюджетни средства от бюджетния излишък от 2012 г. - 100 000 лв.
 - 2.5. Преходен остатък от целеви средства от РБ за ликвидиране на последици от стихийни бедствия и аварии - 8 543 лв.
 - 2.6. Собствени бюджетни средства на Дневен център за възрастни хора - 101 000 лв.
 - 2.7. Средства от ИБСФ - 290 400 лв.

Освен капиталовите разходи Община Търговище изпълнява своите ангажименти по финансиране на проекти по европейските фондове, като през 2013 г. осигурява собствения си принос и финалните плащания на допустими възстановими разходи, както следва:

- дялово участие по изпълнение на проект "Рехабилитация на ВиК мрежите на град Търговище" по ОП "Околна среда" - 290 400 лв.;
- финално плащане на проект "Подкрепа за деинституализация на социалните институции, предлагащи услуги на деца в риск" по ОПРР - 521 367 лв.;
- допустими възстановими разходи по проект "Подкрепа за интегрирани планове за градско възстановяване и развитие" по ОПРР - 120 000 лв.;
- дялово участие по проект "Подкрепа за интегрирани планове за градско възстановяване и развитие" по ОПРР - 5 556 лв.;
- допустими възстановими разходи по проект "Нов избор - Развитие и реализация" по ОПЧР - 45 000 лв.;
- допустими възстановими разходи по проект "Подкрепа за достоен живот" по ОПРР - 16620 лв.

От разпределението на публичните разходи в бюджета по функции е видно, че Община Търговище има финансов капацитет за съфинансиране и самостоятелно финансиране на проекти и дейности от Общинския план за развитие.

В бюджета на Общината има възможност за ежегодно заделяне на определен обем средства за разработване, управление и изпълнение на проекти и дейности, заложили, както в ОПР, така и в ИПГВР. За съфинансиране на проектите в ИПГВР по прогнозни стойности ще са необходими над 10 млн. лева. Ако се запазят съотношенията в макро-рамката на общинския бюджет за съфинансиране на дейности и изпълнение на ОПР, Община Търговище би могла да задели около 7 млн. лева или средно по 1 млн. лева на година за програмния период.

За изпълнението на Общинския план за развитие за 2014-2020 г. следва да се търсят източници на средства и извън общинския бюджет - Оперативни програми, финансирани от фондовете на ЕС, Програма за развитие на селските райони, Програма за рибарство, Програми за трансгранично сътрудничество, Програми на българските министерства и други. Като алтернативи за съ-финансиране на проекти могат да се ползват кредити от фонд „ФЛАГ”, краткосрочни банкови заеми, целеви субсидии и помощи от държавния бюджет.

Все още не много популярен, но важен за бъдещото развитие на българските общини начин за финансиране и изпълнение на публични функции и дейности е публично - частното партньорство (ПЧП). Неговите форми, структуриране и механизми вече са нормативно уредени със Закона за публично-частното партньорство в сила от 01.01.2013 г.

ПЧП едновременно дава възможност за развитие на висококачествени и достъпни услуги от обществен интерес и насърчаване на частните инвестиции в строителството, поддържането и управлението на обекти на техническата и социална инфраструктура и в извършването на публични функции и дейности.

ПЧП се урежда, чрез договор между публичния партньор - Община и частния партньор - Инвеститор. ПЧП дава гаранции за защита на публичните активи и ефективно управление на публичните средства, като същевременно се създават работни места, генерират доходи и насърчава предприемачеството.

Политиката за общински ПЧП се определя с ОПР и Програмата за реализация на ОПР, в която в самостоятелен раздел трябва да се включат общинските ПЧП и сроковете за изпълнението им. Срокът на един договор за ПЧП може да бъде от 5 до 35 години.

За изпълнението на ОПР 2014-2020 г. са важни и частните проекти и инвестиции на местния бизнес и НПО, които също създават условия за подобряване на средата и съживяване на района.

1.6. ДЕМОГРАФСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

1.6.1. Население на общината

Динамиката на населението в община Търговище през последните години показва трайна тенденция на намаление (с около 7 % за последните 8 години) или с 4303 души през 2014 спрямо 2007 г.

Според данни на ГД „ГРАО“ към 10.2014 г. населението на община Търговище е 60 217 души.

По данни на ГД ”ГРАО” жителите на общината към 10.2014 г. по постоянен адрес са 72 297 души, а по настоящ адрес - 62 794, но реално голяма част от тях не живеят в Търговище - това обяснява голямата разлика между населението по данни на НСИ и по постоянен и настоящ адрес.

Таблица № 1.6.1-1. Население в община Търговище по пол и местоживее

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Всичко	61458	60950	60497	59855	56868	56506	62851	60217
Мъже	29822	29531	29231	28940	27752	27566	30534	-
Жени	31636	31419	31266	30915	29116	28940	32317	-
В градовете	37861	37642	37375	37137	37341	37120	38933	37265
В селата	23597	23308	23122	22718	19527	19386	23918	22952

По признака пол структурата на населението е сравнително балансирана - 49 % мъже и 51% жени. Мъжете през 2012 г. са с 1374 по-малко от жените. По данни на НСИ 66% от населението живее в града и 34% в селата.

Таблица № 1.6.1-2. Население под, във и над трудоспособна възраст по местоживее и пол

	Общо			Град			Село		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
Общо	57264	27978	29286	37611	18164	19447	19653	9814	9839
Под трудоспособна	8969	4527	4442	5610	2864	2746	3359	1663	1696
В трудоспособна	35419	18701	16718	24425	12619	11806	10994	6082	4912
Над трудоспособна	12876	4750	8126	7576	2681	4895	5300	2069	3231

По признака юридическо семейно положение, данните на НСИ сочат, че 43% от населението на община Търговище (24 440 души) са семейни - женени/омъжени, около 6% са разведени (3 455 души), близо 10% са със статут на вдовец или вдовица. Несемейните са 41% от населението, като се приспадне групата на децата и младежите до 19 години, делът на несемейните хора в община Търговище е 35% от общото население.

Според резултатите от Преброяване 2011 г., 9% от населението живее в условия на съжителство без брак. Това са около 27% от юридически несемейните лица, като повече от половината от тях (63%) са във възрастовата група между 20 и 39 години.

Таблица № 1.6.1-3. Население на 7 и повече години в община Търговище по образование

Община, Местоживее	Общо	Висше образование	Средно образование	Основно образование	Начално образование	Незавършено начално	Никога не посещавали училище	Дете
Търговище	53394	8047	21781	14775	5218	2954	479	140
В града	35253	7541	17390	6787	1874	1468	106	87
В селата	18141	506	4391	7988	3344	1486	373	53

Данните в Таблица № 1.6.1-3. показват, че 41% от населението на община Търговище на 7 и повече години е със средно образование (21 781 души). С основно образование са 28% или 14 775 души. Начално образование имат близо 10% от жителите на общината, с незавършеноначално са 5%, а 479 души никога не са посещавали училище и са напълно

неграмотни. Броят на висшистите в общината е 8 047 или 15% от населението. В град Търговище живеят 7541 лица с висше образование, а в селата 506.

По признака етническата принадлежност 62% от анкетираните жители на община Търговище по време на преброяването към 01.02.2011 г. се самоопределят като българи, 28% като турци, 7% като роми, само 22 души са се самоопределили като турци и 594 души са посочили друга етническа принадлежност. От всички анкетирани 602 души на са определили етническата си принадлежност.

Таблица № 1.6.1-4. Население по населени места и етническа принадлежност

Населено място	Общ о	Българ ска	Турска	Ромска	Арменс ка	Еврейс ка	Влашк а	Руска	Гръц ка	Макед онс	Румънс ка	Украи нска	Друг а	Не се самооп
ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ	53210	33229	14883	3902	7	1	171	81	1	5	14	16	298	602
ГР. ТЪРГОВИЩЕ	35053	27825	6222	633	6	1	4	65	1	2	2	16	41	235
С.АЛВАНОВО	162	159	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
С.АЛЕКСАНДРОВО	254	28	225	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
С.БАЯЧЕВО	555	135	380	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	29
С.БИСТРА	186	151	31	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0
С.БОЖУРКА	289	2	274	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.БРАТОВО	153	1	152	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.БУИНОВО	437	15	121	284	0	0	0	0	0	0	0	0	0	17
С.БУХОВЦИ	554	304	37	209	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3
С.ВАРДУН	667	83	9	572	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
С.ВАСИЛ ЛЕВСКИ	354	267	47	37	0	0	0	0	0	1	0	0	0	2
С.ГОЛЯМО НОВО	878	193	254	415	0	0	0	1	0	0	0	0	1	14
С.ГОЛЯМО СОКОЛОВО	455	92	358	2	0	0	0	2	0	0	0	0	0	1
С.ГОРНА КАБДА	23	6	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.ДАВИДОВО	348	154	47	141	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
С. ДРАГАНОВЕЦ	468	15	268	180	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
С.ДРАЛФА	386	177	171	23	1	0	0	2	0	0	1	0	1	10
С.ДЪЛГАЧ	228	36	9	1	0	0	0	0	0	1	0	0	181	0
С.ЗДРАВЕЦ	323	166	6	0	0	0	138	0	0	0	11	0	0	2
С.КОПРЕЦ	224	11	213	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С. КОШНИЧАРИ	74	57	15	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.КРАЛЕВО	727	61	497	47	0	0	0	0	0	0	0	0	30	92
С.КРЪШНО	240	78	144	11	0	0	0	1	0	0	0	0	0	6
С.ЛИЛЯК	994	415	163	407	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
С.ЛОВЕЦ	408	98	212	97	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
С.МАКАРИОПОЛ СКО	604	433	142	27	0	0	0	1	0	0	0	0	1	0
С.МАКОВО	290	205	58	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	24

С. МИЛАДИНОВЦИ	208	122	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	81
С.МИРОВЕЦ	91	59	28	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.МОМИНО	213	55	156	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.НАДАРЕВО	459	173	240	12	0	0	0	0	0	0	0	0	34	0
С.ОВЧАРОВО	573	5	567	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
С.ОСЕН	69	51	11	7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.ОСТРЕЦ	432	72	30	326	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3
С.ПАЙДУШКО	212	0	212	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.ПЕВЕЦ	106	106	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.ПОДГОРИЦА	614	106	459	6	0	0	29	0	0	0	0	0	0	14
С.ПРЕСЕЛЕЦ	312	25	163	123	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
С.ПРЕСИЯН	200	42	123	35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.ПРЕСЯК	167	2	127	37	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0
С.ПРОБУДА	404	144	56	195	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
С.ПРОЛАЗ	40	5	35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.РАЗБОИНА	445	146	285	4	0	0	0	2	0	0	0	0	1	7
С.РАЛИЦА	234	96	132	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
С.РОСИНА	254	152	98	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	2
С.РУЕЦ	715	175	518	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0	19
С.СТРАЖА	688	378	286	21	0	0	0	2	0	0	0	0	1	0
С. СЪЕДИНЕНИЕ	281	113	162	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
С.ТВЪРДИНЦИ	134	0	133	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
С.ТЪРНОВЦА	301	0	298	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
С.ЦВЕТНИЦА	95	35	58	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
С.ЧЕРКОВНА	629	0	628	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Естественият прираст на населението на община Търговище изследвания период е отрицателен, като в началото бележи тенденция на намаление от минус 206 души през 2007 г.

на минус 165 души през 2009 г., след което през 2011 г. нараства до минус 265 души, а през 2012 г. е минус 261. Средногодишният брой на живородените деца в общината през периода е

602. Средната смъртност в Търговище за изследваните 6 години е 838 човека годишно.

Таблица № 1.6.1-5. Естествен прираст на населението на община Търговище 2007-2012 г.

Година	Живородени			Умрели			Естествен прираст		
	Общо	Момчета	Момичета	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
2007	646	324	322	852	450	402	-206	-126	-80
2008	621	322	299	882	475	407	-261	-153	-108
2009	613	286	327	778	409	369	-165	-123	-42
2010	606	324	282	866	442	424	-260	-118	-142
2011	546	278	268	811	428	383	-265	-150	-115
2012	579	307	272	840	436	404	-261	-129	-132

1.6.2. Миграция

Механичният прираст на населението също е отрицателен. През периода 2007-2010 г. сеувеличава от минус 183 на минус 382 души. След това намалява на минус 101 души през 2012 г. Средногодишно в общината за изследваните шест години са се заселвали по 1011 души и са сеизселвали по 1241 души.

Таблица № 1.6.2-1. Заселени, изселени и механичен прираст в община Търговище 2007-2012 г.

Година	Заселени			Изселени			Механичен прираст		
	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени	Общо	Мъже	Жени
2007	1390	637	753	1573	722	851	-183	-85	-98
2008	988	394	594	1235	532	703	-247	-138	-109
2009	1111	480	631	1399	657	742	-288	-177	-111
2010	1336	636	700	1718	809	909	-382	-173	-209
2011	598	267	331	776	374	402	-178	-107	-71
2012	646	280	366	747	337	410	-101	-57	-44

Общо в резултат на естествен и механичен прираст населението в община Търговище през 2012 г. е намаляло с 362 души.

1.6.3. Възрастова структура на населението

Към 01.02.2011 г. под трудоспособна възраст е 16% от населението на община Търговище. Възрастните над трудоспособна възраст са 12 876 души или 22% от населението. Около 62% е делът на населението в трудоспособна възраст на 15 и повече години.

Най-голям относителен дял във възрастовата структура на населението заемат лицата в активна трудова възраст между 30 и 59 години - 43%. Възрастните на 60 и повече години са 25% от населението, а децата и младежите до 29 години - 32%. Изводът, който се налага е, че населението на община Търговище бележи тенденции на застаряване.

Таблица № 1.6.3-1. Население в община Търговище по възрастови групи за 2012 г.

Възрастови групи									
Общо	0 - 9	10 - 19	20 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 69	70 - 79	80 +
56 506	5579	5862	6583	7829	8212	8197	7563	4784	1897

Икономически активните лица в община Търговище са 53% или 25 851 души от населението на 15 и повече години по данни от последното преброяване. От икономически активните лица заети към 01.02.2011 г. са 21 366 души, останалите са безработни. Пенсионерите са около една трета или 29% от населението в Търговище.

1.7. СОЦИАЛНО – ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ

Пазарът на труда включва два основни компонента: трудова заетост и безработица. Икономически активните лица в община Търговище наброяват 25 851 души по данни на НСИ от последното преброяване – 01.02.2011 г. Коефициентът на икономическа активност е 53% (съотношение между икономически активните лица и населението на 15 и

повече навършени години). Коефициентът на заетост (съотношение между броя на заетите лица и населението на 15 и повече навършени години) за община Търговище е 44%.

Таблица 1.7-1. Брой на безработните лица и равнище на безработица в община Търговище (2007- 03.2013 г.)

Показател	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Към 30.03.2013 г.
Брой регистрирани лица	2816	2589	3356	3619	3332	3249	3325
Жени	1779	1738	1935	2023	1868	1828	1808
Мъже	1037	851	1421	1596	1464	1421	1517
Равнище на безработица (%)	9.25%	8.51%	11.03%	11.89%	13,0%	12,7%	13,0%

Равнището на безработица в община Търговище от 2007 г. до март 2013 г. бележи тенденция на увеличение, със стойности по-високи от средните за страната, но по-ниски от показателя за областта.

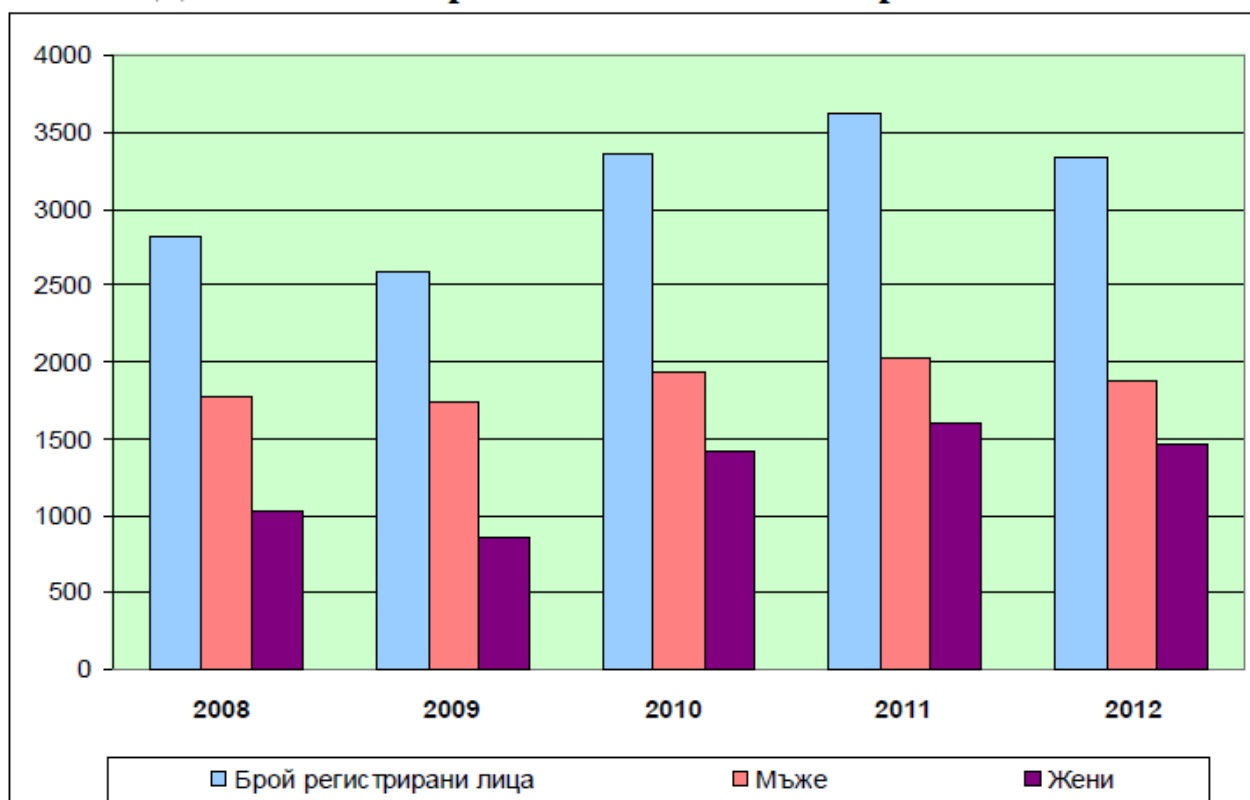
През 2007 г. относителният дял на безработицата е 9,25%, при средно равнище за страната 6,91% и за област Търговище (14,6%).

Към март 2013 г. безработицата в общината е с 4 пункта по-висока спрямо 2007 г. и достига 13 %, което е само с 1,2 пункта повече от средното равнище за страната 11,8 % и със 7 пункта по-ниска от безработицата в област Търговище (20,4%).

Относителният дял на безработните жени в общината постепенно намалява. Към 30.03.2013 г. относителният дял на регистрираните безработни жени е 54% или с 9% процента по-малко от 2007 г., когато е бил 63%.

За анализирания период най-ниска е безработицата през 2008 г. - 8,51%, съответно с най-малко регистрирани безработни - 2589 души. Общият брой на регистрираните безработни лица към март 2013 г. е 3 325.

Фиг. № 1.7-2. Динамика на безработицата в община Търговище 2007-2012 г.

Най-голям относителен дял във възрастовата структура на безработицата в община Търговище имат лицата над 45-годишна възраст (около 61% към март 2013 г.). Около 32% от безработните са на възраст между 30 и 45 години. Младите хора между 20 и 30 години са 17% от безработните. Най-малък относителен дял във възрастовата структура на безработицата заемат младежите до 19 години – 44 лица или само 1%.

Възрастови групи	2010	2011	2012	2013
- до 19 г.	51	43	48	44
- от 20 до 24 г.	196	216	239	232
- от 25 до 29 г.	277	300	310	318
- от 30 до 34 г.	332	334	329	351
- от 35 до 39 г.	326	318	351	363
- от 40 до 44 г.	355	334	351	338
- от 45 до 49 г.	452	397	368	400
- от 50 до 54 г.	595	483	475	473
- над 55 г.	1035	907	778	806
Общо	3619	3332	3249	3325

Най-голям е броят на безработните с основно и по-ниско образование. Към март 2013 г. това са 1854 лица или 56% от безработните в Търговище. Със средно специално и професионално образование са 1041 от безработните или 31%. Лицата със средно образование заемат най-малък относителен дял в структурата на безработицата - 6%. Броят на безработните висшисти е 244 или 7% от регистрираните безработни.

Таблица 1.7-3. Безработица в община Търговище по образование за 2007-2013 г.

Образование	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
- с висше	126	161	227	239	221	251	244
- със средно спец. и проф.	657	610	877	1069	903	966	1041
- със средно общо	131	158	193	215	192	187	186
- с основно и по-ниско	1902	1660	2059	2096	2016	1845	1854

По данни на Дирекция „Бюро по труда”- Търговище, за периода 2010-март 2013 г. от работодатели в общината са заявени общо 6203 свободни работни места. За квалификации на групи в неравностойно положение са осигурени 602 работни места. Проведени са 496 квалификационни курсове за групи в неравностойно положение. По програми за насърчаване на заетостта, вкл. за младежи до 29 г. на работа са устроени 83 лица. Открити са 96 нови работни места чрез наемане на безработни за придобиване на квалификация, след стажуване и ичиракуване. Новоразкритите работни места в общината и прилежащите населени места за периода 2010-март 2013 г. са 921. В различни програми за заетост са обхванати 1655 лица.

Увеличаването на трудовите ресурси и повишаването на тяхната икономическа активност се налага, както поради създадените се неблагоприятни демографски тенденции, така и поради необходимостта от постигане на устойчив икономически растеж и по-добри условия на работа и живот. За да се постигне по-стабилно снижаване на равнището на безработица в общината е необходимо да се предприемат действия за запазване и увеличаване на заетостта, повишаване пригодността за заетост и интегриране на неравнопоставените групи на пазара на

труда. Най-голямо значение за увеличаване на заетостта и намаляване на безработицата е създаването на работни места в реалния сектор, което е в пряка зависимост от провежданата икономическа политика и състоянието на стопанската среда. С цел трайно решаване на проблема с неравновесието в пазара на труда, изразяващо се в ограничено търсене на работна

сила при значителен процент на безработица, е необходимо усилията и средствата да се съсредоточат за генериране на заетост във всички възможни направления (държавен и частен сектор, големи инвеститори, малък и среден бизнес). В същото време, при ниското търсене на

труд, шансовете за заетост на лицата в неравностойно положение на пазара на труда намаляват

още повече.

Действията по отношение на намаляване на безработицата трябва да се реализират в две основни направления - *превантивни* (обучение на безработни и заети) и *защитни* - мерки, насърчаващи работодателите да наемат на работа лица в неравностойно положение. От голямо

значение са превантивните действия, които целят хората, останали без работа, да не изпаднат в състояние на трайна безработица и оттам - до необходимостта от социално подпомагане. Важно условие за подобряване на качеството на упражнявания труд е повишаването на пригодността на работната сила за заетост чрез усъвършенстване на нейната квалификация и привеждането ѝ в съответствие с изменящите се изисквания на търсенето на труд в икономика, основана на знанията. Това ще доведе до повишаване на потенциала ѝ и ще създаде трайни предпоставки за устойчив икономически растеж.

Прилагането на превантивни и активни мерки на пазара на труда трябва да обхваща всички социални групи с особена подкрепа за най-рисковите групи - дълготрайно безработните, младежите без трудов опит или без образование и професия, безработните с ниско или безобразование и без квалификация, хората с увреждания. Борбата с безработицата изисква широкообхватни мерки за взаимна подкрепа на икономическата, социалната политика и политиката по заетостта. Инструмент на тази политика са регионалните и местните програми за заетост, съобразени и с националните програми за заетост. От особено значение за ефективността и ефикасността на тези програми е привличането на местните организации на работодателите при изготвянето и реализацията на проекти в областта на пазара на труда и използване потенциала на работодателските организации и местния бизнес за оказване на консултантски, образователни и други услуги, свързани с дейностите по заетостта.

Състоянието и тенденциите на трудовия пазар в община Търговище дава основание да се очертаят следните основни действия за реализиране на политиката по заетостта:

- Партньорство със заинтересованите институции в общината за увеличаване заетостта в различни области, съобразени с конкретните икономически и социални условия на територията на общината, както и за извършване на общополлезни дейности, които ще обновят облика ѝ и ще имат добър социален ефект.
- Информиране на работодателите и безработните лица за политиката по заетостта, регламентирана в Националния план за действие по заетостта;
- Усъвършенстване на системата за работа с работодателите, с цел максималното им обхващане и насърчаване за използване на предлаганите от ДБТ услуги по заетостта, съобразно ситуацията на пазара на труда;
- Успешно прилагане на новия процесен модел в дейността на ДБТ, с цел повишаване качеството на обслужване както на търсещите работа лица, така и на работодателите;
- Усвояване на нови техники и методики за работа, насочени към всеобхватно и качествено обслужване на търсещите работа лица.

2. АНАЛИЗ НА СИЛНИТЕ И СЛАБИТЕ СТРАНИ, ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И ЗАПЛАХИТЕ /SWOT/

Един от основните етапи в стратегическото планиране е “анализът на средата”. Изводите от този анализ са важна предпоставка за осъществяване на по-нататъшните стъпки в процеса на стратегическо планиране – SWOT анализ, целеполагането и изготвянето на план за действие. Това наложи те да бъдат изложени в тази част по структуриран начин. Избран бе подходът основните изводи да се групират в две основни части:

- Достижения и силни страни, проблеми и слаби страни
- Възможности и заплахи.

SWOT представлява акроним на вътрешните за общината силни страни (Strengths) и слаби страни (Weaknesses) и външните за общината възможности (Opportunities) и заплахи (Threats). SWOT анализът изхожда от идеята за разделянето на обекта на стратегически анализ от средата, в която той функционира. Обектът на стратегически анализ се разглежда откъм неговите "силни" и "слаби" страни. Средата, в която функционира обектът на стратегически анализ се диференцира на "възможности" и "заплахи".

- Възможности: Възможностите представляват най-благоприятните елементи на външната среда на общината. Това са благоприятни за общината потенции, от които тя се възползва или би могла да се възползва;
- Заплахи: Заплахите са най-неблагоприятните сегменти на външната среда за общината. Те поставят най-големи бариери пред настоящото или бъдещото (желаното) състояние на общината;
- Силни страни: Силните страни са ресурс, умение или друго преимущество, което притежава общината. Силната страна е отличителна компетенция, която дава сравнително предимство на общината;
- Слаби страни: Слабите страни представляват ограниченията или недостига на ресурси, умения и способности, които сериозно възпрепятстват развитието на общината.

Между четирите квадранта съществуват определени зависимости. Връзката между възможностите и силните страни дава представа за лостовете на развитие. Връзката между слабите страни и заплахите формира основните проблеми на развитие. Връзката между силните страни и заплахите определя рисковете на развитие, а връзката между слабите страни и възможностите извежда ограниченията на развитие. От тази класификация произтичат и условните наименования на различните видове стратегии, за които ще стане дума по късно.

След осъществяване на количествен и качествен анализ на общината /анализ на средата/, се оформя съдържанието на квадрантите на SWOT таблица. От изведените характеристики на обекта и обкръжаващата средата се избират най-важните, които се вписват в съответните квадранти. Този етап съдържа голяма доза творчество, но се опира на направения анализ в предишният етап. В същото време елемент на творчество и интуиция е избора на правилния квадрант за идентифицирания фактор. Практиката показва, че за много от идентифицираните тенденции и фактори стои въпроса в кой от квадрантите да бъде поставен. До голяма степен това зависи и от самата формулировка. Например, наличието на свободна работна сила може да е силна страна, докато високата безработица да е слаба страна; възможността да се развият трудоемки производства да е възможност, а високият процент на трайно безработни да е заплаха. В реалният живот съществуват множество взаимовръзки, които се явяват причини и следствия в зависимост от гледната точка, от делите на анализа и т.н. Поради тази причина едно и също явление може да се разглежда в различни негови проявления.

Най-благоприятната стратегическа позиция е агресивната стратегия. Всеки обект на анализ се стреми да заеме максимална площ в квадранта между силните страни и възможностите. Тази позиция е най-благоприятна и стратегията на развитие трябва да е построена така, че заемащата в нея площ само да се увеличава. Стратегията на развитие, която се определя между слабите страни и възможностите може да се нарече концентрираща, защото тя е насочена към използване на съществуващите благоприятни условия за развитие чрез намаляване на слабите страни. Стратегията на развитие, която се определя между слабите страни и заплахите може да се нарече защитна, е най-неблагоприятна. Организацията, попаднала в тази позиция трябва да търси възможност за оцеляване и след това да се опита да премине в някой от другите квадранти. Диверсификационната стратегия се определя между силните страни и заплахите. Основната посока на стратегическо развитие при нея е насочена към намаляване или ограничаване на заплахите и при едновременно укрепване на силните страни.

На база гореизложеното, може да се изведе следната обобщена схема за резултатите от SWOT-анализа на община Търговище за опазване на околна среда:

ВЪТРЕШНИ ФАКТОРИ	ВЪНШНИ ФАКТОРИ
Силни страни	Възможности
✓ Сравнително добро природогеографско и транспортно-комуникационно местоположение на общинският център; ✓ Наличие на запазени археологични, туристически забележителности и добре разработени екопътеки - добра основа за развитието на екотуризма; ✓ Провежданите еко мероприятия имат добър прием сред населението; ✓ Положително отношение на ръководството на общината към проблемите на опазването на околната среда; ✓ Наличие на сертифицирана система за управление на околна среда ISO 14001:2004 ✓ Газификация на промишления сектор, общинските сгради, сравнително развита битова газификация; ✓ Добре организирано сметоизвозване; ✓ Добре изградена водопроводна мрежа; ✓ Липса на крупни замърсители; ✓ Експлоатация на завършена пречиствателна станция за отпадъчни води; ✓ Незамърсена и не увредена околна среда, съхранена чистота на въздуха и почвите; ✓ Висока степен на залесеност на територията; ✓ Обхваната е цялата територия на общината от система за организирано събиране и извозване на отпадъците; ✓ Наличие на работещи документи, свързани с опазването на околната среда; ✓ Добра защитеност от ветрова ерозия, слабо проявена водна ерозия; ✓ Разнообразен почвено-климатичен и релефен комплекс; ✓ Значителен горски фонд с добра репродуктивност, разнообразни функции и добро стопанисване; ✓ Благоприятна възрастова структура на населението;	✓ Добра национална нормативна база, съответстваща на европейското законодателство; ✓ Общината е част от североизточният планов район, който е определен като район за целенасочено въздействие; ✓ Наличие на Национални програми и проекти за подпомагане инфраструктурното развитие; ✓ Осигуряване на извънбюджетно финансиране чрез европейските предприєдинителни фондове; ✓ Използване на финансовите инструменти на ЕС за решаване на проблемите, свързани с опазването на околната среда в страната. ✓ Развитието на туризма като приоритетен отрасъл за страната предполага и изисква опазване на околната среда. ✓ Широка институционална рамка за информиране и участие на обществеността във вземането на решения по въпросите на околната среда. ✓ Наличие на институционална рамка за участие на индустрията в опазването на околната среда. ✓ Разрешаване на проблеми с управлението на отпадъците в дългосрочен аспект.
Слаби страни	Заплахи
✓ Недостатъчни финансови средства в	✓ Насочване на интереса на

общинския бюджет и в населението; ✓ Незадоволително състояние на транспортната и бизнес инфраструктура; ✓ Липса на цялостен почвен мониторинг; ✓ Недостатъчна обществена ангажираност на жителите на общината по екологични проблеми; ✓ Слабо екологично възпитание на част от населението; ✓ Недостатъчни повърхностни водни течения, при това замърсени с отпадни води; ✓ Общината е бедна на полезни изкопаеми; ✓ Формиране на отрицателен естествен и механичен прираст; ✓ Неефективен аграрен сектор - неоползотворен потенциал за поливно и биологично земеделие; бариерата "раздробена собственост"; слабо развито животновъдство; ✓ Висока безработица и миграция на младите хора; ✓ Зависимост на локалните водоизточници в селата от засушавания; ✓ Трайна тенденция към замърсяване на въздуха с прах от лоша улична хигиена и лошо състояние на уличната мрежа в селищните среди;	инвеститорите към големите общини в страната; ✓ Продължаваща зависимост от централната власт; ✓ Финансова необезпеченост на инвестиционни регионални проекти; ✓ Забавяне на реализацията на инфраструктурни проекти; ✓ Глобалното изменение на климата и попадането на страната в зоната на засушаване. ✓ Високи разходи по прилагане на екологичното законодателство. ✓ Потенциал за интензификация на селското стопанство. ✓ Потенциал за нарастване на замърсяването от индустриалните дейности при условие на увеличен ръст на този сектор. ✓ Продължаваща тенденция на внос на стари автомобили;
--	---

Най силна и най-реалистична е връзката между слабите страни и възможностите. Те определят ограниченията на развитие на общината. Стратегията на развитие, която определя тази връзка може да се нарече концентрираща, защото тя е насочена към използване на съществуващите благоприятни условия за развитие чрез намаляване на слабите страни на общината. Основните задачи, върху които трябва, според нас, да се концентрира управлението на общината са:

- ✓ Използване на финансовите инструменти на ЕС за решаване на проблемите, свързани с инфраструктурата на общината, опазването на околната среда и повишаване потенциала на общината;
- ✓ Завършване и реализиране на проекти свързани с управлението на отпадъците и увеличаване капацитета на Регионално депо за неопасни отпадъци;
- ✓ Осигуряване на благоприятна среда за интензивно развитие на аграрния сектор;
- ✓ Оптимизиране на водоснабдителните системи в малките населени места.

3. ВИЗИЯ ЗА ОКОЛНАТА СРЕДА НА ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ

Като изходна точка за формулиране на целите и задачите на Програмата за опазване на околната среда на община Търговище 2015-2020 г. е формулирана визия на Общината.

Визията описва перспективите за развитие на общината в близките 10 години. Тя дава общата представа за характеристиките на общината в контекста на концепцията за устойчиво развитие. Крайният резултат и изводите направени от анализите за визия са ориентирани към различните сфери на развитие на местно ниво.

Общото виждане и очакване за развитие на община Търговище в рамките на следващите 10 години може да се формулира като:

Община Търговище – чиста околна среда, здравословен начин на живот и социален просперитет чрез устойчиво икономическо развитие

4. ЦЕЛИ НА ПРОГРАМАТА

На базата на направения SWOT анализ са определени основните цели за бъдещото развитие на общината в областта на околната среда. При целеполагането са взети предвид основните силни страни, които трябва да бъдат запазени; основните проблеми /слаби страни/, които следва да бъдат решени и са отчетени заплахите пред общината в областта на околната среда. За тяхното решаване са избрани подходи, които максимално да позволяват възползването от постигнатите успехи /силни страни/ и стоящите пред Общината възможности. Формулираните цели показват стратегическия избор и основните приоритети, които ще има общината през следващите години. В същото време те не отменят провеждането на рутинните действия, свързани с провеждането на политиката по околна среда.

Стратегическата цел на Програмата на Община Търговище е постигане на стабилни темпове на икономически растеж, подобряване на качеството на живот и намаляване на риска за здравето на населението чрез осигуряване на благоприятна околна среда, запазване на биоразнообразието и устойчиво управление на околната среда.

Формулираните по-долу цели са базирани върху приоритетите на Община Търговище в областта на околната среда за следващите години, както и на формулираната визия за развитие на Търговище:

1. Подобряване качеството на атмосферния въздух

1.1. Редуциране замърсяването на атмосферния въздух чрез намаляване на емисиите на вредни вещества от промишлеността, автомобилния транспорт и битовия сектор

1.2. Усъвършенстване на системата за мониторинг качеството на атмосферния въздух

1.3. Подобряване на енергийната ефективност и използване на алтернативни източници на енергия

1.4. Информираност на населението, повишаване на екологичната култура

2. Подобряване на системата за управление на отпадъците

2.1. Увеличаване капацитета на регионално депо за неопасни отпадъци

- 2.2. Предотвратяване и намаляване на образуването на отпадъците
- 2.3. Увеличаване на количествата рециклирани и оползотворени отпадъци
- 2.4. Подобряване на организацията по разделяне, временно съхранение, събиране и транспортиране на отпадъците
- 2.5. Екологосъобразно обезвреждане на отпадъците
- 2.6. Предотвратяване и намаляване на риска от стари замърсявания с отпадъци
- 2.7. Правно регулиране на управлението на отпадъците и ускоряване прилагането на законодателството и политиката в областта
- 2.8. Осигуряване на достатъчни и надеждни данни за отпадъците
- 2.9. Укрепване на административния капацитет за управлението на отпадъците
- 2.10. Увеличаване на инвестициите в сектора и прилагане на принципите “отговорност на производителя” и “замърсителят плаща”
- 2.11. Участие на обществеността
- 2.12. Управление на специфични потоци отпадъци
- 3. Съвременен стандарт на живот чрез подобряване на ВиК инфраструктурата
- 3.1. Осигуряване на достатъчни количества питейна вода за всички населени места на територията на Община Търговище
- 3.2. Формиране на съзнание и интерес за икономии на водни ресурси.
- 3.3. Запазване и подобряване качеството на подземните и повърхностните води
- 4. Политика за управление на околната среда, интегрирана в дейностите на стопанските отрасли на местно ниво
- 4.1. Прилагане на превантивните инструменти за недопускане на замърсяване /ОВОС, ЕО, Разрешителни режими, ISO 14000 и др./
- 4.2. Развитие на екологично чисти земеделие и животновъдство
- 4.3. Запазване на околната среда в силно натоварените туристически райони
- 5. Намаляване шумовото замърсяване
- 5.1. Намаляване шумовото замърсяване в населените места от стопански обекти
- 5.2. Намаляване шумовото замърсяване, предизвикано от транспорта

6. Опазване и поддържане на богатото биологично разнообразие

6.1. Съхраняване и опазване на защитените територии и влажните зони

6.2. Осигуряване на условия за устойчиво ползване на биологичните ресурси

7. Участие на обществеността при решаване на проблемите на околната среда

7.1. Повишаване на обществената култура и съзнание по проблемите на околната среда

7.2. Привличане на обществеността в процеса на вземане на решения и съставяне на екологична политика

8. Повишаване на екологичното образование на населението

8.1. Създаване на условия за включване на населението в инициативи по опазване на околната среда;

8.2. Интегрирано екологично образование в предучилищните, училищните, средните и висши учебни заведения на територията на Община Търговище.

8.3. Запознаване на населението с най-актуалните насоки в сферата на опазването на околната среда.

8.4. Съобразно принципите и политиките на Община Търговище, плана за действие може да бъде допълнен и/или променен от органът, който го приема при смяна на възгледите и приоритетните цели за изграждане на политиката за опазване на околната среда в Общината.

5. ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ

ДЕЙНОСТ	ЗАДАЧА	СРОК	ФИНАНСИРАНЕ	ЕФЕКТ
1	2	3	4	5
І. ЕМИТИРАНИ ВРЕДНИ ВЕЩЕСТВА (ЗАМЪРСИТЕЛИ) В АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ				
ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ БИТОВО ОТОПЛЕНИЕ	Проучване и възможна схема за доставка на въглища със съдържание на сяра под 2% или дърва или за подмяната им с алтернативни горива	2016 г.	Собствени средства, Осигуряване на условия за ползване на кредити, ОП Регионално развитие	Повишаване на енергийната ефективност и намаляване количествата използвани горива и съответно намаляване емисиите от SO ₂ и прах в димните газове
	Провеждане на инф. кампания сред населението за приноса на въглищата към замърсяването на атмосферния въздух в приземния въздушен слой	ежегодно		
	Реализация на проекти за газифициране на жилищните сгради	ежегодно		
	Ограничаване използването на твърди горива с високо съдържание на сяра – въглища (брикети) със сяра на работната маса над 2%	2016 г.		
	Изготвяне проекти за саниране на същ. сграден фонд за повишаване ефективността на сградите	ежегодно		
	Реализиране на проектите за енергийна ефективност на читалища, училища и детски градини.	ежегодно		
	Основен ремонт на най-натоварените от транспортния поток централни пътни артерии	ежегодно	Двустранно споразумение с МРРБ по ОП Регионално развитие, от	

ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ ТРАНСПОРТА	Почистване на основните пътни артерии от натрупан прах и осигуряване на поддържането им в добро техническо състояние	ежегодно	такса смет	Намаляване на неорганизираните прахови емисии; Снижаване на замърсяването на въздуха с емисии, изпускани с автомобилните газове (прах, азотни, серни и въглеродни оксиди, сажди, летливи органични съединения)
	Благоустрояване на крайпътните и междублокови пространства	ежегодно		
	Редовно миене на уличното платно през летните дни	постоянен		
	Изпълнение на задължителните условия при транспорт на прахообразуващи товари за наличие на покривало на всеки автомобил	постоянен		
	Формиране на растителни пояси по протежение на натоварените автомобилни пътища	2016 г.		
НАМАЛЯВАНЕ СЪДЪРЖАНИЕТО НА ОБЩ СУСПЕНДИРАН ПРАХ И ФПЧ₁₀ В АТМОСФЕРНИЯ ВЪЗДУХ	Въвеждане на оптимизиран режим на почистване и миене на улиците, междузаводските пътища и заводските площадки	постоянен	Собствени средства	Намаляване емисиите на прах и предотвратяване на замърсяване на въздуха с общ прах и ФПЧ ₁₀
	Определяне на критерии за ранжиране на улиците по принос в запрашаването на атмосферния въздух	2016 г.		
	Определяне обхвата и честотата на миене по райони с отчитане на екологичните и финансовите условия	ежегодно		
ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ БИОГАЗ И НМЛОС	Изграждане на система за оползотворяване на биогаза към регионално депо за ТБО	2018	ОП Околна среда Собствени средства Отчисления по Чл. 60 от ЗУО	Намаляване на емисиите от депото за ТБО
II. ЗЕЛЕНИ ЗОНИ				
ПОПЪЛВАНЕ НА ОЗЕЛЕНЯВАНЕТО В ЖИЛИЩНИ КВАРТАЛИ И МЕЖДУБЛОКОВИ ПРОСТРАНСТВА, ДОИЗГРАЖДАНЕ	Постепенно предприемане на действия за обогатяване на растителността в жилищните квартали и междублоковите	ежегодно	Собствени средства	По-добри условия на обитаване за гражданите, основен фактор за по-ниски нива на шум и прах в жилищните зони

НА САНИТАРНО ЗАЩИТНИТЕ ПОЯСИ	пространства			
	Поддържане на изградените зелени площи и паркове в града	постоянен	Собствени средства	Поддържане на зелената система в Общината
	Ежегодна оценка на състоянието на дърветата по главни булеварди, улици паркове и места с голяма посещаемост от граждани	2020 г.	Собствени средства	Поддържане на зелената система в Общината
	Изготвяне най малко на две години на график за намаляване обема на короните на дърветата които създават предпоставка за инциденти	2020 г.	Собствени средства	Поддържане на зелената система в Общината
РАЗВИТИЕ НА СИСТЕМАТА ОТ КВАРТАЛНИ ПАРКОВЕ	Изграждане (изцяло или частично) на поне един квартален парк	2020 г.	Собствени средства, външно финансиране	Постигане на устойчивост на Зелената система
III. Водни обекти				
ПОЧИСТВАНЕ РЕЧНИТЕ РУСЛА	Ежегодно възлагане на машинно и ръчно почистване на участъците с най-ниска проводимост от деретата	ежегодно	Собствени средства	Подобрен отток на водното течение, почистено дере от наноси, прорасла растителност и битови отпадъци
ПОДДРЪЖКА НА МОСТОВИ СЪОРЪЖЕНИЯ	Ежегодно възлагане на машинно и ръчно почистване на светли отвори на мостови съоръжения	ежегодно	Собствени средства	Подобрен отток на водното течение, почистено дере от наноси, прорасла растителност и битови отпадъци
ЗАЩИТА ОТ ВРЕДНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ВОДИТЕ	Ежегоден контрол на състоянието на всички язовири в Община Търговище	2020	-	Предотвратяване на екологични бедствия
	Поддържане на постоянен мониторинг на потенциално опасните язовири в Общината	постоянен	-	Предотвратяване на екологични бедствия

IV. УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ

ПРЕДОТВРЯВАНЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА ОБРАЗУВАНЕТО НА ОТПАДЪЦИ	Идентифициране и описване на всички ключови места, където е възможно образуване на локални замърсявания.	30.06.2015 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Увеличаване броя на контейнерите	31.12. 2020 г.	Общински бюджет ПУДООС	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Ограничаване достъпа на автомобили до крайпътни дерета и места, там където е възможно с цел да не се изхвърлят отпадъци с камиони, каруци, автомобили и др.	30.12.2015 г.	Общински бюджет	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Увеличаване броя на служебните лица, имащи статут на контролни органи и правомощия за съставяне на актове за административни нарушения	30.12.2018 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Поставяне на предупредителни знаци за забрана изхвърлянето на отпадъци на определени места	30.06.2016 г.	Общински бюджет	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Актуализиране и допълване на системите за организирано сметосъбиране и разделно събиране	30.12.2020 г.	„Екобулпак” АД „БКС–Търговище” ЕООД Общински бюджет	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Информирание на населението за начините и местата за изхвърляне/предаване на различни видове отпадъци	30.12.2014 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Насърчаване на населението към използване на опаковки за многократна употреба, чрез обвързване с ТБО и провеждане	30.12.2020 г.	План-сметка	Предотвратяване замърсяването с отпадъци

	на информационни кампании			
	Стимулиране на търговски вериги и магазини, предлагащи торбички за многократна употреба, чрез намаляване на ТБО	30.12.2018 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Разработване на проекти и/или програми за насърчаване към домашно компостиране	30.12.2020 г.	Общински бюджет ПУДООС ОПОС	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Закупуване на компостери за предоставяне на домакинства	30.12.2020 г.	Общински бюджет ПУДООС Отчисления по чл.64 от ЗУО ОПОС	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Съдействие и насърчаване на частни лица при интерес за изграждане на центрове за повторна употреба на отпадъци	постоянен	ОП „Конкурентоспособност и иновации“	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Изграждане на площадка за събиране на едрогабаритни и опасни отпадъци от домакинствата	30.12.2020 г.	План-сметка Отчисления по чл.64 от ЗУО Частни инвестиции	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Провеждане на информационни кампании за запознаване на населението с политиките за управление на отпадъците и начините на тяхното разделяне и третиране	постоянен	Общински бюджет „Екобулпак” АД	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
УВЕЛИЧАВАНЕ НА КОЛИЧЕСТВАТА РЕЦИКЛИРАНИ И ОПОЛЗОТВОРЕНИ ОТПАДЪЦИ	Увеличаване броя на съдовете за разделно събиране на отпадъци	30.12.2020 г.	„Екобулпак“ АД	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране

Оптимизиране на системата за разделно събиране на отпадъците, чрез разместване на съдове, добавяне на нови, увеличаване на точките и др.	30.12.2020 г.	„Екобулпак“ АД	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
Включване на населените места в Общината към системата за разделно събиране на отпадъците	30.12.2020 г.	„Екобулпак“ АД	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
Определяне на механизъм за обвързаност използването на съдовете за разделно събиране на отпадъци с такса „Битови отпадъци“ на определени групи като блок, кооперация, квартал, район.	30.12.2018 г.	ТБО	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
Увеличаване количествата на отпадъците, преминаващи през инсталация за сепариране, преди тяхното депониране	30.12.2017 г.	Общински бюджет	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
Търсене на съдействие и извършване на съвместни проверки с органите на реда за предотвратяване нерегламентираното изнасяне на отпадъци от съдовете за разделно и организирано събиране на отпадъци.	постоянен	-	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
Организиране на кампании и конкурси с цел популяризиране и насърчаване на населението към използване на метода на разделното събиране и изхвърляне на отпадъците.	30.12.2020 г.	Общински бюджет ТБО „Екобулпак“ АД	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
Организиране на посещения от различни групи граждани на място на инсталацията за	постоянен	-	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране

	предварително третиране на отпадъците с цел проследяване пътя на отпадъка и мерките и методите на неговото третиране.			
	Стимулиране и оказване на съдействие на физически и юридически лица към изграждане на площадки за предаване и третиране на различни видове отпадъци	постоянен	Частни инвестиции ОП „Конкурентоспособност и иновации“	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
	Насърчаване използването на продукти със съответната екомаркировка за рециклиране и/или оползотворяване	30.12.2020 г.	-	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
	Извършване на ежедневен контрол от страна на служители на Общинска администрация за използването на съдовете за разделно събиране на отпадъците и спазване на забраната за изхвърляне на отпадъци от хартия, пластмаса и стъкло в съдовете за смесени отпадъци.	постоянен	-	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
	Увеличаване размера на санкциите, заложи в Общинските наредби за смесването на определени отпадъци и изхвърлянето на рециклируеми и оползотворими такива в контейнерите за смесени отпадъци.	30.12.2016 г.	-	Оптимизиране на количествата отпадъци предназначени за обезвреждане чрез депониране
ПОДОБРЯВАНЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА ПО РАЗДЕЛЯНЕ, ВРЕМЕННО СЪХРАНЕНИЕ, СЪБИРАНЕ И ТРАНСПОРТИРАНЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ	Ежегодно оптимизиране на графици и схеми за събирането и транспортирането на отпадъците	ежегодно		Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Закупуване на нова техника за събиране на отпадъците	30.12.2020 г.	„БКС-Търговище“ ЕООД	Предотвратяване замърсяването с отпадъци

	Въвеждане и организиране на системи за събиране на различните потоци отпадъци.	30.12.2020 г.	„Екобулпак” АД Общински бюджет План-сметка ПУДООС Отчисления по чл.64 от ЗУО	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Създаване на организация за разделно събиране на растителни и биоразградими отпадъци от поддържането на паркове, градини, площи, от дейността на ресторанти, кетъринги, хотели, заведения за обществено хранене и др.	30.12.2020 г.	Общински бюджет План-сметка Отчисления по чл.64 от ЗУО	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Определяне на площадки за временно съхраняване на растителни отпадъци в населените места на Общината.	30.12.2017 г.	Общински бюджет План-сметка Отчисления по чл.64 от ЗУО	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Поддържане на секцията „Околна среда“ в интернет сайта на Общината и публикуване на графици за събиране на отпадъци, места за временно съхранение и предаване на различните потоци отпадъци.	постоянен	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Ежегодна подмяна на амортизирани съдове	ежегодно	План-сметка „БКС-Търговище” ЕООД	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Увеличаване кратността на обслужване на съдовете за отпадъци.	30.12.2020 г.	План-сметка	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Подобряване на ефективността и създаване на навременна	ежегодно	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци

	координация между служителите, отговорни за дейността и фирмата, извършваща събирането и извозването на отпадъците.			
	Водене на точна отчетност на количествата събрани, извозени, предадени за оползотворяване и депонирани отпадъци.	ежемесечно	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
ЕКОЛОГОСЪОБРАЗНО ОБЕЗВРЕЖДАНЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ	Изграждане на нова клетка за депониране на отпадъците	30.12.2018 г.	ПУДООС МОСВ ОП „Околна среда” Държавен бюджет	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Издаване на Комплексно разрешително след изграждане на новата клетка	30.12.2019 г.	Собствени бюджетни средства План-сметки	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Изграждане на площадка за компостиране на растителни и биоразградими отпадъци	30.12.2015 г.	План-сметка Отчисления по чл.64 от ЗУО, ПУДООС	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Съдействие и търсене на частни инвестиции за изграждане на инсталации за третиране и оползотворяване на отпадъци	постоянен	Частни инвестиции ОП „Конкурентоспособност и иновации“	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Изграждане на инсталация за термично третиране на отпадъците	30.12.2020 г.	Частни инвестиции	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Изграждане на площадка за третиране и оползотворяване на строителни отпадъци	30.12.2017 г.	Общински бюджет Частни инвестиции	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ И НАМАЛЯВАНЕ НА РИСКА ОТ СТАРИ ЗАМЪРСЯВАНИЯ С	Идентифициране на всички стари замърсявания на територията на Общината	30.06.2015 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци

ОТПАДЪЦИ	Набелязване и извършване на постоянен мониторинг на райони и/или участъци, които крият риск от замърсяване с отпадъци	30.12.2015 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Изготвяне на план за действие, включващ всички засегнати места от стари замърсявания и набелязване на конкретни мерки за отстраняване и недопускане на бъдещи замърсявания.	30.12.2016 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Почистване на места, замърсени с отпадъци със специализирана техника.	30.12.2015 г.	План-сметка Общински бюджет	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Определяне на длъжностни лица, които да извършват контрол върху районите, в които са наблюдавани стари замърсявания, както и върху бъдещи рискови места.	30.12.2015 г.	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
	Повишаване качеството на услуги свързани с управлението на отпадъците в Общината.	постоянен	-	Предотвратяване замърсяването с отпадъци
ОСИГУРЯВАНЕ НА ДОСТАТЪЧНО И НАДЕЖДНИ ДАННИ ЗА ОТПАДЪЦИТЕ	Изготвяне на регистър на видовете генерирани производствени отпадъци, съдържащ начина на тяхното третиране, източник на образуване и бъдещо планиране за управлението им.	30.12.2015 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Извършване периодично/най-малко на две години/ на морфологичен анализ на отпадъците, с който да се следи за вида и състава на отпадъците	30.12.2020 г.	Общински бюджети План-сметки	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Поддържане на регистър на площадките в Общината, на	30.12.2020 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци

	които могат да се предават за съхранение, оползотворяване или рециклиране различни потоци отпадъци.			
	Обезпечаване на дейността на фирми, ангажирани с извършването на дейности с отпадъците	постоянен	Общински бюджет ТБО	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Извършване на периодични обучения на отговорните лица, извършващи дейности с отпадъците	постоянен	Общински бюджет „БКС-Търговище” ЕООД ДЗЗД „Екосорт Търговище”	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Периодично актуализиране на отчетите на фирмата, извършваща дейността по сметосъбиране и сметоизвозване на отпадъците	ежегодно	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Изготвяне и публикуване на месечни или тримесечни справки за образуванияте, събраните и предадените за третиране отпадъци /вид на отпадъка, начин на третиране, количество и др./	ежемесечно	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Актуализиране на публичните данни за оторизираните лица на територията на Общината, на които могат да се предават отпадъци, както и указване на мястото, вида и заплащането за съответната услуга	30.12.2014 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Прилагане на нови информационни системи, отчитащи управлението на отпадъците /системата депо инфо и др./	30.12.2020 г.	Общински бюджет „БКС-Търговище” ЕООД ДЗЗД „Екосорт Търговище”	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци

	Изготвяне и публикуване на справки и отчети, относно процента на обхванато население от системите за разделно събиране на отпадъците, събраното количество, от тях оползотворения отпадък и предадения за обезвреждане.	ежегодно	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Изготвяне на ежегодни данни за събрани количества опасни отпадъци от домакинствата.	ежегодно	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
УКРЕПВАНЕ НА АДМИНИСТРАТИВНИЯ КАПАЦИТЕТ НА ИНСТИТУЦИИТЕ ОТГОВОРНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА ОТПАДЪЦИТЕ	Определяне на лица, които да извършват административната дейност, свързана с Регионалното сдружение за управление на отпадъците	30.12.2014 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Определяне на отговорни лица за водене на точна ежемесечна отчетност по отношение на управление на отпадъците в Общината	30.06.2015 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Определяне на длъжностни лица и структури за изготвяне на програми, проекти, политики и цели по управление на дейностите с отпадъците	30.12.2015 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Увеличаване на административния капацитет относно извършването на ежедневен контрол върху граждани и фирми при управлението на отпадъците и ефективното прилагане на общинската нормативна уредба.	30.12.2020 г.	План-сметка Общински бюджет	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Извършване на периодични обучения на длъжностните лица,	30.12.2020 г.	Общински бюджет	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци

	отговорни за дейността, включващи промените и прилагането на нормативната уредба в областта, различните форми и начини на финансиране на проекти, програми, стратегии			
	Обучителни семинари на длъжностни лица, свързани с подготовка на проекти за управление на отпадъците.	30.12.2020 г.	Общински бюджет	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Определяне на отговорни длъжностни лица за изготвяне и предоставяне на ежемесечни справки за отпадъците до компетентните органи- РИОСВ, МОСВ, ИАОС и др.	30.06.2015 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Създаване на звена за разработване и създаване на различни системи за мониторинг на отпадъците.	30.12.2020 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Определяне на лица за поддържане на публични регистри и данни за отпадъците.	30.06.2015 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
УВЕЛИЧАВАНЕ НА ИНВЕСТИЦИИТЕ В СЕКТОРА И ПРИЛАГАНЕ НА ПРИНЦИПА „ЗАМЪРСИТЕЛЯТ ПЛАЩА“	Изготвяне на нова методика за определяне на такса“ битови отпадъци“ в Общината	30.12.2017 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Определяне на количеството образувани битови отпадъци на база брой и вместимост на контейнерите на дадено лице или ползвател на услугата, заявило същите в Общината и определяне на таксата на база реалната сума за третирането и обезвреждането му	30.12.2017 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Идентифициране и определяне на броя на ползвателите на	30.12.2016 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци

	организираните системи за събиране на отпадъци по райони или квартали			
	Изготвяне на оценка на приложимост на предложените методи в Методиката за определяне на такса „Битови отпадъци“	30.12.2017 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Определяне на образуването на „ТБО“ на база количество образуван отпадък и прилагането му така, че събраната такса да покрива всички разходи за дейността.	30.12.2020 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
	Подпомагане на дейността по управление на отпадъците, чрез образуването на отпадъците в продукт – при компостиране на растителни отпадъци - продажба на готов компост; при преработка на отпадъците- продажба на рециклируеми отпадъци	30.12.2020 г.	-	Законосъобразно управление и третиране на отпадъци
V. ВОДОПРОВОДНА И КАНАЛИЗАЦИОННА СИСТЕМА				
АКТИВНО УЧАСТИЕ НА ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ ПРИ РЕАЛИЗАЦИЯТА НА ИНТЕГРИРАН ПРОЕКТ ПО РЕХАБИЛИТАЦИЯ НА ВИК МРЕЖИТЕ	Реализация на проект “Рехабилитация на ВиК мрежите на гр. Търговище“	2014 г.	Програми на ЕС	Реконструирани В и К мрежа
РЕМОНТ НА УЧАСТЪЦИ ОТ В И К МРЕЖАТА	Ремонт на водопроводи	Постоянен	Програми на ЕС	Намаляване на загубите при доставката на питейна вода
	Ремонт на амортизирани участъци от канализационната мрежа	постоянен	Програми на ЕС	Повишаване ефективността на отвеждане на отпадъчните води до ПСОВ
VI. ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ				
ПОСТИГАНЕ НА УСТОЙЧИВИ ТЕМПОВЕ ПРИ ДОБИВ НА	Изготвяне на приблизителна оценка на ресурсите и	2020	собствени средства ПУДООС	Опазване на ресурсите от лечебни растения

ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ	находищата на лечебни растения в Общината			
	Поддържане на актуален регистър на регистрираните билкозаготвителни пунктове на територията на Общината	2016	-	Опазване на ресурсите от лечебни растения
	Изготвяне на годишни справки за издадените разрешителни за добив на лечебни растения включват количествата и видовете на билките	ежегодно	-	Опазване на ресурсите от лечебни растения
	Ежегодно публикуване на информация за видовете лечебни растения поставени под специален режим на опазване съгласно заповедта на МОСВ и указания на РИОСВ	ежегодно	-	Опазване на ресурсите от лечебни растения
	Извършване на ежегодни проверки за спазване на забраната за събиране на билки под специален режим на опазване както и за спазване на разрешените количества в разрешителния документ за добив	постоянен	-	Опазване на ресурсите от лечебни растения
VII. БИОРАЗНООБРАЗИЕ				
ОПАЗВАНЕ НА БИОРАЗНООБРАЗИЕТО В	Спазване на ограниченията за опазване на местообитанията и птиците в защитените зони в Общината обявени по Натура 2000	2020	-	Съхраняване на биоразнообразието в Общината
	Проучване на възможности за финансиране на проекти за опазване и подобряване на биоразнообразието в Общината	2020	-	Съхраняване на биоразнообразието в Общината
	Проучване на възможности за развитие на екологичен туризъм	2020	-	Развитие на екологичен туризъм

РАМКИТЕ НА ОБЩИНА ТЪРГОВИЩЕ	в Общината			
	Изграждане и поддържане на екопътеки			Развитие на екологичен туризъм
	Осигуряване на възможност за подаване на сигнали от граждани свързани с нарушения на забраните в защитените зони сигнали за бедстващи животни и птици на територията на Общината както и за подаване на предложения за развитие и опазване на биоразнообразието	2016 г.	-	Съхраняване на биоразнообразието в Общината
VIII. Приобщаване на обществеността				
Оказване на съдействие при подготовка на проекти свързани с околната среда на НПО читалища учебни заведения различни фирми и организации		2020	-	Реализиране на екологични проекти в Общината

6. ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРОГРАМАТА

Целта на мониторинга е да отбелязва отклоненията от плана достатъчно рано, за да бъде възможно тяхното коригиране, преди последствията от тях да станат толкова сериозни, че да не могат да бъдат преодоленни.

Това, което е важно в случая и не бива да бъде забравяно, е необходимостта мониторингът да бъде извършван достатъчно често, за да могат да бъдат коригирани отклоненията от направените планове. В практически порядък системата на мониторинга трябва да отговаря на поставените задачи.

Определянето кога да се извършват наблюденията е творчески процес, който следва да отчита много фактори свързани със същността на програмата, но и да се съобразява с финансовите възможности на осъществяващия го, тъй като от практиката е добре известно, че този процес е изключително скъп и трудоемък.

Освен като финансова поносимост предлаганата система на мониторинг трябва да отговаря и на други изисквания, някои от които са:

1. Системата трябва да бъде разбрана от хората, които ще я използват и ще получават информация от нея.

2. Системата трябва да съобщава за отклоненията от плана през определени интервали от време, така че да бъде възможно предприемането на корективни действия преди последиците да са станали прекалено сериозни.

3. Тя трябва да посочва характера на корективните действия, които да върнат проекта обратно към плана.

4. Системата трябва да бъде езиково и визуално оформена (посредством думи, картини, графики или други методи), така че да е лесна за четене и разбиране.

5. Системата за управленски контрол трябва да бъде разработена с активното участие на всички хора и групи, включени в проекта.

Много важен въпрос при разработването на системата за програмен мониторинг и контрол е този, свързан с периода, в който следва да се планират отделните действия. В практиката този период е периода от стартирането до времето, предвидено за актуализация на програмата. От тази гледна точка актуализацията се явява рамка за системата на мониторинг. От друга страна, при изграждането на системата за мониторинг и при планирането на различни коригиращи действия, следва да се предвиди и възможност при големи отклонения от първоначално очакваното, да се извърши актуализация на програмата за опазване на околната среда, което да я направи адекватна с променените условия, било те външни или вътрешни.

В структурата на Общинска администрация Търговище като орган на изпълнителната власт, пряко ангажирана с дейностите по опазване на околната среда е Дирекция "Инвестиции и екология". Към Дирекцията има назначени ст.експерт "Опазване на околната среда", гл. експерт "Хигиена и комунално стопанство", гл. експерт „ В и К и пътища" и гл. експерт "Озеленяване". Към Общински съвет - Търговище като орган на местното

самоуправление, са създадени Постоянни комисии "Общинска собственост, икономическа политика, финанси, бюджет, данъци и такси", „Териториално-селищно устройство и развитие на населените места, околна среда, транспорт и аграрна политика,, , „Образование, култура, културно-историческо наследство и вероизповедание" , „Здравеопазване , социална политика, спорт и туризъм" , „Евроинтеграция, неправителствени организации и развитие на гражданското общество", „Законост, контрол на решенията, опазване на обществения ред и установяване на конфликт на интереси". На заседания комисииите разглеждат представените материали или докладни записки и дават становища, по въпроси свързани с опазване на околната среда, които се представят на Заседание на Общинския съвет.

7. ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ.

1. Общински план за развитие на Община Търговище (2014 - 2020 г.);
2. Областна стратегия за развитие на област Търговище (2014 - 2020 г.);
3. Национална стратегия за околна среда (2009 - 2018 г.);
4. Национална програма за действие по околна среда и здраве (2008 – 2013 г.);
5. Националната програма за управление на дейностите по отпадъците (2009-2013 г.);
6. Националната стратегия за управление и развитие на водния сектор (НСУРВС) в Република България
7. Програма за насърчаване на използването на енергия от възобновяеми източници и биогорива за периода (2013 – 2022 г.);
8. Доклад за състоянието на околната среда, РИОСВ Шумен, 2013 г.
9. Климатичен справочник за НРБългария, т. IV, С, 1984г.
10. Климатичен справочник , т. 3, 1983г.
11. Климатичен справочник. Валежи в България, БАН, 1990г.
12. Почвена карта на България в мащаб 1:400 000, 1973г.
13. Почвено - географски райони, 1982г.
14. Инженерна геология и хидрогеология. Доц. Кгмн инж. Никола Косев. 1986 г., Държавно издателство "Техника";
15. ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ВОДИТЕ В ЧЕРНОМОРСКИ БАСЕЙНОВ РАЙОН 2010 – 2015 година
16. <http://natura2000.moew.government.bg/>
17. <http://www.moew.government.bg/>